

Ane Møller Gabrielsen

Makt og mening i hundeholdets konfliktsoner

Avhandling for graden philosophiae doctor

Trondheim, mai 2015

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

NTNU

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Avhandling for graden philosophiae doctor

Det humanistiske fakultet
Institutt for tverrfaglige kulturstudier

© Ane Møller Gabrielsen

978-82-326-0926-0 (print)
978-82-326-0927-7 (digital)
1503-8181

Doktoravhandlinger ved NTNU, 2015:135

Trykket av NTNU Grafisk senter

"Ventende hund"
Fotograf: Eivind Skorstad

For his own safety, and to render him master of the animated world, it was necessary to form a party among the animals themselves, to conciliate by caresses those which were capable of attachment and obedience, in order to oppose them to the other species. Hence the training of the dog seems to have been the first art invented by man; and the result of this art was the conquest and peaceable possession of the earth.

G. L. Buffon, *Buffon's Natural history*, 1797

Dogs are domesticated to, and into, us, and we are domesticated to, and into them.

Vicki Hearne, *Adam's Task*, 1987

Jeg har en dum hund som drar og sliter i båndet når jeg går tur med ham: et daglig bevis på manglende kontroll og karakter.

Linn Ullmann, *Det dyrebare*, 2011

Forord

Til tross for alt jeg vet og kan om positiv forsterkning, har smerte like fullt utgjort en viktig del av denne prosessen. Når jeg nå sitter her i blodbadet fra alle darlingene jeg drepte, er det noen som fortjener ekstra takk:

Takk til mine dyktige veiledere Agnes Bolsø og Per Østby, som i stor grad har latt meg løpe løs og utforske nye områder på egen hånd, men som også alltid har sørget for å kalle meg inn når det har vært nødvendig. Takk til alle venner som har holdt ut med meg og heiet fra sidelinjen. Takk til Synne og Ragnhild for å ha sendt meg hver eneste hunderelaterte nyhetssak de siste tre årene. Takk til Cecilie for lange turer og dype samtaler. Takk til familien min for å ha holdt ut med prosjektet mitt. En spesiell takk til Mari for hundefaglige diskusjoner og undercovervirksomhet, til Kristin for korrekturlesing, felles lidelse og trøst, og til Berit og Snorre for korrekturlesing, kommentarer og generell hjelp og støtte.

Takk til alle mine venner og kolleger ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier, og en særlig takk til alle som har gitt tilbakemeldinger på tekst. Spesiell takk til min kontorkamerat Elisabeth for all moro og inspirasjon, og til Stine og Anja for det samme. Alle informanter som har delt tid, tanker, kunnskap og erfaringer må også takkes, og det samme må Arnstein, Gry og Helene for faglige innspill. Jeg vil også få takke Hundepatruljen som har latt Hilma dyrke sine interesser og knytte nye vennskapsbånd helt uavhengig av meg, og dermed løftet en bør av mine skuldre.

Takk til Tolstoj katt for loddent nærvær på tastaturet. Og selvsagt tusen takk til Hilma, min samboer, inspirasjonskilde og pådriver, kort sagt; min aller beste hund.

Den største takken går likevel til Deniz Akin, som kom inn i prosessen da det sto på som verst, og som ikke bare bidro å gjøre sluttetappen levelig, men som også gir håp om et lykkelig liv på den andre siden. Seni seviyorum, aşkım.

Trondheim, januar 2015

Ane Møller Gabrielsen

1. På plass!	1
Hund i Norge i dag	2
Kontroll, konflikt og kunnskap	4
Konfliktsoner	5
Problemstilling	7
Tidligere forskning	7
Posisjonering og faglig tilknytning	10
2. Teoretiske perspektiver	13
I foucauldianske farvann	13
Makt.....	14
Viten og diskurs.....	15
Nettverk og aktører	17
Materielt aktørskap	19
Performativitet	20
Agerte aktører.....	21
Mening, materialitet og samtilblivelser	22
Et eksempel	24
3. Metode	26
Utfordringer	26
Fra diskurs til materialitet.....	26
Aktør i eget forskningsfelt	30
Framgangsmåte	32
Analysemetode	34
Materiale	36
Avhandlingens oppbygning.....	39
Avsluttende bemerkninger	40
4. Da amerikansk staffordshireterrier ble farlig	42
Hunder som biter og problematisk hundehold	43
Kamphundproblematikken	44
Forhandlinger om farlighet	46
Arv eller miljø?.....	47
Amstaffen blir farlig.....	48
Premisser og forutsetninger	50
Hunder med kategoriproblemer.....	51
Farlige hunder og de farliges hunder.....	52
Effekter av forbudet	53
Produksjonen av farlige hunder.....	54
Dokumentasjonskravet.....	55
Farlige forbindelser	57
5. Kjøtere, kamphunder og kriminelle	60
Kjøtere, politihunder og kamphunder	60
Kjøterne	61
Politihundene	63
Kamphundene	66
Farlige hunder og dårlige mennesker	71
En mektig allianse	71
Norsk Kennel Klub: (rase)hundeeiernes organisasjon	72
Fra kjøtere til kriminelle eiere.....	75

Kennelklubbens snuoperasjon	77
Den ansvarlige hundeeier	80
6. Den andre enden av båndet	82
"Kriminelle og forvillet ungdom"	83
Statushunder og performativ farlighet	83
Farlige hunder og vanlige eiere	86
Det farlige utseendet	87
Identitet	91
Ansvarlige kamphundeiere	94
Significant othering	95
7. Et Hunde-Norge delt i to	98
Et belønningsbasert systemskifte	99
Den nye treningen	100
Posisjonering og kontrastering	104
Positiv trening og "positivisme"	105
Millan, motstand og nytradisjonell trening	108
Hundefaggruppen	110
Tradisjonell trening redefinert	112
"Tradisjonell" og "positiv": et spørsmål om straff?	116
8. Fra militærdressur til naturmetode. Hundetrening som vitenspraksis ..	118
Hundetrening før 1970: barneoppdragelse og militærdressur	119
Oppdragelse og dressur	119
Hundetrening etter 1970: læringspsykologi og naturmetode	122
Læring og forsterkning	123
Lydighet og naturmetode	125
Natur, dominans og ulv	128
Dominanshierarkier og etologi	129
Hunden som kunnskapsobjekt	131
Kunnskap, vitenskap og lederskap	135
Da villdyret våknet	138
9. Mellomspill: Klikkertrening, Canis og den nye hunden	140
Nye tider, nye tanker	141
Klikkertreningen	143
Et nytt belønningsbasert nettverk	144
Canis som klikkertreningens passeringspunkt	144
Innrulling og mobilisering	145
Ny viten om ulv og hund	148
Canis og den nye hunden	152
10. Alfaulver og pølsetanter: Har hundetrening kjønn?	154
Kjønnsskiftet i hundetreningen	156
Lederskap og likestilling	159
Hunden og kunnskapsfunnet	162
Trener eller flokkleder?	164
Et kjønnnet rom	165
Tradisjonell trening som maskulinitetspraksis	167
Sinte hvite menn?	168
Han, hun og hund	171

11. Treningsteknologier	174
Å lære hunder å sitte	174
Hundetrening som maktteknologier	177
Frihet.....	179
Hundetrening som apparat for kroppsproduksjon	181
Hundens "natur"	182
Føyelege kroppar og klikkerkloke hunder	184
Mennesker	186
Hvem er sjefen?	188
Nye mulighetsrom	190
Outro	192
Referanser	193
Vedlegg	222
Vedlegg 1. Intervjuguide eksperter	222
Vedlegg 2. intervjuguide hundeeiere	224
Vedlegg 3. Samtykkeskjema	227
Vedlegg 4. Godkjenning NSD	229

1. På plass!

Dette er en avhandling om hunder og mennesker, nærmere bestemt om hundetrening og farlige hunder. Noen vil kanskje undre seg over hvorfor en humanist med bakgrunn fra kultur- og kjønnsstudier skriver om dyr. Mange har i den forbindelse tolket utsagnet ”jeg skriver om hund” til å være ”jeg skriver om *hun*”, og på den måten fått det til å gi mening (om enn ikke grammatikalsk). Men det er dyret *hund* som utgjør det empiriske utgangspunktet for avhandlingen. De heverte øyenbrynene temaet har en tendens til å vekke i akademiske kretser, gjør at det er på sin plass med en liten redegjørelse for hva hunden har å gjøre i en avhandling i tverrfaglige kulturstudier.

Hunden stammer fra ulven¹ og regnes som det første tamdyret. Arkeologiske funn av hunder strekker seg minst 14.000² år tilbake i tid, mens nyere genetiske undersøkelser antyder at hunden kan ha skilt lag med ulven allerede for 100.000 år siden (Vilà et al., 1997). Akkurat hvordan hunden gikk fra å være ulv til å bli hund er omdiskutert. Noen hevder at fortidsmennesker fanget ulvevalper, temmet dem og avlet videre på de tammeste, såkalt kunstig seleksjon. Andre mener at ulvene domestiserte seg selv ved at individer med lite frykt for mennesker fikk økt reproduksjonssuksess som følge av mer mat fra menneskelige avfallsplasser, såkalt naturlig seleksjon (Coppinger & Coppinger, 2001). Ett står likevel fast: Hunder har oppstått sammen med mennesker, utviklet seg sammen med mennesker, og er avhengig av mennesker for å eksistere .

Sameksistensen har vært preget av gjensidig nytte. Til gjengjeld for mat og beskyttelse, har jakthunder, gjeterhunder og vakhunder gjennom årtusener hjulpet til med å skaffe mat, passe buskap og vokte hus og hjem. Enkelte hevder at det vi kjenner som menneskelig sivilisasjon og kultur ikke ville vært mulig uten hunder (Kete, 1994). Hunder har også bidratt til det vi gjerne tenker på som moderne gjennombrudd: Hunden Laika var første levende pattedyr i verdensrommet, Amundsen brukte hunder til Sydpolen, og Pavlovs hunder muliggjorde atferdspsykologien. Selv i mye av det vi

¹ En alternativ hypotese med støtte i genetiske undersøkelser er at både hund og ulv stammer fra en nå utdødd populasjon av ulvelignende dyr (Freedman et al., 2014).

² Et 32.000 år gammelt fossil, den såkalte Goyet-hunden, hevdes å stamme fra en prehistorisk hund, men påstanden er foreløpig omstridt (Germonpré et al., 2009).

tenker på som typisk ”norsk” spiller hunder viktige roller: Hunder får nordmenn ut på tur, de har en viktig funksjon i den norske jaktkulturen, og de utgjør en evig kilde til konflikt i borettslagene.

Hundenes manglende tilstedeværelse innenfor humaniora generelt, og kulturstudiene spesielt, blir dermed et paradoks. For hva er vel mer knyttet til menneskelig kultur enn hunder? ”Hunde verden avspeiler resten av verden”, skriver etnolog Bjarne Sverkeli i *Hundeliv i Norge* (Sverkeli, 1998, s. 112), men til tross for at det ofte kan se sånn ut, finnes det ingen egen hundeverden eller hundekultur som passivt reflekterer et større samfunn; hunder og hundeeiere er gjenstand for og deltakere i de samme diskusjonene, konfliktene, strukturene og prosessene som andre samfunnsborgere. En avhandling om hund i kultur og samfunn er dermed også en avhandling om kultur og samfunn, om enn med en annen vinkling enn vanlig.

Når dét er sagt, var det slett ikke noen selvfølge at jeg skulle ende opp med å skrive en avhandling med hunder som tema. I 2006 fullførte jeg masteravhandlingen min om maskulinitet i tegneserien *Pondus*, og jeg så alltid for meg at det var kjønn og tegneserier jeg kom til å fortsette å skrive om. Så fikk jeg hund i 2007, og planene endret seg. Beslutningen om å skrive om hund skriver seg i stor grad fra erfaringene med de ulike forståelsene, praksisene og historiene som møtes og gjerne kolliderer når det er snakk om hunder. Valget om å skrive om hund skriver seg imidlertid like mye fra ubehaget jeg kjenner på når mine egne erfaringer, forståelser og fortolkningsrammer viser seg å være ustabile og motstridende, for eksempel når jeg i det ene øyeblikket avfeier biologiske forklaringsmodeller på menneskelig atferd som ”kvasivitenskap”, mens jeg i det neste forklarer oppførselen til hunden min med at hun er ”typisk boxer”. Fra disse erfaringene, denne interessen og dette ubehaget springer denne avhandlingen fram.

Hund i Norge i dag

Det empiriske bakteppet for avhandlingen er et norsk hundehold i rask vekst og endring. Den gjengse oppfatningen ser ut til å være at Norge er et godt land å være hund i, og at norske hundeeiere er ansvarlige hundeeiere (Hundesport, 2011c). Det norske hundeholdet framstår på mange måter som disiplinert og regulert; Norge har en egen hundelov, det finnes ingen populasjon av løshunder, og majoriteten av hundebestanden

antas å være rasehunder. Samtidig har det skjedd store endringer bare i løpet av de siste årene. I dyrevelferdsmeldingen fra 2002 ble antall hunder i Norge estimert til 400.000 (St.mld. nr. 12 (2002 - 2003)). I 2012 var tallet 500.000 (Norsk Kennel Klub, 2012a). Det vil si at antall hunder antas å ha økt med 25 % i løpet av ti år. Det er ingen grunn til å tro at denne økningen vil gi seg med det første, i 2012 meldte Norsk Kennel Klub at 10 prosent av dem som ikke har hund, vurderer å skaffe det (Norsk Kennel Klub, 2012a).

Det har også skjedd endringer både i måtene nordmenn holder og forholder seg til hunder på. ”Selskaphunden” har blitt omdefinert til familiehund (Thorsen, 2001), og hundens sosiale status ser ut til å være stigende. Et eksempel er reaksjonene da hunden Tønes ble skutt og drept av en sauebonde i august 2014. Sosiale medier gikk varme, og over tusen mennesker møtte opp til minnemarkering. Veterinær og forsker Heidi Sjetne Lund uttalte til VG at hun var fascinert over engasjementet., men ikke forbauset. ”Dette sier mye om statusen hunden har fått i livene til folk”, sa Lund og kommenterte samtidig at ingen går i fakkeltog for de sauene som hvert år drepes av hunder (VG 09.08.2014).

I en artikkel i Norsk Kennel Klubs medlemsblad *Hundesport* skriver etolog og atferdskonsulent Gry Løberg at velferden blant norske hunder har økt de siste ti årene (Løberg, 2010). Løberg mener dette har sammenheng med økt kunnskapsnivå blant hundeeiere. Internett har blant annet blitt en viktig kilde til informasjon, og i tillegg tilbyr et stort antall hundeskoler og hundeklubber kursing for hunder og eiere (Løberg, 2010). Det er imidlertid ikke alle som mener at hundenes velferd nyter godt av endringene som skjer. I et intervju på nettsidene til magasinet *Hund&Fritid* tordner Vegar Nordby ved Nordby Hundesenter mot den kommersielle hundebusinessen og mangel på reguleringer:

Den kommersielle hundebusinessen har eksplodert. Flere og flere surfer på hundebobla, og det finnes få eller ingen reguleringer når det kommer til både oppdrett, hundeeiere, instruktører eller adferdskonsulenter. Det er et helt fritt marked, og vi ser nå at flere og flere hunder lider på grunn av dette (Hund&Fritid, 2014., avsn. 1).

Nordby forteller at antallet eiere som søker hjelp for problematferd øker sterkt. Ifølge Nordby er hunder aggressive mot eiere, barn og andre hunder i større grad enn før. Det er ikke først og fremst hundene Nordby framstiller som problemet: ”Mange har verken

kunnskap eller forståelse for hvordan de skal løse problemene de møter med hunden sin. I og med at det ikke finnes noen krav til det å være hundeeier, er mange helt blanke den dagen de får en valp i hus” (Hund&fritid, 2014, avsnitt 3).

I 1995 kommenterte veterinæren James Serpell at mens omsorgen for hunder ser ut til å øke hos de som har hund, ser det samme også ut til å gjelde motviljen mot hunder blant de hundeløse (Serpell, 1995). Dette ser vi også tendenser til i Norge. I 2003 fikk Norge ny hundelov, og i odelstingsproposisjonen skrev Justisdepartementet at lovgivningen først og fremst var ”fokusert på hundeholdets konfliktflater” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 7). Det ble også påpekt at den offentlige debatten i forkant av lovforslaget var preget av holdningen om at lovgiverne burde ”treffe tiltak mot forhold og konflikter som man tidligere i større grad var innstilt på å leve med i lokalsamfunnet” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 74).

Gjennom lovgivning har hundeholdet blitt gjenstand for stadig strengere reguleringer. Som følge av disse har det blitt stadig større begrensninger på hvor hunder kan være løse, og hunder nektes også adgang til store deler av det offentlige rom (Thorsen, 2001). Når antall hunder øker samtidig som hundens fysiske rom snevres inn, betyr det også at konfliktpotensialet øker der menneskers og hunders veier faktisk krysser. Hundemøkk i skisporet, bjeffing i boligblokken og løse hunder i parken er eksempler på hundeatferd som stadig vekker samfunnets mishag. Et mer alvorlig problem er tilfellene der hunder skader mennesker. Det finnes ingen nasjonal statistikk over hundebitt i Norge, men Folkehelseinstituttet anslår at omtrent 5000 hundebitt fører til legebesøk hvert år (Folkehelseinstituttet, 2014a), og det er registrert tre tilfeller i Norge der hunder har drept mennesker.³

Kontroll, konflikt og kunnskap

“Noe av det som særmerker hunden er at dens eksistens er basert på absolutt menneskelig kontroll”, skriver Bjarne Sverkeli (Sverkeli, 1998, s. 10). I denne avhandlingen ser jeg nærmere på to former for kontroll av hunder, nemlig lovgivning og trening. Hundeloven fra 2003 gir regler for hvordan hundeholdet skal utøves for å vareta ”hensyn til sikkerhet, trygghet, alminnelig ro og orden”, og for hvordan enkeltpersoner og det offentlige kan forholde seg til hundehold som bryter med disse

³ I 1994 ble en seks år gammel gutt drept av grønlandshund i Alvdal, i 2002 ble en sju år gammel gutt drept av løse hunder i Vest-Torpa, og i 2014 ble et to år gammelt barn drept i en hundegård i Selbu.

hensynene (Hundeloven, 2003, § 1). Trening er på sin side praksiser den enkelte hundeeier tar i bruk for å kontrollere hunden og tilpasse den til hjem og samfunn. Som det står i dyrevelferdsmeldingen:

De aller fleste hunder må lære å takle situasjoner som ikke er naturlig for arten, for eksempel å etterlates alene hjemme. Hunden må innordne seg i familien og kunne tolerere fremmede mennesker og dyr. Hundehold krever videre at eieren har en viss kontroll over hunden, ikke minst at den kan kalles inn. Alle slike ferdigheter krever trening (St.mld. nr. 12 (2002 - 2003), s. 113).

Eller som Bjørn Kaltenborn, seniorforsker ved NINA, skrev i en kronikk i Aftenposten i 2011: ”Dagens hund er uløselig knyttet til vår måte å leve på. Samtidig er den i bunn og grunn et rovdyr som må kontrolleres av oss. Hunder må trenes og sosialiseres riktig, ellers kan de forårsake store problemer” (Kaltenborn, 2011, s. 4).

Hvis vi med kulturanthropolog Clifford Geertz forstår ”kultur” som nettverk av mening som eksisterer i kraft av meningsladete praksiser (Geertz, 1973), vil den kontrollen mennesker utøver over hunder kunne fortelle mye om den meningen som tillegges hunder og hunders atferd. Denne avhandlingen er et forsøk på det Geertz omtaler som ”thick descriptions”, det vil si en undersøkelse av ikke bare selve praksisene, men også konteksten (Geertz, 1973). Her vil jeg presisere at mennesker ikke er de eneste kulturelle eller sosiale aktørene, hunder deltar også i de sosiale praksisene og i meningsproduksjonen som omfatter dem. Da mennesker sitter med det meste av kontrollen og i tillegg står for det meste av den tilgjengelige meningsproduksjonen, handler denne avhandlingen likevel minst like mye om mennesker som om hunder.

Konfliktsoner

Jeg har brukt to empiriske innganger: fenomenet ”farlige raser” i lovverket og debattene om hundetrening på 2000-tallet. Hundelovens paragraf 19, ”Farlige hunder”, definerer farlige hunder som ”hunder eller hundetyper som [sic] spesielt aggressive, kampvillige og utholdende, og som på grunn av disse egenskapene er farlige for mennesker og dyr” (Hundeloven, 2003, § 19). Loven forbyr hold og innførsel av hunder som er gitt trening til angrep på dyr eller andre hunder samt hunder som framstår som ”spesielt aggressive, kampvillige eller med andre sterkt uønskede egenskaper eller fremtreden, slik at de kan være farlige for mennesker eller dyr” (Hundeloven, 2003, § 19). Paragraf 19 gir også forskriftshjemmel til å forby hold, avl eller innførsel av farlige hunderaser, noe som ble innført med forskrift om hunder i 2004 (Forskrift om hunder, 2004).

Selv om farlige hunder per definisjon er ulovlige og dermed ikke gjenstand for hundelovens reguleringer, har ”farlige hunder” likevel vært den drivende kraften bak lovgivningen som angår hunder i Norge. Først da forslag til lov om farlige hunder uten hell ble fremmet i 1930 (Ot.prp. nr. 9, 1930), deretter da midlertidig lov om innførsel, hold og avl av farlige hunder, ofte kalt kamphundloven, ble vedtatt i 1991 (Kamphundloven, 1991), og nå sist da hundeloven ble vedtatt som følge av et forslag fra stortingsrepresentantene Grethe Fossli og Jon Olav Alstad om ”likebehandling av hunder som angriper bufe og barn” (Dok.nr. 8:71 (1997 – 1998)). Fossli og Alstad anga følgende begrunnelse for forslaget:

Med jevne mellomrom skjer det at hunder angriper mennesker. Spesielt er små barn utsatt blant annet fordi de ikke har nødvendig respekt for hunder, og fordi de i liten grad har mulighet til å forsvare seg. I tillegg har vi fått flere aggressive [sic] raser og krysninger (Pit-bull) her til lands, og hunder er blitt mere vanlig innenfor enkelte belastede miljøer som kan resultere i mere aggressive hunder. På toppen av dette meldes det nå om hunder som trenes på angrep og vakhold (Dok.nr. 8:71 (1997–1998)).⁴

Forbud mot farlige hunder og farlige hunderaser uttrykker dermed på mange måter essensen av hundelovgivningen, og utgjør avgrensningen som definerer hvilke hunder som *kan* reguleres gjennom vanlig lovgivning.

Forbudet mot farlige hunderaser har vært, og er fremdeles, svært omdiskutert. Norsk Kennel Klub har nylig gitt ut en rapport med sterk kritikk av forbudet (Norsk Kennel Klub, 2013b), facebookgruppen ”Mot rasediskriminering av hunder” har per desember 2014 over 21.000 ”likes” og foreningen Raseforbud-Gruppen arbeider aktivt ”for å få på plass en bedre og mer effektiv rasenøytral hundelovgivning” (Raseforbudgruppen, 2012). Også hundetrening er et konfliktfylt tema. ”Lite eller ingenting er mer omdiskutert i hundeverdenen enn hundetrening og -metoder”, skrev for eksempel redaktør Stepanka Horakova i en lederartikkel i *Hundesport* i 2010 (Horakova, 2010, s. 4). Ifølge en artikkel om hundetrening i VG sverger de fleste hundeskolene i Norge til ”såkalt positiv forsterkning – belønning - for å lokke fram god atferd” (VG 24.03.2013), men ble fulgt opp et par uker senere med artikkelen ”Hunder trenger grenser”, som slo

⁴ Forslaget gikk ut på å utvide adgangen til avlivning av hunder, men førte til at Stortinget ba Regjeringen om å vurdere en samordning av lovverket som omhandler hunder (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003)).

fast at mange også mener ”[b]ruk av dressurlenke og napp i båndet gir bedre resultater enn å oppdra hunden med godbit” (VG 07.04.2013).

Problemstilling

Prosjektet er et utforskende prosjekt der jeg har brukt ulike kilder for å undersøke konfliktsonene som omgir hundetrening og lovgivning. I disse konfliktene møtes ulike forståelser av hunder og hunders atferd, her utkrystalliseres og synliggjøres posisjoner og aktører, og kunnskap om hunder forhandles og tas i bruk. Samtidig er trening og forbud mot farlige hunder praksiser som angår både forståelser og kropper, og de kontesterte formene for kontroll har både diskursive og materielle effekter. Problemstillingen lyder derfor som følger:

Hvilke aktører, diskurser og praksiser møtes i konfliktsonene som omgir kontrollen av hunder? Hvordan har disse konfliktene oppstått? Hvilke effekter har de ulike formene for kontroll for hunder og mennesker?

Tidligere forskning

I 1995 skrev James Serpell at vi vet bemerkelsesverdig lite om hunder når vi tar i betraktning hvor lenge de har vært blant oss og den betydningen de har for mennesker (Serpell, 1995). Hunden har liksom falt mellom alle stoler, den har ikke vært vill nok til å fange biologenes interesse, den har ikke hatt nok økonomisk verdi for husdyrfagene, og ikke nok kognitiv kapasitet for psykologene. Serpell bemerker at mens livene til ville ulver, sjakaler og prærieulver har blitt studert ned til minste detalj, har hunden i stor grad blitt ignorert (Serpell, 1995). Noen få unntak finnes, likevel er det først ganske nylig at hunder har begynt å bli studert som *hunder* (Hare & Woods, 2013; Miklósi, 2007).

I 2013 skriver hundeforskerne Brian Hare og Vanessa Woods at det er funnet ut mer om hvordan hunder tenker det siste tiåret enn i løpet av hele det foregående århundret (Hare & Woods, 2013). Det har med andre ord skjedd en enorm økning i den vitenskapelige kunnskapen om hund, noe som gir seg utslag i en rekke nye populærvitenskapelige bokutgivelser som *Inside of a Dog: What Dogs See, Smell, and Know* (Horowitz, 2010), *In defence of Dogs* (Bradshaw, 2011), *The Genius of Dogs. Discovering the Unique Intelligence of Man's Best Friend* (Hare & Woods, 2013) og *How Dogs Love Us: A Neuroscientist and His Adopted Dog Decode the Canine Brain*

(Berns, 2013). Felles for disse er at hunden ikke lenger forstås som en mer eller mindre degenerert ulv, men som en skapning med stor mental og følelsesmessig kapasitet og evne til samhandling med mennesker.

Hunden har også begynt å få innpass i de fagdisiplinene som beskjeftiger seg med kultur og samfunn. Særlig har sosiologer og historikere begynt å fatte interesse for hunder (se for eksempel Arluke, 2006; Irvine, 2004; Ritvo, 1987; Sanders, 1999; van Sittert & Swart, 2008). Hundene dukker også med jevne mellomrom opp i de tverrfaglige tidsskriftene *Anthrozoös* og *Society & Animals*. I tillegg har den feministiske vitenskapsteoretikeren og biologen Donna Haraway gitt hunder og relasjoner mellom hunder og mennesker stor plass i *The Companion Species Manifesto* (2003) og *When Species Meet* (2008). Med sin bastante avvisning av forhåndsdefinerte kategorier og vedvarende insistering på dyr og menneskers kroppslige og sosiale aktørskap, skiller Haraway seg fra den mer utbredt tendensen til å framstille hunder som ofre, rekvisitter eller råmateriale for menneskelig meningsproduksjon.

Når det gjelder de kulturelle aspektene ved hundetrening, finnes det svært lite kunnskap. Den kinesisk-amerikanske kulturgeografen Yi-Fu Tuan har riktignok skrevet om hundetrening i *Dominance and Affection. The Making of Pets* fra 1984 (Tuan, 1984), og Haraway skriver om trening i kapitlet ”Training in the Contact Zone” i *When Species Meet* (Haraway, 2008). Det er likevel sparsomt med empirisk forskning. Et unntak er sosiolog Jessica B. Greenebaums artikkel ”Training Dogs and Training Humans” om hundetrening som symbolsk interaksjon (Greenebaum, 2010). Rasespesifikk hundelovgivning er et noe mer populært forskningstema. Blant annet har statsviterne Martin Lodge og Christopher Hood skrevet om rasespesifikk lovgivning som politisk virkemiddel (Lodge, 2001; Lodge & Hood, 2001), kriminolog Maria Kaspersson og medieviter Claire Molloy har skrevet om det britiske forbudet mot farlige hunder (Kaspersson, 2008; Molloy, 2011a, 2011b), og sosiolog Cecilie Thorslund har undersøkt det danske raseforbudet (Thorslund, 2014). I senere år har også eierne av ulovlige hunder begynt å få oppmerksomhet, blant annet i den britiske RSPCA-rapporten ⁵ *Status dogs, young people and criminalisation: towards a preventative strategy* (Hughes, Maher, & Lawson, 2011) og i kriminolog Simon

⁵ RSPCA: Royal Society for the Prevention of Cruelty to Animals.

Hardings *Unleashed. The phenomena of status dogs and weapon dogs* om hunder og gjengkultur i Storbritannia (Harding, 2012).

I Norge er hunden stort sett fraværende i humaniora og samfunnsfagene. Unntaket er etnolog Bjarne Sverkeli, som har gitt ut boken *Hundeliv i Norge* (1998), og kulturhistoriker Liv Emma Thorsen, som i *Hund! Fornuft og følelser* gir en gjennomgang av hundens kulturhistorie (Thorsen, 2001). Det finnes også noen spredte artikler om hund og mennesker. Antropolog og statsviter Iver B. Neumann har skrevet om trekkhundmiljøet i artikkelen ”Flerbent fellesskap i en norsk trekkhundklubb” (Neumann, 2006), og Rolf David Ramslien har skrevet om harehunder og antropomorfisme i artikkelen ”Forståelsen av antropomorfisme og den norske harejakta” (Ramslien, 2009). Et tredje eksempel er sosialantropolog Cecilie Høy Anviks kapittel ”Et liv med førerhund” fra antologien *Funksjonshemming – politikk, hverdagsliv og arbeidsliv* (Anvik, 2009). Her beskriver Anvik hvordan førerhund og fører gjennom arbeidsselen bindes sammen til en enhet som overskrider partenes kropslige grenser og muliggjør nye måter å erfare omgivelsene på (Anvik, 2009).

Hovedvekten av de norske bidragene har imidlertid kommet fra studenter i form av hovedfagsoppgaver og masteravhandlinger.⁶ Her vil jeg spesielt trekke fram Monika Sikveland Kommedals hovedfagsoppgave i kulturstudier *Hunden - fra naturvesen til kulturvesen*, om den kulturelle konstruksjonen av hundeholdet og hundens sosiale og emosjonelle betydning for mennesker (Kommedal, 2004), og Johanne Bertlings masteravhandling i rettsvitenskap, *Et forvaltningsrettslig blikk på Forskrift om hunder* (Bertling, 2012). Av de ovennevnte bidragene er det bare Bertlings masteroppgave som tematiserer farlige hunder og raseforbud, mens de ulike retningene innen hundetrening belyses som ett av mange tema av Sverkeli og Kommedal (Sverkeli, 1998; Kommedal, 2004). Temaet mitt er derfor i stor grad ukjent akademisk terreng, og i tillegg til å frambringe ny viten om hundetrening og hundelovgivning, utgjør avhandlingen min også et forsøk på å kartlegge områder som fortjener videre utforskning.

⁶ Sverkelis og Ramsliens artikler er basert på hovedfagsoppgavene *Best in show* (Sverkeli, 1997) og *Los på harejaktas mysterier* (Ramslien, 2006).

Posisjonering og faglig tilknytning

Jeg har selv erfaring som hundeeier og er dermed viklet inn i den samme veven jeg forsøker å nøste i. Dermed kommer jeg ikke utenom mine egne forståelser og overbevisninger. For eksempel er ikke fysisk straff og maktbruk lenger akseptert når det gjelder barn, og jeg ser ingen grunn til at det skal være mer akseptert for hunder. Det er heller ingen hemmelighet at jeg er kritisk til rasisme, også den som angår hunder. Jeg er dermed ingen tilhenger av raseforbud. Dette er ikke nødvendigvis verken en styrke eller en svakhet, men former den posisjonen jeg skriver fra og den retningen blikket mitt tar. Den kunnskapen jeg formidler er hva Donna Haraway i artikkelen "Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective" omtaler som *situert viten* (Haraway, 1988). Ifølge Haraway artikuleres verden alltid fra et sted; kunnskap er aldri hel, objektiv eller ren, kunnskap er alltid situert og delvis. Alle utsagn om verden er ikke like gyldige, men alle har konsekvenser, og vi er alle ansvarlige i den forbindelse (Haraway, 1988). Kunnskap og forskning blir dermed et dypt etisk prosjekt.

Som Linda M. Rustad skriver i "Kunnskap som delvise forbindelser", holder det ikke å bare redegjøre for eget ståsted for å kunne hevde at kunnskapen som produseres er situert (Rustad, 1998). Situert kunnskap innebærer å reflektere aktivt over egen kontekst og de rammene den legger for kunnskapsproduksjonen: "Det er når forskeren *aktivt* forholder seg til prosessen, at kunnskap vil bli situert" (Rustad, 1998, s. 122). I det følgende vil jeg derfor gjøre rede for noen utviklingstrekk som utgjør viktige mulighetsbetingelser for denne avhandlingen.

Sakte, men sikkert har de ikke-menneskelige dyrene gjort sitt inntog i humaniora og samfunnsvitenskapen, og "the animal turn" har blitt et begrep (Ritvo, 2007; Weil, 2010). Vendingen mot dyrene har blant annet manifestert seg i form av det nye tverrfaglige fagfeltet animal studies, på norsk av og til omtalt som dyrestudier. Som filosof Pär Segerdahl framhever i sin introduksjon til antologien *Undisciplined Animals: Invitations to Animal Studies*, er ikke animal studies, eller dyrestudier, en disiplin eller et fag, men snarere en tendens som oppsto mer eller mindre samtidig innenfor en rekke ulike fagområder (Segerdahl, 2011).⁷ Stadig flere definerer fagfeltet som *Human-*

⁷ På mange måter kan animal studies sammenlignes med kjønnsforskning, der også debatten går om hvorvidt det skal være trans-, tverr-, multi- eller inter-disiplinært. Derfor varierer det også hvorvidt det

Animal Studies (HAS), og vektlegger dermed at fokuset ikke er på dyr per se, men på dyrs status og rolle i kultur og samfunn og interaksjoner mellom dyr og mennesker (DeMello, 2012).

Animal studies har fått en viss formell struktur og form gjennom tidsskriftene *Anthrozoös* og *Society & Animals*. Det finnes også et nordisk HAS-nettverk, Nordic HAS, som ledes fra Centrum för genusvetenskap, Uppsala universitet (Uppsala universitet, 2014). Også i Norge begynner dyrene så smått å gjøre seg gjeldende gjennom prosjekter og bokutgivelser som *Hvem er villest i landet her* (Sollund, Larsen, & Tønnesen, 2013). Likevel er det, som Segerdahl skriver, først og fremst den produktive *dissonansen* dyrestudiene skaper i sine respektive fag som binder fagfeltet sammen (Segerdahl, 2011).

I og med at jeg skriver om hunder og mennesker, hører prosjektet nærmest automatisk inn under den tverrfaglige animal studies-paraplyen. Jeg tilhører imidlertid også en annen tverrfaglig fagtradisjon, nemlig kulturstudier. Denne formen for kulturstudier har røtter tilbake til den britiske cultural studies-tradisjonen som oppsto i Birmingham på 1960-tallet og kjennetegnes blant annet ved et kritisk perspektiv på etablert kunnskap (O'Farrell, 2005; Sørensen, Høystad, Bjurström, & Vike, 2008). Et annet kjennetegn er et bredt og komplekst kulturbegrep (Sørensen et al., 2008). Ifølge kulturviter Clare O'Farrel kan kulturstudiernes forståelse av kultur uttrykkes som

the way a society constructs and organises knowledge about the world and social relations and defines particular behaviours and knowledges as either acceptable or unacceptable. Culture can be seen in the most mundane practices and material objects as well as in the products of high art and high culture (O'Farrell, 2005, s. 17).

Den fløyen av kulturstudiene jeg selv tilhører ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier ved NTNU har fokus på kjønnsstudier og teknologi- og vitenskapsstudier. Min egen bakgrunn er først og fremst kjønnsstudier, og jeg er derfor utrustet med et rikt arsenal av feministisk teori som også har bidratt til å forme prosjektet og avhandlingen.

Når jeg nevner feministisk teori i forbindelse med hunder, mener noen det heller mot blasfemi og vanhelligelse. Hvis den feministiske teoretikeren og biologen Lynda Birke har rett i at feministisk teori handler om produksjon av meningsfulle forskjeller (Birke, 2002) vil jeg likevel hevde at avhandlingen min hører hjemme her. Den

skrives som "Animal Studies" (fag) eller "animal studies" (forskningsfelt). Jeg har valgt å bruke små forbokstaver i egen tekst.

merkelappen jeg selv er mest komfortabel med, er imidlertid *posthumanistisk*. Det er viktig å presisere at jeg med ”posthumanistisk” ikke mener *posthuman*. Cecilia Åsberg, leder av *The Posthumanities Hub* ved Linköpings universitet, skriver at post-prefikset både signaliserer et brudd og en videreføring av humanioras tradisjonelle teorigrunnlag og analyseområde (jf. begrepet *posthumanities*) (Åsberg, 2012). Et posthumanistisk perspektiv på hunder og mennesker innebærer ingen motstand mot mennesker. I stedet handler det om en avvisning av å ta mennesket som sosialt og analytisk sentrum for gitt, en motstand mot det Noreen Giffney og Myra J. Hird omtaler som *antroposentrisme* og *antroponormativitet* (Giffney & Hird, 2008). Eller for å si det med fysiker og feministisk teoretiker Karen Barad: ”By ’posthumanist’ I mean to signal the crucial recognition that nonhumans play an important role in naturalcultural practices, including everyday social practices, scientific practices, and practices that do not include humans” (Barad, 2007, s. 32).

Prosjektet mitt er dermed på mange måter en bastard, en uren blanding av teoretiske perspektiver og faglige tilknytninger, kategorisert under merkelappen ”tverrfaglige kulturstudier”. I læreboken *Nye kulturstudier* skriver forfatterne at de nye kulturstudiene handler om det felles framtidige, men også om det omstridte potensielle (Sørensen et al., 2008). Ved at prosjektet mitt griper inn i nettopp det omstridte potensielle og dermed utfordrer premissene for det felles framtidige, har det også en viktig etisk dimensjon. ”[T]here is something *at stake* in cultural studies” skriver en av den nye kulturstudietradisjonens grunnleggere, Stuart Hall (Hall, 1996, s. 262, orig.uth.). Hva står på spill i konfliktsonene som hundetrening og raseforbud utgjør? I siste instans står det om hvem og hva som får være i verden, både i form av kategorier, subjekter, kropper og levde erfaringer. Ved å skrive denne avhandlingen håper jeg å kunne bidra til rikere forståelser av relasjoner mellom hunder og mennesker ut fra tanken om at verden blir til gjennom konstant gjøren, at vi alle stadig skaper og skapes som objekter og subjekter med tanker, følelser, erfaringer og kropper, og at ikke bare mennesker er inkludert i dette "vi".

2. Teoretiske perspektiver

Teori handler om sammenhenger, forståelse, erkjennelse og fortolkning, men også om hva som anses som relevant og ikke, og hva som i det hele tatt legges merke til (Haraway, 1992; Olsen, 1997). Et teorikapittel kan fortone seg som en tørr pliktøvelse, men er ikke uten risiko; grepene og blikkene som tas i bruk for å skape en meningsfull og sammenhengende framstilling av verden, betyr noe for den verden som framstilles. Som Donna Haraway uttrykker det:

It matters what matters we use to think other matters with; it matters what stories we tell to tell other stories with; it matters what knots knot knots, what thoughts think thoughts, what ties tie ties. It matters what stories make worlds, what worlds make stories (Haraway, 2013).⁸

Filosof Lisa Kemmerer advarer mot å teoretisere rundt dyr, da det bidrar til å reproducere allerede ujevne maktforhold og forestillingen om dyr som ”others” (Kemmerer, 2011). Jeg har ikke tatt i bruk teoretiske innganger som handler spesifikt om hvordan mennesker forholder seg til og gir mening til dyr, men heller brukt teori om makt og mening som lar flere enn menneskelige aktører få komme til syne. I det følgende vil jeg presentere hovedtrekkene ved de teoretiske inngangene for avhandlingen.

I foucauldianske farvann

Innenfor tverrfaglige kulturstudier oppdager man raskt at de fleste teoretiske veier på en eller annen måte fører tilbake til den franske teoretikeren Michel Foucault. Foucaults forfatterskap er stort og variert, og en rekke begrepsmessige nyskapninger i kombinasjon med stadig utvikling og reformulering av tidligere tanker, kan gjøre det utfordrende for lesere å få grep. I boken *Michel Foucault* gjengir imidlertid Clare O’Farrell en passasje fra teksten ”Prisons et asiles dans le mécanisme du pouvoir” der Foucault sier han ikke skriver for lesere, men for brukere, og oppfordrer til å se på tekstene som en verktøykasse (Foucault 1974, gjengitt i O’Farrell, 2005, s. 55). Jeg vil derfor ikke gi noen utfyllende oversikt over Foucaults teoretiske perspektiver, men heller presentere noen elementer jeg har funnet nyttige.

⁸ Spiller på sosialantropolog Marilyn Stratherns introduksjon til *Reproducing the Future: Essays on Anthropology, Kinship, and the New Reproductive Technologies*: “[...] it matters what ideas one uses to think other ideas (with)” (Strathern, 1992, s. 10).

Makt

En av de viktige bidragene Foucault har gitt kulturstudiene er maktforståelsen. Det sentrale ved Foucaults maktbegrep er at makt ikke kan forstås som en egenskap eller essens, ingen *har* makt, og makten *er* ikke et bestemt sted. I stedet eksisterer makt bare når den settes i bevegelse i relasjoner mellom mennesker eller grupper (Foucault, 1982). Utøvelsen av makt handler heller ikke nødvendigvis om en overlegen part som utøver makt over en underlegen, maktutøvelse er ”a way in which certain actions modify others” (Foucault, 1982, s. 788). I et intervju med Michael Bess gir Foucault et eksempel:

What does it mean to exercise power? It does not mean picking up this tape recorder and throwing it on the ground. I have the capacity to do so – materially, physically, sportively. But I would not be exercising power if I did that. However, if I take this tape recorder and throw it on the ground in order to make you mad, or so that you can't repeat what I've said, or to put pressure on you so that you'll behave in such and such a way, or to intimidate you – well, what I've done, by shaping your behavior through certain means, that is power (Bess, 1988, s. 2).

Det å kaste båndopptakeren i gulvet vil ikke automatisk si å utøve makt, men hvis det gjøres i den hensikt å påvirke den andre partens atferd, da er det ifølge Foucault et eksempel på maktutøvelse. Makt er dermed avhengig av en viss intensjonalitet eller retning. At makt ifølge Foucault har en viss form for intensjonalitet, betyr imidlertid ikke at alle *effektene* av maktutøvelse er intensjonelle, snarere tvert imot. Makten lever sitt eget liv når den først er satt i bevegelse, og har en rekke effekter som ikke er planlagte. Foucault er heller ikke spesielt opptatt av enkeltindividens eller gruppens intensjoner. I *Viljen til Viten*, første bind av *Seksualitetens historie*, skriver han at ”[i]ngen makt utøves uten en rekke hensikter og mål. Men dette betyr ikke at den er resultatet av et individuelt subjekts valg eller beslutning. La oss ikke lete etter den generalstaben som leder dens rasjonalitet” (Foucault, 1995, s. 106). Som idéhistoriker Espen Schaanning påpeker i etterordet til *Viljen til viten*, er ikke Foucault egen intensjon å avvise at det finnes personer og grupper som utøver makt, men ”å beskrive alle de diskurser, praksiser og institusjoner som iscenesettes når makt utøves” (Schaanning i Foucault, 1995, s. 193).

”Makten er overalt”, skriver Foucault, og skynder seg å presisere: ”Dette skyldes ikke at den omfatter alt, det skyldes at den kommer alle steder fra” (Foucault 1995, s.

104). Alle kan i prinsippet utøve makt, men ikke alle former for maktutøvelse er tilgjengelige for alle. Et viktig tema for Foucault er myndigheters maktutøvelse, og Foucault identifiserte ulike sett maktteknologier som ble brukt i ulike perioder. I forelesningsrekken *Security, Territory, Population* ved Collège de France i perioden 1977-1978, beskriver han hvordan den suverene fyrstemakten på 1700-tallet får følge av *disiplinen*, en maktteknologi som har som mål å forme individuelle kroppar og gjøre dem til produktive samfunnsborgere som arbeidere eller soldater. Senere utvikles *biomakten*, som er maktmekanismer som regulerer befolkninger, og ikke individer (Foucault, 2007). I den forbindelse introduserer Foucault begrepet *styringsmentalitet* (governmentality) (Foucault, 2007). Ifølge Peter Miller og Niklas Rose som har utviklet dette perspektivet videre, skjer ikke moderne styring først og fremst ved at staten direkte griper inn og kontrollerer individenes liv, men gjennom teknikker, institusjoner og tenkemåter som strekker seg ”hinsides staten” (Miller & Rose, 2008).

I ”The Subject and Power” hevdet Foucault at arbeidet hans ikke primært hadde dreid seg om makt, men om hvordan tre ulike prosesser gjør mennesker til subjekter (Foucault, 1982). Den første er hvordan subjektet skapes gjennom vitenskaper, for eksempel det produktive subjektet innenfor økonomi, eller det talende subjektet i lingvistikk. Den andre måten er det Foucault kaller *dividing practices*, det vil si praksiser som skiller mellom de syke og friske, mellom de sinnssyke og sinnsfriske, eller mellom de kriminelle og de gode samfunnsborgerne. Den tredje er hvordan mennesker gjør seg selv til subjekter gjennom selvforståelse og praksiser (Foucault, 1982). Av dette ser vi at makt hos Foucault slett ikke er en kraft som bare begrenser, den er også en kraft som skaper og gir eksistens. I *Viljen til viten* beskriver for eksempel Foucault hvordan kreftene som har til hensikt å regulere seksualiteten også produserer en mengde viten om kjønn og seksualitet og seksuelle subjekter som ”heterofile” og ”homofile” (Foucault, 1995). Et annet eksempel er *Overvåkning og straff*, der Foucault beskriver hvordan mekanismer som skulle hindre forbrytelser, også skapte ”kriminelle” som en egen kategori og kriminologien som vitenskap (Foucault, 1999).

Viten og diskurs

Makt og viten er tett forbundet hos Foucault. Det finnes ingen viten som ikke er viklet inn i komplekse nettverk av maktrelasjoner, og i likhet med maktteknologiene, er viten

historisk. Med det menes ikke at vi vet mer nå enn vi gjorde før, men at måtene vi organiserer, skaffer og tenker om kunnskap på, ikke er tidløs og universell. I *Tingenes orden. En arkeologisk undersøkelse av vitenskapene om mennesket*, er det nettopp reglene for organisering av viten i ulike perioder som er Foucaults hovedanliggende (Foucault, 2006). På 1960-tallet brukte Foucault begrepet *arkeologi* om sin historiske metode, senere bruker han begrepet *genealogi* (O'Farrell, 2005). Mens arkeologien graver i historiske etterlatenskaper og avdekker underliggende strukturer, starter genealogien med et nåtidig fenomen, følger sporene bakover og skaper historie om samtiden (Ulleberg, 2007). Det er like fullt forbindelsene mellom makt og viten som er fokus for både den arkeologiske og den genealogiske metoden (O'Farrell, 2005).

”Det er nettopp i diskursen at makt og viten forbinder seg med hverandre”, skriver Foucault i *Viljen til viten* (1999, s. 112). *Diskurs* er et begrep som er knyttet til språk og språkbruk, men for Foucault er diskursen noe som går utover selve språket og ordene. Som det står i den engelske oversettelsen av *L'Archeologie du savoir, The Archaeology of Knowledge* (Foucault, 1972): ”Of course, discourses are composed of signs; but what they do is more than use these signs to designate things. It is this more that renders them irreducible to the language (langue) and to speech. It is this ‘more’ that we must reveal and describe” (Foucault, 1972, s. 49). På den annen side er det slett ikke enkelt å avgjøre akkurat hva Foucault mener med dette ”mer”. Som han selv skriver litt senere:

Instead of gradually reducing the rather fluctuating meaning of the word “discourse”, I believe I have in fact added to its meanings: treating it sometimes as the general domain of all statements, sometimes as an individualizable group of statements, and sometimes as a regulated practice that accounts for a number of statements” (Foucault, 1972, s. 80).

Alec McHoul og Wendy Grace forklarer Foucaults diskurs som det som både muliggjør og begrenser det som kan sies, skrives og tenkes (McHoul & Grace, 1997). Med andre ord består diskursen av uskrevne regler på et annet nivå enn selve språket, men som like fullt kommer til uttrykk nettopp i form av språk.

Foucaults diskurser inngår i store, helhetlige komplekser av makt og viten som dominerer i lange perioder av gangen, såkalte epistemer (Foucault, 1972). I kjølvannet av Foucault har det imidlertid blitt utviklet en rekke tilganger til diskurs og

diskursanalyse som har som utgangspunkt at det er et mangfold av diskurser som er i omløp på samme tid (Jørgensen & Phillips, 1999). I *Diskursanalyse som teori og metode* gir Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips en generell og bred definisjon av ”diskurs” som ”en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på” (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 9). Det disse tilgangene tar med seg fra Foucault, er at diskurs utgjør betingelsene for våre forståelser av verden og dermed også til en viss grad mulighetsbetingelser for hva som har eksistens. Et eksempel kan være *feminisme*. Det er åpenbart at feminismen ikke alltid har eksistert og at *feministen* kom til syne som subjekt på et bestemt tidspunkt og i en bestemt sammenheng. Samtidig finnes det i dag mange forståelser av hva feminisme innebærer, og hva det vil si å være feminist. Ulike diskurser kjemper om å definere hvilket meningsinnhold begrepet ”feminist” skal ha, og dermed også om hva feminisme og feminist er.

Nettverk og aktører

Foucault hevdet på ingen måte at ”alt” er diskurs, og sier i intervjuet ”On the Ways of Writing History” at en diskursanalyse har liten hensikt hvis den ikke kan knyttes til “other layers, practices, institutions, social relations, political relations and so on” (Foucault, 1998, s. 293). Som flere har påpekt, er imidlertid ikke forholdet mellom diskursive og ikke-diskursive elementer helt avklart hos Foucault (Laclau & Mouffe, 2014; Schaanning, 1997). De ikke-diskursive elementene framstår gjerne som diskursenes materielle manifestasjoner, og de menneskelige subjektene som effekter og bærere av diskursen. For å trekke inn det materielle og åpne for både menneskelig og ikke-menneskelig aktørskap, har jeg derfor kombinert Foucaults makt og viten med elementer fra det som gjerne kalles aktør-nettverksteori, eller ANT.

ANT er en retning som oppsto innen teknologi- og vitenskapsstudier (STS) på 1980-tallet og forbindes gjerne med navnene Michel Callon, Bruno Latour og John Law (Law, 2009). Begrepet ”aktør-nettverk” stammer fra Michel Callon, som bruker det for å betegne hvordan elementer, både menneskelige og ikke-menneskelige, språklige og materielle, inngår i nettverk av relasjoner som samtidig definerer elementene som aktører (Lee, 2012). ANT er strengt tatt ingen teori som fokuserer på *hvorfor*, men en deskriptiv tilnærming med fokus på *hvordan* (Law, 2009). ANT gir derfor ingen

universelle forklaringer, det er heller snakk om et blikk som ikke tar noe i den sosiale virkeligheten for gitt. Noe av det som kjennetegner ANT er det grunnleggende *symmetriprinsippet* som tilsier at relasjoner mellom elementer kan analyseres med de samme redskapene, uavhengig av hvem eller hva elementene er (Latour, 2005; Law, 2009). Et eksempel er Michel Callon, som i ”Some elements of a sociology of translation: domestication of the scallops and the fishermen of St Brieuc Bay” beskriver et nettverk av relasjoner mellom fiskere, forskere og kamskjell (Callon, 1986). Som Bruno Latour skriver i *Reassembling the Social*, handler ANT om å gjøre den sosiale virkeligheten ”flat” (Latour, 2005), og er ikke så opptatt av om elementene har status som mennesker, kamskjell eller maskiner.

Nettverk oppstår ikke av seg selv, og for å kunne mobilisere et nettverk må det etableres relasjoner og aktører. Prosessen der nettverkene veves sammen kalles *oversettelse*, og Callon og Latour forklarer oversettelse som “all the negotiations, intrigues, calculations, acts of persuasion and violence, thanks to which an actor or a force takes, or causes to be conferred on itself, authority to speak or act on behalf of another actor or force (Callon & Latour, 1981, s. 279). Callon deler disse oversettelsesprosessene inn i fire faser: *problemativering*, *interessering*, *innrullering* og *mobilisering* (Callon, 1986). Gjennom disse fasene etablerer aktører nettverk ved å gjøre seg selv uunnværlig, definere andre aktører og snakke på vegne av dem (Callon, 1986).

Det er ingen direkte motsetninger mellom Foucault og aktør-nettverksteori, Law omtaler for eksempel diskurser som mulighetsbetingelser som gjør noen nettverk av relasjoner lettere tilgjengelige enn andre (Law, 2009), og ifølge Schaanning er det bare snakk om en forskyvning av perspektiv (Schaanning, 1997). Foucault bruker av og til begrepet *apparat* (fransk: *dispositif*) for å betegne en strategisk sammenstilling av elementer for maktutøvelse. I intervjuet ”The Confessions of the Flesh” definerer han apparatet som

[a] thoroughly heterogeneous ensemble consisting of discourses, institutions, architectural forms, regulatory decisions, laws, administrative measures, scientific statements, philosophical, moral and philanthropic propositions – in short, the said as much as the unsaid. Such are the elements of the apparatus. The apparatus itself is the system of relations that can be established between these elements (Foucault, 1980, s. 194).

Ifølge Foucault er apparatet en heterogen sammenstilling av en rekke elementer, inkludert diskurser, der relasjonene er det vesentlige. Det er med andre ord store likhetstrekk mellom aktør-nettverket og Foucaults apparat. Nettverkene er imidlertid ikke begrenset til strategiske maktinnretninger, *alt* kan i prinsippet betraktes som nettverk. Som John Law skriver i "Notes on the Theory of the Actor-Network: Ordering, Strategy, and Heterogeneity", kan alt fra familier til datasystemer forstås i lys av nettverksperspektivet:

[...] the family, the organization, computing systems, the economy and technologies - all of social life - may be similarly pictured. All of these are ordered networks of heterogeneous materials whose resistance has been overcome. This, then, is the crucial analytical move made by actor-network writers: the suggestion that the social is nothing other than patterned networks of heterogeneous materials (Law, 1992, s. 381).

ANT utgjør dermed et blikk og en analytisk vinkling som ser alt som eksisterer i det sosiale som sammenstillinger av heterogene elementer, og er et redskap for å undersøke hvordan nettverkene holdes sammen og framstår som enhetlige og selvsagte (Law, 1992).

Materielt aktørskap

Aktør-nettverksteorien ligger tett på et foucauldiansk maktperspektiv ved at makt forstås som effekt av relasjoner (Law, 1992). En mektig aktør er ikke en aktør som "har" makt og dermed påvirker andres atferd, en mektig aktør er en aktør som klarer å mobilisere, forhandle og opprettholde et bestemt nettverk av relasjoner som igjen påvirker andre aktører i ønsket retning (Latour, 1986). Samtidig er det en forskjell. Foucaults maktutøvelse avhenger av en viss intensjonalitet, hvis Foucault dytter båndopptakeren i gulvet ved et uhell, utøves ingen makt. Samtidig kan den likevel godt ha en innvirkning på intervjuerens handlinger, han vil for eksempel kanskje bøye seg ned og plukke den opp. Dessuten viser historien at båndopptakeren helt klart har hatt en effekt, selv om den høyst sannsynlig ikke ble kastet i gulvet; den tok opp det Foucault ytret, og har dermed bidratt i produksjonen av intervjuet og den senere publikasjonen av det.

Det er disse effektene ANT-perspektivet er oppmerksomme på. ANT lar båndopptakeren komme inn i bildet igjen, og denne gangen som aktør. Ved å frikoble

aktørskap, *agency*, fra *intensjon*, gjør ANT det mulig å undersøke hvordan handlinger påvirker andre handlinger uten å gå omveien om menneskelig maktutøvelse. Det betyr ikke at det ikke er forskjell på å kaste båndopptakeren med vilje og uten, men at hva denne intensjonen innebærer ikke er gitt på forhånd. Det betyr også at alt kan fungere som aktører i en relasjon eller i et nettverk, ”any thing that does modify a state of affairs by making a difference is an actor” (Latour, 2005, s. 71). Aktører er alt som gjør en forskjell, enten det er et kamskjell, et menneske eller en båndopptaker.⁹ Samtidig er det likevel de menneskelige aktørene som står i sentrum for analysene, det er mennesker som etablerer nettverkene og definerer aktørene. Som Jahn Petter Johnsen skriver i artikkelen ”Latour, natur og havforskere – hvordan produsere natur?”:

Mennesker spiller alltid en rolle i disse prosessene, uten nødvendigvis å være drivkraft. Poenget i ANT er derfor å beskrive det som setter mennesker i stand til å handle, alle de hjelpemidler, mekanismer og allianser som benyttes, og alle de maktspill som utøves, uten at bestemte aktører i utgangspunktet blir ansett for å være viktigere enn andre (Johnsen, 2004, s. 50).

Performativitet

Den tidlige aktør-nettverksteorien fokuserte i stor grad på hvordan aktørskap ble tillagt og nettverk ble etablert, opprettholdt og endret. I den forbindelse innførte Latour begreper fra semiotikken, og insisterte i den forbindelse på at semiotikk ikke bare handlet om tekstlig mening, men snarere var ”the study of order building or path building and may be applied to settings, machines, bodies, and programming languages as well as texts” (Akrich & Latour, 1992, s. 259). I senere tid har Law og flere med ham forlatt det heller ensidige fokuset på hvordan mennesker konstruerer nettverk, og heller vektlagt den materielle semiotikkens performative og ontologiske praksisdimensjoner (Law, 2009). Et eksempel er beskrivelsen av materiell semiotikk i ”Actors Enacted”, der Law og Annemarie Mol skriver at entiteter i relasjonelle nettverk gir hverandre eksistens ved å *agere* hverandre:

“Active entities are relationally linked with one another in webs. They make a difference to each other: they make each other be. Linguistic semiotics teaches that words give each other meaning. Material semiotics extends this insight beyond the

⁹ Latour skiller mellom aktører og *aktanter*, der sistnevnte er elementer med *agency*, men som ikke er tillagt en spesifikk aktørstatus fra menneskelig hold. Forskjellen mellom aktører og aktanter ligger dermed i meningen som tillegges dem, og ikke i graden av *agency* (Latour, 2005). For denne avhandlingen er ikke dette skillet relevant.

linguistic and claims that entities give each other being: that they enact each other” (Law & Mol, 2008, s. 58).

Den feministiske teoretikeren og filosofen Judith Butler er en av dem som har innarbeidet performativitetsaspektet i feministisk teori gjennom *Gender Trouble* (2007)¹⁰ og *Bodies that Matter* (2011).¹¹ Ifølge Butler er ikke det vi forstår som ”ekte” og ”naturlig” kjønn i formen ”mannlig” og ”kvinnelig” en indre essens som kommer til uttrykk gjennom praksiser som klesstil, kroppsspråk og seksuell atferd; det er snarere disse praksisene som skaper illusjonen om en indre, kjønnlig kjerne. Butler presiserer at praksisene verken er vilkårlige eller uttrykk for bevisste valg og ønsker; ”performativity must be understood not as a singular or deliberate ‘act’, but, rather, as the reiterative and citational practice by which discourse produces the effects that it names” (Butler, 2011, s. xii). Bevisst eller ubevisst iscenesetter vi diskursens regler gjennom våre egne kropp, og framstår dermed som leselige for oss selv og andre. ”Kjønn” kan dermed forstås som en performativ effekt av praksiser.

Agerte aktører

Den ”nye” materielle semiotikken trekker Butlers perspektiver videre, som i dette eksempelet hentet fra John Law og Marianne Liens beskrivelser av praksiser innen lakseoppdrett:

Animals are not in and of themselves furry, scaly, elusive, prone to sickness, endowed with a life-cycle, loyalty, and all the rest. They develop attributes such as these in relation to people who are also, and at the same time, being given form and endowed with relational qualities and attributes. In short, practices enact people and animals together (Law & Lien, 2014, s. 335).

Ifølge Law og Lien er ikke laks noe i seg selv, alle egenskapene til oppdrettslaksen bestemmes av relasjonene og praksisene den inngår i. Både laks og mennesker blir til gjennom praksiser, og det å gjøre, og det å *gjøres*, går dermed hånd i hånd. Jeg valgt å oversette begrepet ”enact” med *agere*. I vanlig språkbruk brukes begrepet gjerne i betydningen å spille en rolle eller late som, men ifølge ordboken kan det også kan bety å handle, virke eller utføre (Gundersen & Berulfsen, 2012). I ”The Actor-Enacted: Cumbrian Sheep in 2001” beskriver Law og Mol hvordan ulike praksiser agerer sauer på ulike måter. Sauer som ageres gjennom veterinærpraksiser er for eksempel ikke de

¹⁰ Opprinnelig utgitt 1990.

¹¹ Opprinnelig utgitt 1993.

samme som ageres gjennom økonomiske praksiser. Likevel er det ikke snakk om flere selvstendige sauer, det er heller snakk om flere ontologiske versjoner som like fullt henger sammen. Law og Mol omtaler fenomenet som ”multiple sauer”; ”more than one, but less than many” (Law & Mol, 2008, s. 66). Med Butlers terminologi kan vi si at praksisene iscenesetter ulike sauer, men Law og Mol understreker at innenfor den materielle semiotikken er sauene også aktører, ikke bare effekter: ”In the stories that material semiotics makes possible, an actor does not act alone. It acts in relation to other actors, linked up with them. This means that it is also always being acted upon. Acting and being enacted go together “(Law & Mol, 2008, s. 58).

Mening, materialitet og samtilblivelser

Den feministiske teoretikeren og fysikeren Karen Barad har også videreutviklet performativetskonseptet videre. I sin *agential realism* bygger hun videre på innsikter fra Foucault, Butler og ANT i kombinasjon med Niels Bohrs kvantefysikk i et forsøk på å forklare ”how matter comes to matter” (Barad, 2003, 2007). Uttrykket er et ordspill hvor ”matter” både kan forstås som verb og som substantiv, og spiller både på betydningen av det materielle, og hvordan det materielle faktisk får sin eksistens.

Barad er ikke tilfreds med Foucault og Butlers manglende forklaringer på den konkrete sammenhengen mellom diskursive praksiser og materialitet. Hun presiserer at diskurs *ikke* er et synonym for språk, diskurs er mulighetsbetingelsene for mening, og ifølge Barad må også materielle krefter inkluderes i disse mulighetsbetingelsene (Barad, 2007). Mens Butler og Foucault vektlegger hvordan subjekter skapes gjennom praksiser, og ANT fokuserer på hvordan materielle elementer tillegges mening og aktørskap, insisterer Barad på at ikke bare mening, men også *kropper* i sin fysiske og materielle form er performative materialiseringer:

All bodies, not merely “human” bodies, come to matter through the world’s iterative intra-activity—its performativity. This is true not only of the surface or contours of the body but also of the body in the fullness of its physicality, including the very “atoms” of its being. Bodies are not objects with inherent boundaries and properties; they are material-discursive phenomena (Barad, 2003, s. 823).

Ifølge Barad består verden av materiell-diskursive fenomener som produseres gjennom *apparater for kroppsproduksjon* i prosesser hun kaller *intra-aksjon*. Grunnen til at Barad bruker begrepet ”intra-aksjon” i stedet for ”interaksjon” er ikke bare at hun vil skape et nytt signaturkonsept, det er også for å markere at de ulike elementene *blir til*

gjennom relasjonene, de eksisterer ikke på forhånd: "Indeed, it is through such practices that the differential boundaries between "humans" and "nonhumans," "culture" and "nature," the "social" and the "scientific" are constituted" (Barad, 2007, s. 817). Disse prosessene er både materielle og diskursive, "the material and the discursive are mutually implicated in the dynamics of intra-activity" (Barad, 2003, s. 822). Det har derfor liten hensikt å trekke noe skarpt skille mellom materialitet og diskurs, materialitet er allerede diskursivt, og diskursive praksiser er materielle:

In other words, materiality is discursive (i.e., material phenomena are inseparable from the apparatuses of bodily production: matter emerges out of and includes as part of its being the ongoing reconfiguring of boundaries), just as discursive practices are always already material (i.e., they are ongoing material (re)configurings of the world) (Barad, 2003, s. 822).

Barad understreker at eksistens ikke er mulig utenfor disse intra-aksjonene, og i *Meeting the Universe Halfway* skriver hun at "[i]ndividuals do not preexist their interactions; rather, individuals emerge through and as part of their entangled intra-relating" (Barad, 2007, s. ix). *Møtet* står derfor helt sentralt for Barad: "All real living is meeting. And each meeting matters" (Barad, 2007, s. 353). I *When Species Meet* følger vitenskapsfilosof og biolog Donna Haraway opp Barads fokus på møtet og skriver at "[p]artners do not pre-exist their relating; the partners are precisely what come out of the inter- and intra-relating of fleshly, significant, material-semiotic being" (Haraway, 2008, s. 165). Haraway presiserer at disse møtene ikke er metaforiske, men de virkelige, vanlige møtene mellom kropper som skjer hele tiden og overalt. Det er ikke tilfeldig hvilke omstendigheter de skjer under, samtidig er det ikke på noen måte gitt hva resultatene blir (Haraway, 2008).

I motsetning til ANTs deskriptive tilnærming som ikke ser spørsmålet om levende og ikke-levende som relevant, lar Haraway og Barad aldri de kroppslige effektene for de levende, involverte aktørene slippe ut av syne.¹² I *When Species Meet* er det møtene mellom levende ikke-menneskelige og menneskelige aktører som er tema, og i den anledning introduserer Haraway begrepet *becoming with*, eller *samtillblivelse*: "If we appreciate the foolishness of human exceptionalism, then we know that becoming is always becoming *with* – in a contact zone where the outcome, where who

¹² Donna Haraway var for øvrig en av de første som tok i bruk begrepet "materiell semiotikk" da hun skrev om "materiell-semiotiske aktører" i "The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others" (Haraway, 1992).

is in the world, is at stake” (Haraway, 2008, s. 244). I motsetning til ovennevnte Lisa Kemmerer, som advarer mot farene ved å ”annetgjøre” dyr, er ikke Haraway redd for å kalle ikke-menneskelige skapninger for ”others”. Hun presiserer imidlertid at de er *significant others*, i et ordspill som både tar høyde for radikal annerledeshet og at ikke-mennesker er likeverdige partnere i de stadige tilblivelsene av verden som foregår: “Animals are everywhere full partners in worlding, in becoming with” (Haraway, 2008, s. 301).

Et eksempel

En fellesnevner for perspektivene jeg har gjengitt ovenfor er at makt og mening er relasjonelle og materielle fenomener. For å illustrere hvordan de ulike perspektivene kan tas i bruk, vil jeg bruke hund som et eksempel. I Norsk Kennel Klubs bok *Hundeeieren* fra 1986, står det at ”[d]et vi i dagligtale mener med en hund, er en schäfer, en puddel, en cocker spaniel eller en annen av våre hunderaser” (Alin, Fält, Järverud, & Swedrup, 1986, s. 8). En hund forstås dermed ofte gjennom sin rasekategori, en kategori som først og fremst kommer til uttrykk gjennom utseendet, og med Foucault kan vi si at hunder blir subjekter gjennom rase. Det finnes imidlertid en rekke hunderaser som ligner hverandre og en rekke renrasete hunder som ikke har et ”rasetypisk” utseende. For å dokumentere en hunds rasetilhørighet, kreves derfor en godkjent stamtavle som forteller om opphavet. I dag krever Norges nasjonale stambokfører, Norsk Kennel Klub, at hunder er ID-merket med en mikrochip som knytter dem til stamtavlen. Dokumentasjonen av rasetilhørighet forutsetter dermed et apparat der kennelklubbens maktteknologier og helt spesifikke former for viten om hund knyttes sammen.

Som Bjarne Sverkeli påpeker, kreves det et stort apparat for å holde hunderasene rene (Sverkeli, 1998). Det gjelder ikke bare renheten; hvis kennelklubbene noen gang skulle forsvinne, vil sannsynligvis rasehunden gå samme vei. Rasehundene er avhengig av stadig reproduksjon som arter seg som parringer mellom individer som tilfredsstillter kennelklubbens krav og rasestandarden. Rasehunder er dermed *effekter* av en rekke praksiser som utstillinger, stambokføring, registrering og kontrollert reproduksjon. Med andre ord er de effekter som skapes i et nettverk av relasjoner mellom heterogene

elementer som blant annet inkluderer oppdrettere, stamtavler, rasestandarder, registre, kennelklubber, raseklubber, valpeformidlere og avlshunder.

Rasestandarder er gjerne illustrert med en tegning av den ideelle hund, da det perfekte eksemplar ennå ikke er født, og heller aldri kommer til å bli det. Den perfekte rasehund er en diskursiv konstruksjon, den eksisterer ikke i annen form enn den språklige og imaginære. *Rasehunder* er derimot høyst materielle fenomener, og hundeoppdrett kan beskrives som ”a continual play, in a series of playback mechanisms, between representation and presentation, between an ideal and the actual embodied presence – a continual becoming” (Marvin, 2008, s. 34). Rasehunder kan dermed forstås som *materiell-diskursive fenomener* som blir til i krysningpunktet mellom kennelklubbens systemer, konstruerte rasestandarder og biologiske og kroppslige prosesser.

Rasehunder har som regel eiere, og relasjonene mellom hund og eier har en rekke dimensjoner; de kan for eksempel være fysiske (bånd), juridiske (eierskap), teknologiske (mikrochip) og følelsesmessige. Hunden er på de fleste områder underlagt menneskelig *dominans* i den forstand at det ikke er noen tvil om at mennesket kontrollerer hundens handlingsbetingelser, selv om det kan forekomme enkelte interne forhandlinger og tilfeller av motstand (Foucault, 1987). Mennesker *gjør* også ting med hunder, de lufter, leker, trener, straffer og belønner, og gjennom disse praksisene *ageres* hunder som for eksempel ulydige, smarte eller snille. Samtidig gjør disse praksisene noe med både mennesker og hunder. Verken hunder eller mennesker er statiske objekter, og hvert eneste møte mellom hund og menneske har potensial til å endre erfaringsgrunnlag, forståelser og kroppslige responser hos begge parter. Hunder og hundeeiere skapes dermed også gjennom gjensidig inter- og intra-aksjon.

3. Metode

Hva er egentlig metode? Ifølge Bjørnar Olsen, professor i arkeologi og forfatter av boken *Fra ting til tekst: Teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning* (1997), brukes metode gjerne i to betydninger innenfor humaniora og samfunnsvitenskap: Den ene handler om hvordan dataene skaffes tilveie, mens den andre, metodologien, handler om hvordan data analyseres i lys av teori (Olsen, 1997). Samtidig er det mer enn teori og datamateriale som innvirker på resultatet. I vid forstand kan dermed ”metode” inkludere alt som brukes til å komme fram til ny kunnskap og forståelse, enten det dreier seg om metoder for innsamling av data, analysemetoder eller metoder for tenking og skriving. Metode er derfor et svært vidt og omfattende begrep. John Law påpeker at metode alltid er performativ, den bidrar til å skape de verdener og virkeligheter den tilsynelatende beskriver. Den er en prosess som nødvendigvis bringer noe fram i fokus mens noe annet forsvinner og (for)blir usynlig (Law, 2004). Det er derfor viktig med åpenhet rundt denne prosessen, og i dette kapitlet vil jeg gjøre rede for hvordan jeg har jobbet, hvordan jeg har tenkt, materialet jeg har brukt, analysemetodene jeg har anvendt og noen av de utfordringene jeg har støtt på underveis.

Utfordringer

Den avhandlingen jeg startet på i 2010 og den som foreligger i dag, utgjør to svært ulike fenomener. Jeg vil derfor starte med å gjøre rede for noen utfordringer som har vist seg å bli avgjørende for det endelige resultatet. Den kanskje viktigste har vært på det teoretiske planet. Jeg startet prosjektet med å opparbeide meg det Iver B. Neumann kaller *kulturell kompetanse* (Neumann, 2001), det vil si bred innsikt i feltene jeg skrev om. Samtidig måtte jeg også opparbeide meg akademisk kompetanse, jeg hadde vært borte fra academia i flere år. Og det var da jeg merket at noe hadde skjedd mens jeg hadde vært borte, og at noe også skjedde med meg. For å sette det veldig på spissen, startet jeg arbeidet som sosialkonstruktivist og endte det som posthumanistisk nymaterialist.

Fra diskurs til materialitet

Teori utgjør utvilsomt en viktig del av metoden, i og med at den er med på å forme spørsmålene som stilles og gir konseptuelle redskap for analyse. Da jeg startet som

stipendiat i 2010, var det med diskursanalyse som teoretisk og metodologisk fundament. Et fellestrekk for de ulike analysegrepene jeg hadde tenkt å benytte, er at språket utgjør den tilgangen vi har til verden som mennesker (Jørgensen & Phillips, 1999). I en av diskursanalysens kanoniske tekster, *Hegemony and Socialist Strategy*, hevder for eksempel de franske diskursteoretikerne Ernesto Laclau og Chantal Mouffe at Foucault urettmessig innførte et skille mellom diskursive og ikke-diskursive praksiser (Laclau & Mouffe, 2001¹³). Ifølge Laclau og Mouffes diskursteori ligger diskursen som et filter mellom den fysiske virkeligheten og vår menneskelige forståelse av den. Fenomener har eksistens utenfor diskursen, men vi har ingen tilgang til dem, og dermed gir det heller ingen mening å operere med noe annet nivå enn det diskursive.

Ved å forske på hunder havnet jeg imidlertid uforvarende innenfor det tverrvitenskapelige fagfeltet animal studies omtalt i introduksjonskapitlet. Dyrenes inntog i humaniora og samfunnsfagene er ikke helt uproblematisk, og man skal gå varsomt fram for å ikke reproducere eksisterende maktmekanismer. Mens grupper som ”kvinner”, ”homofile” eller ”mørkhudete” utgjør negative kontraster som gjør at ”menn”, ”heterofile” og ”hvite” framstår som den positive versjonen, utgjør dyrene kontrastene som gjør det mulig å definere selve ”det menneskelige”. De er dermed i alle henseender ”de andre” (others). Som Kari Weil kommenterer i ”A Report on the Animal Turn” (2010), skiller ikke-menneskelige dyr seg i tillegg fra de ovennevnte gruppene ved at de ikke kan snakke for seg selv, i hvert fall ikke på samme måte:

But unlike in women’s studies or ethnic studies, those who constitute the objects of animal studies cannot speak for themselves, or at least they cannot speak the languages that the academy recognizes as necessary for such self-representation. Must they then be forever condemned to the status of objects? (Weil, 2010, s. 2)

På den første konferansen jeg dro på, *Zoo-ethnographies* ved Universitetet i Uppsala, var det nettopp denne problemstillingen som var tema. Hvordan inkludere dyr i forskning uten å redusere dem til objekter? Et av casene som ble brukt som eksempel handlet om Sue Savage-Rumbaugh og bonoboene ved Great Ape Trust i Des Moines, Iowa. Savage-Rumbaugh er ifølge Great Ape Trusts egne nettsider den første og eneste forskeren som jobber med språkforskning og bonoboer (Great Ape Trust, 2012).

¹³ Opprinnelig utgitt 1985.

Bonoboene¹⁴ ved reservatet har vist seg å kunne kommunisere med mennesker gjennom språk. De forstår engelsk og kommuniserer ved hjelp av et spesialutviklet keyboard med symboler (Segerdahl, 2011). Dette åpner for en rekke spennende og utfordrende problemstillinger rundt språk, identitet og om hva det vil si å være menneske. Det som er relevant for dette kapitlet er imidlertid hvordan disse bonoboene bokstavelig talt har kommet til orde i forskningen. I en artikkel om berikelse av dyreparkens miljø, har de selv bidratt med ønsker med tanke på omgivelsene sine. De har rett og slett blitt spurt, og de har svart. I og med at de dermed også har bidratt til artikkelen, har Sue Savage-Rumbaugh også ført dem opp som medforfattere, noe som igjen gjør at når artikkelen siteres, er bonoboene Kanzi Wamba, Panbanisha Wamba og Nyota Wamba med i referansen:

The bonobos have contributed directly, through conversation, to important aspects of this work. Their listing as authors is not a literary technique but a recognition of their direct verbal input to the article. They are not able to write, but they are able to speak, to use lexigrams, and to answer questions. After receiving an explanation of the nature of the endeavor, they voluntarily agreed to participate in a dialogue about "what bonobos need" (Savage-Rumbaugh, Wamba, Wamba & Wamba, 2007, s. 17).

Bonoboene er dermed inkludert på to måter: de har kommet til orde i teksten med sine egne behov, og de er ”formelt” inkludert som medforfattere.

Mitt prosjekt kan selvsagt ikke sammenlignes med Savage-Rumbaugh. For det første skulle jeg ikke jobbe med konkrete, levende hunder, og for det andre har hunder foreløpig ikke demonstrert den språklige kapasiteten som bonoboer åpenbart har. Møtet med bonoboene og animal studies åpnet likevel opp for nye refleksjoner. Til tross for at jeg har lang erfaring med hunder som materielle aktører og handlende subjekter i hverdagslivet, så jeg dem i prosjektsammenheng først og fremst som menneskelige konstruksjoner jeg skulle dekonstruere. Nå begynte jeg å lure på om jeg kunne unngå å framstille hunder utelukkende som materielle betegnere for menneskelig meningsproduksjon. Samtidig jobbet jeg innenfor en analysetradisjon som anser *språket* som den eneste viktige tilgangen til verden og virkeligheten. Med diskursanalysen som teoretisk og metodologisk fundament, ville hundene fremdeles være henvist til en status som språklige konstruksjoner.

¹⁴ Bonobo, også kjent som dvergsjimpanse, er den primatarten som anses å være nærmest i slekt med mennesket (Østby, 2009)

Den dyriske vendingen jeg nevnte i introduksjonskapitlet faller sammen med det Sørensen et al. omtaler som ”den tredje vendingen” i kulturstudiene, en vending som i andre sammenhenger gjerne omtales som ”den ontologiske vendingen” eller ”den materielle vendingen” (Sørensen et al., 2008). Ifølge forfatterne signaliserer denne vendingen

en ny måte å tenke om så vel språk som virkelighet, realitet og materialitet på, eller – rettere sagt – tenke dem sammen på to sider av det samme, nemlig som material-semiotiske prosesser, der språk, tegn, materialitet, sosialitet og så videre griper inn i hverandre på komplekse og også kontingente måter (Sørensen et al., 2008, s. 13)

En av aktørene innenfor denne vendingen er Karen Barad, som i artikkelen ”Posthumanist Performativity” (2003) retter følgende kraftsalve mot den såkalte språklige vendingen:

Language has been granted too much power. The linguistic turn, the semiotic turn, the interpretative turn, the cultural turn: it seems that at every turn lately every “thing”—even materiality—is turned into a matter of language or some other form of cultural representation (Barad, 2003, s. 801).

Ifølge Barad gjør både realister og sosialkonstruktivistiske som Laclau og Mouffe seg skyldige i *representasjonisme*; forskjellen er bare om det er naturen eller kulturen som representeres (Barad, 2003).

Barad hevder at det er en alvorlig feilslutning å anta at det materielle kun har sosial eksistens og agens gjennom språket (Barad, 2003), og tar derfor til orde for å inkludere både det menneskelige og det ikke-menneskelige, det materielle og det diskursive (Barad, 2007). Dette er en oppfordring som har tilslutning blant en rekke profilerte aktører innen den tredje vendingen som Donna Haraway, Bruno Latour og John Law. Mitt møte med disse perspektivene startet med en forelesning og workshop med Donna Haraway i anledning hennes utnevnelse til æresdoktor ved Universitetet i Oslo, rett etter min egen prosjektstart høsten 2011. Jeg fikk fornyet bekjentskapet gjennom konferansen *Entanglements of New Materialisms* i regi av the Posthumanities Hub ved Universitetet i Linköping. Her oppdaget jeg raskt at min utpregete språklige og sosialkonstruktivistiske innstilling gjorde seg dårlig i et akademisk landskap der slagordet ”we are all matter and we all matter” gikk igjen som entusiastisk mantra.

Samtidig handler det ikke bare om teoretiske moteretninger. Filosof Lisa Kemmerer skriver at ”[t]heories are tools that help us explain or understand the world around us, and ourselves” (Kemmerer, 2011, s. 60), og legger dermed opp til et visst

samsvar mellom det teoretiske apparatet og egen verdensanskuelse. Jeg fant at mitt eget perspektiv på verden og den kunnskapen jeg ønsket å formidle harmonerte godt med teoretiske retninger som åpner for ikke-menneskelige aktører og ikke-språklige tilganger til verden. Samtidig fant jeg her en mulig løsning på problemstillingen ”hvordan inkludere dyrene?”. Ved å ikke bare fokusere på språk, men også på kropp og praksiser, kunne hunder også få komme til uttrykk gjennom min egen tekst uten at jeg nødvendigvis reproduserte forestillinger om hunder eller tilla dem egenskaper på egen hånd. Med dette som utgangspunkt bestemte jeg meg derfor for å supplere diskursanalysen med redskap fra ANT og performativitetsteori.

Aktør i eget forskningsfelt

I *Meeting the Universe Halfway* (2007) påpeker Barad at forskeres egne praksiser alltid er en del av fenomenene vi prøver å beskrive. Jørgensen og Phillips er inne på det samme og skriver at det er vanskelig å undersøke diskursene man selv har en mening om. Forskeren må derfor ”sette parentes om sig selv og ens egen ’viden’ så godt man kan, så ens egne vurderinger ikke overskygger analysen” (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 31). Dette er lettere sagt enn gjort. I en artikkel med tittelen ”Fusk med forskning på lederskap” publisert i bladet *Redningshunden* og på nettstedet Hundefaggruppen, skriver hundetrener John Henriksen følgende under overskriften ”Doktorgrad i eventyr og regnbuer”:

Til og med en norsk doktorgradstipendiat har sågar skrevet en artikkel som oppgir Dr.Mechs utredning **som kilde** for at ”**lederskapsteori er basert på kunnskap som viste seg å være feilaktig**”. Jeg håper virkelig at noen plasserer en ekte **biolog** i panelet når hun skal disputere sin avhandling og tildeles sin **doktorgrad i hundetreningsteori** (Henriksen, 2013, s. 47, orig. uth.).

Det er all grunn til å tro at denne doktorgradsstipendiaten er meg. For det første er det, så vidt meg bekjent, ingen andre som skriver doktorgrad om dette temaet. For det andre har jeg skrevet flere artikler om temaet lederskap for *Hundesport* og nettstedet Canis.no, der jeg ganske riktig har argumentert i tråd med Henriksens påstand (Gabrielsen, 2008, 2009a, 2009b). Jeg er dermed på ingen måte en nøytral observatør. Jeg er involvert, og jeg har meninger. Samtidig viser Henriksens sitat at jeg ikke bare skriver for et akademisk publikum, men direkte inn i debattene som utgjør utgangspunktet mitt. Et annet eksempel er da Adresseavisen med krigstyper meldte om at en amerikansk

staffordshireterrier hadde drept en annen hund i Trondheim (Adresseavisen 25.09.2012). Samme dag ringte en journalist og lurte på om jeg kunne nyansere bildet noe, og dagen etter var nyanseringen blitt til overskriften "Tar kampen for amstaffhunder" (Adresseavisen 26.09.2012). Jeg er dermed en del av debattene jeg selv skriver om.

Disse eksemplene tydeliggjør at det jeg som forsker sier og skriver *gjør* noe. Jeg står ikke utenfor fenomenet jeg skriver om, og jeg har et ansvar for den kunnskapen jeg frambringer. Jeg har ikke fulgt Jørgensen og Phillips' oppfordring og forsøkt å sette noen parentes rundt meg selv. Jeg tror heller ikke det er verken mulig eller hensiktsmessig. Den bakgrunnskunnskapen og det engasjementet jeg har for det jeg skriver om er eksempel på nettopp den kulturelle kompetansen som Neumann hevder er nødvendig for å kunne gjøre gode analyser. Samtidig gjør den meg sårbar. Jeg har derfor alltid arbeidet med denne problemstillingen i bakhodet og etter beste evne forsøkt å være like kritisk og like åpen til alle sider og stemmer i de pågående debattene.

Frykten for å være forutinntatt eller bidra med feilaktig informasjon, har bidratt til å gjøre meg svært opptatt av detaljer. Alt skulle fram i lyset og dokumenteres, alle stemmer skulle bli hørt, ingen faktaopplysninger skulle tas for gitt. I boken *Mening, makt og materialitet* skriver statsviter og sosialantropolog Iver B. Neumann at man ideelt sett bør "lese så mye som overhodet mulig innen så mange skrivegenrer som råd er. Foucault insisterte på at man burde 'lese alt, studere alt'" (Neumann, 2001, s. 54). I perioder tok jeg kanskje dette litt for bokstavelig. Jeg har saumfart antikvarier og biblioteker på jakt etter hundelitteratur, og de underligste bokpakker har ankommet posthyllen min. Jeg har gått gjennom nettsider, lest odelstingsreferater, saumfart aviser, sett på informasjonsbrosjyrer og statistikk og fulgt med på diskusjonsforum på Internett. Etter halvgått løp bestemte jeg meg også for å også gjennomføre intervjuer med "virkelige" mennesker med "virkelige" hunder for å få fram flest mulig sider og mest mulig informasjon.

Som Neumann selv konkluderer, må man imidlertid på et eller annet tidspunkt sette strek. Det er ikke mulig å dekke alt som er skrevet, sagt, tenkt og gjort, "[d]erfor må man på et tidspunkt med god samvittighet kunne si at man har lest nok, selv om man ikke har lest alt" (Neumann, 2001, s. 55, orig. uth.). Kanskje burde jeg ha stoppet før, men hvordan vite når det er på tide å gi seg når det stort sett er ukjent terreng som

kartlegges? I ettertid kan man spørre seg om Konrad Mosts tyske hundetreningsmanual i gotisk skrift fra 1910 virkelig var nødvendig. Man kan også spørre seg om jeg virkelig trengte å intervju hundeeiere for å skrive en avhandling om hundetrening og raseforbud. Kanskje kunne jeg gjort det mye enklere. Samtidig har det bidratt til å gjøre meg smertelig klar over den voldsomme kompleksiteten temaene mine rommer, og at Fortellingen om hundetrening og raseforbud med stor F aldri vil kunne skrives. I stedet kan det skrives fortellinger med liten forbokstav, og det er noen av disse jeg presenterer i avhandlingen slik den framstår i dag.

Framgangsmåte

I *After Method: Mess in Social Science Research* påpeker John Law at den virkeligheten vi er ute etter å beskrive, sjelden er så regelstyrt og stabil som metodene som skal beskrive den (Law, 2004). I og med at verden og virkeligheten er kompleks og rotete, er det lite trolig at en stringent og oppskriftsmessig metode vil være i stand til å gi en dekkende beskrivelse av den (Law, 2004). I stedet for å jakte på det stabile, det klare og det etterprøvbare, mener Law derfor at vi som forskere bør søke etter metoder som griper etter ustabilitet og mangfold. Heterogenitet og variasjon er det vi trenger når vi er på jakt etter de flyktige virkelighetene vi alle er deler av, ”mess” er det vi trenger i metodene våre (Law, 2004).

Jeg er enig i at verden og virkeligheten er mangfoldig og kompleks, og at metodene bør være i stand til å gripe mer enn én dimensjon. Samtidig blir det vanskelig å arbeide hvis metodene skal være like komplekse og mangfoldige som det som skal beskrives. I mitt prosjekt har jeg derfor tatt utgangspunkt i en relativt enkel metodisk grunnstruktur basert på Carol Bacchis framgangsmåte for policyanalyse kalt *”What’s the Problem Represented to be”*, i det følgende forkortet til wpr (Bacchi, 2009). Framgangsmåten er utviklet for analyse av offentlige policyer og består av seks spørsmål som her gjengis fritt oversatt:

1. Hva representeres som problemet (i en spesifikk policy)?
2. Hvilke antakelser eller forutsetninger underbygger denne representasjonen (av problemet)?
3. Hvordan har denne representasjonen (av problemet) oppstått?

4. Hva er det som *ikke* problematiseres gjennom denne representasjonen? Hva forblir taust? Kan “problemet” framstilles på andre måter?
5. Hvilke effekter produseres gjennom denne representasjonen (av problemet)?
6. Hvordan og hvor har denne representasjonen (av problemet) blitt produsert, spredt og forsvart? Hvordan kan den bli utfordret, forstyrret og erstattet? (Bacchi, 2009).

Wpr-tilnærmingen springer ut av den Foucault-inspirerte governmentality-tradisjonen og tar utgangspunkt i at de problemene som antas å kreve styring og kontroll ikke eksisterer i seg selv (Bacchi, 2009). Det foregår til enhver tid forhandlinger om hva som er problematisk og for hvem, og ethvert forsøk på løsning innebærer implisitt også at problemet gis en spesifikk form; det *representeres* på en spesifikk måte som samtidig reduserer mulighetene for andre måter å framstille problemet på (Bacchi, 2009).

For å ta et eksempel fra egen empiri: Hundeloven definerer farlige hunder som ”hunder eller hundetyper som spesielt aggressive, kampvillige og utholdende, og som på grunn av disse egenskapene er farlige for mennesker og dyr” (Hundeloven, 2003, § 19). Forskrift om hunder definerer seks hunderaser som ulovlige med hjemmel i denne paragrafen (Forskrift om hunder, 2004, § 1). Det er kun registrert tre tilfeller i Norge der hunder har drept mennesker. Til sammenligning ble åtte personer drept av storfe i perioden 1997–2008 (Arbeidstilsynet, 2010). Det finnes imidlertid ingen offentlige retningslinjer som forbyr farlige kyr, og formålet beskrevet i forskrift om hold av storfe er ”å legge forholdene til rette for god helse og trivsel hos storfe, og sikre at det tas hensyn til dyras naturlige behov” (Forskrift om hold av storfe, 2004, § 1). Forbudet mot farlige hunder og farlige raser framstiller dermed farlige hunder som et problem, mens farlige kyr, som jo må sies å utgjøre en betraktelig større risiko for liv og helse, ikke problematiseres på samme måte. ”Problemene” eksisterer dermed ikke ”der ute”, problemet med ”farlige hunder” og farlige hunderaser skapes gjennom forbudet, mens farlige kyr på sin side ikke eksisterer i lov eller forskrift.

Disse problemrepresentasjonene, eller problemframstillingene, oppstår ikke tilfeldig. Bacchi viser til Foucault, som i intervjuet ”So is it important to think?” hevdet at kritikk ikke dreier seg om å peke på at noe ikke fungerer. I stedet består kritikk i å se hvilke typer ”assumptions, of familiar notions, of established, unexamined ways of

thinking” samfunnets aksepterte praksiser er basert på (Foucault 1982, gjengitt i Bacchi, 2010, s. 62). Det er nettopp disse ”unexamined ways of thinking” Bacchi mener det er viktig å undersøke (Bacchi, 2009, 2010). Ved å undersøke de diskursive og materielle forutsetningene som underbygger problemrepresentasjonene, kan man utlede noe om de tankemåtene og virkelighetsoppfatningene som ligger bak, og ved å gå historisk til verks, kan man både finne opphavet til den aktuelle problemframstillingen og eksempler på at fenomenet har vært framstilt på andre måter (Bacchi, 2009).

Bacchis framgangsmåte kombinerer en diskursanalytisk inngang med Foucaults genealogiske metode på en måte som harmonerer godt med det teoretiske rammeverket jeg beskrev i forrige kapittel, og spørsmålene utgjør svært anvendelige retningslinjer for utforskning av materielle og diskursive forbindelser både i nåtid og fortid..Samtidig er Bacchis metode eksplisitt utformet for å undersøke offentlige policyer i den hensikt å avdekke hvordan vi som mennesker styres, eller regjeres, i et governmentalityperspektiv (Bacchi, 2009). Lovgivning rundt farlige hunder er definitivt et godt utgangspunkt for policyanalyse, og her har jeg fulgt Bacchis anvisninger ganske nøyaktig. Instruksjoner for hundetrening kan også forstås som policyer for kontroll av hunder, men her er det ikke myndighetenes styring som er hovedfokus. Mine analyser av hundetreningen har derfor et litt annet utgangspunkt og tyngdepunkt enn rene Bacchi-analyser. Jeg starter for eksempel ikke med å identifisere en problemrepresentasjon, i stedet starter jeg med en konflikt der to ulike syn på trening kolliderer. Samtidig er det de samme grunnleggende elementene som vektlegges, nemlig hvilke forutsetninger og antakelser som underbygger de ulike praksisene og diskursene, hvordan de har oppstått, blitt reproduisert og opprettholdt, og hvilke effekter de har.

Analysemetode

Bacchi starter analysen med utgangspunkt i en grunnleggende form for diskursanalyse som fokuserer på *binære motsetninger*, *nøkkelkonsept* og *kategorier* (Bacchi, 2009). Eksempler på binære motsetninger er farlig/ufarlig eller leder/følger. Da slike binære begrepspar nødvendigvis bidrar til å redusere kompleksitet, anbefaler Bacchi å legge merke til hvor de binære motsetningene opptrer og hvordan de bidrar til å forme forståelsen av det aktuelle fenomenet. *Nøkkelkonseptene* er abstrakte fenomener som ofte er gjenstand for diskusjon. Et godt eksempel er ”farlighet”. *Kategoriene* er

merkelappene vi sorterer verden med, og Bacchi er spesielt opptatt av menneske kategorier (Bacchi, 2009). Her vil selvsagt også hundekategorier være av spesiell interesse for mine analyser.

Jeg har supplert Bacchis diskursanalyse med redskap fra Ernesto Laclau og Chantal Mouffes diskursteori. Diskursteorien bygger på Foucaults diskursbegrep, men har større fokus på diskursive kamper om betydning. I *Diskursanalyse som teori og metode* (1999) oppsummerer Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips de viktigste diskursteoretiske begrepene for analyse, og det er denne framstillingen jeg her baserer meg på. Innenfor diskursteorien forstås en diskurs som en fastleggelse av betydning som etableres ved at betydning utkrystalliseres rundt *nodalpunkt*, det vil si hovedtegn. Betydning er dermed relasjonell, den oppstår i forhold til noe annet. Tegnene i en diskurs får betydning ved at de knyttes sammen med noen tegn og kontrasteres mot andre, og et hvert uttrykk, eller *artikulasjon*, utgjør en reduksjon av betydningsmuligheter fordi tegnene settes i bestemte relasjoner til hverandre. Ulike diskurser tilbyr ulike subjeksposisjoner, og identitet forstås som ”identifikasjon med en subjeksposisjon i en diskursiv struktur” (Jørgensen & Phillips, 1999, s. 56). Identitet er dermed noe som skapes diskursivt, og som er foranderlig og ustabil. Tegn som er spesielt åpne for forskjellig betydninger, kaller Laclau og Mouffe for *flytende betegnere*, og det er særlig disse som er utsatt for diskursive kamper (Jørgensen & Phillips, 1999).

Bacchi deler Foucaults innstilling om at en diskursanalyse ikke har noen funksjon med mindre den kan knyttes til et materielt nivå. Dette er særlig relevant med tanke på spørsmål 2 (Hvordan har denne representasjonen oppstått?) og spørsmål 5 (Hvilke effekter produseres gjennom denne representasjonen?) (Bacchi, 2009). For spørsmål 2 påpeker Bacchi at også ikke-diskursive elementer bidrar i skapelsen av problemrepresentasjoner og presiserer at disse bør inkluderes i analysene (Bacchi, 2009). Dette er med andre ord et godt utgangspunkt for ANT-inspirerte analyseperspektiv. I spørsmål 5 skiller Bacchi mellom *diskursive effekter* som har betydning for hva som kan sies, skrives og tenkes om et fenomen, *subjektiveringseffekter* i form av tilgjengelige subjeksposisjoner og *levde effekter*, det vil si konkrete konsekvenser for menneskers liv (Bacchi, 2009, s. 40). Dermed inkluderes også kroppslige og materielle dimensjoner, og her har jeg derfor supplert diskursanalysen med performativitetsteori.

Materiale

Jeg har benyttet meg av flere typer materiale. For farlige hunder har hovedgruppene av materialet bestått av ulike typer lovmateriale i form av lover, forskrifter og forarbeider. I tillegg har jeg brukt medietekster fra nyhetsmedier og Norsk Kennel Klubs medlemsblad *Hundesport*. For hundetreningsens vedkommende har hovedmaterialet bestått av håndbøker om hundetrening. I tillegg til dette tekstmaterialet har jeg også foretatt intervjuer der jeg har intervjuet både fagpersoner og ”vanlige” hundeeiere. I det følgende vil jeg presentere materialet nærmere og hvordan jeg har gått fram for å samle det inn.

Lover og forarbeider: Jeg har brukt materiale relatert til hundeloven (2003), kamphundloven (1991) og en foreslått lov om forbud mot farlige hunder (1930). I tillegg til selve lovtekster og forskrifter finnes det en rekke ulike dokumenter som gir innblikk i de forhandlingene som skjer før en lov eller forskrift eventuelt vedtas. For lovers vedkommende finnes det et høringsutkast og en odelstingsproposisjon, det vil si departementets forslag med begrunnelse. I tillegg finnes det en komitéinnstilling fra Justiskomiteen samt referat fra debatten i Odelstinget.¹⁵ Mye av dette ligger offentlig tilgjengelig på Stortingets nettsider og Stortingsarkivet, der samtlige stortingsforhandlinger fra 1814 og fram til 2001 er digitalisert (Stortingsarkivet, 2014). I tillegg er det en god del dokumentasjon som ikke er tilgjengelig digitalt. Det opprinnelige høringsutkastet til hundeloven fra 2000 fikk jeg tak i gjennom Norges veterinærhøgskole. Høringsuttalelsene til kamphundloven fra 1991 fikk jeg tilsendt fra Landbruks- og matdepartementet. Jeg har også fått tilgang til dokumenter angående lovforslaget i 1930 gjennom Norsk Schæferklubb og Mimi Lønnum. Når det gjelder forskrift om hunder, har jeg brukt Justisdepartementets høringsutkast og høringsuttalelsene. Høringsutkastet er tilgjengelig på Regjeringens nettsider, og høringsuttalelsene fikk jeg tilsendt fra Justisdepartementet på forespørsel.¹⁶

Hundelitteratur: Mye av materialet mitt har bestått av litteratur om hundetrening. Dette har i stor grad dreid seg om håndbøker rettet mot vanlige

¹⁵ Det norske Stortinget var tidligere delt i to avdelinger, Odelsting og Lagting. Odelstinget behandlet lovforslag som deretter måtte vedtas i Lagtinget. Ordningen ble vedtatt opphevet i 2007 og endringen trådte i kraft i 2009 (Gisle, 2013).

¹⁶ Jeg forsøkte også å få tak de opprinnelige høringsuttalelsene til hundeloven, men de viste seg å være utilgjengelige som følge av terrorangrepet mot Regjeringskvartalet i 2011.

hundeeiere. Jeg har tatt utgangspunkt i det Iver B. Neumann omtaler som *kanoniske tekster* (Neumann, 2001), det vil si tekster det ofte refereres og henvises til i andre bøker, i diskusjoner på nett og blant informantene mine. Jeg startet med nyere litteratur og deretter arbeidet meg bakover. Et sted må man sette en grense, og jeg endte med å sette den ved år 1900. Dette er årstallet for den eldste kilden jeg har skaffet til veie for hundetreningens del, og kildene for farlige hunder strekker seg også tilbake til starten av 1900-tallet.

Medietekster: For å finne medietekster fra aviser har jeg brukt det digitale nyhetsarkivet ATEKST og søkt på søkeord som ”kamphund”, ”farlige hunder” og ”hundeloven”. Jeg har i hovedsak begrenset meg til riksmidlene. Jeg har også brukt Aftenpostens eget digitale arkiv for de eldste avisartiklene, da ATEKST bare går tilbake til 1945. I tillegg til aviser har jeg også brukt enkelte utgaver av magasinene *Canis* og Norsk Kennel Klubs medlemsblad *Hundesport* fra 2000 og til og med 2014. Alle utgaver av *Hundesport* fra og med 2006 ligger ute på Norsk Kennel Klubs nettsider, de resterende utgavene fra 2000-tallet har jeg gått gjennom i Norsk Kennel Klubs arkiv i Oslo.

Intervjuene: Jeg har intervjuet fem navngitte fagpersoner innen hund og hundetrening. To av dem fikk spørsmålene tilsendt og svarte på e-post. De andre er intervjuet på ”vanlig” måte, det vil si ansikt til ansikt ved hjelp av elektronisk opptaker. De faglige aktørene er forfattere av hundebøker, instruktører og atferdskonsulenter. I tillegg har jeg intervjuet Anne Hofimo Bjølgerud, medieansvarlig i Norsk Kennel Klub. De ulike fagpersonene er presentert i skjemaet nedenfor:

Navn	Bakgrunn	Format
Turid Rugaas	Innehaver av Turid Rugaas Hundetrenerskole og forfatter av boken <i>På talefot med hunden. De dempende signalene</i> (2000)	E-post
Morten Egtvedt	Grunnlegger av Canis, et forretningsforetak som driver hundeskole, forlag og nettside med hovedvekt på treningsformen klikkertrening. Forfatter av en rekke bøker om klikkertrening.	E-post
Anne Hofmo Bjølgerud	Medieansvarlig i Norsk Kennel Klub	Intervju
Turid Buvik	Innehaver av Trondheim hundeskole	Intervju
Gry Løberg	Etolog, foredragsholder, atferdskonsulent og innehaver av atferdsklinikken Manimal.	Intervju

I tillegg har jeg intervjuet ni anonyme informanter. Noen av disse driver profesjonelt med hund, andre er bare ”vanlige” hundeeiere. De fleste av disse har imidlertid hunder som kan betegnes som ”uvanlige”, i den forstand at de har vært av raser og typer som mange mennesker finner skremmende. Rasene som er representert er blant annet bulldog, amerikansk bulldog, rottweiler og amerikansk staffordshireterrier. Alle disse informantene er intervjuet ansikt til ansikt, og både mennesker og hunder er anonymiserte. Som følge av vinkling og plasshensyn, er imidlertid ikke alle representert i avhandlingen.

Navn	Bakgrunn	Hund	Treningsmetodikk
Atle	Canisinstruktør, Norske redningshunder	Kajsa, labrador retriever	Klikkertrening, ”positiv”
Nina	Driver egen hundeskole	Tell, flatcoated retriever	Nordenstam, ”tradisjonell”
Kate	Atferdskonsulent	Leo, finsk lapphund	Progressiv trening, ”positiv”
Grete	Hundeeier	Zita, amerikansk bulldog	”Tradisjonell”
Truls	Hundeeier	Balder, Rottweiler	Egen
Linda	Hundeeier og oppdretter	Raja, Engelsk bulldog	Egen
Randi	Hundeeier	Dennis, Amerikansk staffordshireterrier	Egen
Guri	Hundeeier	Boye, Flatcoated-mix	”positiv”
Sol	Hundeeier	Salto, Rottweiler-mix	”positiv”
Trine	Hundeeier	Bella, Cavalier king charles spaniel	”positiv”

De anonyme informantene ble rekruttert gjennom venner og bekjente. Enkelte har også selv tatt kontakt etter å ha lest om prosjektet i media og spurt om de kunne bidra, og jeg svarte da med å intervju dem. Alle intervjuene med unntak av e-postintervjuene var halvstrukturerte (Kvale, 1997), det vil si at jeg hadde en spørsmålsguide jeg fulgte, men med nokså åpne spørsmål. Jeg stilte i utgangspunktet spørsmål rundt de temaene som allerede hadde utpekt seg som viktige, men intervjuene bidro også til å peke meg i nye retninger. En effekt av intervjuene ble dermed at både spørsmålsguiden og prosjektet mitt som helhet flere ganger endret form underveis.

I begynnelsen var jeg først og fremst opptatt av å rekruttere eiere av hunder som omgivelsene kunne oppfatte som skremmende, det vil si store, muskuløse hunder. Jeg oppdaget etter hvert at intervjuisten min inneholdt langt flere kvinner enn menn. I et forsøk på å bøte på dette, har jeg drevet aktiv kvotering av mannlige informanter, men endte likevel med bare tre stykker. Dette gir selvsagt intervjumaterialet en viss kjønnsmessig ubalanse. I ettertid er det særlig uheldig med tanke på at kjønn etter hvert pekte seg ut som et viktig tema. Intervjuene er imidlertid ment som supplement til det øvrige materialet, og jeg har ikke trukket generelle slutninger ut fra intervjumaterialet alene. En profilert mannlig aktør innen tradisjonell hundetrening trakk seg for øvrig fra et avtalt intervju da han mente jeg var forutinntatt, mens en annen takket nei til forespørselen.

I tillegg til det ovennevnte materialet har jeg også brukt enkelte utdrag fra nettdebatter, informasjonsbrosjyrer og tekster fra nettstedene Hundefaggruppen, nettsidene til Norsk Kennel Klub og nettstedet Canis.no.

Avhandlingens oppbygning

Også selve skriveprosessen er en viktig del av metoden. Tankene og analysen skjer ikke i hodet før deretter skrives ut, mye av tankearbeidet skjer under skrivingen. Dermed er skrivingen, selve håndverket, også en del av prosessen der tankene blir til, og den avhandlingen som foreligger i dag er en effekt av tallrike omstruktureringer og omskrivninger. Når det gjelder det rent tekniske, vil jeg nevne at jeg i de følgende kapitlene har oversatt engelske sitater til norsk for flytens del, originalteksten er da oppgitt i fotnote. Jeg har også rettet ortografi og tegnsetting i innlegg fra debattforum og i e-postintervju, og ryddet i den muntlige framstillingen i det øvrige intervjumaterialet.

Avhandlingen starter med farlige hunder og beveger seg deretter over til hundetreningen med følgende oppbygning: **Kapittel 4: Da amerikansk staffordshireterrier ble farlig** utforsker forbudet mot amerikansk staffordshireterrier fra 2004. **Kapittel 5: Kjøtere, politihunder og kriminelle** undersøker dagens raseforbud i lys av tidligere forsøk på å håndtere farlige hunder i Norge. **Kapittel 6: Den andre enden av båndet** undersøker hundeeieres rolle i spørsmålet om farlige hundetyper og ser også på effekter for hunder og eiere. **Kapittel 7: Et Hunde-Norge delt i to** tar for seg debattene mellom tilhengere av ulike treningsmetoder. **I kapittel 8: Da villdyret våknet** nøster jeg i de trådene som løper sammen i nåtidens treningsdebatter med fokus på viten, belønning og straff. **I kapittel 9: Mellomspill: Canis og den nye hunden** går jeg nærmere inn på de diskursive og institusjonelle endringene som har skjedd i hundetreningen på 2000-tallet. **Kapittel 10: Alfaulver og pølsetanter: Har hundetrening kjønn?** handler om kjønnsskiftet og kjønnsskillet i hundetreningen. **Kapittel 11: Treningsteknologier** tar for seg hundetreningen som disiplineringsteknologier og apparater for kroppsproduksjon.

Avsluttende bemerkninger

I denne avhandlingen har jeg gått inn i konfliktsonene som oppstår rundt kontrollen av hunder og forsøkt å gi en beskrivelse av hva som foregår, hva som har foregått og noen av effektene. Jeg har brukt ulike teoretiske og metodiske redskaper for å riste i nettene av mening og materialitet og synliggjøre aktører og forbindelseslinjer. Da Donna Haraway i et intervju ble spurt om å beskrive metodologien hun brukte som kulturkritiker, svarte hun at metodologi var et skummelt ord. Selv foretrakk hun å si at hun hadde visse måter å arbeide på, og at de i løpet av tiden hadde blitt mer bevisste (Haraway & Goodeve, 2000, s. 82). I løpet av de tre årene jeg har arbeidet med dette prosjektet har også mine egne framgangsmåter blitt mer bevisste, og det er kanskje først nå mot slutten at det står klart for meg hva jeg egentlig har gjort, hva som var lurt å gjøre, og hva som med fordel kan gjøres annerledes ved en annen anledning.

Avhandlingen som nå foreligger er et resultat av systematisk og målrettet arbeid, men også av blindveier, omveier, kriser og overraskende vendinger. Det har på mange måter vært en akademisk oppdagelsesferd og en erkjennelsesreise, men også en lang og tidvis smertefull prosess der jeg har tilbragt mye tid med å stange hodet i veggen og føle

meg dum. Utfordringene jeg har støtt på underveis har aldri hatt sammenheng med at materialet mitt ikke har gitt mening, det har snarere gitt for mye. Veien jeg har tilbakelagt er brolagt med analytiske gullkorn som ved nærmere ettersyn viste seg å være gråstein, og mang en briljant innsikt har fordampet så snart datamaskinen ble slått på. Jeg tror dette er ganske vanlig, og at det er slik mange doktoravhandlinger blir til.

Samtidig innebærer det at mens jeg har formet denne avhandlingen, har arbeidet med avhandlingen også formet meg. I spenningsfeltet som oppstår mellom nysgjerrighet etter å forstå mer og frykt for å ikke ha forstått nok, har jeg funnet nye perspektiver, nye innsikter og nye erkjennelser. Og etter å ha strevd meg gjennom dette paniske, maniske løpet, etter all erkjennelsen, etter å ha endret og blitt endret, kan jeg med hånden på hjertet si at jeg føler meg fullt ut i stand til å skrive en doktorgradsavhandling om hunder og mennesker. Imidlertid har jeg allerede gjort det, og i det følgende vil jeg presentere resultatet av arbeidet.

4. Da amerikansk staffordshireterrier ble farlig

Hvis du eier en pitbull, eller noe som ligner en pitbull, og er lei av at folk knuger veskene og spedbarna sine og løper skrikende vekk hver gang de ser hunden din, bare si at det du har er en amerikansk staffordshireterrier. Nesten ingen, så vidt jeg vet, er redde for amerikanske staffordshireterriere (Hearne, 2007, s. 193).¹⁷

”Maken til engasjement hundeinteresserte har vist i denne saken, skal man lete lenge etter,” uttalte Carsten Dybevig i Stortingets Justiskomite da Odelstinget behandlet forslaget til ny hundelov i 2003 (O.tid. (2002-2003), s. 609). Loven samlet en rekke bestemmelser som tidligere hadde vært spredt i flere andre lover, deriblant *Midlertidig lov om innførsel, hold og avl av farlige hunder* fra 1991, populært kalt kamphundloven. Og det var nettopp videreføring av denne loven som bidro til det store engasjementet. Kamphundloven med tilhørende forskrift definerte fire hunderaser som ulovlige. Lovforslaget som nå lå på bordet, inneholdt en utvidet liste som blant annet inkluderte den populære utstillingsrasen amerikansk staffordshireterrier. Kennelklubben og terrierklubben raste mot forslaget, og dagen før det åpne høringsmøtet i april, arrangerte Hagan hundeskole, dyrevernorganisasjonen NOAH og hundetidsskriftet Canis en demonstrasjon der en rekke amerikanske staffordshireterriere og deres eiere marsjerte til Stortinget i protest. ”Norge er i ferd med å få verdens verste hundelov. Andre steder i verden er de kanskje ikke like snille mot hundene, men der har de iallfall ikke loven i ryggen” uttalte Turid Rugaas, leder for Hagan hundeskole, til Aftenposten (Aftenposten 24.04.2003).

Etter mye medieoppmerksomhet, lange diskusjoner, atskillig lobbyvirksomhet¹⁸, drapstrusler, anmeldelser¹⁹ og voteringer som stadig var på nippet til å ende i rasenes favør, ble amerikansk staffordshireterrier på Stortingets anmodning forbudt gjennom *Forskrift om hunder* i 2004. I forkant av dette forbudet foregikk det intense

¹⁷ If you own a Pit Bull, or something like a Pit Bull, and are tired of people clutching their purses and babies and shying away from you shrieking whenever they see your dog, just tell them that what you have is an American Staffordshire Terrier. Almost no one, as far as I know, is afraid of American Staffordshire Terriers

¹⁸ For en detaljert beskrivelse av en av partenes lobbyering, se Kjell Rønningsbakks masteroppgave i faglitterær skriving ved Høyskolen i Vestfold: *For et trygt hundehold Beretningen om hvordan Norge fikk en hundelov* (Rønningsbakk, 2011).

¹⁹ Kjell Rønningsbakk, en av forbudets forkjempere, anmeldte Terje Bolling i Foreningen for hundecomplisering for drapstrusler etter en tv-debatt. Bolling gikk til motanmeldelse (Dagbladet 03.06.2003).

forhandlinger om hvilket betydningsinnhold kategorien ”farlig hund” skulle ha, og hva som kunne og skulle forbys. I dette kapitlet vil jeg undersøke forbudet nærmere med utgangspunkt i Bacchis wpr-metode. Hvilket problem var forbudet mot amerikansk staffordshireterrier ment å løse? Hva slags forståelse av ”farlighet” ligger til grunn? Hvilke forutsetninger bygger denne representasjonen av farlighet på, og hva er effektene?

Hunder som biter og problematisk hundehold

Da det utvidete raseforbudet havnet på Odelstingets agenda i 2003, hadde debatten om farlige hunder allerede rast en god stund. 31. januar 2002 inntraff en fryktelig tragedie der en sju år gammel gutt ble angrepet og drept av en flokk løse hunder i Vest-Torpa i Oppland. Dette var andre gang på under ti år at et barn ble drept av hund i Norge, og det eksisterende lovverkets åpenbare utilstrekkelighet med tanke på å forhindre slike hendelser, ble raskt et tema i debatten. ”I dag har bufeet bedre rettsvern enn små barn. En ny lov om hundehold må inneholde klare regler som gir mennesker godt rettsvern”, uttalte stortingsrepresentant Knut Storberget allerede dagen etter hendelsen (NTB Tekst 01.02.2002). En lov om hundehold var allerede under utarbeidelse, og nå ble arbeidet intensivert. Det var hele tiden hensikten å videreføre det opprinnelige raseforbudet i forskriftsform (Justis- og politidepartementet, 2000), men lovforslaget ble nå endret til lovfestet og utvidet raseforbud før det ble sendt til Stortingets justiskomité (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), 2003).

Det utvidete raseforbudet ser ved første øyekast ut til å være en direkte konsekvens av den tragiske ulykken, og en politisk respons av typen Martin Lodge og Christopher Hood omtaler som ”forced choice” som følge av medietrykket og den offentlige oppmerksomheten som følger hundegangrep på barn (Lodge & Hood, 2001). I innledningen til odelstingsproposisjonen (Justisdepartementets lovforslag med begrunnelser) sto det blant annet følgende:

I de senere år har det vært flere tilfelle i Norge hvor hunder har drept eller rettet alvorlige angrep mot barn. Deler av hundeholdet der folk bor tett, særlig i drabantbyer, synes å utvikle seg på en måte som kan gi sosial uro, frykt og problemer, også for folk som selv har vanlige hunder. [...] Også i vårt land er vi nødt til å ta inn over oss de situasjoner som har vist seg (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 8).

Ut fra dette utdraget kan det se ut som om hundene som har drept barn i Norge er de samme som skaper uro i drabantbyene. Ved nærmere gjennomgang av lovforslaget blir det imidlertid tydelig at sitatet ovenfor omtaler to atskilte problematikker: hunder som angriper og dreper, og et problematisk hundehold som forårsaker ”sosial uro, frykt og problemer”. Justisdepartementets forslag var at ”problematiske hundehold blir motvirket ved en videreføring og utvidelse av kamphundloven, altså forbudet mot særlig farlige hunder” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 181), og den utvidete listen over farlige raser inkluderte ingen av rasene som faktisk har drept mennesker i Norge.²⁰ Forbudet mot amerikansk staffordshireterrier var med andre ord ikke primært ment som et tiltak mot fatale hundeangrep, men mot et hundehold som skapte uro og utrygghet også for ”folk som selv har vanlige hunder”.

Kamphundproblematikken

Mens hunder som angriper eller biter i prinsippet kan finnes hvor som helst,²¹ var ”det problematiske hundeholdet” sosialt og geografisk lokalisert til ”harde miljøer” i Oslos drabantbyer og snevret inn til å gjelde en spesiell type hunder, nemlig *kamphundene*. *Store norske leksikon* definerer ”kamphund” som ”hund som er avlet frem for å slåss med andre hunder eller andre dyr” og presiserer at mange av våre mest populære raser som bulldog, boxer og mastiffer, har en fortid som kamphunder (Kamphund, 2009). Den opprinnelige kamphundloven definerte imidlertid farlige hunder som ”hunder som er spesielt aggressive, kampvillige og utholdende, og som på grunn av disse egenskapene er farlige for mennesker og dyr” (Kamphundloven, 1991, § 2), og utgjorde dermed en juridisk fastleggelse av begrepet.²² I tillegg opererte politiet med egne kriterier for hva som utgjorde en kamphund. I et notat fra et møte med Stovnerpolitiet gjengitt i odelstingsproposisjonen, sto det følgende om rasene bullterrier og staffordshire bullterrier, som politiet ønsket å inkludere på forbudslisten:

²⁰ Etter at loven og forskriften trådte i kraft, har det skjedd enda en dødsulykke med hund og barn i Norge. I alle tre tilfeller har de aktuelle hundene vært polarhunder eller polarhundblandinger.

²¹ De tre dødsulykkene har alle skjedd i landlige strøk i henholdsvis Alvdal (1994), Torpa (2002) og Selbu (2014).

²² Til tross for at selve lovteksten ikke nevner ”kamphunder”, kommer det klart fram av både forarbeider og kallenavn at det var kamphundene som var målet for denne definisjonen (OTP 45).

Bullterrier og staffordshire bullterrier er tette, kompakte hunder. De er forholdsvis små og sterke og består av mye muskler. Staffordshire bullterrier har samme kjevelåsrefleks som pitbullen er kjent for, dvs at kjeven låser seg når den biter. Dette er i hovedsak de fysiske egenskapene som skiller disse to rasene fra ikke-kamphunder (Notat fra møte med Stovnerpolitiet sitert i Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 178f).

I eksemplene over ser vi tre ulike sett kriterier for hva som utgjør en kamphund. Leksikonet vektlegger historisk bruksområde og funksjon, Kamphundloven vektla mentale egenskaper, og politiet vektla fysikk og anatomi. Ingen av disse er gjensidig utelukkende, men samtidig gir de ulik mening til begrepet ”kamphund”. ”Kamphund” framstår dermed som en flytende betegnelse som er åpen for ulike betydninger.

I håndhevingen av det eksisterende forbudet, var det *utseendet* som ble ansett som det viktigste kriteriet. Kamphundlovens krav til dokumentasjon fastslo at eiere av hunder som kunne forveksles med farlige hunder, måtte kunne dokumentere hundens identitet ved hjelp av stamtavle eller registreringsbevis og identitetsmerke. Justisdepartementet anførte at Stovner politistasjon systematisk hadde fulgt opp det eksisterende kamphundforbudet ved å avlive hunder med kamphundutseende siden våren 2002, og i den forbindelse skrev de at ”[e]n del hunder som ut fra utseendet ikke kan skiller sikkert fra forbudte hunder, er tatt hånd om og avlivet etter at hundeholderen ikke dokumenterte hundens rase på troverdig måte. Politiet tar jevnlig hånd om flere slike hunder” (Ot.ptp. nr. 48 (2002-2002), s. 169).

Justisdepartementet mente på sin side at det ikke bare var utseendet det kom an på: ”Den beste reelle indikasjon på hvilke hunder som har kamphundegenskaper, er etter departementets vurdering å se på utviklingen i kamphundmiljøene og hvilke hundetyper disse fokuserer på gjennom bruk og avl” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 181). Ifølge departementets utsagn ville hunder som ble brukt i *kamphundmiljøene* være kamphunder, uavhengig av utseendet. Det ligger dermed implisitt at kamphundmiljøene utgjorde identifiserbare grupper av mennesker som brukte hunder på en bestemt måte. Akkurat hvem disse menneskene var og hva de brukte hundene til, er ikke klart definert, men det som er klart, er at eierne ble antatt å være problematiske nok i seg selv. For eksempel bemerket Justisdepartementet at ”[s]ystematiske politiltak i Groruddalen igangsatt fra våren 2002 tar også sikte på å skape trygghet i områder som har vært plaget av kamphunder og deres eiere” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 180, min uth.).

Forhandlinger om farlighet

I justisdepartementets argumentasjon er det tydelig at forbudet fra først og fremst var ment som et redskap for å lettere kunne gripe inn mot et hundehold som skapte frykt i nabolag på Oslos østkant. ”I Oslos drabantbyer er den gjeldende loven [kamphundloven] – trass mangler – politiets mest praktiske virkemiddel for å gjøre noe med hundehold som uroer nabolaget. Harde miljøer fokuserer på kamphundtyper”, skrev departementet (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 180). For å håndtere det problematiske hundeholdet var det ikke tilstrekkelig å gripe inn i etterkant, da drabantbyene var uoversiktlige og folk kunne ha grunn til å frykte represalier fra kamphundmiljøene dersom de varslet (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 181). Løsningen fra departementets side var dermed å forebygge problemer gjennom å fjerne hundene kamphundmiljøene ble antatt å foretrekke. En hunderase som utmerket seg i den forbindelse, var amerikansk staffordshireterrier.²³ Ifølge politiet var rasen en gjenganger i kamphundmiljøets uønskete aktiviteter, og departementet mente at et forbud ville ha stor effekt:

Et forbud [mot amerikansk staffordshireterrier] vil bidra til å gjenopprette trygghet i bomiljøer som er plaget av kamphunder og deres eiere, gi klare signaler til disse miljøene, forebygge angrep på både folk og andre hunder, og også forebygge lidelser for kamphundene selv som de blir påført ved hundekamper (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s.182).

I artikkelen ”Discursive Dynamics in Gender Equality Politics” bruker Emanuela Lombardo, Petra Meier og Mieke Verloo begrepet *diskurspolitikk* om prosesser der politiske aktører forhandler om betydning av et konsept som deretter fastlegges for en spesifikk bruk (Lombardo, Meier, & Verloo, 2010). Forhandlingene om den amerikanske staffordshireterrierens farlighet var nettopp en slik begrepsmessig forhandling der betydningen av “farlige hunder” ble fastlagt med tanke på lovregulering. Rammene for raseforbud var allerede gitt gjennom kamphundloven, der

²³ Det sto opprinnelig tre hunderaser på politiets ønskeliste: amerikansk staffordshireterrier, staffordshire bullterrier og bullterrier. På bakgrunn av ”den faktiske utviklingen” var Justisdepartementet enige i denne vurderingen, men rasen *bullterrier* ble likevel fjernet fra listen med henvisning til at bullterrierens utseende skilte seg markant fra de andre (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 182). 10. mai 2003 skrev VG følgende under overskriften ”Dørums mann skrev brev til sjefen”: ”I januar sto hunden på Odd Einar Dørums beryktede forbudsliste. Det gjør den ikke lenger”. Artikkelen beskrev hvordan Espen Thygesen, leder av Bull Terrier Forum, leide inn et PR-byrå og organiserte en massiv brevkampanje der eiere av bullterriere skrev personlige brev til justisminister Odd Einar Dørum. Blant brevskriverne var også Per Eigil Schwab, underdirektøren i Justisdepartementet (Dagbladet 03.06.2003).

farlige hunder ble definert som aggressive, utholdende og kampvillige. For å få et forbud mot rasen, måtte det derfor argumenteres for at de sorterte under kategorien ”farlige hunder”. Lombardo, Meier og Verloo skiller mellom fire prosesser som er relevante for denne typen betydningsfastsettelse: midlertidig *fiksering* av en bestemt tolkning, *redusering* av betydning, *utvidelse* for å inkludere nye dimensjoner eller elementer, og *”bending”* for å oppnå andre mål enn det tilsynelatende (Lombardo et al., 2010). I forhandlingene om den amerikanske staffordshireterrierens farlighet ble ”farlige hunder” først ”bøyd” til å dreie seg om problematisk hundehold i visse miljøer med visse typer hunder, deretter ble betydningen av ”farlige hunder” redusert og fiksert til ”kamphunder”, som igjen ble utvidet til å omfatte hunder med ”kamphundutseende” og hunder som tilhørte ”kamphundmiljøer”. Dermed kunne amerikansk staffordshireterrier kategoriseres som ”farlig hund”, til tross for at rasen i andre sammenhenger har ry på seg for å være en svært menneskekjær familiehund (Janish, 2004).

Arv eller miljø?

For Justisdepartementet var det pragmatiske årsaker som gjorde at amerikansk staffordshireterrier og staffordshire bullterrier måtte defineres som farlige; kamphundenes eventuelt medfødte egenskaper var viktige bare i den grad de gjorde hundene attraktive for kamphundmiljøene. Som departementet påpekte: “Med riktig behandling kan også kamphundtypene fungere godt som normale familiehunder” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 182). I de politiske diskusjonene som fulgte, havnet imidlertid fokuset på *hvorfor* hundene var farlige. Debattene kan oppsummeres i følgende spørsmål: Havner hunder i gale hender fordi de er farlige, eller blir hunder farlige av å havne i feil hender?

Stortingets justiskomiteé som var ansvarlig for innstillingen til Odelstinget, var i all hovedsak av den mening at hunder ble farlige av å havne i de farlige hendene. Komiteen påpekte at man burde være forsiktig med å sette likhetstegn mellom spesifikke raser og farlige hunder, og at enhver hunderaise kunne utgjøre en risiko for omgivelsene, avhengig av oppvekst og trening (Innst. O. nr. 91 (2002-2003)). I denne nokså klassiske arv eller miljø-debatten om hunders farlighet ble ”arv” forstått som genetikk og ”miljø” som eiere. Riktignok ble det påpekt at ”sosiologiske variasjoner

hos hunderasene og deres hundeholdere kan danne grunnlag for raseforbud” (Innst. O. nr. 91 (2002-2003), s. 18), men alt i alt mente komiteens flertall på bakgrunn av forskning at stigmatisering av enkelte raser ikke var veien å gå:

Dette flertallet mener man i større grad må gjøre noe med de enkelte miljøene og eierne som produserer aggressive og farlige hunder, enn å stigmatisere enkelte hunderaser. Dette flertallet viser til at nyere, norsk og internasjonal, forskning om hunder og adferd fastslår at problemadferd hos hund som hos mennesker er et resultat av samspill mellom gener og miljø. Nyere svensk forskning konkluderer bl.a. med at det ikke er mulig å sette sammenheng mellom farlige hunder og spesifikke hunderaser, da uønskede egenskaper hos alle hunderaser kan utvikles og forsterkes gjennom avl (Innst. O. nr. 91 (2002-2003), 2003, s. 18).

Etter at Justiskomiteen hadde levert sin innstilling, var det Odelstinget som skulle behandle lovforslaget. Stemningen var også i denne omgang preget av skepsis til raseforbud. Som Knut Storberget, saksordfører for hundeloven, uttalte:

Fra Arbeiderpartiets side mener vi det ikke foreligger kvalifisert dokumentasjon på at amerikansk staffordshire terrier eller staffordshire bull terrier bør inn på noen forbudsliste.[...] Et forbud og en debatt rundt sjølve forbudet er en avsporing og en forskyvning av hva debatten om et fornuftig hundehold i Norge bør handle om. Det bør i mye større grad dreie seg om hundeholderne og alle de rasene som er langt mer vanlige i Norge i dag, og som faktisk også enkelte ganger har skapt faresituasjoner (O.tid. (2002-2003), 2003, s. 608).

Kristelig folkepartis (Krf) representant Einar Holstad kommenterte at verken utseende, følelser eller frykt var egnet til å definere hva som utgjorde en farlig hund, og Inga Marte Thorkildsen fra Sosialistisk venstreparti (SV) uttalte blant annet følgende: ”Jeg tror at det er riktig, som mange i denne prosessen har sagt, at det er hundeeieren som er den viktigste årsaken til at en hund blir snill eller slem” (O.tid. (2002-2003), 2003, s. 615).

Amstaffen blir farlig

Debatten utviklet seg til å bli en debatt full av paradokser, da flertallet argumenterte *mot* at hundene i seg selv var farlige, men likevel *for* forbud mot amerikansk staffordshireterrier. Inga Marte Thorkildsen og SV mente blant annet at rasen måtte forbys gjennom forskrift:²⁴

²⁴ SV og kamphundene har for øvrig en felles forhistorie. Som John-Ragnar Aarset fra Høyre kommenterte i Odelstinget: ”Den foreslåtte § 19 i denne lova er ei vidareføring av den i dag gjeldande kamphundlova. Den lova har faktisk SV grunn til å vere stolt av. Det var ikkje mange saker, om noka, SV

Det gjør vi fordi politiet mener det er umulig å håndheve det allerede eksisterende pitbullforbudet uten at også amstaffen blir forbudt, rett og slett fordi det ikke går an å skille de to rasene fra hverandre ved DNA-prøver, og vi har fått særdeles mange innspill på at amstaffen brukes som kamuflasje for pitbull (O.tid. (2002-2003), 2003, s. 614).

Det var gjennomgående bred enighet om at det opprinnelige raseforbudet fra 1991 skulle videreføres.²⁵ Dette forbudet var først og fremst et forbud mot pitbullterrier, en hundetype som fysisk sett er svært lik amerikansk staffordshireterrier. Det ble blant annet hevdet at likheten mellom amerikansk staffordshireterrier og pitbullterrier ble utnyttet ved at pitbullterriere ble smuglet inn i landet med falske papirer, og at nyfødte valper ble byttet ut med pitbullvalper (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003)). Norsk Kennel Klub hadde derfor innført obligatoriske blodprøver for amerikanske staffordshireterriere, men dette ble ikke ansett som tilstrekkelig:

Departementet er kjent med flere metoder som det er grunn til å tro kan være brukt for å få pitbullterrier eller blandinger med denne registrert som amerikansk staffordshire bullterrier med papirer fra Norsk Kennel Klub. Den allerede foretatte iblandingen lar seg nå ikke skille ut ved hjelp av genetiske metoder eller ved at Norsk Kennel Klub fra 1. januar 2002 krever avstammingskontroll med blodtyping på valper av typen amerikansk staffordshire terrier før registrering. De to hundetyperne lar seg i Norge i dag rent praktisk ikke skille fra hverandre, og det er opprinnelig samme type hund (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 181).

For å kunne håndheve forbudet mot pitbullterrier, en hundetype hvis medfødte farlighet ikke var oppe til diskusjon, måtte derfor også amerikansk staffordshireterrier forbys.

Det ble ikke flertall for lovfestet raseforbud. I stedet ble kamphundlovens definisjon av farlige hunder videreført i loven, mens en forskriftshjemmel ga mulighet for å forby raser (O.tid. (2002-2003), s. 641). Imidlertid ble følgende forslag fra SV oversendt Stortinget: ”Stortinget ber Regjeringen om snarest mulig å forby ulvehybrider, amerikansk staffordshire terrier, og blandinger der disse rasene inngår” (O.tid. (2002-2003), s. 635). Dette ble forkastet av Stortinget, men representantene Trond Helleland (Høyre), Inga Marte Thorkildsen (SV), Jon Lilletun (KrF) og Trine Skei Grande (Venstre) fremmet et såkalt privat forslag der de hevdet at

fremja og fekk fleirtal for i perioden 1989–1993, men forbudet mot pitbullen skal Sosialistisk Venstreparti ha ære for” (O.tid. (2002-2003), s. 615).

²⁵ Det var bare representanter fra Fremskrittspartiet som var kategorisk imot alle former for raseforbud.

sammensetningen av representantene som var til stede i Stortinget da forslaget ble forkastet, gjorde at flertallets mening ikke kom til uttrykk (Dokument nr. 8:126 (2002-2003)). 16. juni 2013 ble forslaget tatt opp igjen, og denne gangen ble det vedtatt (S.tid. (2002-2003), s. 3293). Justisdepartementet utarbeidet deretter en forskrift der de opprinnelige ulovlige rasene fikk følge av amerikansk staffordshireterrier og tsjekkosllovakisk ulvehund. Til tross for at flertallet av stortingspolitikerne mente at rasenes medfødte egenskaper ikke utgjorde hovedproblemet, slår forskriften fast at det var ”forbudt å holde, avle eller innføre farlige hunder, eller å innføre sæd eller embryo fra farlige hunder” Forbudet gjelder også krysninger av de aktuelle rasene, ”uansett blandingsforhold” (Forskrift om hunder, 2004, § 1). Renrasete hunder født og registrert før forbudet trådte i kraft fikk status som lovlige, resten ble lovløse individer.

Premisser og forutsetninger

Mange har stilt spørsmål ved saksgangen og forarbeidene til raseforbudet i 2004, ikke minst fordi forbudet ble vedtatt mot Veterinærforeningens, Veterinærhøgskolens og Norsk Kennel Klubs anbefalinger (Den norske veterinærforening, 2004; Norsk Kennel Klub, 2004; Norges veterinærhøgskole, 2004). En vanlig oppfatning er at forbudet var et resultat av hundeangrepene på barn og påfølgende lobbyvirksomhet.²⁶ I et brev til Justisdepartementet krevde Norsk Kennel Klub at lovforslaget ble sendt tilbake til ny høringsrunde, da ”tre fedre med liten kunnskap om hund” var benyttet som faginstans (Norsk Kennel Klub, 2003), og i en lederartikkel i *Hundesport* i 2004 skrev daværende leder Eivind Mjærum at det var åpenbart at ”Departementet har latt seg forlede av overaktive lobbyister med varierende motiver” (Mjærum, 2004b, 5). Lobbyistenes høringsuttalelser fikk mye plass i odelstingsproposisjonen, ikke minst gjaldt dette den såkalte Foreldregruppen,²⁷ som fungerte som offisiell høringsinstans. Akkurat hvor stor effekt lobbyvirksomheten har hatt er vanskelig å måle, men i lys av lovarbeidene og diskusjonene i Justiskomiteen og Odelstinget, peker politiet på Stovner seg ut som en viktigere aktør enn Foreldregruppen. Forbudet bygger imidlertid på noen viktige forutsetninger som var til stede før både lovforslag og lobbyister kom på banen.

²⁶ Ikke minst ser dette ut til å være den rådende oppfatningen blant lobbyistene selv; se Kjell Rønningsbakks masteravhandling i faglitterær skriving, *For et trygt hundehold. Beretningen om hvordan Norge fikk en hundelov* (2011).

²⁷ Foreldregruppen, også kjent som Fedregruppen, besto av fedrene til to av barna som har dødd som følge av hundeangrep i Norge samt far til en gutt som ble hardt skadet av hund.

Hunder med kategoriproblemer

En viktig forutsetning for raseforbudet er den amerikanske staffordshireterrierens likhet med pitbullterrieren. *Pitbullterrier* er hva den amerikanske journalisten Malcolm Gladwell kaller en hund med et kategoriproblem (Gladwell, 2006). I USA brukes betegnelsen ”pitbull” som generisk betegnelse for hunder med en bestemt type utseende (Overall & Love, 2001), mens *American Pit Bull Terrier* brukes om en type hund som ikke har status som rase i Europa. Opphavet til kategoriproblemene har en lang historie. Pitbullterrierens forhistorie går tilbake til 1800-tallets England, der kamper mellom hunder og andre dyr var en populær forlystelse blant de lavere klasser inntil de ble forbudt i 1835 (Ritvo, 1987). Engelske immigranter tok med seg både hunder og hundekamper til Amerika, og såkalte ”bull and terriers”, blandinger av bulldoger og terriere, fungerte som vakthunder, gårdshunder og jakthunder - og som kamphunder. Sistnevnte gikk ofte under betegnelsen ”pitbull” som følge av gropen (pit) kampene fant sted i (Coile, 2002)

Da den amerikanske kennelklubben (AKC) ble stiftet i 1884 som følge av rasehundredes stadig økende popularitet, ønsket den ikke å assosieres med hundekamp, og anerkjente derfor ikke ”pitbullene” som rase. En alternativ stambokfører, United Kennel Club (UKC) ble stiftet i 1898 for å registrere disse hundene, nå referert til som American Pit Bull Terrier. I 1909 dukket nok en stambokfører opp, the American Dog Breeders’ Association (ADBA), som kun registrerte Amerikansk pitbullterrier. Disse opererte for øvrig med en annen rasestandard enn UCK (Coile, 2002). UCK og ADBA var ikke interessert i de eksteriørbaserte utstillingene som utgjør grunnstammen i moderne hundavl. I stedet vektla de nettopp hundenes funksjon som brukshunder, noe som gjorde at hundene kom i alle størrelser og fasonger. På 1930-tallet begynte imidlertid noen oppdrettere å avle på utseendemessig ensartete linjer av amerikansk pitbullterrier og skapte en rase som ble anerkjent av den amerikanske kennelklubben, og senere den internasjonale kennelorganisasjonen Federation Cynologique Internationale (FCI), under navnet American Staffordshire Terrier (Coile, 2002).²⁸ Den amerikanske staffordshireterrieren har dermed også et kategoriproblem, og det var absolutt noe i departementets uttalelse om at pitbullterrier og amerikansk staffordshireterrier var ”samme type hund”.

²⁸ ”Amerikansk” for å skille dem fra den allerede anerkjente engelske rasen *staffordshire bullterrier*.

Farlige hunder og de farliges hunder

En viktigere forutsetning ligger imidlertid i at det allerede var etablert en kamphunddiskurs som utpekte en viss type hunder som farlige, og som knyttet disse hundene til visse typer mennesker. Som det står i odelstingsproposisjonen:

Når politiet nå har prioritert å arbeide mot miljøene som holder disse hundene pga. deres kampegenskaper og den status det gir å ha hunder med slike egenskaper, har det sammenheng med at dette hundeholdet gir reelle ubehageligheter for vanlige folk som bor i flere av drabantbyene i Oslo. (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s.180 f).

Gjennom å knytte kamphundene til ”kamphundmiljøene” etableres en diskurs der den menneskelige faktoren blir avgjørende. Oslo Politidistrikt skrev for eksempel at de ikke hadde grunnlag for å fastslå de ulike hunderasenes farlighet, men at erfaringer tilsa at ”enkelte hundetyper er populære i eksempelvis kamphundmiljø og andre kriminelle miljøer som bruker hunder til uakseptable eller kriminelle formål, eller andre sosialt uakseptable måter” (Oslo politidistrikt, 2004). Hundenes eiere og deres ”sosialt uakseptable” bruk av hundene ble dermed framstilt som en viktigere faktor enn hundenes antatte egenskaper. Det samme ser vi i høringsnotatet til forskriften, der Justisdepartementet beskrev kamphundene som ”kompromissløse, lettrente og lærevillige” (Justis- og politidepartementet, 2004). Det var med andre ord hundenes egnethet som redskap for farlige mennesker som ble ansett som problematisk.

Da forskriften ble sendt på høring, var det flere høringsinstanser som var sterkt kritisk til forslaget. Blant disse var Norsk Kennel Klub, som skrev at ”[i] lys av den senere tids utvikling og nyere forskning, er NKK kommet til at man ikke bør innføre forbud mot hunderaser” (Norsk Kennel Klub, 2004, s. 2). Også hundeskolen Hund i Fokus ved Nina Haaland argumenterte sterkt mot forbud på bakgrunn av manglende dokumentasjon av at enkelte hunderaser er farligere enn andre (Hund i fokus, 2004). ”Den virkelige synderen går på to bein og ikke fire”, skrev Haaland, og hevdet at medieframstillinger av rasene førte til at de havnet i feil hender (Hund i fokus, 2004, s. 8). Ved å forby ytterligere raser ville man derfor bare forskyve problemet, de kriminelle miljøene ville bare velge andre hunder.

Kennelklubbens foreslåtte løsning var obligatorisk ID-merking av alle hunder: ”NKK ønsker, som nevnt foran, at det innføres krav om obligatorisk ID-merking av **alle** hunder i Norge og ber Justisdepartementet ta nødvendige initiativ i så måte snarest

mulig” (Norsk Kennel Klub, 2004, s. 5, orig.uth.). Haaland og Hund i fokus mente at man burde fokusere på bruk framfor rase, og at de aktuelle rasene heller burde profileres som barnevennlige familiehunder:

Dersom man forbyr en rase vil frykt og uro øke. Om man derimot gjør som svenskene har gjort, fokuserer på ulovlig bruk av hunder heller en hunderaser, da vil man minske frykt og uro. Om man samtidig fokuserer på rasene som barnevennlige og familiehunder, gode terapihunder og treningskamerater, da vil interessen for denne hundetypen avta i de kriminelle miljøene (Hund i fokus, 2004, s. 5)

I disse forslagene til løsning ser vi en annen framstilling av problemet. Gjennom obligatorisk ID-merking vil alle hunder kunne knyttes til en eier, og ved å endre hundens offentlige image, vil de ikke lenger være aktuelle som statushunder for kriminelle. Samtidig ser vi at det også i disse forslagene forutsettes en tydelig sammenheng mellom visse typer hunder og visse typer mennesker. Både tilhengere og motstandere av raseforbud opererte dermed med de samme kategoriene av mennesker – det finnes vanlige hundeeiere, og det finnes kriminelle og farlige kamphundeiere.

Effekter av forbudet

Forbudet mot amerikanske staffordshireterriere har helt åpenbare levde effekter for de hundene og menneskene det gjelder. Et eksempel er den amerikanske staffordshireterrieren Majlo, som 23. februar 2009 ble tatt i forvaring av politiet i Klæbu i Sør-Trøndelag. I mars samme år ble det fattet vedtak om avlivning. Det svenske paret som eide hunden hevdet at de ikke kjente til forbudet, og klaget på vedtaket ut fra begrunnelsen om at Majlo slett ikke var en farlig hund, men en vanlig familiehund. I august samme år kom saken opp for Sør-Trøndelag tingrett, hvor dommen ble at Majlo burde sendes til tilbake til Sverige, der rasen er lovlig. Politiet anket dommen, men lagmannsretten kom til samme konklusjon. I januar 2010 uttalte justisminister Knut Storberget at saken ikke skulle ankes videre, og samme måned ble Majlo sluppet ut fra kennelen og fraktet ut av landet. Eierne ble igjen i Norge med en kennelregning på nærmere 90.000 kr (Adresseavisen 29.01.2010). Forbudet har dermed både juridiske, økonomiske og følelsesmessige effekter for dem det angår. Forbudet har imidlertid også en rekke andre effekter som angår langt flere enn amerikanske staffordshireterriere og deres eiere.

Produksjonen av farlige hunder

I sitt sosiologispeciale²⁹ *Kampen om hundene* skriver Cecilie Thorslund at det danske forbudet mot 13 raser i 2009 representerte en markant dreining fra en risikokultur til fryktkultur (Thorslund, 2010, s. 54). Også i Norge er lovarbeidene og media preget av en tydelig fryktretorikk. Ifølge Justisdepartementet kunne "[s]kremmende hundetyper i til dels spesielle miljøer" bidra til interessekonflikter mellom hund og menneske (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 74), og politiavdelingssjef Tom Østreng ved Stovner politistasjon uttalte til media at "[d]ette er hunder som skaper frykt bare ved sitt blotte nærvær" (Aftenposten 23.08.2002). Ifølge sosiolog Barry Glassner, skapes imidlertid frykt gjennom nettopp de tiltakene som skal beskytte mot den (Glassner, 1999). Ved å låse "farlighet" til en viss type hunder, skaper forbudet et inntrykk av "kamphunder" står for alle alvorlig hundebitt i Norge, og bidrar dermed til å skape den type frykt det har til hensikt å forhindre.³⁰

Som kulturkritiker Colin Dayan og jurist Alain Pottage har påpekt, *skaper* lover sine subjekter (Dayan, 2011; Pottage, 2004). Alle hunder med "feil" utseende kan i dag havne i kategorien "kamphund". Samtidig ser mediene i dag ut til å betegnelsen "kamphund" om hunder av enhver rase som har skadet mennesker eller andre hunder. "Kamphund kvestet Lotta" (VG 06.11.2011), "Kamphunder forsøkte å dra toåring inn i skogen" (Aftenposten.no 04.07.2012) og "Kamphund bet hundepasser og hundefanger" (24.07.2014) er alle eksempler på relativt nylige overskrifter som alle viser til hunder av lovlige raser. Med andre ord brukes "kamphund" mer eller mindre synonymt om de hundene som biter og skader. Som atferdskonsulent Kate uttrykker det:

Altså de sier jo kamphund om schæfere og rottweilere og, altså de er jo ikke kamphunder. Her har vi gjeterhunder og vakhunder, hyrdehunder. Sant? Så hvordan hundefaglige bruker det ordet sånn som det er ment og hvordan media bruker det, det skiller seg jo, dessverre. Altså blir jo kamphund bare det er en hund som har glefset mot noen (Kate).

Når lovgivningen lar kamphunddiskursen fylle betegnelsen "farlige hunder" med mening, bidrar den dermed også til å gjøre amerikanske staffordshireterriere og lignende hunder til kroppslige faresymboler.

²⁹ Tilsvarende masteravhandling i Norge.

³⁰ Et eksempel på at kamphunddebatten i ettertid ble blandet sammen med hundene som hadde angrepet og drept små barn er artistens Øystein Sundes sang "Tass" fra 2005. Sangen handler om en "blanding av anstaff og pitbull og ulv" med stor appetitt på barn i femårsalderen (Sunde, 2005).

Dokumentasjonskravet

Til tross for at loven skriver ”hunder og hundetyper”, er *rase* en nøkkelkategori for forbudet.³¹ Det er raser som står på forbudslisten, og det er rasetilhørighet som utgjør det formelle kriteriet for ulovlige hunder. Som eksempelet med pitbull og amerikansk staffordshireterrier viser, kan rase være en utfordrende kategori å bygge et forbud på. De obligatoriske DNA-prøvene kennelklubben innførte i 2002, kunne ikke avgjøre om tilfeldig hund var en pitbull eller en amerikansk staffordshireterrier; den kunne bare vise om en hund hadde de foreldredyrene stamtavlen påsto at den hadde. I lys av rasenes felles forhistorie, kommer dette ikke overraskende. Det som kanskje er mer overraskende, er at det heller ikke går an å slå fast om en hund er en pitbull eller en golden retriever ved hjelp av blodprøver (Coppinger & Coppinger, 2001).³²

Til tross for at ”rase” tilsynelatende handler om biologi, gener og arv, er det også en menneskelig konstruert kategori som skapes gjennom de samme mekanismene som forvalter dem, nemlig det internasjonale kennelklubbssystemet. Som Norges veterinærhøgskole skrev i høringsuttalelsen til hundeloven, er et forbud på rasenivå problematisk ”fordi det verken finnes noen god test/definisjon/muligheter for kontroll av rase, og fordi det trolig er større variasjon innenfor en rase enn mellom raser når det gjelder atferd” (Norges veterinærhøgskole sitert i Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 178). Den ungarske hundeforskeren Adám Miklósi omtaler hunderaser som ”kunstige kategorier” basert på fysiske likheter, historiske bruksmåter og mer eller mindre tvilsomme opphavshistorier (Miklósi, 2007), og dyrehistoriker Sandra Swart skriver at det er menneskelige avgjørelser, og ikke genetiske hendelser, som gjør en gruppe til individer til en rase (Swart, 2008). Dette er ikke det samme som å si at hunderaser ikke eksisterer eller at det er ikke finnes atferdsmessige karaktertrekk ved raser, men det understreker at eksistensen ikke er selvsagt.

³¹ Om hundetyper: En ”hundetype” kan være en hvilken som helst beskrivbar hund, uavhengig av Norsk Kennel Klubs rasedefinisjoner. Når departementet bruker ordet ”hundetype” har det et videre innhold enn begrepet ”hunderase” i hundemiljøenes språkbruk. Samtidig omfattes også hunderaser av ordet ”hundetype” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 183).

³² Her må det tas et forbehold om ”Mars Wisdom Panel” og tilsvarende tester, som ved å sammenligne en blandingshunds DNA-struktur med en database, kan gi et omtrentlig overslag over rasene som er involvert. Dette er imidlertid ikke det samme som å si at de har identifisert ”pitbullgenet” eller ”retrievergenet”, og resultatene gjelder kun for USA, da raser i andre land vil stamme fra andre populasjoner (MARS, 2014).

Som følge av rasekategoriens skjøre ontologiske status, kan ikke et forbud mot farlige raser bygge på biologiske kriterier. Filosof Erin C. Tarver kommenterer at det å bestemme et individs rasetilhørighet alltid avhenger sertifisering fra et autorisert godkjenningsorgan der ”arvelighet” bekreftes gjennom et komplekst system av kunnskapsproduksjon (Tarver, 2013). Det norske raseforbudet er avhengig av kennelklubbenes system med stambokføring, registreringsbevis og ID-merking. Som kennelklubben kommenterte i sin høringsuttalelse, er det imidlertid lite trolig at eierne av ulovlige hunder vil være villige til å dokumentere ulovligheten: ”Det synes helt usannsynlig at de med eventuelle uønskede/uakseptable formål for et hundekjøp vil gå frem på en slik måte, like lite som annen kriminell virksomhet begynner med at gjerningsmann oppgir fulle personalia” (Norsk Kennel Klub, 2004). Dokumentasjonskravet i *Forskrift om hunder* pålegger derfor eiere å kunne dokumentere at hunden er *lovlig*:

Dersom det er tvil om et dyr er en farlig hund etter § 1 kan politi og tollmyndigheter kreve at hundeholderen dokumenterer dens rase eller type. Som minstedokumentasjon etter at en hund er blitt fire måneder gammel, kreves at hunden er identitetsmerket med microchip og at dette identitetsmerket knytter hunden til et registreringsbevis påført DNA-koding med en tilknyttet stamtavle (Forskrift om hunder, 2004, § 2).

I masteroppgaven *Et forvaltningsmessig blikk på Forskrift om hunder*, argumenterer Johanne Bertling for at dokumentasjonskravet åpner for brudd på grunnleggende rettsikkerhetsgarantier (Bertling, 2012). Et eksempel på hunders og hundeeieres manglende rettsikkerhet er tilfellet Pablo. 19. januar 2012 meldte lokalavisen Romerikes blad at en hundeeier hadde gått til sak mot staten for å hindre avlivning av familiens hund (Romerikes blad 19.01.2012). Det som viste seg å være Pablos problem, var at eieren, en jordmor fra Kløfta i Akershus, ikke kunne bevise hva slags hund det var snakk om. Da Pablo var en papirløs omplasseringshund fra Sverige, fantes det ikke dokumentasjon på at han *ikke* var en amerikansk staffordshireterrier og politiet besluttet derfor at han skulle avlives. Fra politiets side ble det presisert at “[h]undens eksteriør skal tillegges størst vekt, mer enn lynne og hvordan hunden oppfører seg” (Romerikes blad 11.05.2012). Det var med andre ord Pablos utseende som var sakens kjerne. Rettssaken endte til slutt med seier, men saken viser like fullt at dokumentasjonskravet rammer blandingshunder uten tilknytning til kriminelle miljøer.

I Justisdepartementets høringsbrev til forskrift om hunder står det at dokumentasjonsplikten først og fremst vil forekomme ”der hunden har ytre kjennetegn som gjør den sammenliknbar med et forbudt dyr” (Justis- og politidepartementet, 2004). Det er dermed en praksis som deler hunder inn i ”vanlige” og ”potensielt farlige” basert på utseende. Dersom hunder med ”nytt” utseende dukker opp i ”geografiske områder der kamphundproblematikk er kjent fra før”, kan imidlertid dokumentasjonskravet også gjelde hunder som ikke ligner på kjente kamphundtyper (Justis- og politidepartementet, 2004). Hundeeiere i ”geografiske områder der kamphundproblematikk er kjent fra før”, med andre ord drabantbyområdene i Oslo, må dermed sørge for å ha stamtavle, ID-merking og registreringsbevis i orden for å kunne dokumentere at de er anstendige samfunnsborgere, og ikke kriminelle kamphundeiere.³³

Farlige forbindelser

Da det norske raseforbudet var tema i Adresseavisens nettutgave i 2009, uttalte arbeiderpartipolitiker Gunn Karin Gjøl at rasene ble forbudt fordi politikerne ønsket å beskytte mennesker, og ikke minst barn, mot farlige hunder (Adresseavisen.no 04.03.2009). Gjøl satt i justiskomiteen da forbudet ble vedtatt, og sa til avisen at ”[v]i tok en faglig vurdering, og det var stor enighet om at hunder av disse rasene har lettere for å bli aggressive” (Adresseavisen.no 04.03.2009). Hunder som biter er ingen diskursiv konstruksjon, men et høyst materielt og fysisk fenomen. Forskning på hundebitt viser imidlertid at det er høyst varierende hvilke raser som topper de ulike bittstatistikkene,³⁴ og selv om det er velkjent at aggresjon har genetiske komponenter, er det foreløpig ikke noe som tyder på at visse hunderaser som helhet er ”farligere” enn andre med tanke på angrep og bitt (Miklósi, 2007). Undersøkelser viser i tillegg at rasespesifikk lovgivning ikke har effekt på antall hundebitt (Collier, 2006; Klaassen, Buckley, & Esmail, 1996; Rosado, García-Belenguer, León, & Palacio, 2007) og at de fleste som bites av hunder, bites i eget hjem og av hunder de kjenner (Overall & Love, 2001; Shewell & Nancarrow, 1991). Historien om hvordan amerikansk

³³ Interessant nok diskuterte Odelstinget utvidet bruk av vandelsattest for personer med ansvar for barn på samme dag som debatten om hundeloven. Knut Storberget uttalte i den forbindelse følgende: ”Vi kan ikke ha et samfunn som til slutt baserer seg på at hver og en av oss må ha en eller annen chip i ryggen eller en attest i lomma for å vise at vi er dugandes folk” (O.tid. (2002-2003), s. 624).

³⁴ Dachshund og chihuahua er for øvrig gjengangere på listene (Duffy, Sue & Serpell, 2008, Forkman & Meyer, 2014).

staffordshireterrier ble farlig handler derfor ikke om hvordan norske barn fikk beskyttelse mot aggressive hunder og hundebitt, men om hvordan frykt og menneskelig problematferd i Groruddalen ble håndtert ved å forby visse typer hundekropper.

I boken *Hundeliv i Norge* kommenterer etnolog Bjarne Sverkeli at hundemiljøenes selvsagte oppfatninger om foredling og kategorisering av raser kan synes merkelige i lys av nazistenes eugenikk og raseteorier (Sverkeli, 1998). Det blir ikke mindre merkelig når disse tankene får støtte i lovverket. Flere har påpekt likhetene mellom raseideologi for henholdsvis dyr og mennesker (Delise, 2007; Kappeler, 1995; Skabelund, 2008), og dokumentasjonskravet har en ubehagelig parallell i det tyske "Ahnenpass" som dokumenterte fraværet av jødisk slektskap for germanske borgere under naziregimet (Lepage, 2013). I dag blir denne type praksis ansett som utenkelig, men rasefokuset og dokumentasjonskravet opprettholder en diskursiv understrøm der "rase" er et nøkkelbegrep for å forstå egenskaper og atferd, der "farlighet" er medfødt, arvelig og synlig, og der bevisbyrden legges på dem som skiller seg fra flertallets oppfatning av hva som er vanlig.

I "The Dangerous Individual(s) Dog: Race, Criminality and the 'Pit Bull'" (2013) argumenterer filosof Erin Tarver for at sammenhengen mellom diskriminering av visse typer dyr og visse typer mennesker ikke bare er parallelle mekanismer, men tvert imot fungerer sammen. Tarvers eksempel er hvordan pitbullterriere og afroamerikanere diskursivt knyttes sammen på en måte som muliggjør rasialisert diskriminering av begge parter i USA (Tarver, 2013). I 2010 uttrykte daværende justisminister Knut Storberget at det ikke var aktuelt å endre forskrift om hunder, og at "påviste genetiske eller sosiologiske forhold" fremdeles kunne begrunne og nødvendiggjøre et raseforbud:

Jeg vil som tidligere også understreke at jeg ser problematikken med forbud av enkelte hunderaser, og jeg mener hjemmelen til å forby hunderaser må brukes med varsomhet og kun i tilfeller hvor dette er strengt nødvendig. Jeg mener likevel at påviste genetiske eller sosiologiske forhold kan nødvendiggjøre og begrunne et raseforbud for et begrenset antall (Dokument nr. 15:11 (2009–2010), 2010, s. 111).

I Norge har det fryktete "kamphundmiljøet" vist seg notorisk vanskelig å definere ut fra andre kriterier enn at de holdt kamphunder og ble antatt å utgjøre en anselig fryktfaktor i "vanlige" folks hverdag. I lys av at det problematiske hundeholdet i stor grad var lokalisert til Stovner, et område demografisk karakterisert av lav inntekt, og høy andel

ikke-vestlige innvandrere (Aalandslid, 2009), er det ikke urimelig å anta at klasse og etnisitet også kan være blant de ”sosiologiske forhold” som begrunner et forbud. Når ”sosiologiske forhold” på denne måten knyttes sammen med genetikk, framstår raseforbudet som en mørk påminner om en ikke alt for fjern fortid.

I kommentaren ”Raselære” fra januar 2006, skrev daværende fagredaktør for nettavisen forskning.no, Erik Tunstad, at ”[k]artleggingen av hundens genom kan være et skritt i retning av å forstå hvorfor vi er så like samtidig så forskjellige. Vi får håpe både akademikere og politikere tør å ta i det” (Tunstad, 2006, avsnitt 13). Hundens genom, det vil si det totale arvematerialet, ble kartlagt i 2005. Tunstad trakk raskt linjene fra hund til menneskeraser og skrev at ”[d]et som gjelder for hunder, det gjelder i stor grad også for mennesker” (Tunstad, 2006, avsnitt 4). Til tross for at Tunstad oppfordret akademikere og politikere til å ta innover seg de vitenskapelige realitetene i stedet for å fornekte gener og biologi i en politisk korrekt naivitet, handlet kommentaren lite om gener og mye om utseende og antatte egenskaper. Er det noe raseforbudet gjør tydelig, så er det nettopp det at dagens norske politikere, i likhet med Tunstad selv, *ikke* evner å ta innover seg vitenskapelige realiteter når det gjelder faktorer som rase, utseende og egenskaper, men i stedet velger å reprodusere myter og antakelser. Hvis Tunstad har rett i at det som gjelder for hunder også gjelder for mennesker, og at akademikere og politikere igjen ”tør å ta” i mennesker på samme måte som de tar i hunder, kan raseforbudet være et skritt i en retning som på sikt kan vise seg å være langt farligere enn amerikanske staffordshireterriere.

5. Kjøtere, kamphunder og kriminelle

I forrige kapittel beskrev jeg hvordan forhandlingene rundt ”farlige hunder” og ”kamphunder” førte til at amerikansk staffordshireterrier ble forbudt i 2004. Til tross for at konkrete faktorer som politiets opprydningsaksjoner og mediefokus på kamphunder spilte en viktig rolle i disse debattene, var den viktigste forutsetningen for forbudet i 2004 utvilsomt det allerede eksisterende kamphundforbudet fra 1991. Det var aldri aktuelt å heve dette forbudet, og pitbullterrierens iboende farlighet var aldri oppe til debatt. I artikkelen “Pavlovian Policy Responses to Media Feeding Frenzies? Dangerous Dogs Regulation in Comparative Perspective” fra 2001 skriver statsviterne Martin Lodge og Christopher Hood om hvordan en bølge av pitbullforbud bredte seg utover Europa på 1990-tallet (Lodge & Hood, 2001). Ifølge Lodge og Hood markerer denne bølgen av rasespesifikke forbud en ny type framgangsmåte for regulering av hunder, og Norge passer godt inn i mønsteret. Det går dermed an å lese det norske raseforbudet som en del av en generell europeisk tendens og en nærmest uunngåelig utvikling.

Raseforbud er likevel ingen selvsagt eller nødvendig måte å håndtere farlige hunder på. Sverige besluttet for eksempel å ikke innføre raseforbud som følge av ”hundansvarsutredningen” *Hund i rätta händer*, ledet av Per Arvelius og Karin Starrin (SOU 2003:46). Denne utredningen definerte ”farlige hunder” som ”hundar som angriper och skadar menniskor eller djur” (SOU 2003:46, s. 11), og fokuserer dermed på atferd, ikke hundetype. Bacchi anbefaler å undersøke oppkomsten av en spesifikk problemrepresentasjon både for å kartlegge de de spesifikke faktorene som har bidratt til den aktuelle representasjonen, og for å vise hvordan flere ulike problemrepresentasjoner er i omløp til enhver tid. (Bacchi, 2009). I dette kapitlet vil jeg undersøke hvordan fenomenet ”farlige hunder” har blitt regulert tidligere og se om raseforbudet i 1991 representerer et brudd eller videreføring av tidligere praksiser og tenkemåter.

Kjøtere, politihunder og kamphunder

Norges hovedstad har alltid utpekt seg som arnested for konflikter mellom hunder og mennesker. På starten av 1900-tallet foregikk det en voldsom vekst i hovedstadens

hundepopulasjon. I 1900 ble det betalt hundeskatt for 2011 hunder, i 1922 var tallet 5840 og tilsvarer en hund per 50 innbyggere (Søbye, 2001). Denne veksten var ikke uproblematisk, og i artikkelen ”Hunder, retorikk og klassekamp” gjengir Liv Emma Thorsen politimagistratens beklagelser over ”hundeplogen” i Kristiania³⁵ i 1909:

Det fremkommer nu – særlig til politiet – saa mange og hyppige klager over hundeplogen her i byen, at det synes indlysende, at noget maa gjøres. Store kjøtere bider eller forulemper ofte baade voksne og børn, farer imod dem, skræmmer dem eller river dem overende, ryger sammen i voldsomme slagsmaal, opfører de mest forargerlige scener paa gader og pladser [...] (politimagistraten i Kristiania i NKKT 1909, gjengitt i Thorsen, 2005, s. 36)

Løshundene har alltid vært ansett som et problem i Europa, ikke minst på grunn av frykten for rabiessmitte (Ritvo, 1987; Thorsen, 2001). Norge har gått klar av rabies, men som sitatet viser, ble løshundene like fullt opplevd som sjenerende og farlige for dyr og mennesker.

Kjøterne

Politimagistratens utsagn fra 1909 er ikke ulikt beskrivelsen i et notat fra Oslo politidistrikt i forbindelse med kamphundproblematikken: ”I mange nabolag er det noen få hunder som skaper frykt ved å gå løse og anfalle/angripe mennesker og dyr. Dette gjelder alle typer hunder, men det er en klar overvekt av kamphundlignende hunder [...]” (Notat fra Oslo politidistrikt 17.10.2002, gjengitt i Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 178). Mens de problematiske hundene på 2000-tallet var løse kamphunder, var de på begynnelsen av 1900-tallet løse *kjøtere*. Liv Emma Thorsen har skrevet om skillet mellom kjøtere og rasehunder på begynnelsen av 1900-tallet, og skriver at 1800-tallets romantiske forståelse av hunden som edel, lojal og intelligent på 1900-tallet ble forbeholdt rasehundene (Thorsen, 2001). Mens rasehunden gjerne ble beskrevet med ord som ”edel”, ”nobel” og ”ekte”, ble kjøterne omtalt som ”rå” og ”uekte” (Thorsen, 2001).

Bakgrunnen for dette skillet ligger i oppkomsten av det organiserte kennelklubbssystemet. Selv om det historisk sett har eksistert en rekke klart definerte hundetyper, er ”renrasete” hunder og raseavl relativt nye fenomen som først ble satt i system gjennom dannelsen av den engelske kennelklubben i 1873 (Ritvo, 1987). På slutten av 1800-tallet foregikk det en nærmest eksplosiv utvikling i antall hunderaser

³⁵ Kristiania skiftet navn til Oslo i 1924.

ledet an av Storbritannia. Modellen for raseavl var avlstambøkene for husdyravl, som etter hvert var blitt et viktig redskap for å forbedre avlsmaterialet i landbruket. En renrasert hund var en hund med stamtavle, altså med dokumentasjon på opphavet – som jo også måtte være renrasert. For å kåre de beste individene, ble det avholdt utstillinger der hundenes eksteriør ble vurdert opp mot *rasestandarden*, en skriftlig beskrivelse av et ideelt eksemplar. Jo nærmere standarden, jo bedre ble hunden ansett for å være (Ritvo, 1987).

I Norge var det jegermiljøet som først så behovet for en hundestambok. Christiania Jægerklub utga *Norsk Jakthund Stambok* i 1895 (Lie, 1998), og i 1898 ble Norsk Kennel Klub stiftet med ”forædling av vore hunde og iøvrig varetagelse av kynologiske interesser” som formål (Lie, 1998, s. 14). Implisitt i ”varetagelsen av kynologiske interesser” lå utfordringen i å få folk til å velge rasehunder framfor kjøtere (Thorsen, 2001). Den nystartete norske kennelklubben var blant annet positivt innstilt til hundeskatt, da den medvirket at ”de uædle, værdiløse, udygtige kjøtere netop for afgiftens skyld ble udrangerede” (lensmann cand.jur. Svang i NKKK 1906, gjengitt i Thorsen, 2001, s. 282).

Rasehundene ble antatt å oppføre seg i tråd med sin stand, altså eksemplarisk, og det hersket en utbredt forestilling, i hvert fall blant eiere av rasehunder, om at de løse og farlige bråkmakerne i Kristiania måtte være kjøtere. Dersom man ble kvitt kjøterne, ville også hundeplogen forsvinne (Thorsen, 2001). Som Thorsen kommenterer skulle byens rom ”stå åpent for den noble rasehunden med anetavle og betalt hundeavgift, mens uregistrerte kjøtere med ubestemmelig opphav skulle finne porten lukket” (Thorsen, 2001, s. 286). Thorsen skriver at myndighetene likevel ville innføre strengere båndtvangsbestemmelser, og politimagistraten i Kristiania fremmet i 1909 et forslag om båndtvang om natten, på torg og offentlige plasser (Thorsen, 2001). Hundene skulle også bære halsbånd med eiers navn og adresse, og hunder som overtrådte båndtvangen, skulle bringes inn til politiet, og selges eller avlives hvis ikke eier meldte seg. Kennelklubben mente dette var urimelig, og hevdet at mennesker som holdt av hundene sine heller ville avlive dem enn å holde dem i bånd (Thorsen, 2001). Båndtvangen ble likevel innført, men det var tydelig at eierne av rasehunder ikke tok den så altfor alvorlig. I 1909 ble 284 løse hunder innbragt, i 1919 var tallet steget til 901 (Søbye,

2001, s. 150), og som Thorsen kommenterer, var det slett ikke bare kjøtere blant de innbragte (Thorsen, 2001, s. 254).

Politihundene

Gjennom skattlegging og båndtvang ble den enkelte hund og eier knyttet sammen i større grad, og eierløse hunder ble fritt vilt. Hundeplogen ga seg imidlertid ikke, og på 1920-tallet skrev hovedstadsavisene stadig om dramatiske episoder der barn ble angrepet og bitt. Et innlegg i Aftenposten fra 1926 undertegnet ”Mange antihundevædefolk ved Per Kvist”,³⁶ forteller hva forfatteren måtte gjennomgå i sitt nærmiljø på Bekkelagshøyden:

Bækkelagshøyden er – eller kunde ha været et paradys – hvis det ikke var for hundene. Før jeg flyttet hit, trodde jeg dette med ”Bikkelagshøyden” var en slet vits, faa dagers ophold lærte mig navnets triste berettigelse, og nær et halvt aars ophold har overbevist mig om, at vi mennesker kun lever paa hundens – og deres eieres – naade. Jeg vet, at jeg har saa uendelig mange med mig i denne anskuelse – derfor durer jeg løs med længe indestængt harme – nu gjør vi hundeløse snart revolution under kampskriket: ”Lænker og mundkurver for hundene – frihet og sikkerhet for liv og lemmer for menneskene!” (Kvist, 1926).

Kvists innlegg var humoristisk i tonen, men problemet ble oppfattet som reelt nok. Noen dager senere fikk Kvists beskrivelse tilslutning av signaturen J.S. som skrev at ”[a]ntallet av velopdragne hunder paa Bækkelaget kan makelig tælles paa den ene haands fingrer, tiltrods for at der er mange hundrede av dem”. Innlegget ble avsluttet med følgende kraftsalve: ”Det kan nok være at mange disse hunder er racedyr, men de opfører sig ialfald som kjøtere allesammen” (J.S., 1926). Skillet mellom rasehunder og kjøtere levde med andre ord i beste velgående, selv om de farlige hundene på Bekkelagshøyden ikke tilhørte sistnevnte kategori.

Etter hvert ble det klart at det måtte tas affære, og i 1930 behandlet det norske Odelstinget et forslag til lov om farlige hunder som ble innledet på en måte som minner sterkt om innledningen fra odelstingsproposisjonen i 2003, gjengitt i forrige kapittel:

Der har i den senere tid fremkommet stadig hyppigere og sterkere klager over de farer for liv og lemmer som man mange steder er utsatt for på grunn av biske hunder. Det kan heller ikke nektes at hundeholdet - navnlig i byer og bymessig bebyggede strøk – har utviklet sig til noget i retning av en landeplage og en fare for den offentlige sikkerhet (Ot.prp. nr. 9, 1930, s. 1).

³⁶ Pseudonym for skuespiller og forfatter Vidar Wexelsen.

I 1930 var det imidlertid schæfer og dobermann som ble utpekt som synderne:

At forholdene har utviklet sig i denne uheldige retning henger utvilsomt sammen med den stadig større utbredelse som visse utenlandske hunderaser, navnlig schäfer og dobermannpinchere, har fått i de senere år. [...] At schäfer og dobermannpinchere er særlig vanskelige å behandle, og at de under mindre kyndig behandling har særlig lett for å bli farlige, er almindelig erkjent (Ot.prp. nr. 9 1930, s. 1).

Den foreslåtte løsningen på problemet med biske hunder og plagsomt hundehold var enkel og konkret, og første paragraf i lovforslaget til *Lov om farlige hunder* lød som følger: ”Det er forbudt å holde schäferhund, dobermannpinscher, eller hund som er krysningsprodukt av noen av disse raser” (Ot.prp. nr. 9, 1930, s. 5).³⁷

Rasene schæfer og dobermann, på den tiden gjerne omtalt som ”politihunder” (Thorsen, 2001), er begge resultater av målbevisst avl. Rundt 1870 krysset den østerrikske politimannen og skatteinnkreveren Karl Friedrich Louis Dobermann fram en type hund som skulle beskytte ham mot uønskete elementer i jobbsammenheng (Lilly & Puckett, 1997), og i 1899 ble den første tyske schæfer stambokført som resultat av rittmester Max von Stephanitz’ ønske om å skape en allsidig brukshund som reflekterte det stolte, tyske folk (Skabelund, 2008). Ved utbruddet av første verdenskrig hadde schæferen allerede rukket å bli en svært populær hund, og i *Norsk Kennelklubs tidsskrift* kunne man blant annet lese følgende i 1916: ”De tyske schäferhunde har gjort sig fordelaktig bemerket under krigen som fortrinlige sanitets- og vakthunde. Denne race sees forholdsvis sjelden hos os. Den fortjener dog at bli kjendt og utbredt [...]” (NKKT 1916 gjengitt i Lie, 1998, s. 59). Og kjent og utbredt ble den. Kennelklubbens aktive markedsføring av rasehundene førte til at ”politihundene” ble motehunder i tillegg til å fungere som tjeneste- og vakthunder, og Norsk Schäferhundklubb var i 1929 den største spesialklubben tilsluttet Norsk Kennel Klub (Lie, 1998).

Forslaget om forbud mot de aktuelle rasene førte naturlig nok til skarpe protester fra eierne, ikke minst på grunn av kravet om at hundene skulle avlives innen tre måneder (Ot.prp. nr. 9, 1930). Politikerne hevdet på sin side at lovforslaget ikke var godt nok utredet. Behandlingen av forslaget ble derfor utsatt for å gi departementet tid til å ta stilling til alle henvendelsene som kom fra ulike berørte parter (Ot.prp. nr. 9,

³⁷ De ulike stavemåtene av hunderasene i dette kapitlet skyldes både at den offisielle norske stavemåten har endret seg og at det både tidligere og i dag eksisterer flere ulike stavemåter. Jeg bruker de moderne stavemåtene dobermann og schæfer i egen tekst.

1930), og dermed fikk kennelklubben og raseklubbene tid til å komme på banen. De to aktuelle raseklubbene anerkjente at de to rasene var overrepresentert med tanke på biteulykker, men mente at problemet lå et annet sted enn i selve rasene:

Vi er imidlertid fullt klar over at ulykker beklageligvis i utillatelig grad er forvoldt av de to heromhandlede hunderaser, men vi slutter oss helt til hvad lægevaktens læge selv herom har uttalt i den avisopsats som proposisjonen citerer, idet vedkommende fremholder at ulykken skyldes schæferhunder som reker gatelangst uten ledsagelse og opsyn. Det er med andre ord ansvarløse og likeglade hundeeiere som ikke passer på sine dyr, som i egentligste forstand er skyld i ulykken (uttalelse fra Norsk schæferhundklubb og Norsk dobermannpinscherklubb gjengitt i Innst. O. XIII, 1930, s. 2).

Ifølge raseklubbene var det ikke hundene, men de *uansvarlige hundeeierne* som utgjorde det egentlige problemet. Løsningen burde derfor ikke være forbud mot enkelte hunderaser, men mer kunnskap og ansvarsfølelse hos de som eide dem.³⁸

Det kan virke selvsagt at kennelklubben kom rasehundene til unnsetning, men i årene før lovforslaget hadde det vært stor intern diskusjon om utenlandske raser kontra norske (Thorsen, 2001). I artikkelen “Breeding Racism: The Imperial Battlefields of the “German” Shepherd Dog” skriver historiker Aaron Skabelund at hunderaser, i likhet med menneskeraser, er “kulturelt konstruerte kategorier som er uløselig sammenvevd med statsdannelser, klassestrukturer og nasjonale identiteter” (Skabelund, 2008, s. 355).³⁹ Norsk Kennel Klub, med den norske elghunden i emblemet, hadde sine egne raser å kjempe for, og den norske elghunden og buhunden ble trukket fram som fullgode alternativer til utenlandske motehunder (Thorsen, 2001).

Skepsisen mot schæfer og dobermann og forslaget om å forby dem kan også leses som et uttrykk for en norsk nasjonalisme og rasisme som fantes i rikt monn også utenfor kennelklubben. Den såkalte ”sigøyneparagrafen” i fremmedloven av 1927 forbød eksplisitt sigøynere og andre utenlandske omstreifere adgang til riket (Minken, 2013), og datidens mest profilerte norske rasehygieniker, Jon Alfred Mjøen, skrev i *Det norske program for racehygiene* at fremmedloven kun var et steg på veien mot

³⁸ Det var tidligere kommentert at påfallende mange bud, visergutter, ”små bleke avisgutter” og ”gamle utslitte aviskoner” var et ettertraktet bytte for politihundene (0t.prp. nr. 9, 1930, s. 2). Raseklubbene forslø derfor også å plassere ringeklokker og postkasser ved porter og dører (Innst. O.XIII, 1930, s. 2).

³⁹ Indeed, people often do not recognize or forget that animal breeds, like human races, are contingent, constantly changing, culturally constructed categories that are inextricably interconnected to state formation, class structures, and national identities.

biologisk kontroll av innvandringen som truet den nordiske rase (Mjøen, 1932). Rasen skulle ikke bare være ren, den skulle også være riktig.⁴⁰ Som kaptein Olav Holm skrev i kennelklubbens tidsskrift i 1924: ”Her støtes i basuner for importere. De var i sin tid tildels av almen interesse, enkelte sogar en bedrift, men – jeg sier det ikke for at komme fremmede racer tillivs – man faar ikke glemme helt at Norge er til for nordmænd” (Olav Holm gjengitt i Thorsen, 2001, s. 98). Nasjonale hensyn måtte imidlertid gi tapt, og rasehundene vant kampen. Som følge av debatten om farlige raser, utvidet Norsk Kennel Klub i 1930 formålsparagrafen til å også omfatte å arbeide for dressur, opplyse om hundeeierens plikter, og utbre ”hundekultur” blant landets hundeholdere og befolkning (Lie, 1998, s. 80), og i 1931 ble lovforslaget igjen sendt tilbake til Stortingets administrasjon der det forble.

Kamphundene

Kennelklubben fortsatte sitt arbeid med å foredle hundebestanden og oppdra hundeeiere gjennom blant annet dressurkurs og opplysningsarbeid, og det var stille om farlige hunder fram til kamphundene gjorde sitt inntog den norske offentligheten i 1990. ”Den livsfarlige kamphund-rasen bandog glefser seg vei gjennom lovverket uten å bli stanset”, meldte VG i august 1990 og fortsatte: ”Mens hester, kuer, skilpadder og maskingevær er forbudt å importere, finnes ingen paragraf som stopper ’pels-våpenet’” (VG 15.08.1990). Bakgrunnen for oppslaget var et valpekull med krysninger av bullmastiff og pitbullterrier som var født i Norge. Norsk Kennel Klub, som i utgangspunktet ikke så med spesielt blide øyne på raseblanding, uttalte i den anledning at bandogen var farligere enn maskingevær (VG 15.08.1990).

Landbruksminister Anne Vik uttalte at hun var skremt over de opplysningene som hadde kommet fram i media om banddogs og andre ”rendyrkede kamphunder” i Norge, og mente det hastet med å finne en lovhjemmel:

De beskrivelser som er fremkommet om disse hundenes opptreden og særegenheter, viser med all mulig tydelighet at de ikke er ønsket i Norge. Problemet er at vi hittil ikke har hjemmel i lovverket som kan forhindre import eller avl av slike hunder. Det lovverk Landbruksdepartementet forvalter, tar sikte på å beskytte dyr, men gir ingen beskyttelse for mennesker som skulle bli angrepet av dyr (Aftenposten 15.08.1990).

⁴⁰ I boken *Om racehygiene* fra 1938 skrev Mjøen for øvrig også at ”[t]ar man en hund av edel rase og gir den en god dressur, vil man få glede av den. Forsøker man det samme med en kjøter, vil gleden straks være adskillig redusert” (Mjøen, 1938, s. 79).

Til tross for at den ovennevnte rasekombinasjonen ble ansett som svært uheldig, var det *pitbullterrieren* som ble ansett som hovedproblemet, og et par måneder senere meldte VG følgende: ”De livsfarlige pitbull-terrierne skal forbys i Norge – sannsynligvis med nye forskrifter i våpenloven” (VG 27.10.1990). Det ble imidlertid ingen våpenforskrift, i stedet ble det utarbeidet en egen midlertidig lov for å stanse pitbullterrierene og andre farlige kamphunder. I odelstingsproposisjonen sto det at [f]oreløpig har det bl.a vært fokusert på Pit Bull Terrier og kryssninger av denne. Disse ønskes ikke i Norge og vil være forbudt etter loven” (Ot.prp. nr. 45 (1990-91), s. 1).

Fram til 1980-tallet hadde amerikansk pitbullterrier vært en populær familiehund,⁴¹ men på 1980-tallet ble det rapportert om en epidemi av hundebitt i USA, og pitbullterrieren ble utpekt som årsaken (Arluke & Sanders, 1996). I mediene ble pitbullterrieren framstilt som en uforutsigbar drapsmaskin (Cohen & Richardson, 2002; Twining, Arluke, & Patronek, 2000) og *TIME Magazine* advarte mot ”tidsinnstilte bomber på fire ben” (*TIME Magazine* 27.07.1987). På 1980-tallet startet også importen av pitbullterriere fra USA til Europa, der de raskt ble assosiert med prostitusjon, narkotika og nyfascistiske subkulturer (Lodge & Hood, 2001). I den norske mediedatabasen Atekst glimrer kamphunder og pitbullterriere imidlertid med sitt fravær fram til bandogvalpene gjør sin entré i 1990. Riktignok finnes det unntak. I 1986 skrev Aftenposten om ulovlige hundekamper og et dødsfall forårsaket av tre ”romerske kamphunder” på en privat tysk sexklubb (Aftenposten Aften 21.06.1986). I 1987 meldte VG at narkomane stjal rottweilere, schæfere og dobermenn for å trene dem til vakt- og kamphunder (VG 20.05.1987), og i et intervju med billedkunstneren Thore Furulund i New York, skrev Aftenposten følgende om pitbullterriere: ”En blandingsrase, som har litt bulldog og litt terrier i seg, og som heter pitbull, er blitt meget populær blant hundeeiere. De blir ulovlig oppdratt til å drepe på Lower East Side. 37 mennesker ble drept av pitbull ifjor. Det ble simpelthen tygget i stykker av 40 kilo galskap” (Aftenposten 05.12.1988). Likevel var det først i 1990 at kamphunden og

⁴¹ Hunden Pete the Pup i tv-serien Rakkerungene (Little Rascals) er for eksempel en amerikansk pitbullterrier (Boucher, 2011).

pitbullterrieren kom inn i den norske offentligheten for alvor, og da i forbindelse med lovarbeider og ikke hundeangrep.⁴²

Mens det i 1930 var en reell situasjon som lå til grunn for det foreslåtte forbudet, var forbudet i 1991 ment som et rent forebyggende tiltak, noe også tittelen med sin vektlegging av ”innførsel” understreker. Som det sto i odelstingsproposisjonen: ”Det har ikke vært intensjonen å forby raser som i dag har stor utbredelse og som er aksepterte raser i norske hundemiljøer. Lovreguleringen skal forhindre utvikling av et hundehold som synes unødvendig og uønsket av publikum” (Ot.prp. nr. 45 (1990-91), s. 1). Ifølge nyhetsbyrået NTB var det innført fire pitbullterriere til Norge, og disse hadde igjen gitt opphav til to eller tre valpekull i tillegg til de nevnte ”bandogene”(NTB Tekst 17.10.1990).⁴³ Det skulle dermed være mulig å ta problemet ved roten.

Pitbullterrier ble framstilt som en helt spesiell type hund med naturlige instinkter som skilte seg fra vanlige hunders. Om avlaving av hunder som hadde skadet mennesker eller dyr, sto det blant annet i lovforslaget at ”[h]undens reaksjon bør betegnes som unormal når det gjelder hunder som ikke betegnes som farlige. For farlige hunder kan skaden i flere tilfelle sies å skje ut fra naturlige instinkter, og for disse tilfellene bør det reageres strengere” (Ot.prp. nr. 45 (1990-91), s. 4). Farlig atferd hos ”vanlige hunder” ble dermed ansett som unormal, mens den hos farlige hunder var ”normal” i den forstand at den var en konsekvens av naturlige instinkter. I høringforslaget til forskriften med raselisten sto det for eksempel at ”[e]n pit bull terrier biter ikke som andre hunder. Den holder fast på byttet og maltrakterer det i den hensikt å drepe. Dette er egenskaper som en vil kunne finne hos alle pit bull terriere, også hos de som tilsynelatende er rolige og folkekjære” (Landbruksdepartementet, 1991, s. 1). Den ”normale” kamphunden var dermed en ”unormal” hund. Som daværende generalsekretær i Norsk Kennel Klub, Ole-Arild Fosmo, uttalte til avisen Nordlys:

En hund har ikke noe tastatur på ryggen som en kan programmere sinnelaget på. Det vi vet om pitbull-terrierne er at den i hele sin 200-årige historie er avlet på som kamphund, med momenter som utholdenhet og aggressivitet som herskende egenskaper. Det liker vi ikke. Og det er ikke logisk når eierne og oppdretterne sier at

⁴² Arbeidet med å forby kamphunder var ifølge Landbruksdepartementet allerede påbegynt på initiativ fra landbruksminister Anne Vik før VG meldte om bandogene (Ot.prp. nr. 45 (1990-91)).

⁴³ Andre kilder meldte imidlertid at importøren Harry Earl Hagen hadde innført til sammen 14 pitbullterriere fra England (Nordlys 28.05.1991), og det ble antatt at det fantes atskillig flere.

dette er koselige, familievennlige selskaphunder. Den gjør det uventede, nemlig logrer når den angriper. En skummel kar (Nordlys 28.05.1991).

Samtidig ble også menneskene som eide hundene framstilt som en spesiell type mennesker. Forbudet i 1991 var ikke bare rettet mot en spesiell typer hunder, det var også ment å forhindre kombinasjonen av en uønsket fremmed hundetype og ”visse miljøer” som allerede befant seg innenfor landets grenser. ”Det er en velkjent sak at visse kriminelle miljøer benytter seg av skarpe hunder til vakthold og beskyttelse [...]” skrev for eksempel Fylkesveterinæren for Trøndelag i sin høringsuttalelse (Fylkesveterinæren for Trøndelag, 1991) og i odelstingsproposisjonen sto det ”[i] visse miljøer er det en tendens til å holde hunder til selvforsvar og trussel mot andre. Uheldig utvikling av denne type hundehold er ikke ønskelig” (Ot.prp. nr. 45 (1990-91), s. 4).

I den forbindelse er det interessant å merke seg at da pitbullterrieren inntok den norske offentligheten, var det for første gang snakk om kriminell gjengkultur i Norge. I 1988 fanget den såkalte Tveitagjengen mediernes oppmerksomhet (Aftenposten Aften 07.06.1988), og samme år skjedde det såkalte ”Romsåsdrapet”, et oppgjør mellom gjengene Young Guns og Killers (Aftenposten Aften 18.01.1989). Gjenger ble sett på som et økende voldsproblem i Oslo, og Aftenposten skrev at farlige gjenger med ulik kulturell bakgrunn hadde ”grodd opp som paddehatter i Oslos hovedgate” (Aftenposten Aften 16.08.1989). Noe var i endring i Oslo, og selv om det ikke ble spesifisert hvilke ”miljøer” kamphundene ble antatt å tilhøre, ble både farlige fremmede hunder og voldelige gjenger med ulik kulturbakgrunn framstilt som et problem i samme periode.⁴⁴ Det er dermed ikke utenkelig at det var nettopp gjengmedlemmer politikerne hadde i tankene da de snakket om ”visse miljøer”.

Ifølge medieviter Claire Molloy ble britiske pitbulleiere ekskludert fra deltagelse i den offentlige meningsproduksjonen omkring pitbullterrieren (Molloy, 2011). I Norge kom noen få av dem til orde, men det spørs om de bidro til å endre bildet i særlig grad. Blant annet bekreftet den profesjonelle pengeinnkreveren Espen Lie til VG at han hadde hatt pitbullterriere anskaffet fra Harry Earl Hagen, Norges eneste kjente pitbullimportør

⁴⁴ I 1989 forsvant også det omstridte norske skateboardforbudet som ble innført i 1978. Arbeiderpartipolitiker Marit Rotnes uttalte i Stortingets spørretime 5. mai 1989 at ”[d]et var en skjebnesvanger avgjørelse som ble tatt da forbudet mot rullebrett ble opphevet” (S.tid. (1988-1989): 3947), og det kan argumenteres for at pitbullterrieren fungerte som det nye skateboardet i form av et kulturelt ladet objekt som måtte forbys for å hindre en utvikling man så i utlandet.

(VG 02.07.1991). Hagen hadde drevet import og salg siden 1985, og uttalte blant annet at "[f]orbudet er resultatet av at media har hjernevasket befolkningen ved å framstille pitbull-terrieren som et "fantasimonster" (NTB Tekst 23.05.1991). Utover dette finnes det finnes lite opplysninger om de konkrete pitbulleierne, men ungdomsboken *Strupetaket* (1992) av Anne B. Ragde gir et eksempel på hvordan de ble oppfattet og framstilt:

Det var en gjeng som alltid brukte å stå og henge øverst i Nordre, byens gågate, eller i parken bak Fruekirka. Mannfolk med svarte ermøse T-skjorter eller dongerijakker med avklipte ermer og mørkeblå tatoveringer på armene. En sneip i kjeften, en ølflaske i den ene hånda og en schäfer eller rottweiler eller doberman etter stram lenke i den andre (Ragde, 1992, s. 34).

Dette er en beskrivelse av mennesker som senere viser seg å være involvert i ulovlig pitbullavl i Trondheim. Pitbulleierne framstilles her som dårlige mennesker som kjennes igjen på klesstil og tatoveringer – og på hunden.

Mens det utvidete raseforbudet i 2004 var svært omdiskutert, var det svært få som støttet Harry Earl Hagens syn i 1991. Unntaket var Fremskrittspartiets representanter. Fremskrittspartipolitiker Oscar Hillgaard mente at det foreslåtte forbudet var et uttrykk for spenninger mellom kennelklubben og "eiere av hverdagens norske kjøtere som befinner seg i by og grend" (O.tid. (1990-1991), s. 472), og langet ut mot det etablerte Hunde-Norge:

Det virker derfor nesten komisk å høre representanter for de noble hundehold uttale seg mot den utskjelte pitbull-terrier, mens schæfere, polarhunder og andre velbitende genetiske juletrær med klubbens godhetsmerke anses som så snille at de ikke må berøres av loven og heller ikke vil bli det. Vemmelige, uregistrerte pitbuller bør altså utrykkes med hard hånd (O.tid. (1990-1991), s. 472).

Hillgaard uttalte også at saken var en seier for VG og et tap for rettsstaten, og kommenterte at "[n]orsk lov bør være preget av at lovens forarbeider skjer andre steder enn i Akersgaten" (O.tid. (1991-1991), s. 472). Det endte likevel med lovfestetforbud mot innførsel, hold og avl av farlige hunder, og Landbruksdepartementet utarbeidet raskt en forskrift som definerte pitbullterrier, dogo argentino, fila brasileiro og tosa inu som farlige hunder. Pitbullterriere som allerede var i landet skulle få leve dersom de ble merket og registrert. Ifølge VG nektet imidlertid eierne å registrere hundene i protest mot en lov de anså som urettferdig, og allerede samme dag som fristen gikk ut ble den første pitbullterrieren avlivet (VG 08.05.1992).

Farlige hunder og dårlige mennesker

Myndighetenes fremste interesser på hundefronten ser ut til være å beskytte den generelle befolkningen mot hunder, og gjennom 1900-tallet skjer det en stadig sterkere klassifisering og gradering av hunder som ender opp med raseforbudet i 1991. Foucault hevder at myndighetenes mål i moderne samfunn er å minimere mest mulig risiko til minst mulig kostnad (Foucault, 2007). Dette skjer gjennom *sikkerhetsapparater* (apparatuses of security), og i *Security, Territory, Population* (2007) beskriver Foucault framveksten av sikkerhetsapparatene ved hjelp av eksemplet med tyveri og straffelov. Den juridiske maktmekanismen forbyr tyveri og straffer den forbudte atferden med for eksempel bøter eller henging. Senere utvides den med den disiplinære mekanismen der den forbudte atferden fremdeles straffes, men som også er omgitt av et system av overvåkning, kontroller og inspeksjoner som gjør det mulig å identifisere tyven før vedkommende stjeler. Sikkerhetsapparatene opererer på sin side ikke med klare skiller mellom forbudt og lovlig, men etablerer i stedet normer og rammer for hvilke avvik som kan aksepteres i lys av risikovurdering og kostnadsanalyser (Foucault, 2007).

Et slående trekk ved den utviklingen som er beskrevet ovenfor, er hvordan lovreguleringen av farlige hunder ser ut til å ha beveget seg fra å være et spørsmål om hunders atferd til type hund. Vi finner en parallell i sosiologen Robert Castels artikkel "From Dangerousness to Risk" (1991) om skillet mellom farlighet og risiko i psykiatrien. Ifølge Castel er "farlighet" forbundet med spesifikke kroppar i form av et truende potensial som kan gjenkjennes, men aldri bevises før en hendelse inntreffer. *Risiko* er derimot effekten av abstrakte faktorer som gjør visse former for atferd mer eller mindre sannsynlig (Castel, 1991). I 1930 ble raseforbud forkastet til fordel for en problemrepresentasjon der løse hunder ble definert som en risikofaktor for angrep. I 1991 fikk imidlertid tanken om spesifikke hundetyper farlighet støtte i lovgivingen. Med kamphundloven ser dermed den norske hundelovgivning ut til å ha beveget seg *fra* et risikofokus til et fokus på iboende farlighet, og ikke omvendt.

En mektig allianse

Raseforbud ser ved første øyekast ut til å være en disiplinær mekanisme som minner om 1800-tallets forståelser av kriminalitet og farlighet som iboende egenskaper ved de kriminelle individene (Foucault, 1978; Schaanning, 2013). Dermed virker det også å være lite i takt med realitetene – som nevnt i forrige kapittel finnes det foreløpig ikke

vitenskapelig grunnlag for å si at enkelte raser er farligere enn andre, og ingen av de hundene som har forårsaket dødsulykker i Norge har vært ”kamphunder”. Samtidig har det vært to representasjoner av problemet med hunders farlighet i omløp gjennom store deler av 1900-tallet. Framstillingen av kjøtere, politihunder og kamphunder som spesielt farlige hunder, hviler på et diskursivt skille mellom ”vanlige” hunder som biter og ”farlige hunder” som er farlige på grunn av sin natur. Det som ser ut til å ha vært avgjørende for hvorvidt dette skillet skulle få gjennomslag i lovgivningen eller ikke, ser ut til å ha vært kennelklubbens standpunkt. I 1930 forsvarte kennelklubben de aktuelle rasene og bidro til å hindre forbud, på 1990-tallet var klubben sentral i utarbeidelsen av lovteksten og gikk langt i å ta på seg æren for at forbudet ble vedtatt (Lie, 1998).

Ifølge governmentalityforskerne Peter Miller og Nikolas Rose utøves politisk makt i dag gjennom allianser der politiske krefter forsøker å mobilisere ikke-statlige instanser for å kunne styre ”på avstand”, mens disse igjen forsøker å mobilisere politiske ressurser for å fremme sine egne mål (Miller & Rose, 2008). To sentrale begrep i den forbindelse er *politiske rasjonaliteter* og *styringsteknologier* (Miller & Rose 2008, s. 16). Politiske rasjonaliteter betegner diskursive formasjoner som muliggjør styring ved å gjøre spesifikke versjoner av verden tenkbare, mens styringsteknologier utgjør alle de teknikkene som gjør det mulig å omsette disse rasjonalitetene til praksis, og dermed muliggjør ”styring på avstand” (Miller & Rose, s. 16). I det følgende vil jeg argumentere for at raseforbudene ikke bare er disiplinære mekanismer, men inngår i et større sikkerhetsapparat som først og fremst skapes gjennom en allianse mellom myndigheter og Norsk Kennel Klub.

Norsk Kennel Klub: (rase)hundeeiernes organisasjon

Norsk Kennel Klub er Norges største organisasjon for hundeeiere og paraplyorganisasjon for landets om lag 250 hundeklubber (Norsk Kennel Klub, 2014). Som medlem av den internasjonale organisasjonen FCI har Norsk Kennel Klub mandat til å ivareta forvaltningen av hunderaser i Norge, og er den offisielle stambokføreren for renrasete hunder (Horakova, 2012). Siden starten i 1898 har kennelklubben primært jobbet for rasehunder og deres eiere, og dette arbeidet må sies å ha vært vellykket. I artikkelen ”Om vore støvere og om de fremtidige støverracer” i *Norsk Kennelklubs Tidsskrift* fra 1900 kom Axel Sissener, en av initiativtakerne til den første norske

stamboken, med følgende hjertesukk angående nordmenns skjødesløse holdning til ren rase: ”Spørger man eieren af et saadant mixtum om racen, vil man ofte faa til svar: ‘Det er en hund’, idet vedkommende affekterer fuldstændig ubekjendtskab til de forskjellige racer [...]” (Sissener i NKKT 1900 gjengitt i Thorsen, 2005, s. 35). Allerede femti år senere var tilstanden en annen. Arne Omsted skriver i kennelklubbens jubileumskrift i 1947 at mens det ”i hinde svundne dager” var et særsyn å se en raseren selskapshund, vrimlet det nå, ”ikke minst i hovedstaden, av smukke, raserene vakt- og selskapshunder” (Omsted, 1947, s. 143).

Kennelklubben har i utgangspunktet hatt lite til overs for offentlig regulering av hundeholdet, men ”farlige hunder” utgjør et krysningspunkt mellom myndighetenes ønske om å beskytte befolkningen mot hunder og kennelklubbens arbeid for rasehunden og hundeholdets gode rykte. Som vist ovenfor, utgjorde løshundene på starten av 1900-tallet de første ”farlige hundene”. Disse utgjorde et fenomen der myndighetenes ønske om kontroll og kennelklubbens arbeid for rasehunden tilsynelatende falt sammen, da kennelklubben så ”løshunder” som synonymt med ”kjøtere”. Da det viste seg at også rasehunder kunne utvise uheldig atferd, innså kennelklubben at rasehundenes romlige privilegier måtte begrenses, og omdefinerte problemet med farlige rasehunder til et problem med uansvarlige eiere som kunne håndteres av kennelklubben selv. Myndighetenes problematisering av ”farlige hunder” som ”farlige raser” virket dermed inn på kennelklubbens holdning til løse rasehunder, og effektene av den gjensidige påvirkningen mellom myndigheter og kennelklubb var at de eierløse ”kjøterne” stadig ble redusert i antall, mens rasehundene i stadig større grad ble holdt i bånd.

Siden 1930 har kennelklubben tatt ansvar for oppdragelse av hundeeiere. I 1930 ble som nevnt formålsparagrafen endret, i 1955 startet kennelklubben med egne dressurkurs, og i 1975 ble de ni ”hundevettsreglene” utarbeidet (Lie, 1998). Sistnevnte oppfordret hundeeiere til å holde hunden i bånd og ta hensyn med følgende oppfordring: ”Det har blitt så mange av oss hundeeiere nå, at noen sider ved hundeholdet i sterkere grad enn før virker sjenerende for omgivelsene. La oss være sammen om å sikre hundeholdets fremtid ved å bruke fornuft i hundeholdet og vise hensyn overfor andre” (sitert i Lie 1998, s. 175). Sikring av hundeholdets fremtid gjaldt i første rekke sikring mot sterkere inngripen fra myndighetenes side, og disiplinering av eierne framsto som det beste redskapet.

I 1991 faller kennelklubbens arbeid for ”riktige” rasehunder sammen med myndighetenes ønske om å skille ut og fjerne de farlige hundene. Pitbullterriere var ikke ”ekte” rasehunder, og de andre ulovlige rasene, dogo argentino, fila brasileiro og tosa inu, var raser som var ukjente i Norge. Siden veterinærvitenskapen ikke er i stand til å skille lovlige raser fra ulovlige, blir kennelklubbens registreringsordning myndighetenes viktigste teknologi for å skille mellom lovlige og ulovlige hunder. Dette systemet, er et godt eksempel på det Foucault kaller for biomakt, en makt som har som sin viktigste funksjon å ”beleire livet fra begynnelse til slutt” (Foucault, 1999, 152). Gjennom rasestandarder, stamtavler og registre overvåker og disiplinerer de både de estetiske og genetiske faktorene i den renrasete hundepopulasjonen. Dette systemet ble opprinnelig utviklet for å skille renrasete hunder fra kjøtere, men blir med raseforbudet i 1991 også en teknologi for å skille lovlige hunder fra ulovlige, og normale hunder fra unormale.

I *Viljen til viten* beskriver Foucault hvordan *kjønn* blir et politisk anliggende idet det trer fram som forbindelsesledd mellom disiplinformene og befolkningsreguleringen (Foucault, 1999). I løpet av 1900-tallet blir *rase* for hundeeiere hva kjønn er for befolkningen i biomaktens tid. Rasehundens seksualitet og reproduksjon har alltid vært under kontroll, det er forutsetningen for at rasene eksisterer. Idet farlighet blir ansett som medfødt og arvelig, blir rase et politisk anliggende og utgangspunkt for en allianse som også støtter kennelklubbens arbeid for rasehunden. Den registrerte rasehunden blir normen, og de uregistrerte kamphundene utgjør de uakseptable unntakene som må skilles ut og fjernes. ”Kamphundene” utgjør dermed grensedragningen mellom det ulovlige og det lovlige, det normale og det unormale, og det akseptable og det uakseptable.

Det har vist seg at folk er mer enn villige til å rapportere hunder de oppfattet som mistenkelige, og for eiere av hunder med tvilsomt utseende, blir det med andre ord viktig å ha papirene i orden. Samtidig bidrar nødvendigheten av å kunne dokumentere rasetilhørighet til å gjøre registrerte rasehunder til det enkleste valget for vordende hundeeiere. Norsk Kennel Klub framstår i den forbindelse som en mektig aktør (”powerful actor”) som klarer å mobilisere ressurser for å fremme egne mål (Latour, 1986; Miller & Rose, 2008), men fungerer samtidig som myndighetenes biopolitiske styringsteknologi.

Fra kjøtere til kriminelle eiere

I artikkelen ”Dirty Birds, Filthy Immigrants, and the English Sparrow War” beskriver Gary Alan Fine og Lazaros Christoforides hvordan problematiske dyr og mennesker kobles sammen retorisk gjennom det som kalles *metaphorical linkage* (Fine & Christoforides, 1991). I ”Hunder, retorikk og klassekamp” viser Liv Emma Thorsen hvordan kennelklubbens retorikk mot løshunder på begynnelsen av 1900-tallet har mange likhetstrekk med argumentasjonen mot *løsgjengere* (Thorsen, 2005). Ifølge Thorsen speiler retorikken mot løshundene ”tidens classesamfunn i det den uttrykker en identifisering mellom de veletablerte, mannlige kennelklubbmedlemmer og rasehunden på den ene siden, og en avsky for løse eksistenser på to og fire ben på den andres siden” (Thorsen, 2005, s. 34). Den ”uke” kjøteren symboliserte både problematiske hunder og problematiske mennesker, og ble kontrastert mot edle rasehunder og respektable borgere.

I 1930 ble denne metaforiske sammenkoblingen mellom problematiske hunder og løsgjengere umulig. Gjennom sin funksjon som tjenestehunder var både schæfer og dobermann assosiert med sosial kontroll (Lilly & Puckett, 1997; Skabelund, 2008), og de ble brukt for å kontrollere nettopp de uønskete samfunnssegmentene kjøterne fungerte som metafor for. Da lovforslaget ble behandlet på nytt i 1931, ble kaptein Ringnes, lederen for Norske Vagtselskab sitert på at store hunder som schæfere og dobermannpinschere egnet seg godt til ”forsvar og skremmel mot pågående slusk” (Ot.prp. nr. 9, 1931, s. 5), og i en felles henvendelse til Stortinget skrev raseklubbene at nettopp disse rasene ga betryggende vakt hold mot løse eksistenser:

Vi vil i denne forbindelse gjøre opmerksom paa det faktum, at en hel række familier – særlig i Aker i stor utstrækning har søgt at skaffe sig det betryggende vagthold, som en schæfer eller dobermannpinscher repræsenterer, idet det er en velkjendt sak, at der omkring vor hovedstad færdes upaalidelige og løse eksistenser, som man har al grund til at væge sig imot [...] (Norsk Schäferhundklub & Norsk Dobermannpinscherklub, 1930, s. 1).

Lodge og Hood skriver at raseforbudene i Europa på 1990-tallet forutsetter og bekrefter et allerede etablert classesystem for hunder som reflekterte eierens sosiale status (Lodge & Hood, 2001). I 1930 var det nettopp det antatte sammenfallet mellom anstendige samfunnsborgere og renrasete hunder som gjorde det mulig for kennelklubben og raseklubbene å argumentere mot forslaget om forbud. I 1991 ble imidlertid eierne en

faktor som talte *for* forbud.

I ”Contested Meanings and Canine Bodies” argumenterer Claire Molloy for at pitbullterriere fungerte som metaforer for truende fremmed innflytelse i konservative Storbritannia gjennom sin tilknytning til amerikansk gjengkultur (Molloy, 2011). Pitbullterriere framstår som en egnet metafor for truende og aggressive individer som truet det norske, samtidig fungerte de ikke bare som en metafor, det var nettopp truende og aggressive individer man antok ville holde pitbullterriere. På 1990-tallet skjer det dermed et sammenfall mellom hundenes metaforiske funksjon og sammenhengen mellom hund og eier. I motsetning til kjøterne, fungerer ikke kamphundene bare som metaforer for problematiske og udisiplinerte menneskelige individer, de representerer også de antatt kriminelle eierne og er dermed et eksempel på *metonymi*.⁴⁵ Hundenes egenskaper blir riktignok framstilt som unaturlige og annerledes enn vanlige hunder, men det gjelder også eierne.⁴⁶ Problemet lå dermed ikke bare i hundenes antatte medfødte kvaliteter, men også i at de ble antatt å havne hos mennesker som allerede befant seg i samfunnets randsoner. På det sosiologene Arnold Arluke og Clinton Sanders omtaler som den *sosiozoologiske skalaen*, befinner kamphundene seg utvilsomt på nederste trinn, de er ”bad animals” som oppfattes som både symbolske og reelle trusler (Arluke & Sanders, 1996, s. 170). Det er imidlertid ikke bare hundene som er ”bad animals”, det er også menneskene de assosieres med, enten det er gjennom symbolske eller reelle bånd.

”Hovedstyret innså faren for at denne debatten om farlige hunder, kunne bli til alvorlig skade for det organiserte og seriøse hundehold”, skriver historiker Helge Lie om kamphunddebatten i Norsk Kennel Klubs jubileumsbok *Hunder og hundesport gjennom 100 år* (Lie, 1998, s. 238). Klubben ville ikke knyttes til verken kamphunder eller kamphundeiere, og var en sterk pådriver for raseforbud. I motsetning til i 1930, da det tydelig var hundeeieren, og ikke hunden som først og fremst skulle oppdras, blir kamphundeierne kategorisert som en avvikende gruppe det er umulig å påvirke i riktig retning. Som daværende generalsekretær Ole-Arild Fosmo uttalte til Aftenposten: ”Jeg

⁴⁵ Metonymi: erstatning av et ord med et begrepsmessig nærstående (Guttu, 2005).

⁴⁶ I 2004 blir denne tendensen enda tydeligere, forbudet i 2004 var i all hovedsak rettet mot menneskelig problematferd. Et eksempel på kamphundens metonymiske funksjon er hvordan en avisartikkel om utdanning i fengslet i 2011 ble illustrert med bildet av en hund med kraftige kjeiver bak lås og slå (Aftenposten 08.11.2011).

kan ikke se at vi har behov for slike hunder i Norge. Vi er forsynt med hunder som dekker alle de behov vi mener hunder skal dekke. Det får være måte på hvor langt vi skal strekke friheten når vi vet hvilke miljøer slike kamphunder ofte havner i” (Aftenposten 14.08.1990).

Bjarne Sverkeli kommenterer at det etablerte Hunde-Norge utsatte pitbulleiere for en stemplingsretorikk:

De er anomalier [sic] og representerer ”de andre”, det vil si de som man definitivt ikke vil være en del av. De utsettes for en stemplingsretorikk som fremhever og gjerne overdriver avstanden til det gode selskap, slik at skillet blir fundamentalt. Stereotypiseringen om de andres liv og laster, fremhever ens egen normalitet eller prektighet (Sverkeli, 1998, s. 102).

Ifølge Miller og Rose erstattes det ”det sosiale” i stadig større grad av *fellesskap* (communities) (Miller & Rose, 2008). I løpet av 1900-tallet vokser ”hundeeiere” fram som et slikt fellesskap,⁴⁷ som det står i *Hundesports* temanummer om den ansvarlige hundeeier: ” Fra det øyeblikket du er blitt hundeeier representerer du et fellesskap der du har både rettigheter og plikter” (Hundesport, 2011a). Kamphundeierne på 1990-tallet utgjør i denne sammenhengen det Miller og Rose kaller ”de marginale”, det vil si en form for ”anti-fellesskap” som blir ansett for å være i opposisjon eller en trussel mot samfunnet (Miller & Rose, 2008, s. 98). Dette var hundeeiere kennelklubben ikke ville assosieres med, og ingen mektig hundeorganisasjon kom de farlige hundene til unnsetning, snarere tvert imot.

Kennelklubbens snuoperasjon

Så sent som i en uttalelse datert 20. mars 2002, støttet Norsk Kennel Klub et utvidet raseforbud og påpekte samtidig at det var de som tok initiativet til kamphundloven:

Ingen ønsker farlige hunder, og i denne sammenheng finnes i dag kamphundloven med tilhørende forskrifter som forbyr visse raser. Etter vår oppfatning er det viktig at man følger utviklingen og at angivelsen av farlige raser utvides ved behov. Vi finner det også riktig å påpeke at det var Norsk Kennel Klub som tok initiativet til og var med i forarbeidet for og til denne loven (Fellesuttalelse fra Norsk Kennel Klub, Norges Jeger- og Fiskerforbund, Norges Hundekjørerforbund og Fuglehundklubbenes Forbund 20. mars 2002, sitert i Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 176).

Da anerkjente og populære utstillingsraser havnet på forbudslisten i forbindelse med den nye hundeloven, endret imidlertid kennelklubben fullstendig syn på farlige

⁴⁷ Se for eksempel *Hundesports* temanummer om den ansvarlige hundeeier: ” (Solbakken, 2011, s. 18).

hunderaser. I en lederartikkel i *Hundesport* i 2004 skrev kennelklubbens daværende formann, Eivind Mjærum, at raseforbudet er ”uverdig for Norge som rettsstat” og at virkemidlene som ble valgt ikke vil hjelpe mot ”farlig og uverdig hundehold”, men tvert imot ”ramme en rekke uskyldige med et uklanderlig hundehold” (Mjærum, 2004a, s. 5). De farlige kamphundene kunne imidlertid ikke oppstått uten kennelklubbens teknologier for å skille renrasete hunder fra ”kjøtere”, og utviklingen som førte fram til forbudet i 2004 henger nøye sammen med den norske kennelklubbens arbeid for å fremme ”riktige” rasehunder og ”ansvarlige” eiere på bekostning av kjøtere, kamphunder og kamphundeiere. I og med at apparatet som ble mobilisert gjennom dette arbeidet har blitt stabilisert gjennom lovregulering, består det til tross for at kennelklubben ikke lenger er enig i at enkelte raser er farlige enn andre.

Ikke bare til bare har kennelklubben snudd i spørsmålet om raseforbud, etter over hundre år med rasepropaganda, begynte de i ettertid av raseforbudet å tale ”kjøternes” sak:

I og med at raseforbudet gjelder også blandingshunder med ”farlige” raser innblandet i seg, er hundeeiere av blandingshunder pålagt en omvendt bevisbyrde – de selv må bevise at deres hund ikke er av ”farlig” avstamning. Dette er i praksis en umulig oppgave da blandingshunder ikke kommer med stamtavle, og opphavet ofte er ukjent (Norsk Kennel Klub, 2013b, s. 1f).

I brosjyren *Har du blandingshund eller uregistrert hund* skriver kennelklubben at ”[a]lle hundeeiere ønskes velkommen i NKK, uansett om du har blandingshund eller en renraset hund som ”bare” er familiehund” (Norsk Kennel Klub, 2011a, s. 5). Med andre ord har det skjedd store endringer i organisasjonen som tok initiativet til kamphundloven, og som ble stiftet for å fremme rasehundens fortreffelighet.

Samtidig gjør disse endringene at stadig større deler av hundepopulasjonen kan registreres og overvåkes. Et nytt register, NOX-registeret, er obligatorisk for blandingshunder som skal delta i offisielle aktiviteter i kennelklubbens regi (Norsk Kennel Klub, 2011a). Turid Buvik, leder av Trondheim Hundeskole, kommenterte NOX-registeret på følgende måte: ”Du kan si det er jo en konsekvens av [...] at ethvert hundeliv i Norge skal være registrert og målt og veid sånn nært sagt, og det har jo med at man skal ha en sikkerhet for at man skal kunne finne eierne til alle hunder” (Intervju Turid Buvik). Et kriterium for å få hunder registrert i Norsk Kennel Klub, enten det er i stambokregisteret eller NOX-registeret, er at de er ID-merket med mikrochip, noe som

gjør at det etableres en sikker kobling mellom hund og eier. Sannsynligvis er dette starten på et registreringssystem som med tid og stunder vil omfatte alle hunder og eiere og dermed gjøre dem til gjenstand for kennelklubbens og myndighetenes maktteknologier. Kennelklubben, ”hundeeiernes egen organisasjon”, har imidlertid tatt initiativ til dette uten føringer fra myndighetenes side. Selv om det er uenighet om de enkelte rasers farlighet, fungerer kennelklubben dermed fremdeles som biopolitisk styringsteknologi med stadig større utstrekning.

I dag engasjerer Norsk Kennel Klub seg sterkt for å få opphevet raseforbudet, tilsynelatende uten noen form for erindring om egen medvirkning. I erfaringsrapporten om hundeloven skriver kennelklubben at ”farlige hunder” er et hundeeierproblem og at registreringsplikt, ID-merking og obligatorisk opplæring for hundeeiere vil være tiltak som er bedre egnet for å håndtere problemer med hunder som biter (Norsk Kennel Klub, 2013b). Myndighetene ser på sin side ut til å bevege seg i retning mer kontroll av *alle* hunder. Et eksempel er da tre (lovlige) hunder angrep og skadet to voksne og et to år gammelt barn i Mandal i 2012. I etterkant av ulykken mente Anders B. Werp i Stortingets justiskomité at praktiseringen av hundeloven burde opp til vurdering: ”Vi må se på praktiseringen av loven. Det er viktig at det blir en straffereaksjon hvis loven brytes. Både politiet og hundemiljøet selv må jobbe for bevisstgjøring av hundeeiers ansvar”, uttalte han til Dagbladet (Dagbladet 06.07.2012).

Både Werp og kennelklubben vektlegger hundeeiers ansvar når det gjelder farlige hunder. Mens ansvaret fra kennelklubbens side handler om rasevalg, dressur og ID-merking, handler det fra myndighetenes side om kontroll av alle hunders atferd. Bacchis fjerde spørsmål handler om å undersøke om noe forblir usagt i problemrepresentasjoner (Bacchi, 2009). Fra både kennelklubbens og myndighetenes side er det et ledd som systematisk unndrar seg oppmerksomhet. Hunder kommer fra et sted, enten de er renrasete eller blandingshunder. Når problematferd hos hund gjøres til et problem som bare er relatert til den enkelte hund og eier, går de som avler og selger hunder fri. *Hundeoppdrettere* en gruppe som i dag ikke er underlagt noen form for offentlig regulering,⁴⁸ men som utvilsomt har stor effekt med tanke på de hundene vi lever med i dag. Det er gjort svært lite forskning på genetikk og atferd hos hunder, men

⁴⁸ Til sammenligning er salg av sau underlagt strenge reguleringer der livdyr blant annet ikke kan flyttes mellom fylker (Forskrift om bekjempelse av dyresykdommer, 2002, § 13).

den som finnes, viser at det ikke er sammenheng mellom en rases historiske bruksområder og dagens atferdsprofil (Svartberg, 2006). Samtidig viser den at aggresjon mot mennesker har høy arvbarehet (Persson, 2013). At en rase har historiske røtter som ”kamphund” betyr med andre ord mindre enn den avlen som pågår i dag.

Ved å bare vektlegge eiers ansvar for hunders atferd, overses alt som påvirker hunders atferd i form av arvelige faktorer og miljøpåvirkningen fra unnfangelse til leveringsdato. Arvelige disposisjoner og feilaktig behandling før levering er problemer som hundeeiere ikke har forutsetninger for å løse. Både kennelklubben og myndigheter legger likevel alt ansvaret på eiere, og ikke oppdrettere. Når kennelklubben arbeider med å fjerne raseforbudet uten en debatt om hvilke faktorer som faktisk bidrar til farlig atferd hos hund, framstår de fremdeles som en organisasjon som jobber for rasehunder og lar oppdrettere fortsette med å fokusere på det den institusjonaliserte hundeverdenen er mest opptatt av, nemlig utseende. Samtidig kan hvem som helst avle og selge hunder, også uten kennelklubbens velsignelse. Så lenge verken kennelklubb eller myndigheter virker særlig innstilt på å ta tak i dette leddet, er økt kontroll av alle hunder det mest sannsynlige framtidsscenarioet, uavhengig av om raseforbudet forsvinner eller ikke.

Den ansvarlige hundeeier

For hundre år siden var det norske hundelivet svært annerledes enn i dag. Udresserte kjøtere løp løs i gatene, og rasehunder var en sjeldenhet. Parallelt med en voldsom økning i hundepopulasjonen har det skjedd en tilsvarende økning i kontrollen over disse hundene, både med tanke på reproduksjon og kontroll av atferd og romlig utfoldelse. I dag er de fleste norske rasehunder, og majoriteten av norske hundeeiere anses for å være ansvarlige eiere som holder hundene i bånd. Som Vegar Nordby fra Nordby hundesenter uttaler til *Hundesport*: ”Nordmenn respekterer båndtvangen i stor grad og er hensynsfulle overfor andre mennesker” (Hundesport, 2011c). Kate bekrefter dette bildet:

De fleste norske hundeeiere har et minimum av ansvarlighet. Folk flest er flinke til å ha hunden sin i bånd. Det syns jeg er bra fordi det utelukker veldig mange faresituasjoner. Jeg er ikke sikker på hvordan norske hundeeiere er i forhold til andre hundeeiere, det er ofte at jeg blir kjempesur når jeg møter folk når jeg er ute med mine egne hunder, men i bunn og grunn så har de et minimum som gjør at det fungerer (Kate).

For hundre år siden fantes det verken farlige hunderaser eller ansvarlige hundeeiere i Norge. Det fantes kjøtere, det fantes ”bidske hunde”, det fantes enkelte rasehunder og det fantes mennesker med hund. De farlige hunderasene og de ansvarlige hundeeierne vokser sammen fram i løpet av 1900-tallet som effekter av de samme mekanismene.

Miller og Rose skriver at den politiske makten som utøves gjennom allianser ikke handler om restriksjoner, men går ut på ”å skape samfunnsborgere som er i stand til å håndtere en form for regulert frihet” (Miller & Rose, 2008, s. 53).⁴⁹ Den normale, ansvarlige hundeeier er nettopp denne type borger og har vært et av kennelklubbens hovedansvarlige siden det ble klart at også rasehundene kunne ”oppføre seg som kjøtere”. Da kamphundene ble selve symbolet på uansvarlige eiere, samarbeidet kennelklubben med myndighetene for å unngå flere restriksjoner for ”skikkelige” eiere av ”skikkelige” hunder, og som Cecilie Thorslund kommenterer, var ikke diskusjonen om farlige raser først og fremst en diskusjon om genetikk og biologi, ”men en diskusjon om, hvilke hunde der er moralsk passende at eie” (Thorslund, 2014, s. 112). Det kan like gjerne uttrykkes som en diskusjon om hvilke hunder som antas å eies av moralsk passende individer.

Alliansen mellom myndighetene og kennelklubben utgjør dermed et sikkerhetsapparat som skiller ut de ”farlige” hundene og de uansvarlige eierne og gjør dem til gjenstand for myndighetenes sanksjoner, samtidig som det produserer ”ansvarlige hundeeier” med ”vanlige” (rase)hunder som overlates til seg selv og kennelklubbens reguleringer. Denne maktutøvelsen må sies å ha vært vellykket. I forbindelse med den nye hundeloven antok Justisdepartementet at lovforslaget ikke ville merkes ”i vesentlig grad på negativ måte i dagliglivet av det helt dominerende antall ansvarlige hundeholdere, som ikke har vesentlige problemer med sitt hundehold i forhold til omverdenen” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 9), og Liv Emma Thorsen skriver at ”[m]ye tyder på att norske hunder nå er innhentet av det store ordensprosjektet – og da ikke bare i lovverket, men også i de fleste hundeeieres bevissthet” (Thorsen, 2001, s. 307).

⁴⁹ Power is not so much a matter of imposing constraints upon citizens as of ’making up’ citizens capable of bearing a kind of regulated freedom.

6. Den andre enden av båndet

I forrige kapittel viste jeg hvordan det i løpet av 1900-tallet etableres et apparat som produserer kategorier av hunder og eiere og gir noen status som ”farlige” og ”uansvarlige”. ”Farlige hunder” blir dermed effekter av de samme maktmekanismene som har skapt de ansvarlige hundeeierne med vanlige hunder. I USA og Storbritannia har flere kritiske røster gitt media mye av skylden for pitbullterrieren og andre ”farlige” hunders dårlige rykte (Cohen & Richardson, 2002; Delise, 2007; Kaspersson, 2008). Samtidig påpeker Lodge og Hood at fraværet av en kultur for håndvåpen i Europa gjorde pitbullterriere til et yndet angreps- og forsvarsvåpen på 1980- og 1990-tallet (Lodge & Hood, 2001). Kriminolog Simon Harding fant også en forbindelse mellom visse typer hunder og kriminell virksomhet i sitt prosjekt om såkalte ”statushunder” i Storbritannia (Harding, 2012). I 2014 ga det tidligere britiske gjengmedlemmet Justin Rollins ut boken *Status Dogs & Gangs*, og gir der tydelig uttrykk for at bruken av hunder som forsvarsvåpen er reell i storbyenes gjengområder (Rollins, 2014). Det ser dermed ut til at det kan være noe i påstandene om at kamphundenes eiere ikke er som andre.

På den annen side finnes det svært lite tilgjengelig informasjon om hvem de norske ”kamphundmiljøene” på 2000-tallet besto av, og hva de drev med. Norske medier har vært ivrige på å knytte ”kamphunder” til kriminalitet og vold med oppslag som ”Raner brukte kamphund som våpen” (Aftenposten 13.03.2002) og ”Lot pitbull skambite naboenta” (VG 15.09.2002). Politiet og Justisdepartementet på sin side hevdet at mye av problemet lå i at visse typer hunder skapte frykt i nabolag (se kapittel 4). Som vist i kapittel 4, kan definisjonen av visse hunder som ”farlige” bidra til å skape frykt. Samtidig viser både tilhengere og motstandere av raseforbud til at ”problemet” med farlige hunder i hovedsak befinner seg i ”den andre enden av båndet”, det vil si hos eier. I dette kapitlet vil jeg utforske sammenhengen mellom farlige hunder og mennesker nærmere. Finnes det andre faktorer enn media og lovgivning som bidrar til å opprettholde forståelsen av visse typer hunder som farlig? Hva er effektene av disse forestillingene for eiere av denne typen hunder?

”Kriminelle og forvillet ungdom”

Mye av kamphundproblematikken på starten av 2000-tallet ser ut til å ha vært knyttet til udisiplinerte hunder. ”Folk i våre bydeler, ikke minst andre hundeeiere, er svært takknemlige for at vi slår ned på problemet med hundeeiere som ikke har kontroll over hundene sine”, uttalte for eksempel Tom Østreng ved Stover politistasjon til Aftenposten i forbindelse med ”Operasjon Pitbull” i 2002 (Aftenposten 23.08.2002). Mens løse hunder generelt blir ansett som et irritasjonsmoment, ble de løse kamphundene satt i forbindelse med kriminelle eiere. Den pensjonerte politimannen Nils Skarning var en ivrig deltaker i den offentlige debatten rundt farlige hunder på 2000-tallet, og figurerte hyppig i media. Han uttalte blant annet følgende om kamphundenes eiere: ”De menneskene som har kamphund i Norge er stort sett kriminelle eller forvillet ungdom” (Nettavisen 27.07.2007).

I høringsuttalelsen til forskrift om hunder, skrev Oslo Hundeskole at de var den hundeskolen i Norge som hadde hatt flest amerikanske staffordshireterriere på kurs, og at de derfor hadde hatt anledning til å følge rasen tett (Oslo Hundeskole, 2004). Ifølge hundeskolen var det svært viktig å skille mellom tre ulike kategorier av eiere. De største gruppen eiere var eiere som holdt hundene som vanlige familie- og utstillingshunder. I tillegg fantes det to andre grupper. Det ene var et lite kriminelt miljø som drev med kamphundsport, det andre miljøet var ”parkmiljøet”, som besto av uerfarne eiere som hadde skaffet seg hundene på grunn av status og popularitet. ”I denne gruppen finnes det noen ”ulydige” hunder pga eiers manglende kompetanse. Dette er allikevel ikke et så stort problem som man kanskje kan få inntrykk av i media og den fokus som er blitt rettet mot disse”, skrev hundeskolen (Oslo Hundeskole, 2004). Ifølge hundeskolen var dermed ikke problemet med ukontrollerte ”kamphunder” et problem som skyldtes kriminelle voldsmenn, men et resultat av uerfarne eiere. Denne gruppen eiere kan like fullt ha bidratt til å reproducere forestillingen om ”kamphunder” som farlige hunder.

Statushunder og performativ farlighet

I en reportasje i Aftenposten i 2011 ble en ung gutt avbildet sammen med en hund som i billedteksten ble omtalt som ”blanding av pitbull og amstaff” (Aftenposten 21.05.2011). Reportasjen handlet ikke om kriminalitet, men om gutter som tapere i det moderne samfunnet. Gutten, som hadde minoritetsbakgrunn, hadde droppet ut av skolen, og tilbragte mye tid med å gå tur med hunden. Om framtidsplanene sine sa han,

tilsynelatende på spøk: ”Jeg vil bli en Papichulo!”, noe avisen forklarte som ”spanskspråklig kallenavn for en sexy, muskuløs og velkledd mann” (Aftenposten 21.05.2011). Ønsket om å bli en sexy, stilfull sjarmør gir gjenklang i sosiolog Sune Qvotrup Jensens artikkel ”Masculinity at the margins - othering, marginality and resistance among young marginalized ethnic minority men”, der det å være sexy og det å være farlig er tett forbundet (Jensen, 2010). Jensen viser hvordan unge menn med utenlandsk opprinnelse i Danmark tilskrives ”den andre maskuliniteten” i kontrast mot dansk, hvit middelklasse maskulinitet. Den andre maskuliniteten blir framstilt som ”farlig, illegitim og upassende” (Jensen, 2010, s. 14), men var også noe guttene i Jensens undersøkelse brukte aktivt for å oppnå status. Jensen skriver blant annet dette om Nadim, en ung mann fra Midtøsten, som forsøker å snu minoritetsstempelen til noe positivt: ”Nadim blir oppfattet som sexy *fordi* han betraktes som farlig på en kul måte” (Jensen, 2010, s. 15, orig.uth., min overs.).⁵⁰

Ungguttene i Jensens prosjekt *iscenesetter* farlighet ved hjelp av blant annet klær og musikkstil, og forsøkte å *se ut* som kriminelle: ”Johnson omtaler seg selv som en mann – ung og svart – som er (oppfattet som) farlig fordi han ser ut ’som en kriminell’” (Jensen, 2010, s. 15, min overs.).⁵¹ Farlighet og kriminalitet er dermed tett forbundet med ytre framtoning, og ikke nødvendigvis med reell kriminell og farlig praksis. ”Farlighet” har i dette tilfellet mange likhetstrekk med kjønn. På samme måte som Judith Butler argumenterer for at det ikke finnes noe prediskursivt biologisk kjønn [sex] som fungerer som et stabilt referansepunkt for den kulturelle konstruksjonen av kjønn [gender] (Butler, 2007), finnes det heller ingen prediskursiv ”farlighet”. Farligheten iscenesettes gjennom praksiser som ikke nødvendigvis innebærer verken kriminell eller truende atferd.

Subjektsposisjonen ”farlig” tilskrives også eierne av kamphundene, og dette er noe som potensielt kan utnyttes. En hunds rasetilhørighet og fysiske framtreten utgjør en form for kulturell kapital som Cecilie Thorslund i sin hovedfagsavhandling om kamphunder i Danmark omtaler som ”hundekapital” (Thorslund, 2010), og ifølge

⁵⁰ Nadim is perceived as sexy because he is seen as dangerous in a cool way.

⁵¹ Johnson speaks of himself as a man – young and black – who is (perceived as) dangerous because he looks ‘like a criminal’.

Harding er en aggressiv ”bullehund”⁵² er en snarvei til det han kaller ”gatekapital” (Harding, 2012). Som Jensens studie viser, trenger ikke ”farlighet” å være knyttet til kriminelle eller farlige praksiser, det kan like gjerne handle om iscenesettelse av et maskulint image. Hunder av store raser og ”aggressiv natur” knyttes til maskulinitet (Hirschman, 2002; Kimmel & Aronson, 2004), og Harding fant at maskulinitet og image var svært viktige motivasjonsfaktorer for unge britiske menn som anskaffet seg ”statushunder” (Harding, 2012).

Frykten dette imaget skaper er like fullt reell. I artikkelen ”Affective Economies” skriver kulturkritiker Sara Ahmed om hvordan følelser bidrar til å betegne enkelte kropper og tegn som farlige ”andre” (others) (Ahmed, 2004). Ifølge Ahmed sirkulerer følelser i det hun kaller ”affektive økonomier” og konstituerer kropper som farlige eller trygge. Gjennom kamphunddiskursen har kamphundene blitt materielle betegnere for farlighet som skaper frykt, men som Ahmed skriver, hører ikke frykt til i et bestemt objekt eller tegn, den beveger seg mellom tegn og mellom kropper (Ahmed, 2004, s. 127). Studier viser at hundens utseende påvirker hvordan omgivelsene responderer på hund og eier (Wells, 2004). Hvis hunder brukes for å iscenesette ”farlig kriminalitet”, er effekten at det lett gjenkjennelige ”kamphundutseendet” blir reproduisert som tegn for farlighet. Som Ahmed skriver, ”kleber” tegnet seg til kroppene (Ahmed, 2004), og det gjelder både hundekroppene og menneskekroppene. Resultatene fra et studie publisert i *British Journal of Psychology* viser imidlertid at også eierens framtoning spiller en viktig rolle for hvordan hund og eier i fellesskap oppfattes (McNicholas & Collis, 2000). Begge parter kan dermed bidra til å gjøre den andre mer skremmende, og både hunders og menneskers farlige ”natur” blir performative effekter av en felles iscenesettelse.

Justisdepartementet kommenterte i 2003 at kamphunder ble holdt på grunn av ”den status det gir å ha hunder med slike egenskaper” (Ot.prp. nr. 48 (2002-2003), s. 180). Å definere visse hundetyper som farlige og ulovlige, bidrar neppe til å minske en problematikk som skyldes statuslystne hundeeiere med liten kompetanse og krevende hunder. Storbritannia har siden 1991 hatt et forbud mot farlige hunder som ligner svært på det norske, men til tross for dette rapporteres det om stadig økende tilfeller av såkalte

⁵² ”Bull breeds” eller ”bullehunder” er en vanlig betegnelse på hunder av typen pitbullterrier, staffordshire bullterrier, bullterrier.

”statushunder”, det vil si pitbullterriere og lignende hunder, blant britisk ungdom. Fenomenet har blitt så omfattende at politiet i 2009 opprettet en egen ”Status Dog Unit” i London (Hughes, Maher, & Lawson, 2011). I den forbindelse er det interessant å merke seg at registreringstallene for den fremdeles lovlige ”kamphunden” staffordshire bullterrier skjøt i været i Norge rett etter forbudet. Justisdepartementet ønsket opprinnelig forbud mot denne rasen, men fikk ikke gjennomslag for dette. I 2002 kom denne rasen så vidt med blant de hundre mest populære hunderasene, mens den i 2013 lå rasen på 7. plass (Norsk Kennel Klub 2013). Etterspørselen etter ”kamphundlignende” hunder reduseres dermed ikke selv om enkelte raser blir forbudt. Hvis noen av disse hundeeierne bruker ”kamphunder” for å skape et maskulint image, bidrar de til å opprettholde den diskursive koblingen mellom hunder av visse typer, kriminalitet og status, uten å nødvendigvis selv være farlige kriminelle.

Farlige hunder og vanlige eiere

I forbindelse med denne avhandlingen har jeg intervjuet flere eiere av hunder som ofte betraktes som ”farlige” av omgivelsene. Felles for informantene mine var at alle var ”vanlige” eiere i den forstand at de verken var innblandet i kriminell eller gjengrelatert virksomhet, eller betraktet hunden som våpen eller forsvarsredskap. De fleste av informantene mine var negativt innstilt til raseforbudet, uavhengig av hva slags hund de hadde. Bare én, Canis-instruktøren Atle, mente det var på sin plass med et forbud, selv om han ikke var så veldig engasjert i temaet:

[J]eg tror at det er sunt og smart å ha noen som regulerer sånt, og så kan jeg ikke nok om hvordan de baserer grunnlagene sine. Jeg vet ikke hva de vokter på. Men sånne grupper på facebook som er sånn ”vi som er imot rasediskriminering av hund”, og sånt, sånn ligger jeg bare unna egentlig, fordi de vet nok ikke helt hva de forbudene er begrunnet på, de heller. Men så har de en glad amstaff selv, og så tenker de at ”sånn er verden”, og så hiver de seg i gang. Jeg syns at det blir litt for lett å bare, så jeg bare styrer unna (Atle).

Atle mener dermed det er bra at hundeholdet reguleres gjennom forbud, selv om han ville reagert hvis for eksempel rottweiler, en rase han selv er svært begeistret for, hadde havnet på en forbudsliste:

Men la oss si, rent hypotetisk, at rottweilieren ble forbudt fordi den har et dårlig rykte og feil type mennesker velger rottweilere, og du får mange problemer med de hundene og eierne, hvordan ville du reagert?

Jeg ville ristet på hodet selvfølgelig, for jeg vet jo at det er en veldig bra hund. Samme som amstaff, det er en veldig bra hund. Men du er inne på noe veldig smart der i forhold til at det er veldig ofte de gale eierne som velger den type raser. Så jeg skulle ønske, og sikkert hundre tusen hundeeiere med meg, og det er vanskelig å gjennomføre, men jeg skulle ønske at det var noen kvalifikasjoner, et hundesertifikat, eller sånt som har vært oppe hundre ganger. Umulig, kanskje, å få gjennomført, men jeg skulle ønske det (Atle).

De aller fleste hundeeiere med store hunder jeg intervjuet fortalte også om negative reaksjoner fra omgivelsene som følge av at mennesker ble skremt av hundene deres. Unntaket var igjen Atle, som mente omgivelsene generelt var svært tolerante mot ham og hunden hans:

Vil du si at det er lav eller høy toleranse for hunder blant folk som ikke har hund?

Oi, jeg vil si at den er høy jeg. Nå er jeg veldig farget av at jeg har en hund som er trent til å være glad i fremmede mennesker, noe som selvfølgelig farger det hele. Så når jeg kommer med min hund og den har halsbånd hvor det står at det er en redningshund, så er jo folk veldig avslappet [...] Jeg har til gode å få kjøpt i skiløyper eller i marka eller hvor som helst. Men det henger sammen med at jeg har en rase som oppfattes hyggelig, i tillegg til at det er en hund som er ekstremt bra og hyggelig, som jeg har god kontakt med. Så det henger litt sammen. Men jeg vil si at hvis du har de tingene på stell, så er det veldig lett og hyggelig å ha hund i Norge, det er ikke noe problem noen steder (Atle).

Atle er av den oppfatningen at en trivelig hund som er kontrollert og har god kontakt med eier vil få god respons fra omgivelsene. Atle nevnte imidlertid at hunden hans er en labrador med redningshundhalsbånd. I tillegg til å være en velkjent og ”snill” rase, har altså Atles hund synlig bevis på at den er en snill og flink bisk. Andre hundeeiere med andre typer hunder opplever ikke alltid at omgivelsene er like tolerante.

Det farlige utseendet

Grete har også en trivelig hund. Den amerikanske bulldogen Zita er en stor og muskuløs hvit hund med det kraftige hodet som kjennetegner hunder av molossertype. Grete er ikke fra Norge, og forteller at hun overhodet ikke var klar over at amerikansk bulldog var en hund som av mange ble oppfattet som ”kamphund” før hun fikk høre det av folk hun møtte:

Ja, da jeg kjøpte den, var jeg ikke klar over at det var en kamphund. Eller, jeg var klar over det, men ikke over at folk reagerte på den måten som de egentlig har gjort. Jeg har aldri hatt en kamphund før, jeg har hatt en setter, og hadde aldri tenkt over det.

Er amerikansk bulldog en kamphund?

Jeg tror det. Jeg vet ikke hva det står om kamphund, men de har sagt mange ganger til meg at hun er en kamphund, så jeg tror hun er det.

Hvem sa det?

Folk som jeg møter, de spurte, er det en kamphund? Altså folk som jeg møter på gata. Det er egentlig en mastiff, den er fra mastiff-familie (Grete)

Mennesker vurderer hunder ulikt basert på utseendet, og selv trekk som ørestilling og pelsfarger påvirker vurderingen av en hunds personlighet (Fratkin & Baker, 2013). I forrige kapittel nevnte jeg parallellen mellom klassifiseringen av farlige hunder og 1800-tallets klassifisering av farlige forbrytere. Ifølge Cesare Lombrosos klassiske verk *The Criminal Man* (2006),⁵³ var den kriminelle kjennetegnet ved en rekke fysiske trekk som i stor grad var arvelige. Mordere hadde for eksempel sterke kjever, brede kinnben, tunne lepper og svært utviklede hjørnetenner ("canine teeth") (Lombroso, 2006, s. 51). Lombrosos datter, Gina Lombroso-Ferrero, skrev at et av de mest framtrepende trekkene ved forbryterne var de store kjevne, noe som ga dem utseendet til ville dyr (Lombroso-Ferrero, 1911). Felles for alle "kamphundrasene" er et karakteristisk utseende kjennetegnet av kraftige kjever, kort pels og muskuløse kropper. Mens Lombrosos kriminelle lignet dyr, ligner kamphundene Lombrosos kriminelle.

Selv om Zita i dag framstår som en rolig hund, hadde hun tidligere en uvane mange hundeeiere kjenner til: hun ville gjerne hoppe opp på mennesker hun møtte.

Så hun hoppet på folk og ville hilse og slikke på ansiktet til ukjente folk og sånn. Hvis du har en sånn liten dachs, da går det greit, og alle synes det er koselig, men hvis du har en stor hund, da blir det sånn, ja, du må ha kontroll på hunden din også når den er valp, fordi den er svær (Grete).

Selv de som vanligvis ville tolerert en hoppende hund, kan bli skeptisk når hunden er en 35-kilos muskuløs hund med kamphundutseende. Grete prøvde derfor å trene på å være i ro, og satt en dag på en benk med Zita i bånd for å se på mennesker som kom forbi. En jogger kom løpende, Zita hoppet, og hundeselen gikk i stykker.

Så hun ble fri, var uten kontroll, uten ingenting. Også hoppet hun på hun som sprang. Og hun begynte selvfølgelig å skrike. [...] Og selvfølgelig, det var det verste som kunne ha skjedd, fordi hun [Zita] ble enda mer gira på en måte. [...] Men ja, jeg fikk tak i henne, og spurte henne om det gikk greit, og hun hadde bare hoppa ...

⁵³ Opprinnelig utgitt 1876.

Grete forsøkte å snakke til kvinnen, men vedkommende var for redd til å kunne svare. Etter hendelsen møtte Grete en mann som spurte om hun hadde sett en kamphund uten bånd. Til tross for at Zita hadde kommet seg løs ved et uhell og ikke hadde påført noen fysisk skade, hadde oppførselen og utseendet skremt joggeren ettertrykkelig og etterlatt inntrykket av et kamphundangrep.

Randi kan også fortelle om episoder der mennesker har reagert negativt på hunden Dennis. Dennis er en amerikansk staffordshireterrier som er renrasert, registrert og født før forbudet ble innført i 2004, og er dermed en lovlig hund av ulovlig rase. Randi forteller at hun har opplevd negative reaksjoner helt siden han var en liten valp, og nevner en episode som fant sted da han sprang løs og lekte med noen andre hunder i et hundeluftingsområde:

[S]å kommer eieren gående, og så ser jeg at hun begynner å sparke etter Dennis. En voksen dame begynner å sparke etter han, helt uten grunn. Og ber meg om å fjerne det stygge dyret, og at jeg bare må komme meg unna og ta han i bånd. Det kom helt ut av det blå (Randi).

Selv som liten valp var Dennis gjenkjennelig som ”kamphund” og dermed farlig og truende for andre hundeeiere. Samtidig ligger det en trygghet i nettopp det farlige utseendet:

Jeg jobba en del på en nattåpen kiosk, og da måtte jeg ofte gå alene gjennom byen sent på natta når jeg var ferdig med nattevakt. Og da hadde jeg ofte med meg Dennis på jobb, for å ha han å gå sammen med hjem. Og jeg så jo det, når det kom biler kjørende opp på sida av meg med sota vinduer og så at jeg gikk med en hund, så kjørte de forbi. Så jeg merka det faktisk i praksis, at han hadde en avskrekkende effekt på folk og kjeltringer, sånn sett. Men de vet jo ikke at han ville bare ha ønska dem hjertelig velkommen hvis han fikk hilse på dem (Randi).

Det er dermed både fordeler og ulemper med å ha en hund andre opplever som truende, det kan også være en trygghet i sårbare situasjoner.

Grete forteller at reaksjonene hun møter endrer seg hvis Zita har på seg ”jakke” (dekken), da tror folk gjerne at hun har en hvit boxer, en rase mange kjenner som svært leken og vennlig:

Det er litt forskjellig, for hun ser ut som en hvit boxer, så når hun har jakke på seg, sier folk sånn ”Åh, har du en boxer?” [...] Så når hun har jakke på seg, er hun mye mindre skummel for folk, for de ser bare hodet og ikke kroppen. Fordi det er kroppen som er skummel, egentlig.

Zita blir også oppfattet annerledes når de går sammen med kjærestens tre år gamle barn:

[K]jæresten min har et lite barn, og når vi går på tur med ham, smiler alle, alle vil klappe på henne, og jeg har lagt merke til at folk er mye mer avslappet når de ser et lite barn som går ved siden av en sånn hund, for de tenker at den er ikke farlig hvis et lite barn på tre år går helt fint ved siden av henne. Så folk er mye mer avslappet og hun blir også mer avslappet.

Men sier du da at hunden også reagerer annerledes når den blir møtt mer avslappet?

Ja, i begynnelsen var hun veldig nysgjerrig på alle hunder som snuste på henne, på folk som gikk forbi, og når folk skvatt, da ble hun sånn, ”wow, den reaksjonen får jeg når jeg snuser på folk”. Og så fikk hun samme reaksjon som folk gjorde, hun ble påvirket av folk som reagerte på den måten, så hun ble veldig nysgjerrig på folk [...] (Grete).

Grete beskriver her en situasjon der mennesker reagerer med frykt på hundens utseende og atferd, mens Zita på sin side reagerer på frykten med en atferd som kan oppleves som skremmende, og dermed bekrefter inntrykket av at hun er en farlig hund. Hundeforskerne Raymond og Lorna Coppinger skriver at engstelige reaksjoner hos mennesker kan være nok til å få hunder til å oppføre seg aggressivt:

Fryktreaksjonene mennesker utviser overfor raser som oppfattes som aggressive, "lærer" schæferne og pitbullene å være aggressive mot mennesker. Når hunden går bortover gaten, vil noen mennesker nesten umerkelig ta et skritt tilbake eller bort fra hunden. I løpet av to uker kan hunden bli aggressiv mot mennesker. Hvis folk behandlet en golden retriever på samme måte, ville man i teorien få de samme resultatene (Coppinger & Coppinger, 2001, s. 262).⁵⁴

Ifølge Coppinger og Coppinger dreier det seg om en feedback-mekanisme der hunden reagerer stadig mer på menneskenes frykt, mens mennesker igjen reagerer sterkere på hundens atferd. På spørsmålet om aggresjon kan avles ut av schæfere, som i mange land har rykte på seg for å være farlige, svarer Coppinger: ”Selvsagt! Jeg ville startet med å avle schæfere med gul pels og hengeører” (Coppinger & Coppinger, 2001, s. 263, min overs.).⁵⁵

Vitenskapsfilosofen Ian Hacking bruker begrepet *interactive kinds* for å beskrive klassifiseringer som har den egenskapen at de kan virke inn på de subjektene som klassifiseres (Hacking, 1999). Noen av eksemplene Hacking nevner er klassifisering av

⁵⁴ The fearful responses of people to a perceived aggressive breed "teaches" the shepherds or pit bulls to be aggressive with people. As the dog walks the streets, some people, almost imperceptibly, will take a step back or away from the dog. In two weeks the dog can become aggressive toward people. If people treated a golden retriever the same way, in theory one would get the same results.

⁵⁵ "Of course! I'd start by breeding shepherds to have yellow coats and floppy ears."

mennesker som homoseksuelle, kriminelle eller barn med ADHD. Når mennesker behandles på en spesiell måte på grunn av kategorien de anses å tilhøre, og i tillegg kanskje forstår seg selv i tråd med den eller gjør motstand mot den, interagerer de ifølge Hacking med klassifikasjonen, og effekten kan bli at de klassifiserte endrer atferd. Hacking presiserer at konseptet krever menneskelig bevissthet og derfor kun er gyldig for mennesker, det har for eksempel ingen betydning for en hest om den er klassifisert som hest eller ikke (Hacking, 1999). Her vil jeg hevde at Hacking tar feil – det har kanskje ingen betydning for en hund å bli klassifisert som ”hund”, men det har definitivt betydning å bli klassifisert som ”kamphund” og dermed ”farlig”.⁵⁶ ”Kamphund” er dermed et eksempel på en klassifisering som interagerer med den klassifiserte, og som kan føre til at atferden endres i en retning som bekrefter hundens ”farlighet”.

Identitet

Med sine muskuløse, kortpeltete kropper og tydelige ansiktsmuskulatur som gir dem et nærmest menneskelig utseende, har ”kamphundene” kommet til å symbolisere det motsatte av menneskets beste venn. Det som er stygt og farlig i noens øyne, kan imidlertid være vakkert i andres. Som Randi forteller: ”Jeg personlig syns det er helt nydelige hunder. Jeg syns de er vakre, jeg syns ikke de ser skumle ut i det hele tatt. Amstaffen er liksom for meg en helt perfekt utseende hund” (Randi). Randi valgte amerikansk staffordshireterrier delvis på bakgrunn av eksemplarer hun hadde møtt: ”Jeg hadde hilst på noen før, og ble såpass interessert at jeg ønsket å ha en sjøl. Og det er nok det smarteste valget jeg har gjort når det gjelder dyr” (Randi). Videre forteller hun om egenskapene: ”De amstaffene som jeg møtte før jeg fikk Dennis hadde helt fantastisk gemytt. Var veldig hengivne overfor folk. Og det er sterke hunder. Kan brukes til mye. Gode brukshunder” (Randi). Hun legger imidlertid ikke skjul på at valget også skyldtes utseendet:

⁵⁶ Et av Hackings eksempler er ”hyperaktive barn”, som ikke nødvendigvis er klar over sin egen klassifisering, men likevel interagerer med klassifikasjonen gjennom et apparat av institusjoner og praksiser (Hacking, 1999, s. 103). Ifølge Hacking selv kreves det dermed ikke alltid bevissthet om klassifikasjonen hos selve subjektet så lenge omgivelsene er klar over den.

*Hva var det ved amstaff som gjorde at du fikk interesse for akkurat den rasen?
Hvilke trekk?*

Ja, jeg skal være helt ærlig og si rasens utseende. De har jo et forholdsvis tøft utseende utad, sånn i forhold til hva folk flest mener. De har et avskrekkende utseende på mange. Og det er en kompakt hund, og den gir inntrykk av styrke og ... jeg synes de er vakre, rett og slett (Randi).

Også pitbullterrieren og dens forhistorie var noe av det som gjorde at Randi ville ha amerikansk staffordshireterrier: ”Og jeg har alltid vært fascinert av pitbull og av den type rase, og amstaff var jo det som ble nærmest, egentlig, som var lovlig i Norge. Så det var det som trakk meg mot rasen” (Randi).

Randi forteller om hvordan mennesker hun oppfattet som kriminelle tok kontakt med henne og spurte om Dennis:

Jeg tror at en del kriminelle miljø vil ha hunder som ser store og sterke og skumle ut, enten fordi at de skal ha det overfor politiet, eller overfor andre kriminelle. De skal ha hunden som beskyttelse. Og da velger de hunder som ser store og farlige og skumle og sterke ut. Og det har jeg jo selv opplevd også. Selv om jeg ikke tilhører den kriminelle delen av befolkningen. Spesielt da Dennis var liten, så var det veldig mange fra sånne miljøer som tok kontakt med meg, og som ville hilse, og som spurte om han var pitbull [...] (Randi).

Samtidig tok hun selv tydelig avstand fra det hun kaller ”useriøse hundeeiere” som hun mener har gitt amstaffen dårlig rykte:

De som har skylda egentlig er de som har, altså et lite mindretall med det jeg kaller useriøse hundeeiere, som har brukt amstaffen feil, som har forårsaka uheldige hendelser, deriblant hundebitt, bitt på mennesker, aggresjon ... Det skal ikke finnes menneskeaggresjon i den rasen der. Og fordi den da har en så nær tilknytning til pitbullen, så har media plukka opp det med en gang, og så blåser de opp med fet overskrift og bilde av en amstaff som flekker tenner, ikke sant [...] (Randi).

Selv om Randi ikke vil assosieres med denne typen eiere, har også amstaffens rykte som ”tøff” hund påvirket hennes eget rasevalg. For Grete var valget av amerikansk bulldog nærmest en tilfeldighet; hun var egentlig interessert i boxere (Grete). For Randi var det et nøye overveid valg som også hadde sammenheng med hennes personlige stil og uttrykk:

Ja, for jeg har alltid hatt, hva skal vi si, min personlige stil, sånn klesstil og væremåte, som jeg alltid har sett på som litt sånn guttejentete, litt annen type, jeg har aldri vært noe spesielt feminin dame. Og mitt valg av hunderase var nok delvis for å kunne klare mer å stå for det (Randi).

Valg av hunderase handler dermed også om identitet og selvforståelse. Som Randi sier: ”Å skulle hatt en pen afghansk mynde for meg hadde blitt helt feil, for eksempel. Det er sikkert flotte hunder, men de har en framtoning som ikke står helt i stil med den typen person JEG er da, eller føler at jeg er” (Randi).

Når Randi iscenesetter kjønn på ”feil” måte som ”guttejente” og gjør en litt ”tøff” stil med en ”tøff” hund, kan det også argumenteres for at Dennis blir oppfattet som farligere som effekt. Randi er enig i at hennes egen stil også kan være med på å skape fordommer:

Hadde jeg vært en 80 år gammel dame med grått hår og briller og fotformsko som gående med en amstaff så er det ikke sikkert at fordommene hadde vært SÅ sterke. Men jeg kler meg som jeg gjør og ser ut som jeg gjør, og jeg har min egen stil, og det er nok med på å skape fordommer (Randi).

Randi er imidlertid ikke villig til å inngå kompromisser med tanke på utseendet, og er ikke lenger så opptatt av hva omgivelsene tenker og mener om henne og hunden hennes:

[I] begynnelsen da jeg fikk Dennis, så gikk jeg veldig ofte og tenkte på hva folk syntes til enhver tid, hva folk mente, og tok veldig hensyn til det. Men da blir det et ensomt hundeliv, og det blir slitsomt å gå rundt og skulle bekymre seg for andres meninger hele tida. Så lenge jeg vet at jeg tar ansvar sjøl, så blåser jeg i hva folk måtte tro. Men jeg ser det jo noen ganger, at folk reagerer liksom på det som kommer gående [...] (Randi).

I *Hundeliv i Norge* setter Bjarne Sverkeli opp et skjema basert på kultursosiologen Pierre Bourdieus skjema for god og dårlig smak (Sverkeli, 1998, s. 87). De to aksene i skjemaet representerer henholdsvis økonomisk og kulturell kapital. I øverste venstre hjørne, der både kulturell og økonomisk kapital er høy, plasserer Sverkeli corgier og settere. I nederste høyre hjørne, der alle former for kapital er lav, finner vi blandingshundene og pitbullterrieren (Sverkeli, 1998, s. 87). Pitbullterrieren og de andre ”kamphundene” har aldri vært rangert særlig høyt i hunderasenes hierarki. Gjennom hele sin historie har denne typen vært de lavere klassenes hunder, enten det har vært som gårdshunder, arbeidshunder, kamphunder eller symbolske statushunder.

En annen hunderase, den franske bulldogen, har også en historie som er flettet sammen med lav status og annerledeshet. I notene til *When Species Meet* gjengir Donna Haraway et utdrag fra et manuskript av Beatriz Preciado, et kjent navn innenfor

queerforskningen. Her skriver Preciado om hvordan den franske bulldoggen på slutten av 1800-tallet ble en biokulturell identitetsmarkør for lesbiske, prostituerte og andre normoverskridende kvinner i storbyene (Preciado i Haraway, 2008, s.303f). Den franske bulldoggen er en liten, tettbygd hund med det typiske tunge hodet som kjennetegner bulldoggene og gir dem det karakteriske uttrykket de deler med blant annet boxer og mops. Preciado skriver at hundens ”stygge” ansiktstrekk uttrykte motstand mot det heteroseksuelle kvinnelige skjønnhetsidealet, og at den lille, muskuløse kroppen gjorde hunden til en perfekt følgesvenn for kvinner som av ulike årsaker beveget seg rundt i byene uten mannlig beskyttelse (Preciado i Haraway, 2008, s. 303f). På samme måte trenger ikke ”kamphund” å handle om maskulinitet, kriminalitet og farlighet, men kan like gjerne handle om motkultur, identitet og en motstand mot et samfunn som har en tendens til å skue både hund og eier på hårene.

Ansvarlige kamphundeiere

Som vist i kapittel 4, skapes den ansvarlige hundeeieren som identitetskategori i løpet av 1900-tallet. På 2000-tallet skapes imidlertid en helt ny kategori: Den ansvarlige kamphundeieren. ”Hunder av denne rase [amerikansk staffordshireterrier] har i alminnelighet vært oppfattet som familie- og barnevennlige. De som har disse hunder er, som hundeeiere flest, uten onde eller ulovlige hensikter”, skrev Norsk Kennel Klub i høringsuttalelsen til forskrift om hunder (Norsk Kennel Klub 2004). I motsetning til kamphunddiskusjonen på starten av 1990-tallet, var mange av amstaffeierne organiserte og kom til orde gjennom kennelklubben og terrierklubben. De nettverkene kamphundene er viklet inn i, gjør imidlertid at hund og eier utgjør en spesiell materiell-semiotisk enhet, uavhengig av om eieren bruker hunden i kriminell hensikt, ønsker å gjøre farlighet eller bare har en hund med feil utseende. Eiere av denne typen hunder har derfor et dobbelt ansvar: De skal motbevise fordommer, og alle feilskjær vil bekrefte inntrykket av ”kamphunder” som farlige hunder. Disse eierne må dermed framstå som ekstra ansvarlige.

Jo mer potensielt farlig en hund er gjennom utseendet, jo mer må eieren jobbe for å framstå som ansvarlig. I ”Managing the Stigma of Outlaw Breeds: A Case Study of Pit Bull Owners” nevner Twining et al. kontroll av hundens atferd som en av strategiene pitbulleiere bruker for at hunden skal framstå som mindre truende (Twining

et al, 2000). I etterkant av Zitas ”angrep” på joggeren tok Grete kontakt med en profesjonell hundetrener for å få hjelp, og Zita er i dag er en svært veloppdragen hund som går pent i bånd og ikke hopper. For Grete ble kontroll nødvendig som følge av den frykten Zita skapte hos andre, for Randi var den et premiss for å i det hele tatt kunne ha en amerikansk staffordshireterrier:

Altså når du skaffer deg den typen hund så må du vite hvilke dårlige sider den har, hvilke ting den kan være aggressiv mot. Altså om du kan slippe den løs eller ikke, om den er god med andre hunder eller ikke, om den er god med folk eller ikke. Du må vite nok om rasen og behandle den deretter. Og det er DET folk har synda mot, både med pitbullen og med amstaffen og de som ser tøffe ut da (Randi).

Som følge av rasens forhistorie, slipper Randi aldri Dennis løs: ”Jeg går aldri der jeg vet at det kan komme springende løse hunder bort og sånn. Og det er et ansvar jeg tar fordi jeg vet at han HAR en fortid, det ligger i genmaterialet hans. Og sånn er det jo med pitbullen også. De liker jo å slåss” (Randi). Felles for både Randi og Grete er at Dennis og Zita, i kraft av å være ”farlige hunder”, påvirker måten de holder hund på. Randi, som i utgangspunktet gjør hundeeier litt ”feil” gjennom klesstil og valg av rase, veier opp med å gjøre alt annet riktig. Grete har på sin side satt seg inn i hundeatferd og søkt profesjonell hjelp for å hindre en type atferd som i og for seg ikke er farlig, bare ubehagelig, men som blir oppfattet som ekstra truende fordi Zita blir forstått som ”kamphund” av omgivelsene. Å leve med ”farlige hunder” har dermed bidratt til å skape svært ansvarlige og reflekterte hundeeiere.

Significant othering

Twining et al. beskriver hvordan pitbulleiere i USA stigmatiseres gjennom hundene (Twining et al., 2000), og i et intervju med VG Nett forteller amstaff-eier Alexander Andresen om hetsen han opplever som følge av rasevalget: ”Andre har stoppet meg for å belære meg om hunden min. På arbeidsplassen har jeg fått utskrifter av artikler med negativ omtale av rasen klistret på skjermen, og har stadig måtte forsvare mitt valg av hund. Det blir slitsomt i lengden” (VG Nett 28.02.2012). Andresen forteller også om hvordan han har blitt stoppet av politi med blålys på grunn av den lovlige amstaffen Phoebe (VG Nett 28.02.2012). Framstillinger av kamphundeiere som en spesiell type uansvarlige og/eller kriminelle eiere er et eksempel på det som kalles ”undertrykkende othering” (oppressive othering), det vil si prosesser der en gruppe defineres som

moralsk og intellektuelt underlegen (Schwalbe et al., 2000). Ifølge forfatterne er bruk av *rase* for å betegne og bekrefte forskjeller et av de klareste eksemplene på denne type "othering" (Schwalbe et al., 2000). Defineringen av enkelte hunderaser som farlige "kamphunder" er et godt eksempel på "othering" av hunder som også rammer eierne. Hundene markerer et skille mellom "oss" og "dem" i form av "vanlige eiere" med "vanlige hunder" og "kamphundeiere" med "farlige hunder". De farlige kamphundene blir på denne måten markører for en gruppe mennesker som oppfattes som truende og uønsket av anstendige samfunnsborgere.

Samtidig er hunder i mange tilfeller *significant others* i betydningen partnere og livsledsagere. Som Randi sier om Dennis: "Han har vært samboeren min i tolv og et halvt år. Det er ingen andre som har vært i hus med oss" (Randi). Hun forteller også at Dennis har vært til stor støtte i ulike perioder av livet:

Det er ikke så mange som vet det, men da jeg fikk Dennis så var jeg sjøl veldig syk. Og jeg hadde ikke klart å komme meg dit jeg er nå uten Dennis. Han var den som fikk meg opp og ut av den krisa jeg var i da, og som har holdt meg gående opp til nå. Hadde ikke klart det uten han (Randi).

Ingen partnere eksisterer forut for forbindelsene, hevder Haraway i *When Species Meet* (2008). Da Randi fikk Dennis, var hun 21 år og hadde aldri eid en egen hund før. Med andre ord var Randi en ung og uerfaren førstegangseier med amstaff. Dennis og Randi har begge blitt formet gjennom relasjonen, men samtidig har også det at Dennis blir forstått som kamphund bidratt til å gi denne relasjonen en ekstra dimensjon:

Du sa noen ting om at du hadde blitt tøffere på grunn av Dennis?
Ja. Fordi at jeg har måttet takle og stå imot mye fordommer fra folk og mye kommentarer og sånne ting, som noen ganger har gjort at jeg har trukket meg unna, men som jeg til syvende og sist tror har gjort meg til et sterkere, tøffere menneske, eller mer selvsikker på meg sjøl og egne evner og min evne som hundemenneske, skulle jeg til å si. DET tror jeg absolutt (Randi).

Som tidligere nevnt, kan "kamphund" betegnes som en "interactive kind". Samtidig skaper nettopp denne klassifiseringen en helt spesiell form for gjensidig tilblivelse som hundeforskeren Harlan Weaver kaller for "becoming in kind" (Weaver, 2013). Weaver skriver om identitet, seksualitet, rase, dyr og mennesker, og "becoming in kind" er en videreutvikling av Donna Haraways begrep *becoming with – samtilblivelse* som viser til "de dype overlappende lag av identitet og væren som relasjoner mellom mennesker

og ikke-menneskelige dyr ofte innebærer” (Weaver, 2013, s. 689, min overs.).⁵⁷ Et eksempel er da Weaver selv gikk gjennom en kroppslig overgang fra et kjønnsuttrykk til ett annet. Pitbullterrieren Haley gjorde Weaver mindre sårbar som synlig transperson, mens Weavers synlige uttrykk for hvithet, skeivhet og amerikansk middelklasse på sin side gjorde at Haley framsto som mindre truende (Weaver, 2013). På samme måte er Randi og hennes identitet, selvforståelse og framtoning dypt viklet sammen med Dennis og hans kamphundstatus. Partene eksisterer ikke før møtet, det er nettopp gjennom kroppslige, meningsladete møter og relasjoner at partene trer fram nettopp slik de gjør. Som Randi svarer på spørsmålet om Dennis’ status har hatt innvirkning på relasjonen deres: ”Ja, jeg hadde ikke blitt samme person om min første hund hadde vært en labrador”.

⁵⁷ Becoming in kind signals the deep imbrications of identity and being that many relationships between humans and nonhuman animals entail.

7. Et Hunde-Norge delt i to

Jeg vil nå forlate de farlige hundene og deres eiere og konsentrere meg om ”vanlige” hunder med ”vanlige” eiere. En lydlig og veloppdragen hund er en forutsetning for å framstå som ansvarlig hundeeier, og for å oppnå dette, kreves trening. Norsk Kennel Klubs brosjyre *Etiske retningslinjer for hold og trening av hund* definerer trening som ”[l]æring som opptrer under veiledning fra mennesker (kan være bevisst eller ubevisst)” (Norsk Kennel Klub, 2012b, s. 5), og kan dermed i prinsippet sies å omfatte all form for aktivitet der hunden lærer i regi av mennesker. Som hundetrener og hundebokforfatter Jørn Mazarino uttrykker det: ”Alt samkvem med hunden din er egentlig trening og læring” (Mazarino, 2002, s. 11).

Den nybakte hundeeier vil raskt legge merke til at det finnes ulike meninger om hvordan man skal gå fram for å få en lydlig hund. I boken *100 % positiv hverdagslydighet* fra 2013, argumenterer for eksempel hundetrenerne Arne Aarrestad og Siri Linnerud for at hunder kan trenes og oppdras uten noen form for verken fysisk eller verbal avstraffelse (Aarrestad & Linnerud, 2013). Arve Skjelbred Larsens *Hundeboka. Glad og lydlig hund på 1-2-3* fra 2014 gir også formaninger om å være ”positiv og snill med hunden” (Larsen, 2014, s. 48), men Larsen poengterer at straff noen ganger må til: ”Det går en grense for hvor snill man skal være. Er du sikker på at hunden skjønner hva du er misfornøyd med og du har forsøkt det gode gang på gang, kan en skikkelig justering være på sin plass” (Larsen, 2014, s. 48). En ”skikkelig justering” vil si å ”kraftig irettesette den ved å ta den ved kinnet og verbalt dominere den” til hunden har halen mellom beina (Larsen, 2014, s. 48). De to bøkene er med andre ord ganske forskjellige med tanke på hvilken plass ubehag og straff har i trening og oppdragelse.

De ulike metodene er gjenstand for heftig diskusjon blant hundeeiere. Som redaktør for *Hundesport*, Stepanka Horakova, kommenterte på lederplass i 2010:

Noen ganger kan det se ut at det finnes omtrent like mange treningsmetoder som det finnes hundeeiere. Noen ganger er diskusjonene fruktbare og lærerike for de involverte. Noen ganger kan det se ut som om det ikke er noen forskjell mellom hundetrening og religion. Så heftige, engasjerte og til og med hatske kan diskusjonene bli (Horakova, 2010, s. 4).

Til tross for mangfoldet av metoder, har debattene en tendens til å framstå som polariserte. Som Nina, en av informantene mine, uttrykker det: ”Hvis du kan si det litt

enkelt, så sier jeg at hunde-Norge er delt i to. Altså, du har to grupperinger som stadig kniver og er veldig uenige. Og da har du 100 % positiv på den ene siden, og straff på den andre siden” (Nina). Nina forteller at diskusjonene gjerne utspiller seg på sosiale medier, blogger og nettforum der vanlige hundeeiere diskuterer med hverandre. Et eksempel er diskusjonstråden ”100 % positiv?” på nettforumet Canis.no, der trådstarteren⁵⁸ lurer på om man enten er ”100 % positiv” eller ”tradisjonell”. Innlegget avsluttes med følgende spørsmål: ”Er man enten positivist (100 %) eller traddis? I så fall, HVA ER egentlig en traddis?” (Canis.no, 2011a, innlegg 1). I dette kapitlet vil jeg gi et omriss av hundetreningens konfliktsoner med utgangspunkt i skillet mellom ”tradisjonell” og ”positiv” trening. Hvordan har denne todelingen oppstått? Hva er det som gjør at disse diskusjonene blir så engasjerte? Hva er positivt med ”100 % positiv”, og hva *er* egentlig en traddis?

Et belønningsbasert systemskifte

Fra flere hold hevdes det at vestlig hundetrening har dreid i belønningsbasert retning de siste tiårene (Fisher, 2009; Hiby, Rooney, & Bradshaw, 2004; Irvine, 2004). Også i Norge har denne utviklingen gjort seg gjeldende. I boken *Hundeeieren. Alt om hunder og hundehold* gitt ut av Norsk Kennel Klub i 1986, står det at en hund som ikke kommer på innkalling, må tas kraftig i øret (Alin, Fält, Järverud, & Swedrup, 1986, s. 108). I kennelklubbens etiske retningslinjer fra 2012 står det derimot at ”[u]behag kan kun benyttes i unntakstilfeller, der positiv forsterkning alene ikke har ført til målet” (Norsk Kennel Klub, 2012b, s. 9). Etolog og atferdskonsulent Gry Løberg beskriver utviklingen på denne måten i en artikkel i *Hundesport* 4/2010:

I norske hjem sluttet vi å slå barna noen tiår etter andre verdenskrig. På 70-tallet var det fortsatt vanlig med bruk av straffebaserte metoder i hundetreningen. På 80-tallet økte kunnskapen om læring og atferd også hos dyr, og på 90-tallet, med noen unntak, gikk Hunde-Norge bort fra bruk av aversiver og straff over til mer belønningsbasert oppdragelse og trening (Løberg, 2010, s. 16).

Løbergs beskrivelse bekrefte av Atle, en hundeinstruktør som ifølge eget utsagn har vært gjennom alle fasene i hundetrening fra ”den gamle skolen fram til nå” (Atle). Han beskriver sin egen treningsmetodikk som ”hundre prosent positiv”, og forteller om en endring fra trening preget av straff og korrigeringer:

⁵⁸ Trådstarter: Betegnelse for den som starter en ny diskusjonstråd.

[T]idligere så har nok hundetrening vært veldig basert på dominans, lederskap, straffe feil og så videre, og så har det heldigvis utviklet seg litt siden det. Og så, i den andre enden av skalaen, så er det sånn som Aarrestad som driver tusen prosent positivt og aldri sier nei. Men da jeg vokste opp med hunder, så var det med fokus på at vi korrigerer det vi ikke vil ha, for sånn var det jo i alle hundeklubber på 80-tallet, stort sett. I hvert fall der jeg bodde (Atle).

Ifølge Løbergs artikkel er det på 1990-tallet at belønningsbaserte treningsmetoder virkelig får fotfeste i Norge. Samtidig ser også denne perioden ut til å ha vært preget av belønning og straff som grensemarkører mellom retninger. I boken *Hundeliv i Norge* fra 1998, beskriver etnolog Bjarne Sverkei et skille mellom den ”myke” og den ”harde” skole (Sverkei, 1998). Sverkei skriver at den harde skole opererte med et strengt makthierarki og anså straff som en nødvendighet, mens den myke skole innlemmet hunder i et felles moralsk univers som tilsa at de skulle behandles pent (Sverkei, 1998). Den fremste representanten for de ”myke” metodene var ifølge Sverkei den svenske hundetreneren og hundepsykologen Anders Hallgren, mens den norske hundetreneren Geir Nordenstam representerte de ”harde” (Sverkei, 1998). Ifølge Sverkei gjorde de to skolenes ulike ideologi at hundeeiere måtte ta et moralsk og ideologisk standpunkt, noe han uttrykte som et valg mellom å være ”demokratisk” eller ”autoritær” (Sverkei, 1998, s. 43).

Den nye treningen

Både Hallgren og Nordenstam har holdt stand i årene etter at Sverkei beskrev den harde og den myke skole. Nordenstam ga ut boken *Nye Du er Sjefen* i 2005, Nordenstam Hundeskole eksisterer fremdeles⁵⁹ og Hallgrens klassiker *Lykkelige lydige hunder* kom i femte utgave i 2011. Samtidig er det tydelig at noe har skjedd. I artikkelen ”Hunden og vi” fra 2009 raser Nordenstam mot ”unge hundeulærte akademikere” og ”nymotens framstøt”:

Vi som arbeider som yrkesinstruktører og pedagoger, med dressur og utvikling av hunder og hundeeiere, ga fra oss ballen og trakk på skuldrene av disse nymotens framstøt, som klandret oss hundefolk for ikke å vite nok om læringsteori, bruk av pølser og klikkere. Alt for lenge lot vi disse teoretikere holde på ballen. Vi har ikke brydd oss, i forhold til disse unge hundeulærte akademikere, og i forhold til populære utspill fra økonomiske lykkesøkere, som ønsker å gjøre norske hundeeiere til butikk! Dette bør det etablerte hundenorge ta tak i (Nordenstam, 2009, s. 4)

⁵⁹ Ifølge nettsidene til Nordenstam Hundeskole legges driften ned fra januar 2015.

”Teoretikere” med ”pølser og klikkere” er et relativt nytt fenomen i norsk hundetrening. I intervju sted- og tidfester Gry Løberg starten på den ”moderne” belønningsbaserte treningen til Groruddalen Dyreklinikk på 1990-tallet (Løberg, intervju). Klinikken ble startet i 1976 av veterinær og atferdsforsker Torbjørn Owren (Groruddalen dyreklinikk, 2013), og på midten av 1980-tallet startet Owren opp en ettårig instruktørutdanning for hundetrenerne (Matre, Fjellanger, & Kylling, 1999). To av de som underviste var Rune Fjellanger, utdannet biolog med egen hundeskole, og Per Jostein Matre, utdannet førskolelærer med hovedfag i sosialt arbeid (Matre et al., 1999). I 1999 ga Fjellanger og Matre ut boken *Hund & menneske* sammen med veterinær Rita Kylling. Der kommenterte de samtidens hundetreningensdebatter på følgende måte:

Det pågår mange diskusjoner i hunde-Norge. En heftig, engasjerende og stadig pågående debatt dreier seg om innlæringsmetoder. Dessverre kan denne debatten som så mange andre lett bli personlig. Det oppstår raskt ”menings-leire”. Påstander om alt fra ”pølsedressur med slappe holdninger” til ”sadister med spanskror og pisk” forekommer. La oss heller holde oss til saken (Matre et al., 1999, s. 9).

”Saken” var ifølge forfatterne holdninger som måtte endres: ”Skal vi holde oss til metoder som i stor grad har støtte i et system som aksepterer daglig vold, og der bruk av straff er et sentralt og akseptert element?” (Matre et al., 1999, s. 10). Svaret var et ubetinget nei.

Per Jostein Matre hadde gjennomført en toårig utdanning hos den allerede omtalte Anders Hallgren, og *Hund & menneske* er tydelig posisjonert innenfor Hallgrens ”myke” skole (Matre et al., 1999). Straff framstilles som totalt ubrukelig for innlæring, men av og til nødvendig i andre sammenhenger (Matre et al., 1999, s. 18). Året etter ga imidlertid de samme forfatterne ut en ny bok, *Hundens beste venn*, der de tok avstand fra *all* bruk av fysisk ubehag, eller *aversiver*. Forfatterne hevdet nå at man kunne bruke læringspsykologiens prinsipp om *positiv forsterkning*, og bare det, i all omgang med hunden, ikke bare innlæringen:

La det være klart helt fra begynnelsen: I all opplæring er det mulig, og mest effektivt, å bruke bare positiv forsterkning når du trener hunden din til å etablere og opprettholde ferdigheter. Spørsmålet er om prinsippet kan overføres til oppdragelse hvor grensesetting med forbud og påbud læres inn i en travel hverdag. Svaret blir også her et ja (Fjellanger, Matre, & Kylling, 2000, s. 15).

Treningspraksisene i boken kjennetegnes av fravær av ubehag og nærvær av belønning (positiv forsterkning). I et appendiks introduseres *klikkeren*, en liten boks som lager en distinkt lyd når man trykker på den, og som brukes for å signalisere til hunden at belønning er på vei (Fjellanger et al., 2000, s. 209). *Hundens beste venn* introduserer imidlertid også en ny måte å *skrive* om hundetrening på. Den framstår dermed som det Iver Neumann omtaler som en *pionértekst*, det vil si en tekst som foregriper endringer i diskursen (Neumann, 2001). Den viktigste endringen er at hundens natur blir irrelevant for treningen. Sverkeli kommenterte at både den ”myke” og den ”harde” skolens prinsipper tok utgangspunkt i det som ble antatt å være hunders naturlige atferd:

Den harde skolen vier til hvordan ulvemor er rask med å gi sine valper korporlige korreksjoner, som for eksempel å gape over valpens hode og riste den, eller lugge litt i nakkeskinnet. [...] Det paradoksale er at den myke skolen viser til hvordan hundemor eller ulvemor *ikke* straffer valpene (Sverkeli, 1998, s. 46, orig.uth.).

I *Hundens beste venn* står det også mye om hunders og ulvers naturlige atferd. Selve treningsprinsippene i boken bygger imidlertid på ”universelle prinsipper, godt dokumentert i læringspsykologien de siste 90-100 årene” (Fjellanger, Matre, & Kylling, 2000, s. 102).

Dette bruddet med hundens natur til fordel for læringspsykologien står sentralt i den hundetreningen som sprer seg i kjølvannet av Groruddalen. To viktige utgivelser i den forbindelse er *Klikkertrening for din hund* (2001) av Cecilie Køste og Morten Egtvedt og *100 % positiv hverdagslydighet* av Arne Aarrestad (2008). I 1993 gikk Morten Egtvedt instruktørutdanningen ved Groruddalen, og ble der introdusert for det han kaller ”vitenskapelig hundetrening”, ”altså trening basert på fagprinsipper, og ikke bare ’erfaring’” (Egtvedt, intervju). Arne Aarrestad har igjen bakgrunn fra instruktørutdanningen som Egtvedt og Køste startet i 2003 (*100 % Positive*, 2014), og det går dermed en linje tilbake til Groruddalen fra begge bøker. Mens *Klikkertrening for din hund* er en bok som spesifikt handler om den amerikanske treningsformen klikkertrening, utgjør *100 % positiv hverdagslydighet* en mer helhetlig tilnærming til oppdragelse og trening. Begge bøkene fremmer imidlertid metoder som er basert på positiv forsterkning, og begge framstiller hundetrening ved hjelp av læringspsykologiens universelle prinsipper. Effekten blir at hundens natur og naturlige atferd havner i bakgrunnen. Som Køste og Egtvedt skriver: ”Hunden jobber enten 1) for

å oppnå noe den har lyst på, eller 2) for å unngå noe ubehagelig. Andre alternativer finnes ikke!” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 19). Aarrestad avskriver på sin side ikke hundens naturlige atferd, men påpeker at det er læringspsykologien som er relevant for praktisk hundetrening:

Det er teori og forskning fra hundens og ulvens naturlige atferd og læringspsykologien som ligger til grunn for det som beskrives i denne boken. Det vi har mest praktisk nytte av finner vi i læringspsykologien. Det er her du kan finne fakta om hvordan læring fungerer, både når det gjelder mennesker og dyr (Aarrestad, 2008, s. 8).

I stedet for naturen er det *operant betinging* som blir nøkkelen til treningen: ”I stedet for å dytte, dra, rykke, lokke og lure lar vi hunden i større grad operere fritt og selv finne ut hva det må gjøre for at vi skal klikke og belønne. Vi kan si at hunden ’opererer på miljøet’ (derav ’operant betinging’)” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 13). I lys av prinsippet om operant betinging finnes det bare to muligheter for å styre læring: ”Vi kan tilføre belønning for å få hunden til å gjenta handlingen eller vi kan tilføre hunden et ubehag (straff) for å få hunden til å slutte med handlingen” (Aarrestad, 2008, s. 14). Dermed finnes det i prinsippet også bare to måter å trene på: Man kan *enten* belønne ønsket atferd og la være å belønne uønsket, *eller* man kan straffe uønsket atferd og ignorere ønsket. Resultatet blir to markant forskjellige framgangsmåter for trening, nemlig *positiv* og *negativ* forsterkning. Som Køste og Egtvedt uttrykker det:

Trener man med negativ forsterkning, kan vi si at man leter etter feil. Hver feil må korrigeres og etterhvert finner hunden ’den smale vei’ som han kan holde seg på for å slippe ubehageligheter. Trener man med positiv forsterkning, overser man feilene og leter etter det hunden gjør riktig. Etterhvert finner hunden ut hva som gir resultat og ikke (Køste & Egtvedt, 2001, s. 22).

Valget står dermed ikke lenger mellom ”harde” og ”myke” naturmetoder, men mellom positiv og negativ forsterkning.

Mens både Hallgrens myke skole og bøkene fra Groruddalen vektla det etiske aspektet ved å ikke bruke ubehag, tones det etiske nå ned til fordel for *effektivitet*. Riktignok påpekes det at straff har en rekke bivirkninger som frykt, stress og aggresjon (Køste & Egtvedt, 2001; Aarrestad, 2008), men den fremste begrunnelsen for fravær av fysisk straff er at det vil ødelegge effekten av belønningen og dermed gjøre treningen mindre effektiv. Køste og Egtvedt viser for eksempel til forskning som sier at

stimulering av hjernens straffsenter kan medføre fullstendig hemming av belønningssenteret, og omformulerer det til følgende budskap: ”Sagt på en enklere måte; du kan belønne hunden til du blir grønn, men det ’går ikke inn’. Hunden jobber kun for å unngå å bli korrigert – ikke for belønningen” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 27). Betoningen av det effektive er spesielt framtrepende hos Køste og Egtvedt, som i 2006-utgaven av *Klikkertrening for din hund* skriver at ”[e]tikk er noe man skal ha i bakhodet når man velger hvordan man skal trene hunden sin. Men like viktig er hva som er effektivt. Vi driver ikke med klikkertrening for å være snille med hundene, men fordi det er effektivt” (Egtvedt & Køste, 2006, s. 28).

Posisjonering og kontrastering

I *Hundens beste venn* tok Fjellanger, Matre og Kylling et oppgjør med tradisjonene i hundetreeningen og skrev at [t]radisjoner og ritualer har positive effekter dersom alle involverte parter har glede av holdningene. Vi er ikke sikre på at god ”skikk og bruk” for hundeoppdragelse overført gjennom generasjoner alltid er til det beste for hunden” (Fjellanger et al., 2000a, s. 15). I ettertid har ”tradisjonell trening” blitt et etablert begrep som fungerer som en kontrast til den nye treningen. Køste og Egtvedt forklarer ”tradisjonell trening” på følgende måte: ”[N]år vi sier tradisjonell hundetrening mener vi noe sånt som ’belønn når hunden gjør riktig – straff når hunden gjør feil’ (eller ’korrigér hunden’ som man ofte pakker det inn i)” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 16). Samtidig hevder de at bruk av ros som belønning ikke har noen hensikt: ”Rosen forteller dem [hundene] at de ikke blir korrigert akkurat nå, men adferden er fortsatt under kontroll av negativ forsterkning (Egtvedt & Køste, 2006, s. 22). ”Tradisjonelle” treningspraksiser og bruk av ros som belønning skrives dermed fram som trening basert på negativ forsterkning, det vil si straffbasert trening.

Gjennom fagterminologi, rikelig med kildehenvisninger og fyldige litteraturlister, knyttes den moderne belønningsbaserte treningen til ”hard” vitenskap. Selv om hundens natur blir irrelevant for treningen, settes en helt annen type natur i spill, nemlig *naturlovene*. Køste og Egtvedt skriver at ”[d]et er en naturlov. Hunder gjør det som lønner seg for dem selv. Hunder gjør ikke det som ikke lønner seg for dem” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 29). Tilsvarende slår Aarrestad fast at læringspsykologiens prinsipper ”bygger på naturlovene og er noe vi ikke kan styre unna, bare tilrettelegge

oss etter, forstå og godta (Aarrestad, 2008, s. 8). ”Tradisjonell” trening konstrueres på sin side som uvitenskapelig. Køste og Egtvedt kommenterer for eksempel at mange hundebøker opererer med egne forklaringsmodeller uten støtte i vitenskapelig dokumentasjon mens de selv henter begrepene sine fra atferdsanalyse og læringspsykologi (Køste & Egtvedt, 2001).

Den belønningsbaserte treningen framstilles også som mer effektiv, og rett og slett som overlegen på alle områder. Som Aarrestad skriver: ”Min erfaring med de forskjellige metodene er at de som bygger på belønning, det vil si positive metoder, er raskere, mer effektive, gir mer varig resultat, gir trygghet, er enklere å utføre og ikke minst, hundene elsker dem” (Aarrestad, 2008, s. 9). Forskjellene mellom treningsmetodene slik de framstilles av Køste, Egtvedt og Aarrestad kan dermed settes opp på følgende måte:

Ny trening	Tradisjonell trening
Belønningsbasert, positiv forsterkning	Straffbasert, negativ forsterkning
Læringspsykologi, vitenskap, naturlover (natur)	Uriktig kunnskap, tradisjoner (kultur)
Effektiv	Lite effektiv
Lydige, trygge hunder	Ulydige, utrygge hunder

Køste og Egtvedt presiserer at ”vanlig” hundetrening også gir resultater, og at det å kritisere og snakke nedsettende om andre treningsmåter er ”stikk i strid med klikkertreningens ånd” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 116). Samtidig skrives den ”tradisjonelle” treningen fram som straffbasert, lite effektiv og uvitenskapelig, og blir et eksempel på tradisjoner som må vike plassen for nye og bedre metoder.

Positiv trening og ”positivisme”

I løpet av 2000-tallet har Køste, Egtvedt og Aarrestad blitt viktige aktører i norsk hundetrening. I tillegg til at de ovennevnte bøkene har kommet i flere opplag og utgaver, har de samme forfatterne også utgitt flere andre bøker om hundetrening basert på de samme prinsippene (Egtvedt & Køste, 2009; Køste & Egtvedt, 2008; Aarrestad & Linnerud, 2011). Metodene spres også gjennom kurs og undervisning. Arne Aarrestad

er daglig leder ved 100 % Positive,⁶⁰ en hundeskole som har avdelinger i Stavanger, Bergen og på Sørlandet. Egtvedt og Køste står på sin side bak Canis Hundeskole som har avdelinger over hele landet. Begge hundeskolene tilbyr instruktørutdanninger, noe som gjør at en rekke hundeinstruktører over hele landet i dag sprer klikkertrening og ”100 % positive metoder”. Ifølge Løbergs oversikt over kommersielle kurstilbud i *Hundesport* 04/2012, ble det registrert 108 nye hundeskoler i enhetsregisteret⁶¹ perioden 2001–2010 (Løberg, 2012). I løpet av 1990-tallet ble det bare registrert 28, og i perioden 1986–1990 var det ingen nye registreringer (Løberg, 2012). Det har dermed skjedd en voldsom økning i profesjonelle aktører, og mange av disse har bakgrunn fra Canis og 100 % Positive. I dag finnes det rundt 200 aktive hundeskoler som tilbyr både grunnleggende og spesialisert kursing for hunder og eiere, og de fleste av disse antas å drive med ulike varianter av belønningsbasert trening (Løberg, 2012).

Den belønningsbaserte hundetreningen på 2000-tallet omtales og markedsføres gjerne som *positiv trening*. Ingen ser ut til å riktig vite når og hvor begrepet dukket opp,⁶² men det er nærliggende å tro at ”positiv trening” er en kortform for ”positiv forsterkningstrening”. Innenfor læringspsykologien er ”positiv” et rent beskrivende og teknisk begrep som betegner at noe tilføres,⁶³ og ”positiv trening” blir da også i noen sammenhenger brukt for å betegne trening der det tilføres belønning i en eller annen form. Som Turid Buvik, leder av Trondheim Hundeskole, kommenterer: ”ALLE trente positivt for fem-seks år siden, vi har folk i Norge som gir ut bøker der de skal stå og løfte hunder etter nakkeskinnet, og det som er litt vanvittig, er at de også trener positivt. Fordi de faktisk sier ’bra’ og klapper og kan til og med gi en godbit” (Buvik, intervju).

Den vanligste betydningen av ”positiv trening” betegner imidlertid systematisk belønningsbasert, ikke-aversiv trening. Som Canis-instruktøren Atle svarer på spørsmålet om hva han legger i begrepet: ”Da legger jeg å belønne det du vil ha mer av i stedet for å bestraffe det du ikke vil ha, det er kanskje hovedforskjellen” (Atle). Han illustrerer videre med et eksempel:

⁶⁰ Tidligere Siddis Hundeskole.

⁶¹ Enhetsregisteret: Register over samtlige norske foretak med organisasjonsnummer.

⁶² Jeg har i den forbindelse forhørt meg med blant andre Gry Løberg, Arne Aarrestad og Morten Egtvedt, men ingen av dem har noen formening om hvor og når begrepet ble tatt i bruk.

⁶³ Tilsvarende omtales tilføring av straff som positiv straff.

Vi kan ta en hund som går fri ved fot i byen, som ikke stikker av og alt mulig, den kan oppfattes som lydig, og det kan være fordi den har blitt belønnet for å gjøre det. Men det kan også være en hund som har blitt dengt hver gang den kommer utenfor den lille boksen den er i, så da vet den at ”ok, hvis jeg er i den boksen her, så er jeg trygg”. Da oppnår man det samme resultatet, men det ene er frykt for å gjøre feil og det andre er fordi at ”jeg gjør det fordi det pleier å være bra”. Så positiv trening er en forsterkning av den adferden vi vil ha, det legges i det (Atle).

Eller som Turid Buvik sier:

Så, det som avgjør om du trener positivt, det er hva gjør du når hunden IKKE gjør det du vil. Det er DER hele avgjørelsen står. I det øyeblikket du klarer å håndtere det på en positiv og konstruktiv måte, og ikke ty til aversiver, altså straff, det er først da du med sannhet kan si at du trener positivt (Buvik, intervju).

I boken *Travelling Concepts in the Humanities. A Rough Guide*, skriver kulturteoretiker Mike Bal at betydning alltid vil være åpen for nye tolkninger og forståelser når konsepter ”reiser” mellom felt (Bal, 2002). Når ”positiv forsterkning” reiser fra læringspsykologien til hundetreeningen og blir ”positiv trening”, får det noe mer med på lasset – det får en positiv *verdiladning*. Som Aarrestad og Siri Linnerud uttrykker det i den reviderte utgaven av *100 % positiv hverdagslydighet*: ”Positiv trening gir et positivt hundehold. Ikke noe er så gøy som glade hunder og glade hundeeiere” (Aarrestad & Linnerud, 2013, s. 18). ”Positiv” framstilles i mange tilfeller som en gradert egenskap, som for eksempel Aarrestads ”100 % positive” trening. I denne betydningen ser det først og fremst ut til å være *fraværet* av aversiver som utgjør den ”positive” faktoren. Positiv trening framstår dermed som et positivt ladet begrep der den positive faktoren både ligger i nærværet av belønning (positiv forsterkning) og i fraværet av ubehag.

I likhet med Køste og Egtvedt trekker flere av informantene mine fram det effektive framfor det etiske ved belønningsbasert trening. Anne Hofmo Bjølgerud fra Norsk Kennel Klub mener for eksempel at det er effektivitet som gjør at hundetreeningen dreier mot belønningsbaserte metoder:

Hvorfor har den endringen [til belønningsbaserte metoder] skjedd tror du?

Det er jo det at de som jobber med det i det daglige har fått en forståelse for at hunder responderer bedre på det. De som driver med det til daglig mener at det er det som fungerer best. Rett og slett som pedagoger overfor barn oppdager at enkelte innlæringsmetoder fungerer bedre, karakterer fungerer dårligere enn grundigere analyser. Sånn fungerer det for hunder også, de får en mer positiv trenings erfaring når de opplever at det positive de gjør blir forsterket.

Så du tror det er først og fremst effektivitet, og ikke etikk?

Altså, de to tingene henger jo sammen. Men først og fremst så vil jeg tørre å påstå at det er effektivitet (Bjølgerud, intervju).

Når belønningsbaserte metoder omtales som ”positive” får de imidlertid på ny en etisk dimensjon. ”Positiv” innebærer også en kontrastering til ”negativ trening”, og det ligger implisitt at det er de ”tradisjonelle” metodene som havner i denne kategorien.

En konsekvens av den økende utbredelsen av ”positiv trening” ser ut til å være at bruk av straff blir stadig mindre akseptert på moralsk og etisk grunnlag. På hundebloggen *Bit meg!* skriver bloggforfatteren om reaksjonene hun møter når hun innrømmer at hun av og til kjefter på eller ”tar” i hunden:

[H]vis man er så frimodig at man trår inn i ormebolet av diskusjoner rundt hundetrening på nett, så kan man fort sitte igjen med en uggen følelse av at alt du i ditt liv har erfart, lest, gjort og blitt fortalt er feil. Feil, feil, feil. Og uetisk. Og slem. Og vitner om at du er en udugelig hundeeier uten samvittighet eller kunnskap eller forståelse for hundetrening eller noe som helst generelt her i verden. Man begynner i enkelte tilfeller å lure på om folk tviler på din egnethet til å holde dyr i det hele tatt (Bit meg!, 2014).

Et eksempel på at all bruk av straff og ubehag dømmes strengt, er diskusjonstråden ”Å klype hunden i nakken” fra diskusjonsforumet på nettstedet Canis.no. Når en deltaker forteller at h*n av og til tar hunden i nakken, lyder et av svarene som følger:

Du mener at det eneste som fungerer er å ta hunden i nakkeskinnet? Du jobber med barn, men pedagogikk har du ikke studert på høyere nivå! (I så tilfelle gikk du glipp av relativt mange eksamener/emner. Blant annet i læringspsykologi og læringsteori!!!) Så lenge barnet straffes relativt hardt, så lenge nevnt straff ikke pågår lenge? Ja, dette er virkelig etter boka. ... (Canis.no, 2013, innlegg 12).

I sosiale rom der den positive treningen råder,⁶⁴ risikerer hundeeiere som innrømmer bruk av straff og ubehag å bli sett på som både dårlige hundeeiere og dårlige mennesker. Denne formen for ”positivisme” har et klart ideologisk preg og innebærer en marginalisering og ekskludering av hundeeiere som ikke trener positivt *nok*.

Millan, motstand og nytradisjonell trening

Akkurat hvor utbredt ”positivismen” er, er et åpent spørsmål, men tendensen ser ut til å være at bruk av fysisk makt mot hunder blir stadig mindre akseptert. Et eksempel er da nrk.no 17. november 2013 la ut en video som viste en polititjenestemann som sparket en

⁶⁴ Canis.no har for øvrig ord på seg for å være ”positivistenes høyborg”.

tjenestehund i hodet under hundemessen Dogs4All i Lillestrøm. Videoen ble hyppig delt og fikk kraftig kritikk på sosiale medier. Politiinspektør Ole Vidar Dahl uttalte i den forbindelse at han ikke trodde fysisk avstraffelse av hunder var utbredt i politiet: ”Dette er overhodet ikke vanlig. Det er veldig vanskelig, nær sagt umulig, å få til en politihund med fysiske avstraffelser” (Nrk.no 17.11.2013). Et annet eksempel er da Dagbladet.no under overskriften ”Jeg blir uvel, kvalm og sint” skrev om en hundetreningsvideo som hadde skapt sterke reaksjoner. Videoen viser hardhendt behandling av hunder som ikke adlyder kommando, og personen som filmet uttalte følgende til Dagbladet.no: ”Jeg observerte dem en stund. Så tenkte jeg: Oi, er det fortsatt noen som trener hunder på denne måten?” (Dagbladet.no 16.04.2014).

Gry Løberg mener imidlertid at pendelen har begynt å svinge tilbake. I artikkelen ”Treningsmetoder og dyrevelferd” fra 2010 skriver hun at enkelte hundeskoler nå vender tilbake til straff og at stadig flere vanlige hundeeiere ”jobber hardt for å bli ’leder i flokken’ og uttaler at de ønsker seg en hund som går rundt og er ’calm og submissive” (Løberg, 2010, s. 16). I *Hundesport* 6-7/2011, kom det tilsvaret til Løbergs artikkel fra Trond og Kristin Lereng: ”I et nummer av Norsk Kennel Klubbs tidsskrift, *Hundesport*, skriver en av Millans motstandere at ’pendelen svinger tilbake’, og beklager seg over at folk ønsker seg en ’calm and submissive’ hund, dette med dårlig skjult adresse til Cesar Millan” (Lereng & Lereng, 2011, 34).

Cesar Millan er en omstridt amerikansk hundetrener som dukket opp på norske tv-skjermer i 2007 med showet *Hundehviskeren*. Millan har holdt show i Norge ved flere anledninger, og har også gitt ut flere bøker som er oversatt til norsk (Millan, 2011, 2013). Millans dominansbasert treningsfilosofi og karakteristiske ”tssjt”-lyd som tilsynelatende roer ned selv den mest utagerende hund, vekker avsky blant tilhengere av belønningsbasert trening. I 2009 sendte Norsk Atferdsforening for Selskapsdyr (NAS) ut en pressemelding der de skrev at Millans metoder var en trussel mot dyrevelferd og i strid med norsk lovgivning (NAS, 2009). Medieansvarlig i Norsk Kennel Klub, Anne Hofimo Bjølgerud, forteller også om sterke reaksjoner da forlaget trykket en annonse i Norsk Kennel Klubs medlemsblad:

[F]orlaget hans, nå vet jeg ikke hvilket forlag det er snakk om her i Norge, men de kjøpte hvert fall annonseplass i *Hundesport*, noe de selvfølgelig står fritt til å gjøre, men det var også noe vi fikk sterke reaksjoner på. Folk mente at dette var forkastelig, enkelte meldte seg ut i protest (Bjølgerud, intervju).

Millans metoder har imidlertid også fått mange tilhengere. I tilsvaret skriver ekteparet Lereng videre:

Hvorfor 'svinger pendelen tilbake'? Kan det tenkes at man ikke lykkes godt nok med treningsmetodikken til Millans motstandere? Kan det være slik at også norske hundeskoler velger en annen metodikk, fordi de ser at i virkelighetens verden er det det som skaper resultater? Og hva er galt med en rolig og lydlig hund? (Lereng og Lereng, 2011, s. 34)

I samme nummer av *Hundesport* sto et leserinnlegg kalt "Atferdskonsulenter og eksperter". Her hevdet hundetrener John Henriksen at Norsk Kennel Klub og *Hundesport* forskjellsbehandlet aktører i hundetreningen (Henriksen, 2011). Ifølge Henriksen fikk atferdskonsulentene fritt slippe til som eksperter og kritisere andres metoder, uten å kunne vise til konkrete resultater av egne treningsopplegg (Henriksen, 2011). *Atferdskonsulenter* er en ny yrkesgruppe som har problematferd hos hund som viktig arbeidsområde. Atferdskonsulent er ingen beskyttet tittel, men medlemskap i den ovennevnte organisasjonen NAS innebærer en forpliktelse om å avstå fra unødvendig bruk av straff (NAS, 2001), og organisasjonen opererer også med en egen sertifiseringsordning som stiller strenge krav til utdanning innenfor blant annet læringspsykologi (NAS, 2013). Samtidig var det igjen Cesar Millan som var stridens kjerne

Hver gang 'hundehviskeren' Cesar Milan [sic] blir nevnt i medlemsbladet *Hundesport*, er det enten i forbindelse med bruk av harde treningsmetoder, eller krav om sensur. For oss som følger med på Milans arbeid, blir kritikken bare slitsom og meningsløs. Kritikerne hevder at det står et samlet fagmiljø bak protestene, men dette er i beste fall en tvilsom tolkning, som ofte bygges på kritikernes helt subjektive kobling mellom Cesar Milan og harde treningsmetoder (Henriksen, 2011, s. 34).

John Henriksen eier John W. Henriksen forlag som oversetter og distribuerer Cesar Millans bøker i Norge og har dermed gode grunner til å forsvare Millans metoder. Han og ekteparet Lereng er imidlertid ikke alene, og det kan se ut som om Cesar Millan kan ha bidratt til å berede grunnen for organisert motstand mot belønningsbasert trening.

Hundefaggruppen

John Henriksen er også en av personene bak Hundefaggruppen, en organisasjon som ifølge nettsidene består av "fagpersoner innen lydighetsdressur, jakthunddressur, brukshunddressur, og hundekjøring" (Hundefaggruppen, 2012). Organisasjonen ble

etablert i 2009, og ser i all hovedsak ut til å være en reaksjon mot den belønningsbaserte utviklingen jeg har beskrevet ovenfor.⁶⁵ Den tidligere omtalte Geir Nordenstam er en av initiativtakerne, og i artikkelen ”Hunden og vi” skriver han at ”[h]undesaken i Norge kan ikke leve med at opplæring av hunder skal forvanskes, og at lykkesøkere skal gjøre butikk på hundenes og hundeeiernes bekostning. Dette er noe av bakgrunnen for etableringen av Hundefaggruppen” (Nordenstam, 2009, s 5).

I artikkelen inviterer Nordenstam ”alle tenkende hundeeiere” til å bidra mot ”den nye populismen, forfalskning av dressur og holdninger, og melking av lett tjente penger, en gang for alle” (Nordenstam 2009, s. 5). Noe av dette må leses på bakgrunn av kommersialiseringen av hundetreningen som har foregått på 2000-tallet. Gjennom denne har de nye metodene fått stor utbredelse, men da det ikke finnes noen form for offentlig godkjenning av instruktører og pedagogikk, kan det skjule seg mye under ”positiv”-paraplyen. Dette er også en av årsakene til at mange av de ”positive” aktørene slett ikke uten videre godtar å bli kategorisert som ”positive” trenere. Et eksempel er Morten Egtvedt, som til tross for at Canis Hundeskole markedsfører metodene sine som positive, langer ut mot betegnelsen i artikkelen ”9 grunner til at positiv hundetrening ikke fungerer” i magasinet *Canis* 3/2006 (Egtvedt, 2006).

Nordenstam og Hundefaggruppen virker imidlertid lite interessert i å danne noen felles front mot useriøs hundetrening. Mange av artiklene på Hundefaggruppens nettsted anklager nye aktører for å mangle erfaring og reell kompetanse. Som Nordenstam skriver:

Når jeg leser om disse ”nye” sine forklaringer og bortforklaringer, og deres stadige henvisninger til læringspsykologien, så danner det seg ett bilde foran meg: BEDRAG. For her skal pengene tjenes koste hva det vil! Noen av dem er selvpoppnevnte ”guruer” med et svært tynt erfaringsgrunnlag, uten forankring i den tradisjonelle nordiske hundekultur. Og de forleder unge uvitende hundeeiere til å tro på en klikker (Nordenstam, 2009, s. 12).

Et annet eksempel er John Henriksens artikkel ”Lar du deg bløffe av ’konsulentmafiaen?’” (2012) der han hevder at ”ekspertene” ikke kan trene hunder i praksis:

⁶⁵ Det oppsto raskt uklarhet omkring hvem gruppen besto av og hva formålet var, og en stund ble det operert med to nettsteder; hundefaggruppen.no og hfg.no. I dag eksisterer nettstedet Hundefaggruppen med domenet www.hfg.no, og ifølge Enhetsregisteret består styret av Geir Nordenstam, Bente Thomassen og John W. Henriksen (Enhetsregisteret, 2014).

Nå er det teoretikerne som gjelder. Det kaller seg ”atferdskonsulenter” og ”atferdsekspert”. De er flinke til å prate på seminarer, skrive kritiske innlegg og diskutere på internett. På denne måten slipper de nemlig å vise frem sine egne evner med dyrene i praksis, eller hva de har oppnådd via egne ferdigheter (Henriksen, 2012, avsnitt 1).

Ifølge Hundefaggruppen driver ”de nye” med vranglære, enten av økonomiske årsaker eller fordi de rett og slett ikke vet bedre. Det blir dermed Hundefaggruppens oppgave å ”gjøre de nødvendige grep og spre riktig kunnskap” (Nordenstam, 2009, s. 4). Dette vil si den kunnskapen ”lykkejegerne” og ”teoretikerne” har forkastet og kritisert under merkelappen ”tradisjonell trening”.

Tradisjonell trening redefinert

I ”Hunden og vi” siterer Nordenstam de innledende setningene fra Randi Helene Tillung masteravhandling i etologi, *Belønning er egnet til å gjøre hunden lydlig*:

Jeg kan sitere de ”nyes” skribenter frem og tilbake i denne sammenheng. Men det groveste jeg har lest er denne påstand: **”Tradisjonelt har hunder blitt trent med metoder som innebar bruk av ubehag”. ”I den senere tid har moderne metoder med bruk av belønning blitt mer populært, blant annet har klikkertrening blitt en suksess.** Sitat slutt. Sannelig skal man høre mye fanteri! (Nordenstam, 2009, s. 5, orig. uth.).

Tillung gjennomførte en spørreundersøkelse om treningsmetoder og lydighet blant hundeeiere, og konkluderte ut fra funnene at belønningsbasert trening var korrelert med økt lydighet (Tillung, 2006). Det er imidlertid ikke resultatene av avhandlingen Nordenstam retter skytset mot, det er kategoriseringen av tradisjonelle metoder han reagerer på: ”Slike utsagn kan i beste fall kalles uvitenhet. Uvitenhet fra personer som ikke har kjennskap til, eller ikke har tatt del i norsk dressurutvikling og norsk hundetradisjon” (Nordenstam, 2009, s. 6). Nordenstam og Hundefaggruppen kjemper for en alternativ betydning av ”tradisjonell trening” der ”tradisjonell” ikke betyr ”gammeldags” og ”straffbasert”, men derimot betegner læremetodene utviklet i den norske og nordiske hundetradisjon og hundekultur:

Vi, som representerer denne kulturen, står for et ærlige [sic] og realt hundehold, bygget på en lang tradisjon og kunnskap. Fritt for fjas og velurfjams, klikkere og pølsedressur. Den Norske og Nordiske hundetradisjon og hundeforståelse, er altså tuftet på en grunnleggende respekt for hunden, hvor suksessivt utviklede

læremetoder gjennom de siste 100 år, har vært grunnlaget for resultatene vi kan vise til (Nordenstam, 2009, s. 3).

Når Hundefaggruppen tar den tradisjonelle treningen tilbake, innebærer dette at den må defineres på nytt i kontrast til den ”nye”. I artikkelen ”Metodevalg” i *Fuglehunden*⁶⁶ 6/2010, gjør Trond Lereng nettopp dette. Lereng innleder artikkelen med å slå fast at opplæring av hund har vært gjenstand for diskusjon i alle år, og at det i hovedsak finnes to metoder for hundetring:

Det er den lederskapsbaserte, tradisjonelle metoden hvor man først og fremst forholder seg til etologien, og på den måten tar utgangspunkt i hvordan hunden fungerer som sosialt vesen. Den andre metoden benytter seg i stor grad av godbiter, samtidig er man også veldig opptatt av de teoretiske læringsprinsippene (Lereng, 2010, s. 8).

Lereng skiller ikke mellom belønningsbasert og straffbasert trening, men mellom en lederskapsbasert, tradisjonell metode grunnet i etologi, og en godbitbasert metode grunnet i teoretiske læringsprinsipper. ”Det er selvsagt viktig å vite hvordan hunden lærer, men for den vanlige hundeeier har det liten hensikt å gå dypt inn i teorien”, skriver Lereng (Lereng, 2010, s. 8). Like fullt viser Lereng til en annen atferdsvitenskap, nemlig *etologi*: ”God tradisjonell trening tar utgangspunkt i etologien. Det vil si at man forholder seg til hvordan hunden fungerer som sosialt vesen, og tar hundens grunnleggende behov på alvor” (Lereng, 2010, s. 9). *Store norske leksikon* definerer etologi som ”gren av zoologien som studerer årsakssammenhenger bak dyrs atferd i deres naturlige miljø” (Etologi, 2012). Som nevnt refererer også belønningsbasert treningslitteratur gjerne til naturen, men da på en annen måte. Den belønningsbaserte naturen handler om universelle naturlover, den tradisjonelle handler om artsspesifikk sosial organisering:

Som flokkdyr har hunden meget gode forutsetninger for å tilpasse seg et liv sammen med andre individer. Men det er ikke naturlig for hunden å leve i fullstendig likhet. Deres naturlige levesett er i et dominanshierarki der noen er høyest i rang. Dette mønsteret tar hunden med seg inn i vår familie, og det er derfor naturgitt at en del hunder vil streve etter høyere rang (Lereng, 2010, s. 9).

I likhet med Sverkelis beskrivelser av de harde og myke metodene, er den tradisjonelle treningen en ”naturmetode” som tar utgangspunkt i det som anses å være hundens

⁶⁶ *Fuglehunden*: medlemsblad for de stående fuglehundklubbene i Norge.

naturlige atferd. Straff er en viktig del av denne naturlige atferden:

Straff er også en naturlig del av hundens oppvekst helt i fra valpekassa. Tenk bare på kampen for tilværelsen blant kullsøsknene, og tispas bruk av positiv straff i oppdragelsen av sine små. Dersom en eller flere av valpene ikke innordner seg tispas signaler går hun instinktivt inn og dominerer og irttesetter (Lereng, 2010, s. 10).

Lereng mener den ”positive” treningen har gått for langt, og framstiller prinsippet om å ikke bruke ubehag som virkelighetsfjernt og naivt. Et visst nivå av ubehag framstilles som nødvendig for å oppnå den styringen som kreves for en lydlig hund.

Lereng framstiller tradisjonell trening som en metode som tar utgangspunkt i hunden som et dyr mens ”positiv” belønningsbasert trening menneskeliggjør hunden: ”[F]olk behandler hunden som sin lille baby. Hunder er ikke mennesker. De oppfatter verden på en annen måte, og man skal være varsom med å tolke hunders atferd ut i fra menneskelige forutsetninger” (Lereng, 2010, s. 9). Samtidig er den tradisjonelle treningen sentrert rundt nettopp mennesket:

Tradisjonell trening setter eier i fokus for hunden, og eier benytter seg selv i prinsippet som den primære forsterker for hunden. Dette innebærer at uønsket oppførsel eller manglende reaksjon på eiers signal, rettes med en fysisk påvirkning eller annen korrigerende. Dette fører til en tydelig styring av hunden, og hunden ledes inn i den ønskede atferden som straks belønnes. [...] Hunden lærer seg å bli styrt, og eier lærer å styre hunden. Slik blir eier tydelig, og han blir i sentrum for all aktivitet (Lereng, 2010, s. 9).

Eieren er den som belønner, men også den som styrer og straffer, og ifølge Lereng vil mangel på korreksjoner føre til at hunden mister tillit til eieren:

Hunden må lære at dens handlinger fører til en konsekvens, og bare det at et gode uteblir / fjernes er ofte ikke en tydelig nok konsekvens i gitte situasjoner, og for enkelte individer. *Hundeeier blir ikke tydelig nok - hunden blir usikker på hva eier vil – og det oppstår et tillitsbrudd* (Lereng, 2010, s. 10, orig. uth.).

Slik Lereng framstiller det, vil eieren aldri oppnå den nødvendige status dersom det aldri brukes ubehag. Bruk av mat som belønning vil også fungere mot sin hensikt, da det blir godbiten og ikke eieren som står i fokus. ”Foretrukne positive forsterkere er sosialt relatert gjennom bruk av hundeeiers stemme, kjærtegn og lek”, skriver Lereng (Lereng, 2010, s. 10). Med andre ord ligger ikke belønningens funksjon i selve belønningen, men i at den kommer fra eieren.

Slik det framstilles av Lereng, bygger den tradisjonelle treningen på et prinsipp den nye fullstendig mangler, nemlig *lederskapet*. Som flokkdyr har hunden behov for en sterk leder, og lederskap framstår som et nodalpunkt i en diskurs som også tilbyr en helt

bestemt subjektsposisjon som flokkleder. Den tradisjonelle treningen har dermed et annet epistemologisk og ontologisk utgangspunkt enn den belønningsbaserte ”positive”, og knytter bruk av straff og aversiver til lederskap gjennom henvisninger til etologi og natur. De som forsøker å bruke belønning uten å ha etablert denne relasjonen, vil aldri lykkes, og Lereng retter skarp kritikk mot ”godbitkurs” og inkompetente instruktører:

Underforstått betyr det at de som ikke får til å bruke seg selv som ”godbit” ikke vet hvordan de gjør det, og heller ikke har klart og skapt den nødvendige bindingen. Derfor faller de også igjennom med sine argumenter da praksisen mangler. Dette er en direkte konsekvens i rekken av ”godbitkurs” som arrangeres rundt omkring av uerfarne og inkompetente instruktører (Lereng, 2010, s. 11).

Straff og korrigerer bidrar til å etablere og opprettholde det menneskelige lederskapet over hunden, og det er gjennom etablering av lederskap at mennesket kan fungere som ”sosialt relatert forsterker”.

Med Lerengs tekst som utgangspunkt, kan følgende motsetningspar settes opp:

Tradisjonell trening	”Godbitdressur”
Etologi	Læringspsykologi
Naturmetoden (natur)	Teori (kultur)
Lederskap, eier i fokus	Godbiter
Erfaring	Teori
Hund som sosialt instinktdyr	Menneskeliggjøring
Ros, anerkjennelse	Godbiter
Straff, korrigerer	Ignorering
Lydige, trygge hunder	Ulydige, utrygge hunder

Sammenlignet med den tradisjonelle treningen framstår den nye her som mangelfull, der den tilsynelatende forsøker å løse alle utfordringer ved hjelp av godbiter og teoretisk læringspsykologi. Ikke overraskende konkluderer derfor Lereng på dette grunnlaget med at den tradisjonelle treningen er å foretrekke:

Den lederskapsbaserte, tradisjonelle treningen er å foretrekke fordi metoden gir tydelige signaler til hunden om hva vi forventer. Slik blir hunden veiledet og rettleidet slik at den føler trygghet. Tradisjonell trening tar først og fremst utgangspunkt i hvordan hunden fungerer som sosialt vesen, og dette fører til at vi kommuniserer på hundens premisser (Lereng, 2010, s. 11).

”Tradisjonell” og ”positiv”: et spørsmål om straff?

I løpet av 2000-tallet har en ny type belønningsbasert hundetrening gjort sitt inntog i Norge på bekostning av ”tradisjonelle” treningsmetoder. Når de ”tradisjonelle” slår tilbake, er effekten at 1990-tallets ”myke” og ”harde” skole blir erstattet av et skille mellom ”positiv” og ”tradisjonell” trening der begge sider hevder å ha nøkkelen til lykkelige, lydige hunder. ”Når du skal velge hva dine metoder skal bygge på, skal du la hunden velge. Den vil garantert velge metoder som bygger på belønning. Dersom du også ønsker å tenke på effektivitet og lydighet, er valget enkelt: Belønning”, skriver for eksempel Arne Aarrestad (Aarrestad, 2008, s. 45). Lereng hevder på sin side at ubehag er nødvendig: ”[S]traff er av og til nødvendig såfremt man ønsker å få en lydige hund” (Lereng, 2010, s. 9).

Debattene om hundetrening har imidlertid beveget seg hinsides ”hardt og mykt” og kan ikke reduseres til et spørsmål om bruk av straff og belønning. De som argumenterer for ”positiv” eller belønningsbasert trening, viser til læringspsykologien og forskning som viser bivirkninger av ubehag. De som argumenterer for nødvendigheten av straff og ubehag, for eksempel Trond Lereng, Hundefaggruppen og tidligere nevnte Arve Skjelbred Larsen, gjør det nesten uten unntak med henvisning til lederskap og hundens natur. Debattene utgjør dermed også diskursive kamper om hvilken mening som skal tillegges hunders og menneskers atferd. Er manglende lydighet et spørsmål om dårlig belønning eller dårlig lederskap? Er et grep i nakkeskinnet et unødvendig ubehag eller en nødvendig korrigerende? I og med at den ”positive” og ”tradisjonelle” treningsdiskursen opererer med ulike epistemologisk og ontologisk forankring, åpner debatten også for mer grunnleggende spørsmål: Er hunden et instinktdyr eller et læringsdyr? Bygger relasjonen mellom hund og menneske på hundens naturlige flokkinstinkter eller læringens naturlover?

Det tradisjonelle lederskapet kan aldri forenes med ”positive” treningspraksiser så lenge det involverer bruk av straff og korreksjoner. Det oppstår dermed en motsetning mellom en identitet som flokkleder og positiv trener – de to subjektposisjonene utelukker hverandre og de to praksisene kan i prinsippet ikke

kombineres. Mens det fra den ”positive” siden hevdes at bruken av straff vil ødelegge effekten av belønning og dermed gjøre treningen mindre effektiv, hevder de tradisjonelle at overflod av belønning og fravær av korrigerende vil undergrave posisjonen som flokkleder og gjøre vellykket trening umulig. Ifølge Bjarne Sverkeli ble imidlertid hundene lydige med både ”myke” og ”harde” metoder (Sverkeli, 1998), og det er ingen tvil om at både tradisjonelle og ”positive” metoder fungerer. I disse debattene ser det derfor ut til å være mer enn lydige hunder som står på spill, og i de følgende kapitlene vil jeg utforske de ulike treningspraksisene og diskursene nærmere.

8. Fra militærdressur til naturmetode. Hundetrening som vitenspraksis

I forrige kapittel viste jeg hvordan de to sidene i hundetreningsdebattene bygger argumentasjonen sin på vidt forskjellige former for viten. Den tradisjonelle treningen tar utgangspunkt i viten om hunders naturlige atferd, mens den ”nye”, ”positive” eller belønningsbaserte treningen bygger på læringspsykologiens læringslover. ”Viten er ikke viten fordi det finnes metoder eller kriterier for å atskille den fra ren tro, viten er viten i kraft av å være knyttet til bestemte praksisformer”, skriver Espen Schaanning i forordet til den norske oversettelsen av Foucaults *Viljen til Viten* (Schaanning i Foucault 1999, s. 9). Hundetrening er ingen vitenspraksis i den forstand at det er praksiser der viten utvinnes og skapes, men hundetrening er åpenbart praksiser der ulik type viten settes i bevegelse. På samme måter som utsagn iscenesetter diskursive mulighetsfelt (Foucault, 1972, Schaanning 1997), kan også praksiser innen hundetrening sies å iscenesette visse former for vitensfelt.

Dagens belønningsbaserte trening framstår som ny, men har samtidig tydelige røtter i det Sverkeli omtaler som Hallgrens ”myke skole” (Sverkeli, 1998). Det er vanlig å tidfeste metoder med rikelig bruk av belønning i innlæring til 1970-tallet, som blant andre Fjellanger et al. gjør i *Hundens beste venn*: ”Fra slutten av syttitallet, gjennom åtti-og nittiårene ble det fra ulike grupper hevdet at opplæring i all hovedsak kunne bygges på positiv forsterkning” (Fjellanger et al., 2000, s. 15). Den tradisjonelle treningen har på sin side en klar forgjenger i den ”harde skole”, men framstilles også som metoder og kunnskap som alltid har vært til stede i den norske hundetradisjon og hundekultur. Nordenstam skriver for eksempel at hans egne læremestre ikke hadde behov for teori:

De kunnskapsrike lærere som på 50 og 60- tallet veiledet oss unge, hadde aldri hørt om Pavlov, eller datidens teoretikere. Og godt var vel det. Disse menneskene kunne sin hundeviten, og visste hva følelse og kjærighet betydde i samhandling med hund. De var hundefolk som kunne innlæringsmetodikk! Og som ikke hadde behov for teoretisk læringspsykologi (Nordenstam, 2009, s. 7).

Ifølge nettsidene til Nordenstam hundeskole utgjorde imidlertid Nordenstams treningsprinsipper et brudd med datidens tradisjonelle metoder da skolen ble grunnlagt i 1973. Skolen ble grunnlagt som ”en skole som skulle arbeide på fritt grunnlag, uten å

være bundet av tradisjonelle metoder og tenkning når det gjaldt dressur av hund og opplæring av hundeeiere” (Nordenstam.no, 2014). 1970-tallet peker seg derfor ut som viktig både for den ”harde” og den ”myke” skole, og dermed også for den positive og tradisjonelle treningen som vokser fram på 2000-tallet.

”I løpet av 70-tallet er nye idéer om hundedressur begynt å vokse frem, og deres praktiske anvendelse brer seg hurtig”, skriver Per Erik Sundgren i forordet til boken *Din Hund* (Sundgren i Järverud & Klinteberg-Järverud, 1983, s. 5).⁶⁷ I dette kapitlet vil jeg undersøke disse nye ideene i hundetreningen med utgangspunkt i hundehåndbøker utgitt i Norge. Hva slags nye ideer og viten kom inn i hundetreningen på 1970-tallet? Hva slags tradisjoner er det den tradisjonelle treningen bygger på? Hvilken betydning har straff og belønning blitt tillagt tidligere?

Hundetrening før 1970: barneoppdragelse og militærdressur

Den tidlige lydighetsdressuren var først og fremst et krav for brukshunder og tjenestehunder, ”vanlige” hunder var enten lenket som ”bandhunder” eller nøt livets glade dager i frihet (Thorsen, 2001). Etter hvert som et stadig økende antall hunder i byene stilte nye krav til lydighet og kontroll, måtte imidlertid også ”selskaphundene” til pers (Hallgren, 2011; Thorsen, 2001). Allerede år 1900 kom første utgave av den lille brosjyren *Hvad en hundeeier bør vite*, ført i pennen av Sigurd Skaun og delt ut ved betalingen av hundeskatt. Brosjyren ble utgitt i 5000 eksemplarer av Norske dyrebeskyttelsesforeningers landsforbund, og hadde to sider om dressur (Skaun, 1900).

Oppdragelse og dressur

De fleste hundebøker før 1970 skiller mellom *oppdragelse* og *dressur*. Valper ble oppdratt, hunder ble dressert. Modellen for hundeoppdragelsen var barneoppdragelsen, som Gunnar Soot skrev i *Hunden og vi* fra 1950: ”Stort sett er *oppdragelsen* av en hvalp ikke meget forskjellig fra oppdragelsen av et barn på tre til fem år. En flink barneoppdrager vil aldri ha vanskelig for å oppdra sin hvalp, og den som kan oppdra hunder har lett for å behandle barn” (Soot, 1950, s. 21). Barneoppdragelsen på starten av 1900-tallet var preget av en nedgang i bruk av fysisk straff begrunnet med straffens skadevirkninger (Halland, 2007). Skoleloven av 1936 forbød fysisk avstraffelse av skolebarn, og til tross for at foreldres ”refselsesrett” strengt tatt ikke forsvant før i 1987

⁶⁷ Opprinnelig utgitt 1979.

(Halland, 2007), var holdningen som kom til uttrykk gjennom litteraturen at barn ikke burde straffes fysisk. Boken *Syv gygne regler for barneoppdragelse* fra 1933 av Margit Cassel-Wohlin, har for eksempel en klar advarsel mot straff i oppdragelsen: ”Jo oftere man straffer, desto mer forherdet blir barnet og desto grovere middel må man bruke” (Cassel-Wohlin, 1933, s. 43). Den samme innstillingen går igjen i hundelitteraturen; valpen skulle, så langt det gikk, oppdras med det gode. Som Thorleif Thronsen skriver i *Fuglehunden og fuglejakten*: ”Et ungt, ømfintlig hundesinn reagerer overfor sjokk, kuing, hyppig skjenn, uvennlighet og juling, og påføres gjennom dette hemninger, kompleks og nevroser” (Thronsen, 1946, s. 7).

Dressuren startet når hunden var minst seks måneder gammel. Som Skaun skriver i 1900:

Naar en hvalp er fem-seks maaneder gammel, kan man begynde at dressere den. Gi den et kort, greit navn og bruk det, idet man paakalder dens opmerksomhet. Hvalpen vil snart forstaa at man vil den noget. Logrende løper den bort til en – og man undlater ikke at kjærtegne den og gi den en eller anden lækkerbidsken (Skaun 1900, s. 6f)

Skauns kjærtegn til tross; når det kom til dressuren, var det ikke lenger noen kjære mor. De fleste forfattere i denne perioden gikk ikke av veien for litt pryl eller en dask eller to, og Skaun var intet unntak. Riktignok kunne en ”intelligent og føjelig hund” dresseres uten pisk, men ”der kan naturligvis findes stribukker som man ingen vei kommer med uten korporlig revselse. *Skal* en hund endelig ha pryl, saa bruk en *myk* pisk og slaa bare over lænderne” (Skaun, 1900, s. 8). Samme holdning finner vi i *Hundeboken* av den danske veterinæren Asbjørn Erichsen, oversatt til norsk i 1941:

Som nevnt skal en helst ikke la det komme så langt at hunden må få juling, men skal den først straffes må det gjøres grundig. Avstraffelsen må for eksempel ikke avbrytes når hunden knurrer eller viser tenner mot den som straffer den, da skader julingen langt mer enn den gagnar. Avstraffelsen kan vare kort eller lenge, men hunden skal hyle og pipe og skamfull legge sig på plassen sin (Erichsen, 1941, s. 45).

Prylen var altså unntaket, men når hunden først skulle pryles, måtte det skje til gagns.

Mange forfattere omtalte den grunnleggende lydighetsdressuren som *appelldressur* (Skaun, 1936; Soot, 1950). Gjennom tidene har hunder blitt trent for ulike formål som jakt, vakt og gjeting, men appelldressuren er et fenomen som har nær tilknytning til bruken av hunder i politi- og militærvesen. Tyskland var lenge ledende på dette feltet, etter å ha startet med militærhunder allerede på 1870-tallet (Cooper, 2000). I

1906 startet Konrad Most trening av hunder for det prøyssiske politiet, og Most fikk etter hvert en viktig rolle i arbeidet med å utvikle metoder for avl og trening av militærhunder (Most, 2001). I 1910 ga han ut boken *Leitfaden für die Abrichtung des Polizei- und Schutzhundes*,⁶⁸ en bok som ble grunnlaget for trening av tjenestehunder i Europa og Nord-Amerika (Fisher, 2009; Most, 2001). Most satte også sine avtrykk i Skandinavia, blant annet gjennom den svenske oversettelsen *Lärobok i dressyr av skydds-, spår- och sjukvårdshundar på vetenskaplig grundval* fra 1921 (Most, 1921). I Norge utgjorde Most blant annet grunnlaget for dressurdelen i ”fhv. kriminalbetjent” Ivar Stenbecks *Min hund. Illustrert håndbok om hundens liv, avl, oppdrett og dressur* fra 1944 (Stenbeck, 1944).

På 1800-tallet ble hunden sett på som menneskets trofaste venn og tjener (Thorsen, 2001). ”Det er knapt mulig å tvile på at kjærlighet til mennesket har blitt et instinkt hos hunden”, skrev for eksempel Charles Darwin i *Artenes opprinnelse* (Darwin, 1998b, s. 159),⁶⁹ og i *The Expression of Emotion in Man and Animals* gikk han i rette med de som trakk skarpe linjer mellom menneskers og hunders følelsesliv (Darwin, 1998a).⁷⁰ Most markerte seg som en sterk motstander av denne type romantisk menneskeliggjøring og besjeling, og mente dressur av hund måtte bygge på rasjonelt vitenskapelig grunnlag (Most, 1921). Han presiserte at hunden var et dyr som ikke hadde mulighet til å resonnere på menneskelig vis, og gjorde det klart at begrep som ”straff” og ”belønning” ikke hadde noen betydning for hunden. For den var det bare et spørsmål om å lære av erfaring, det vil si om et atferd fører til velvære eller ubehag. Dressuren måtte derfor bygge på å framkalle lyst- og ulystfølelser, både rent konkret ved bruk av for eksempel kjæling eller pisk, og ved at visse ord ble assosiert med henholdsvis smerte eller velbehag (Most, 1921).⁷¹

Norske hundebøker viser tydelig innflytelse fra Mosts militærdressur. Et eksempel er *Hunden og vi* fra 1950 av Gunnar Soot, som var kaptein i forsvaret med erfaring fra det gryende militære hundevesenet som startet opp i 1945 (Soot, 1950).

⁶⁸ Senere utgitt i en rekke nye og bearbejdede utgaver under tittelen *Abrichtung des Hundes* og oversatt til engelsk i 1954 som *Training Dogs. A Manual* (Most, 2001).

⁶⁹ Opprinnelig utgave 1859.

⁷⁰ Opprinnelig utgave 1882.

⁷¹ Most foregrep med dette mye av læringspsykologien som skulle komme senere (Burch & Pickel, 1990).

Soot omtaler Most som en ”fremragende hundemann” (1950, s. 218), men viste selv en langt mer ambivalent holdning til bruken av straff og ubehag i treningen. Dressurkapitlet i *Hunden og vi* innledes med en historie om en gjedde som fikk elektrisk støt hver gang den forsøkte å spise en mindre fisk. Til slutt ga den opp – ”gjedden var dressert!” (Soot, 1950, s. 189). Ifølge Soot var hundetreeningen basert på samme grunnprinsipp, men han legger til at ”[d]et er sørgelig at vår beste venn blant dyrene ikke kan dresseres på annen måte [...]” (Soot, 1950, s. 189).

Et annet eksempel på at Mosts prinsipper ble tolket i mykere retning er Reidar Sveen og Otto Preiss’ *Tjenestehunden. Vakt- og forsvarshund* fra 1945. Forfatterne viser eksplisitt til Most (Sveen & Preiss, 1945, s. 74), men Mosts strenge anti-menneskeliggjøring ser ut til å ha falt på stengrunn. Sveen og Preiss framstiller bruk av vold og fysisk straff som ”uverdige” mot ”en av jordens mest trofaste skapninger” (1945, s. 34) og skriver at ”[v]i banker ikke lærdom inn i et menneskebarn, det krever tvert imot varsom og nøyaktig behandling og det samme er tilfelle med et så intelligent dyr som hunden” (Sveen & Preiss, 1945, s. 32). Gjennom alle de 114 sidene er hovedfokuset på belønning, og da særlig i form av mat:

Trangen til mat er jo nær sagt like stor hos alle dyr, og læreren har således her et ypperlig middel til å få hunden til å utføre det han vil den skal gjøre ved å benytte mat både som lokkemiddel og belønning. Alle øvelser skal utføres i tiden mellom måltidene mens hunden er i halvmett tilstand. Hunden skjønner da ganske snart at det ved et bestemt uttalt ord fra eieren, for eksempel ”sitt” etterfulgt av handlingen å sette seg, vanker en godbit (Sveen & Preiss, 1945, s. 32).

”Godbitdressur” er dermed åpenbart ikke et fenomen som først dukket opp på 1970-tallet.⁷²

Hundetrening etter 1970: læringspsykologi og naturmetode

I hundetreeningsens spede begynnelse var det ikke nødvendigvis så mye som skulle til; i 1935 skrev Sigurd Skaun at en hund bare trengte å kunne tre ting: ”Å komme når man kaller på den, å gå bak og å legge seg. Men det skal også enhver hund kunne, enten det nu er en vakthund, en selskapshund eller en jakthund” (Skaun, 1935, s. 8). Arbeidet

⁷² De milde metodene som fremmes i noen hundebøker kan ikke automatisk tas som bevis for at hunder generelt ble behandlet med silkehansker. Fokuset på belønning og advarslene mot pryl kan like gjerne leses som en motvekt mot et hundehold som i regelen var preget av tukt. I 1978 skrev for eksempel Olaf A. Roig i *Hunder som hobby* at juling fremdeles var utbredt: ”Den gamle [metoden], som ennå er svært utbredt, går ut på at hunden skal få oppmuntring når den gjør noe riktig, og juling når den gjør noe galt. Systemet har vært brukt i århundrer, men det er ikke noe bevis for at det er det beste” (Roig, 1978, s. 29).

med å få byhundene lydige og veloppdragne gikk likevel trått i starten. I 1944 sto det dårlig til, følge Ivar Stenbeck: ”Som brukshunddommer og tidligere formann i en av våre større spesialklubber, samt min mangeårige befatning med politihundsaka i Norge, har jeg stadig vært vitne til den store mangel på veiledning i dressur og i det hele tatt skjøtsel av våre hunder” (Stenbeck, 1944, s. 5). På 1950-tallet ble det derfor tatt grep for å høyne nivået. I 1955 startet Norsk Kennel Klub med egne dressurkurs som raskt ble svært populære, og etter hvert ble *lydighetsprøver* en viktig del av hundeutstillingene (Lie, 1998). Gjennom den organiserte lydighetssporten levde øvelsene fra den militære hundetreningen videre (Hallgren, 1985a), men i forordet til boken *Lykkelige lydige hunder* fra 1975 tar Anders Hallgren avstand fra den eksisterende brukshunddressuren:

I dag har vi mange flere selskaps- enn brukshunder, men de gamle brukshundreglene og opplæringsmetodene gjelder fortsatt. [...] Før var disiplinen det viktigste, uansett hvordan hunden reagerte. I dag tar vi avstand fra den jernharde disiplinen. Vi vil ha lykkelige, lydige hunder (Hallgren, 1975, s. 5).

Det var dermed duket for et oppgjør med den militære lydighets- og brukshunddressuren som dominerte dressurkursene og lydighetstrentingen.

Læring og forsterkning

Anders Hallgren var utdannet psykolog, og lot etter eget utsagn dressurreglene ”gå gjennom opplæringspsykologiens nåløye” (Hallgren, 1975, s. 6). Det innføres nå et nytt vokabular for innlæring med klare referanser til læringspsykologiens prinsipper om forsterkning og straff. I kapitlet ”Innlæringens ABC” gjør Hallgren rede for *innlæringslovene* og forklarer om ”ufrivillig læring” (klassisk betinging) og ”frivillig læring” (operant betinging):

”Ufrivillig læring’ betyr at det som skal læres påtvinges individet utenfra. Hvis man sier ”fy” til en hund og samtidig gir den en dask, lærer hunden at ’fy’ betyr noe ubehagelig. Sier man ’sitt’ og trykker hunden ned bak, lærer den at ’sitt’ betyr at den skal sette seg. [...] Med ”frivillig læring” menes at noe som fører til fremgang blir innlært. Det som fører lystfølelse med seg, sitter igjen og det som gir ulyst glemmes, eller unngås” (Hallgren, 1975, s. 31).

Disse prinsippene stammer fra den behavioristiske atferdspsykologien. Ifølge behaviorismens grunnlegger, John B. Watson, var det kun to ting psykologien trengte å beskjeftige seg med: Forutsi responsen på en gitt stimulus, eller finne stimuliene som

forårsaket en gitt respons (Teigen, 2004). I 1938 ga psykologen Burrhouse Frederic Skinner ut boken *The behavior of organisms* der han klarla premissene for operant betinging og eksperimentell atferdsanalyse (Skinner, 1938). Ifølge Skinner reagerte ikke organismer bare passivt på stimuli, de opererte også aktivt på sine omgivelser. Dermed kunne ikke atferder bare betraktes som responser, tvert imot ble atferd ofte utført for å *oppnå* en respons, den var operant. Atferder som førte til behagelige konsekvenser, hadde økt sannsynlighet for å gjentas (forsterkning), og atferder som førte til negative konsekvenser, ville reduseres (Skinner, 1938).

Skinner selv var mest opptatt av bruksområdene med tanke på menneskelig atferd, og mente atferdsprinsippene han oppdaget var universelle (Skinner, 1963). Like fullt var de i regelen utledet av eksperimenter med rotter, noe Skinner begrunnet med at rotter, i tillegg til å ha mange fysiologiske likheter med mennesker, også var billige, tok liten plass og tålte tøffere behandling enn for eksempel hunder, katter eller aper. Eksperimentene fant sted i spesialbygde forsøkskammer, såkalte ”skinnerbokser”, designet til å utlevere mat når rottene utførte de ønskete atferdene (Skinner, 1938). Det var med andre ord lite interaksjon mellom menneske og dyr. Da Skinner og noen av hans studenter ble involvert i et prosjekt for å trene duer til å lede missiler under andre verdenskrig, oppdaget de imidlertid at de kunne forme fram nye og komplekse atferder hos duene ved hjelp av en *betinget forsterker* (Skinner, 1958). Prinsippet bak den betingete forsterkeren stammet fra den russiske fysiologen Ivan Pavlovs eksperimenter med hunder. Pavlov utløste spyttutskilling hos hundene ved å knytte mat til i utgangspunktet nøytrale stimuli (klokkeringing, metronomslag), såkalt *klassisk betinging* (Teigen, 2004). Ved å først assosiere et bestemt signal med mat, og deretter bruke dette signalet til å markere atferder som var i nærheten av den ønskete atferden, kunne Skinner og studentene lære duer avanserte atferder som å spille pingpong med hverandre. Dette prinsippet kalte Skinner for *shaping* (Skinner, 1958).

Det ser først og fremst ut til å ha vært Anders Hallgren som bragte disse tankene inn i hundetreningen. I hans første bok, *Problemhund och hundproblem* (1971), forteller Hallgren hvordan utfordringene han møtte i hundetreningen gjorde at han startet med psykologistudier (Hallgren, 1971). Her fikk han impulser som gjorde ”att mycket

klarnade” (Hallgren, 1971, s. 6),⁷³ og utga senere en rekke bøker om hundetrening med stort fokus på læringspsykologiens prinsipper. Disse prinsippene fikk raskt fotfeste i norsk hundetrening. I *Fuglehundens ABC* fra 1971, lokker biolog og rypejeger Johan B. Steen med godbit og skriver at ”[d]en gammeldagse metode der hundene ble *tvunget* til å sitte og å ligge ved at man trykket den ned, og til å komme ved å trekke den i line, hører med rette fortiden til” (Steen, 1971, s. 122, orig.uth.). I boken *Du er Sjefen* fra 1979 skriver Geir Nordenstam begeistret om godbiter, B.F. Skinner og operant betinging (Nordenstam, 1979), og i boken *Du og hunden* fra 1982 skriver han også om forsterkning av frivillig atferd, såkalte ”formingsprosedyrer”: ”Jeg har i løpet av 1981/82 hatt anledning til studere effekten av slike formingsprosedyrer (*Shaping*) på flere valper, og det er fantastisk hvor lett hundene lærer når de handler på eget initiativ (Nordenstam, 1982, s. 17).

Lydighet og naturmetode

Selv om straff og ubehag også blir nevnt, er det forsterkning som blir vektlagt når det gjelder innlæring av atferder. Det gikk imidlertid en tydelig grense for belønningens makt, og denne grensen gikk mellom læring og lydighet. Som Nordenstam skriver:

Både forskning og praktiske prøver har vist at hunder lærer raskere om man i innlæringsfasen belønner hver gang noe utføres riktig. Men det er også en kjensgjerning at hunden vil kunne vise tegn på ulydighet dersom belønningen fortsetter hver gang – etter at den *kan* (Nordenstam, 1979, s. 87).

I ulvemors sted fra 1987 kommer biolog Johan B. Steen og etolog Erik Wilsson med en lignende advarsel:

Dersom vi fortsetter med å gi hunden en godbit hver gang den kommer på signal, kan den lett assosiere innkalling med godbit. Da vil den komme bare så lenge matlysten er større enn alle andre lyster. Og ettersom det finnes grenser for en hunds matlyst, vil det også sette en grense for dens lydighet (Steen & Wilsson, 1987, 86).

Det innføres nå det som gjerne omtales som en ”kravfase” i treningen. Når hunden kan øvelsen, da skal den utføres uten innvendinger: ”Lar den da være å følge ordre, er det riktig å påføre den en eller annen form for ubehag. Hvis du sier ”dekk”, og du vet at hunden kjenner betydningen av kommandoen, da skal den i bakken – selv om du er nødt

⁷³ Senere ga Hallgren også ut et eget lite hefte om shaping (Hallgren, 1985b).

til å gå til håndgripeligheter”, skriver for eksempel Nordenstam (Nordenstam, 1979, s. 165).

Samtidig som det tydelig skilles mellom læring og lydighet, forsvinner det tidligere skillet mellom oppdragelse og dressur. Valpen, som før 1970 levde livets glade dager uten særlig krav til oppførsel, blir nå gjenstand for en omfattende disiplinering etter modell av hundenes egen atferd. Nordenstam skriver at det er hundefar som har ansvaret for disiplineringen av valpen: ”For oss mennesker kan hundefarens oppførsel virke usedvanlig brutal. Han tar tak der det passer – gjerne i hals- eller nakkeskinnet – og kaster valpen rundt. Forklaringen er grei nok, det dreier seg om kampen for tilværelsen” (Nordenstam, 1979, s. 23). Mennesket må nå gå inn i hundefars sted for å legge grunnlaget for en lydige hund: ”Siden hundefaren ikke er tilstede, blir det din oppgave å fortelle valpen hvor den befinner seg på rangstigen i din familie, det vil altså si å det nederste trinnet. Hvor den skal forbli så lenge den lever” (Nordenstam, 1979, s. 30). Parallelt med at hunden preges og sosialiseres til livet med mennesker, må dermed også mennesket bli natur: ”Hunden trekker oss inn i sin verden. Du må tenke og handle som en hund når du er sammen med hunden – så lenge du har den” (Nordenstam, 1979, s. 22).

Nordenstam viser som regel til hundeflokk og hundefar. Det er likevel først og fremst *ulven* og ulveflokk som blir modellen for oppdragelse og trening. Et typisk eksempel er boken *I ulvemors sted* av Johan B. Steen og Erik Wilsson fra 1987:

Vellykket oppdragelse og dressur må i prinsippet bygge på at hunden ser på oss som leder av flokken. Vi må behandle den deretter, behandle den som hund, behandle den som tisper behandler valpene og senere som flokklederen behandler sine undersåtter. Desto mer ”ulveriktig” vi klarer å oppføre oss, desto større mulighet har vi for å få rolige og harmoniske hunder, hunder som samarbeider med oss og er lydige, fordi de anser oss som den dyktigste (Steen & Wilsson, 1987, s. 24).

Hunden blir nå framstilt som en ulv i hundeklær, drevet av urgamle instinkter. På baksiden av Anders Hallgrens bok *Problemhunder* fra 1986, står det for eksempel: ”Hunden din er en ulv! Enten du har en pekingeser, en schäfer eller en newfoundlandshund, er den styrt av atferd og instinkter som er nedarvet fra ulveforfedrene” (Hallgren, 1986, s. 182). Belønning er nyttig nok for innlæringsfasen,

men når hunden har lært øvelsen, er det *naturmetoden* som avgjør hvorvidt den vil lystre eller ei. Som Steen og Wilsson skriver:

Hver gang hvalpen hører plystringen, ”vet” den hva det betyr. Men om den skal adlyde, kommer an på hvilke andre lyster den har i øyeblikket. [...] For å få hunden lydig, må vi enda en gang utnytte det vi har lært ved å studere hvorledes ulver og hunder oppdrar sine valper (Steen & Wilsson, 1987, s. 84).

Mennesket må innta flokklederposisjonen på toppen av rangstigen, og hensikten med naturmetoden, eller ”ulvemetoden”, er å etablere lederskap over hunden. Som Steen og Wilsson skriver:

Ulvelederen reagerer på de andre ulvenes aktiviteter enten ved å si nei eller ja. Men ingen ulveleder tar seg av ungunnen og lærer den f.eks. å hente et kjøttben. Til slik dressur er ulvemetoden ubrukbar. Ulvemetoden skaper bare et spesielt sosialt forhold mellom menneske og hund, et forhold som gjør hunden årvåken og motivert. Vi kaller et slikt forhold *lederskap* (Steen & Wilsson, 1987, s. 58, orig. uth.).

Lederskap blir nå et nøkkelkonsept for trening og oppdragelse. Lederskap er ikke bare en betegnelse for relasjonen mellom hund og menneske, det er nøkkelen til hundens atferd. Alt hunden gjør blir lest som tegn på enten opprør mot lederskapet eller underkastelse, og mangelen på lederskap blir universaldiagnosen for alle problemer. Som Geir Nordenstam skriver i *Du er sjefen*:

Som jeg har vært inne på før, skyldes mye av det vi oppfatter som negativ atferd fra hundens side, mangel på lederskap i flokken. Det som skjer er i mange tilfeller at hunden forsøker å tilrive seg lederskapet, på samme måte som den ville gjort i vill tilstand dersom flokkens leder begynte å vise tegn på å miste styringen (Nordenstam, 1979, s. 94).

En hund har imidlertid skarpe tenner og kraftige kjever, og et menneske vil stå svakt dersom kampen om lederskapet virkelig skulle ende i fysisk konfrontasjon fra hundens side. I *Fuglehundens ABC* fra 1971 skriver Johan B. Steen at eieren må få hunden til å tro på makten, i likhet med kristnes tro på Gud (Steen, 1971, s. 123). Hemmeligheten er enkel, og framgangsmåten framstår som like banal som brutal. Først må myndigheten bevises mens valpen er liten, deretter må det aldri avsløres at ”denne myndighet i virkeligheten ikke eksisterer” (Steen, 1971, s. 125).

I praksis går jeg frem på følgende måte: En dag hvalpen er 10-15 uker og begår en bagatellmessig synd som å bite i teppet, tar jeg den i nakkeskinnet og rister så kraftig at den hylar. Jeg gjør det med atskillig temperament. Samtidig sier jeg med min strengeste stemme ”Nei, Mira” om igjen og om igjen. Så føyer jeg henne unna og forsvinner. Hvalpen ligger skjelvende tilbake. Fem minutter senere kommer jeg tilbake med mild stemme, varme hender og en godbit (Steen, 1971, s. 125).

I likhet med Judith Butlers tese om at det vi forstår som ”naturlig” og ”ekte” kjønn er en illusjon som skapes gjennom stadige repetisjoner (Butler, 2007), framstilles lederskapet eksplisitt som en symbolsk og illusorisk effekt som skapes gjennom gjentatte fysiske repetisjoner. Når hunden er voksen, kreves det imidlertid mer enn litt nakkeristing, og i *Hundens ABC* fra 1986 beskriver Helge Engen hvordan eieren kan sikre lederstatusen ved å tvinge hunden ned i underkastelsesposisjon på rygg med blottet strupe, en praksis som gjerne går under navnet ”alfarulle”:

Press hodet på hunden ned til bakken (gulvet) med hendene, og gjenta den muntlige truingen. Bøy deg ned over hunden samtidig som du godt kan knurre truende. Du skal nå være klar over at du er midt opp i en svært viktig og avgjørende rangeringskamp med din egen hund. Det er derfor av stor betydning for videre samvær med hunden at du får den til å underkaste seg deg 100 % - ikke bare 90 eller 95 % (Engen, 1986, s. 32).

Selv om lederskapet etableres tidlig, er det like fullt avhengig av stadig opprettholdelse. Nordenstam skriver at ”[e]n god leder er konsekvent og straffer hver gang valpen forbryter seg. Dette er noe du må legge vesentlig vekt på når du overtar jobben med å oppdra din valp” (Nordenstam, 1979, s. 24), og Steen og Wilsson følger opp med en lignende formaning: ”Enda et poeng skal vi lære fra ulvene. Tispa og flokklederen er *alltid* ledere, de tillater *aldri* at andre går imot deres vilje. [...] Dette gjelder ikke bare under dressurøvelsene. Det gjelder hvert minutt man er sammen med hunden” (Steen & Wilsson, 1987, s. 24).

Natur, dominans og ulv

Til tross for impulsene fra læringspsykologien, er det naturen som blir den viktigste referanserammen for hundetreeningen fra 1970-tallet. Som Sven Järverud og Gunvor af Klinteberg-Järverud skriver i *Din Hund*: ”Dressuren må bygges på naturlig atferd. Det du kan utnytte her, er hundens lyst til å følge sin flokkleder og dens sosiale forpliktelse til å adlyde flokklederen” (Järverud & af Klinteberg-Järverud, 1983, s. 61). Naturen i hundetreeningen er ingen mild moder natur, ”naturlilstanden” for hunden framstår som en nokså brutal kamp for tilværelsen og om makten. Ubegag, som tidligere ble framstilt som et nødvendig onde, blir en grunnleggende del av hundeholdet som følge av hundens naturlige behov for en sterk og straffende leder. Mye av oppdragelsen og treningen fokuseres nå på å hindre hunden i å klatre på rangstigen. I 1978 skriver for

eksempel Olaf Roig, kjent ”hundemann” og innehaver av en rekke verv i Norsk Kennel Klub, at ”vi må ha klart for oss at hunden tar mange av sine opprinnelige flokkinstinkter med seg inn i familien. Grunnlaget for all oppdragelse av hunden er å gjøre det klart for den, at den ikke er husets sjef, og at den aldri blir det” (Roig, 1978, s. 28). Disse ideene kom ikke fra intet. Ved å se etter det som i diskursanalysen kalles *intertekstualitet* og *interdiskursivitet*, det vil si eksplisitte eller indirekte henvisninger til andre tekster og diskurser (Jørgensen & Phillips; 1999, Neumann, 2001), vil jeg i det følgende undersøke tankene om hundens natur nærmere.

Dominanshierarkier og etologi

Under overskriften ”Dressur er mer enn læring”, viser Hallgren i 1975 til flokkdyrenes naturlige hierarkiske struktur: ”Hver eneste flokk eller gruppe i hundens verden, ja dyrenes generelt, har en bestemt struktur, en sosial rangordning med ledere og underordnede” (Hallgren, 1975, s. 36). Ideen om en universell rangordning hos flokkdyr stammer fra den norske naturforskeren og eksperimentalsykologen Thorleif Schjelderup-Ebbe. I 1922 ga han ut en artikkel som beskrev rangordning hos høns (hakkelovent), et verk som har ord på seg for å være det hyppigst siterte vitenskapelige verk noensinne (Nilsen, 2004).

Teoriene om dominanshierarkier med et mer eller mindre despotisk alfaindivid på topp ble raskt populære innen en rekke fagfelt. Dominanshierarkier ble forstått som den grunnleggende sosiale organiseringen for flokkdyr, inkludert mennesker, og på 1930-tallet var studier av *dominans*, både i flokksammenheng og mellom kjønn, blitt dagligdags i fag som biologi, organisasjonspsykologi og barnepsykologi (Mitman, 1990; Haraway, 1978). Donna Haraway skriver i ”Animal sociology and a natural economy of the body politic” at det ikke må undervurderes ”i hvilken grad prinsippet om dominans er forankret i våre naturvitenskaper, og da spesielt i de disiplinene som søker å forklare sosiale grupper og atferd” (Haraway, 1978, s. 22).⁷⁴ Da man antok at stabile dominanshierarkier hindret unødvendig vold og ufred, ble de ansett som essensielle for harmonisk sameksistens. I den grad dominanskonseptet var åpent for

⁷⁴ The degree to which the principle of domination is deeply embedded in our natural sciences, especially in those disciplines that seek to explain social groups and behavior, must not be underestimated

debatt, var det med tanke på hvorvidt dominans var medfødt og instinktivt eller lært (Mitman, 1990).⁷⁵

En av aktørene i disse debattene var østerrikeren Konrad Lorenz (Mitman, 1990). Lorenz er kjent for sin forskning på instinkter og sosial organisering hos dyr, og refereres ofte til som etologifagets grunnlegger (Burkhard, 2005). Som nevnt i forrige kapittel, er etologi studiet av dyrs atferd i deres naturlige miljø. I den tyskspråklige delen av Europa var det på begynnelsen av 1900-tallet stort fokus på dyrs atferd, instinkter og mentale kapasitet, men det fantes ingen samlende fagdisiplin (Burkhardt, 2005). Lorenz utviklet sitt eget forskningsprogram der hanalte opp dyr og observerte atferden deres. I 1935 ga han ut *Der Kumpan in der Umwelt des Vogels* hvor han beskrev hvordan det han kalte ”preging” fikk gåsunger til å følge etter ham slik de ville fulgt etter gåsemoren, og 1935 er i ettertid ansett som etologifagets ”fødselsår” (Etologi, 2012).

Lorenz var ikke bare en fredelig fugleforsker. Han mente at instinktiv atferd ikke på noen måte lot seg påvirke av erfaring eller læring (Brigandt, 2005), og med boken *Den såkaldte ondskap*, skrev han seg inn i dominansdebatten med argumenter for at *aggresjon* var et medfødt instinkt som var svært viktig for både arters og enkeltindividers overlevelse (Lorenz, 1968). Lorenz hadde imidlertid også skrevet seg direkte inn i hundetreeningen flere år tidligere gjennom boken *Hunden – vår venn* (Lorenz, 1955), en liten populærvitenskapelig bok om hunden fra en forskers og hundevnns synspunkt. Denne boken inneholder de første henvisningene til eieren som flokkleder og til ”ulveriktig” avstraffelse.

[N]år det gjelder hunder, kan vi etterligne den avstraffelsesmetode en eventuell anfører av en hundeflokk ville ha benyttet. Ta hunden i nakkeskinnet, løft den opp og rist den. Dette er så vidt jeg vet den kraftigste og strengeste straff man kan gi hunder. Og den vil alltid gjøre et dypt inntrykk på synderen. En anfører som var i stand til å ta en voksen sjeferhund i nakkeskinnet og riste den, det måtte jo virkelig være en ”super-ulv”; og som en sådan vil da hunden se på sin herre (Lorenz, 1955, s. 34).

⁷⁵ Se også Donna Haraway: *Primate Visions: Gender, race, and nature in the world of modern science* (1989).

I litteraturlisten til Anders Hallgrens første bok, *Problemhund och hundproblem* (1971) er Lorenz representert med hele tre titler, blant annet nettopp *Hunden – vår venn* og *Den såkaldte ondskap* (Hallgren, 1971, s. 5). Gjennom Hallgren, og senere en rekke andre forfattere, trer dermed Lorenz fram som en viktig figur for hundetreningen både indirekte gjennom etologifaget, og direkte gjennom litteratur om hund, aggresjon og dominans.

Hunden som kunnskapsobjekt

Ifølge historiker Bjørnar Mortensen Vik ble norsk barneoppdragelse gjenstand for en omfattende vitenskapeliggjøring i første halvdel av 1900-tallet, noe som etter hvert kom til uttrykk gjennom en egen barnepsykologi med barnet som kunnskapsobjekt (Vik, 2010). Hundetreningen var ikke gjenstand for en tilsvarende vitenskapeliggjøring i denne perioden, og hunden ble ikke kunnskapsobjekt på samme måte som barnet. I stedet ble hunden ansett for å stå nær mennesket i utvikling. Sigurd Skaun tok for eksempel det at hunden drømmer som bevis på at den hadde underbevissthet, og dermed også bevissthet og sjel (Skaun, 1956). Derfor var det ikke så underlig at man, i mangel på kunnskap om hund, i stedet brukte teorier man kjente fra menneskelig oppdragelse, trening og undervisning. Som Thorleif Throndsen skrev i boken *Fuglehunden og fuglejakten* i 1946: ”[L]ike lite som en hundeoppdretter kan komme utenom Mendels arvelighetslover, like lite kan en dressør eller god hundemann komme utenom psykoanalysen” (Throndsen, 1946, s. 7).

Det er først med læringspsykologien og etologifaget på 1970-tallet at det skjer en vitenskapeliggjøring av hundetreningen. Nå understreker mange forfattere at hunden ikke er et menneske og heller ikke må tillegges menneskelige egenskaper. Men hva slags dyr mente man at hunden var? Adam Miklosi bemerker at hunder, i kraft av å være domestiserte, lenge ble nektet status som ”ekte” dyr av forskere (Miklosi, 2007), og det eneste kjente vitenskapelige studiet av hunders atferd ble gjennomført av de amerikanske psykologene John Paul Scott og John Fuller. De endelige resultatene ble publisert i boken *Genetics and Social Behavior of the Dog* i 1965, etter nesten tjue år med observasjoner, testing og eksperimentell avl ved Jacksonlaboratoriet i Bar Harbor, Maine (Scott & Fuller, 1965). Scott og Fuller var imidlertid ikke primært interessert i

hunder, de skulle undersøke sammenhenger mellom arv og miljø og valgte hunder fordi de, i likhet med mennesker, utviste stort individuelt mangfold (Scott & Fuller, 1965).

Det forskningsmessige klimaet etter andre verdenskrig tatt i betraktning, var det ingen tilfeldighet at *dominans* var noe av det første Scott og Fuller testet. To og to hundevalper fikk et kjøttbein på deling, og dominans ble definert som en tilstand der én av valpene var i stand til å beholde et kjøttbein i minst åtte av ti minutter. En helt dominant valp ville klare å beholde beinet mesteparten av tiden, eventuelt ta det tilbake når den selv ønsket (Scott & Fuller, 1965, s. 156). Et viktig funn Scott og Fuller gjorde var at enkelte faser i valpetiden var spesielt viktige for den senere atferdsutviklingen, og dette gjaldt også dominans (Scott & Fuller, 1965). Dette ble viktig for den senere hundelitteraturen som skriver om perioder for ”lederpregning” og dominans (se for eksempel Järverud & af Klinteberg-Järverud, 1983; Nordenstam, 1979).

John Paul Scott hadde imidlertid allerede markert seg som en sterk motstander av teoriene om medfødt dominans og aggresjon (Mitman, 1990), og han og Fuller presiserte at de observerte alle mulige variasjoner og grader. De understreket også at dominans alltid var et spørsmål om relasjoner og situasjoner – en valp kunne være overordnet i en relasjon, og underordnet i en annen (Scott & Fuller, 1965, s. 166). Med andre ord var det ingen hund som ville være ”dominant” i seg selv. Dette ser ut til å ha blitt oversett av de nordiske hundebokforfattere. Den ulydige valpen, som av Sigurd Skaun i 1935 ble omtalt som ”en kåt liten stribukk” (Skaun, 1935, s. 6), blir fra 1970-tallet den *dominante* valpen. Som det står med uthevet skrift i *Din Hund*: ”For den som har fått en dominant valp, er det av aller største betydning å forstå dette fra første øyeblikk” (Järverud & af Klinteberg-Järverud, 1983, s. 45). I 1990-utgaven av boken har budskapet også fått følgende tillegg: ”Her legges grunnlaget for ditt lederskap” (Järverud & af Klinteberg-Järverud, 1990, s. 28).⁷⁶

I 1950 skrev Gunnar Soot at ”[v]i kjenner ikke hundens opprinnelse, og vet ikke hvordan eller hvorfor den er gått over fra å være en villhund til det vi i dag kaller

⁷⁶ Scott og Fuller beskrev også relasjonene mellom hundene og de ansatte som jobbet med dem, og mente disse besto av en kombinasjon mellom morens tidligere omsorgsfunksjon, en dominansrelasjon og en leder-følger-relasjon (Scott & Fuller, 1965, s. 154f). De skrev imidlertid at de to sistnevnte oppsto som en effekt av at de menneskelige aktørene styrte mattilgangen og ledet eksperimentene (Scott & Fuller, 1965, s. 154-155). Dominans og lederskap var dermed ikke noe menneskene aktivt måtte jobbe for å oppnå gjennom fysisk maktbruk.

tamhunden” (Soot, 1950, s. 111). Man visste strengt tatt ikke så mye mer om hundens opprinnelse på 1970-tallet, og det var flere teorier i omløp. Til tross for den tidligere henvisningen til ulvelederens avstraffelsesmetoder i *Hunden – vår venn*, var for eksempel Konrad Lorenz overbevist om at gullsjakalen var hundens stamfar (Lorenz, 1955). Han mente likevel at enkelte hunderaser var blitt til som følge av innblanding av ulv. Disse rasene var i besittelse av det Lorenz omtalte som en ”særegen åndelig og moralsk utrustning” og hadde et mye sterkere flokkinstinkt enn ”sjakalhundene”, som Lorenz beskrev i noe nedsettende ordelag (Lorenz, 1955). En av Lorenz’ elever, Eberhardt Trumler, var imidlertid uenig. I boken *Dus med hunden. Forståelse av hundens vesen og adferd* fra 1975 videreførte han mange av Lorenz’ tanker, men argumenterte for at ulven måtte være hundens stamfar og derfor også den beste modellen for å forstå hunders atferd (Trumler, 1975). Å bruke hunden selv som utgangspunkt var utelukket, da ”[d]et er innlysende at hundens atferd ikke kan studeres ut fra høyforedte rasehunder” (Trumler, 1975, s. 12).

I forordet til *Genetics and the Social Behavior of the Dog* bemerket Scott og Fuller at hunden, til tross for sin lange fartstid blant menneskene, fremdeles var ”et vitenskapelig ukjent dyr” (Scott & Fuller, 1965, s. vi). Til gjengjeld mente man at man visste mye om ulven. I forordet til biologen David Mech’s bok *The wolf: the ecology and behavior of an endangered species* (1970) skrev zoologiprofessor Ian Taggart Cowan at ”[v]i kan trygt slå fast at til tross for den stadige reduksjonen i antall, dens fjerntliggende leveområder og unnvikende atferd, vet vi nå mer om ulven enn om noen andre av de store ville rovdyr i verden” (Cowan i Mech, 1970, s. xiv).⁷⁷ Det første studiet av ville ulver ble gjennomført av naturalisten Adolf Murie, som observerte flere ulvefamilier i nasjonalparken Mount McKinley⁷⁸ i Alaska i perioden 1939–1941 (Murie, 1985). Om disse ulvene skrev Murie: “Det sterkeste inntrykket jeg satt igjen med etter å ha observert ulvene ved tallrike anledninger, var deres vennlighet. De

⁷⁷ It is safe to say that despite the wolf’s increasing scarcity, its remoteness and elusiveness, we now know more about the animal than about any other of the large wild carnivores of the world.

⁷⁸ I dag kjent som Denali.

voksne var vennlige mot hverandre, og de var elskverdige mot valpene (Murie, 1944, s. 30).⁷⁹

Inntrykket av ulvenes vennlighet ble imidlertid kraftig moderert av Rudolf Schenkels studie *Expression studies in wolves* få år senere. Schenkel observerte ulver i den zoologiske hagen i Basel, og observerte stort sett aggresjon, dominans- og underkastelsesatferd. På toppen av rangstigen sto *alfaulven*, en brutal leder som kun kunne avskaffes med makt (Schenkel, 1947). Da ulveforskeren L. David Mech ga ut boken *The Wolf* i 1970, var det med dedikasjon til Adolf Murie, men med observasjoner som var i tråd med Schenkels (Mech, 1970).⁸⁰ Med eksplisitte referanser til Schenkels studie, beskrev Mech ulveflokkene som et dominanshierarki som ble opprettholdt gjennom ulvenes naturlige trang til å høyne sin egen sosiale status på bekostning av andres. Han knyttet også dominans til ”lederskap”, som ble definert som å styre og kontrollere andre ulvers atferd (Mech, 1970).

Også Konrad Lorenz og Eberhardt Trumler refererte til Schenkels ulveobservasjoner (Lorenz, 1955, 1972; Trumler, 1975), og bidro til å videreføre dem til hundetreningen. Før *Du er sjefen* ble utgitt, skrev Nordenstam en artikkelserie for magasinet *Vi Menn*, der han sammenlignet Trumlers observasjoner av hundeforeldre og avkom med observasjoner av egne hunder (Nordenstam, 2005). Både Lorenz, Trumler og Mech står på litteraturlisten til Steen og Wilssons *I ulvemors sted* (Steen & Wilsson, 1987, s.157f), og det er derfor ikke så underlig at Steen og Wilsson skriver følgende i innledningen:

For å lære hundenaturen å kjenne skal vi først beskrive dens stamfar, ulven. Det er en mangslungen og dynamisk rovdyr og vi kjenner det dessverre nokså ufullstendig. Men vi tror vi vet nok til å kunne skildre de sider av ulvens atferd som er spesielt viktige når det gjelder å forstå hundens natur (Steen & Wilsson, 1987, s. 10).

De sidene ved ulvens atferd som Steen og Wilsson og de andre forfatterne framstiller som viktige for hundens natur, er først og fremst basert på Schenkels aggressive ulv, ikke Muries vennligsinnete vesen. Sammen med etologiens og Scott og Fullers

⁷⁹ The strongest impression remaining with me after watching the wolves on numerous occasions was their friendliness. The adults were friendly toward each other and were amiable towards the pups [...].

⁸⁰ Senere har Mech ved flere anledninger hevdet at beskrivelsene fra 1970 var feilaktige og at ulveflokker er familiegupper som er organisert etter alder, ikke aggresjon (Mech, 1999, 2008).

dominansfokus skapes dermed en hundeforståelse der hunden framstår som et aggressivt og maktlystent villdyr som må temmes.

Kunnskap, vitenskap og lederskap

Fra 1980-tallet finnes det knapt en hundebok i Norge som unnlater å komme med mer eller mindre eksplisitte referanser til ulv, rangordning og dominans. Et eksempel er Norsk Kennel Klubs *Hundeeieren* fra 1986:

I likhet med andre dyr organiserer ulvene flokken i en rangordning. Dette innebærer at det finnes overordnede (dominante) og underordnede dyr i flokken. Den typen rangordning vi finner hos ulven og hunden, går ut på at individ A dominerer alle de andre, individ B dominerer alle unntatt A, C alle unntatt A og B osv. Dette kalles ofte hakkelov, siden høns har et tilsvarende system (Alin et al., 1986, s. 84).

Et spørsmål som melder seg er hvorfor det var nettopp etologi, dominans og lederskap som ble avgjørende for hundetreningen. Dette kan ikke bare handle om tilgjengelig kunnskap. Lorenz' bok *Hunden – vår venn* kom ut på norsk allerede i 1955, men ble tilsynelatende ikke tatt særlig notis av. I 1956 skrev Sigurd Skaun at "[m]ange dyrepsykologer hevder at hunden, som er et flokkdyr, instinktivt underkaster seg flokklederens vilje. Etter deres oppfatning er eieren flokklederen for en familiehund" (Skaun, 1956, s. 19). Etologi ble på denne tiden gjerne omtalt som dyrepsykologi, og Lorenz var høyst sannsynlig en av dyrepsykologene Skaun refererer til.⁸¹ Skaun virket imidlertid på ingen måte overbevist om at hunder virkelig underkastet seg mennesket slik Lorenz beskrev:

Et hvert levende vesen er utvilsomt tilbøyelig til å betrakte seg selv som tilværelsens sentrum. Det er slik med oss mennesker – og ganske sikkert med hunder også. Man må derfor ikke tro at en hund anser seg selv som sin herres tjener. En hund eier sin mann, og mange utslag av dens trofasthet kan nok føres tilbake til den pure egoisme (Skaun, 1956, s. 19).

Samtidig beskrev Skinner selv hundetrening med betinget forsterker i artikkelen "How to Teach Animals" allerede i 1951, og Marian og Keller Breland, to av Skinners elever, foreslo at prinsippene kunne brukes for trening av blant annet førerhunder (Breland & Breland, 1951).⁸² Det virker dermed på ingen måte selvsagt at det var etologien som skulle bli den viktigste atferdsvitenskapen for norsk hundetrening fra 1970-tallet.

⁸¹ Lorenz var på dette tidspunktet professor ved Max Planck-instituttet for atferdspsykologi i Tyskland.

⁸² Etter Kellers død i 1965, giftet Marian Breland seg med Robert "Bob" Bailey, en av pionerene på feltet klikkertrening for hunder.

I artikkelen ”Dominance, leadership, and aggression: Animal behavior studies during the Second World War” (1990) påpeker vitenskapshistoriker Greg Mitman at de vitenskapelige diskursene om dominans, aggresjon og lederskap verken kan reduseres til spørsmål om ideologi eller god og dårlig forskning. I stedet bør de betraktes som effekter av samspill mellom blant annet vitenskapelige institusjoner, fagtradisjoner, kulturelle verdier og personlige overbevisninger (Mitman, 1990). På samme måte kan ikke lederskapets bokstavelige dominans i den norske hundetreningen reduseres til et spørsmål om kunnskap. Hundetrening er praksiser som oppstår i nettverk av personer, institusjoner, teknologi, diskurser og viten, og det er ikke tilfeldig at det var etologi og ikke behaviorisme som ble førende for hundetreningen.

Behaviorismen ble grunnlagt av John B. Watson og var den dominerende psykologiske retningen i USA på første halvdel av 1900-tallet. Behavioristene mente det var atferd, ikke bevissthet og sjel som var psykologiens objekt (Teigen, 2004). Dette var et viktig skritt med tanke på psykologifagets streben etter å bli oppfattet som ”ekte” vitenskap, men på 1950-tallet oppsto det hard strid mellom de amerikanske behavioristene og de europeiske etologene om hvilken vitenskap som *egentlig* utgjorde det biologiske studiet av atferd. Konrad Lorenz og hans kollega Nikolaas Tinbergen jobbet hardt med å distansere seg fra de behavioristiske ”rottepsykologene” (Burkhardt, 2005). De hevdet blant annet at psykologien hadde hoppet over et utviklingstrinn på veien mot å bli en vitenskap, og at sikker kunnskap om dyrs atferd aldri kunne oppstå gjennom forsøk på et par utvalgte arter i laboratorier (Tinbergen, 1963). I 1961 skrev Skinners egne elever, Keller og Marian Breland, at instinkter i mange tilfeller satte grenser for lært atferd, og at etologien hadde mye å tilføre behavioristene (Breland & Breland, 1961). Rundt 1960 begynte behaviorismen også å bli kritisert fra psykologisk hold, og ble etter hvert erstattet av kognitive teorier (Teigen, 2004).

Behaviorismens storhetstid var dermed definitivt over på 1970-tallet. På 1960- og 70-tallet opplevde dessuten norsk akademia den såkalte *positivismestriden*, der det positivistiske vitenskapsidealet, som jo lå til grunn for Skinners atferdsanalyse, ble kritisert (Slagstad, 1980). Lorenz mottok på sin side Nobelprisen i 1973 for sin rolle i etableringen av etologien som vitenskap (Burkhardt, 2005).⁸³ I 1974, året etter at Lorenz

⁸³ Lorenz fikk prisen sammen med Karl von Frisch og Nikolaas Tinbergen.

mottok Nobelprisen, havnet behaviorismen i ytterligere vanry i Norge. Under overskriften ”Tortur i vitenskapen” avslørte Dagbladets journalist Arne Skouen grotesk maktmisbruk i forbindelse med behandlingen av en psykisk utviklingshemmet jente, og knyttet det til den behavioristiske atferdsterapien som ble anvendt (Dagbladet 19.02.1974). Journalist Gerd Benneche skrev senere boken *I det andre huset*, der atferdsterapien ble stilt til ansvar (Benneche, 1977).

Behavioristisk atferdspsykologi var dermed rett og slett ikke spesielt populært på 1970-tallet, og i tillegg var flere viktige navn i norsk og skandinavisk hundelitteratur på 1970- og 1980-tallet som Johan B. Steen og Erik Wilsson utdannete biologer og etologer. Samtidig passet de nye tankene svært godt til ideer som allerede var til stede i hundetreningen. Tankene om flokk og lederskap har for eksempel umiskjennelige likhetstrekk med militær rangordning. Selv om hverdagslydighet også ble vektlagt, var det fremdeles konkurranselydighet og brukshunddressur som preget mye av litteraturen etter 1970. I Nordenstams *Du er sjefen* er for eksempel regelverket for kennelklubbens lydighetsprøver inkludert i et vedlegg (Nordenstam, 1979, s. 203f). Som Anders Hallgren kommenterer, har lydighetsdressurens øvelser og språkbruk militære røtter:

”Ligg og bli liggende” var dengang som nå meget viktig. Det kommer fra øvelsene i å søke beskyttelse. Enhver soldat, og dermed også enhver hund i det militære, skal øyeblikkelig kaste seg ned på bakken hvis fienden åpner ild. Arven fra det militære går også igjen i en del betegnelser, som f.eks. ”kommandoord”, ”hundefører” og den måten man instruerer en gruppe på: ”fremad marsj”, ”holdt” osv. (Hallgren, 1985, s. 6).

Det samme gjelder brukshundøvelsene med søk, rapport⁸⁴ og rundering.⁸⁵ Dermed levde Konrad Mosts militære øvelser videre, og det samme ser ut til å ha vært tilfellet for den militære tankegangen. Fokuset på absolutt lydighet overfor flokklederen minner for eksempel om den militære lydighetsplikten, her uttrykt i *Håndbok for soldaten* fra 1969: ”Lydighetsplikten er grunnelementet for samhold og styrke i Forsvaret. [...] Signal er jevngodt med ordre. Den som lar være å lystre signal, eller somler med å følge det, har derfor satt seg opp mot en ordre” (*Håndbok for soldaten*, 1969, s. 93). I den opprinnelige militære tjenestehunddressuren var hierarki en selvfølgelig og lydighet et

⁸⁴ Rapport: øvelse der hunden skal løpe mellom personer som kan befinne seg flere kilometer fra hverandre. Stammer opprinnelig fra de militære kurerhundene.

⁸⁵ Rundering: søksøvelse der hunden skal finne mennesker som ligger skjult i terrenget. Stammer opprinnelig fra sanitetshundens oppgaver med å finne sårete personer i krig.

absolutt krav for hunden så vel som soldaten. Til tross for at metodene på 1970-tallet var ment som et brudd med den militære lydighetsdressuren, videreføres dermed hundetreningsens opprinnelige militære grunnstruktur gjennom dominans og lederskap.

Et siste moment er at de nye tankene ga ny mening til praksiser som allerede var i bruk. ”Blir valpen hissig under lek tar vi den i nakkeskinnet og forteller den hvem som er eldst”, skrev Gunnar Soot i 1950 (Soot, 1950, s. 21). Hos Steen og Wilsson i 1987 har nakketaket blitt en *ledermarkering* som kan foretas uten foranledning (Steen & Wilsson, 1987, s. 89). Tilsvarende skrev Johan B. Steen i *Jegeren og hans hund* fra 1969: ”For den bløthjertete kan det virke brutalt å filleriste en hund etter renneløkke. Men erfaringen viser at dersom kuren benyttes ved den riktige anledning og så kraftig at hunden virkelig rystes, så vil den senere slippe sin herres vrede” (Steen, 1969, s. 63). I 1987 legitimerer han og Erik Wilsson samme type behandling med den naturlige rangordningen: ”Noen hunder må riktig rystes før de vil akseptere at de er av lavere rang enn dressøren” (Steen & Wilsson, 1987, s. 131). Det var dermed ikke kunnskapen i seg selv som skapte lederskapet i hundetreeningen, det var heller snakk om at nettverket og praksisene allerede var strukturert på en måte som gjorde hundetreeningen mottakelig for viten om nettopp etologi og dominans, og ikke for behavioristisk atferdspsykologi.⁸⁶

Da villdyret våknet

”For hundre år siden ville det ikke vært noe valg. Den autoritære linje var nærmest enerådende”, skriver Sverkeli om hundetreening i *Hundeliv i Norge* (1998, s. 43). Den norske hundetreenings historie er imidlertid ingen rettlinjet bevegelse fra hardt til mykt eller fra straff til belønning. På samme måte er dagens ”tradisjonelle” trening heller ingen tidløs naturmetode som har eksistert siden hundetreeningsens morgen. I ”Hunden og vi” refererer Nordenstam til Reidar Sveen og Gunnar Soot som to av grunnleggerne av den norske hundekulturen han forankrer den tradisjonelle treningen i (Nordenstam, 2009). I 1945 presiserte imidlertid Sveen og Preiss at ”det gjelder alltid å ha med seg litt godt til hunden i lommen, gjerne kjeksbiten som den særlig liker, eller hva du nå kan få

⁸⁶ Den samme tendensen kan for øvrig observeres i USA. William Koehler introduserte den tyske militærhundtreeningen etter 2. verdenskrig, og ”Koehler-metoden” var svært populær på 1960- og 1970-tallet (Fisher, 2009; Irvine, 2004). I 1978 ble disse metodene kombinert med etologi og ulveatferd i boken *How to be Your Dog's Best Friend* utgitt av ”the Monks of New Skete”, et amerikansk munkekloster som også drev oppdrett av schæfere (Monks of New Skete, 1978).

tak i som den liker godt” (Sveen & Preiss, 1945, s. 38), og verken Sveen eller Soot nevner noen gang lederskap eller dominans (Sveen & Preiss, 1945; Soot, 1950).

Både lederskap og læringspsykologi kommer inn i hundetreningen på samme tid og gjennom de samme aktørene på 1970-tallet. De nye hundetreningsspraksisene var ment som et brudd med den militære lydighetsdressuren som dominerte dressurkursene, men den nye hundeforståelsen har naturen som hovedfokus, og det er ulven som blir hundetreningens kunnskapsobjekt, ikke hunden. Effekten blir at hunden går fra kulturvesen til villdyr, og sjel og intelligens erstattes av instinkt. I 1950 forklarte Gunnar Soot bruk av ubehag med manglende kunnskap: ”Så lenge vi ikke vet mer om hunden enn det vi gjør i dag, er vi nødt til å bruke helt grove midler for å lære den noe” (Soot, 1950, s. 22). Økt kunnskap fører imidlertid slett ikke til mindre bruk av ubehag, snarere tvert imot. Når hunden går fra intelligent kulturvesen til et stykke rå natur som må temmes, endrer det også mulighetsrommet for hundetreningen. De virkelige harde og brutale metodene med nakketak, strømhalsbånd og alfaruller utvikler seg utover 1980- og 1990-tallet. Som major Gimre skriver i forordet til Wilhelm Feyling-Hanssens *Lær deg å kjenne din kjære hund* i 1992: ”Den uvettige bruk av tvangsmidler under opplæringen og generell behandling er blitt verre og verre med årene” (Gimre i Feyling-Hanssen, 1992, s. 6). Da villdyret våknet i menneskets beste venn, våknet det også i mennesket.

9. Mellomspill: Klikkertrening, Canis og den nye hunden

I kapittel 8 viste jeg hvordan etologien og viten om ulven kom inn i hundetrening på 1970-tallet og muliggjorde både en videreføring og en eskalering av tidligere straffepraktiser. Samtidig kom læringspsykologi og positiv forsterkning og gjorde at retningslinjene for trening og oppdragelse var preget av både belønning og straff. På den ene siden anbefalte så godt som alle forfattere bruk av godbiter i innlæringen, mens de på den andre siden advarte mot for mye pølse og for lite disiplin. Det var imidlertid store innbyrdes forskjeller. Etter å ha vært en av de første som introduserte både etologi og læringspsykologi på 1970-tallet, ble det stadig mindre etologi, mer læringsteori og mer belønning i Anders Hallgrens bøker. Andre gikk i motsatt retning, og etter hvert oppsto skillet mellom den ”myke” og den ”harde” skole, med Geir Nordenstam og Johan B. Steen på den harde siden, og Hallgren som en av de viktigste frontfigurene for den myke. Sven Järverud og Gunvor af Klinteberg-Järverud inntok en slags mellomposisjon med *Din Hund* og oppfølgeren, *Din Hund Fortsetter* (1998), og disse bøkene utgjorde pensumgrunnlaget for Norsk Kennel Klub instruktørutdanning (Hundesport, 2011).

”Silkedressuren” måtte tåle kritikk og latterliggjøring fra den ”harde” sides aktører. I et intervju med Aftenposten i 1989 hevdet for eksempel Johan B. Steen at ”pølsedressur” var naturstridig, førte til stress og ulydighet og kunne ”føre til så stor utrygghet hos hunden at gemyttet påvirkes i så gal retning at hunden må avlives (Aftenposten 22.02.1989). I boken *Full Kontroll* fra 1992 kritiserte Nordenstam ”mykdressuren” på følgende måte:

Mykdressuren er enkelte hundeeieres form for 60-årenes frie barneoppdragelse. Jeg kaller det snillistisk læring. Så vidt jeg har oppfattet, går denne treningen ut på å få hunden til å utføre handlinger ved lokking, *uten* at det stilles krav og at hunden selv får velge hva den vil gjøre. Dette er i virkeligheten en herlig sovepute for et stort antall hundeeiere som ikke gidder å anstrenge seg (Nordenstam, 1992, s. 77).

Lederskapet var imidlertid viktig for alle retninger. Forståelsen av hunden som en ulv hadde hegemonisk posisjon, og på 1980- og 1990-tallet var de aller fleste hundebøker basert på tanken om at hunden var et instinktdrevet flokkdyr og at eieren måtte innta posisjonen som flokkleder. I 1993 slo evolusjonsbiologen Robert Wayne fast at det var

bare 0,2 prosent forskjell mellom tamhundens og ulvens mitokondrie-DNA (Wayne, 1993). Samme år ble tamhunden omgruppert fra egen art, *Canis familiaris*, til en underart av ulv, *Canis lupus familiaris*, i det anerkjente taksonomiske verket *Mammal Species of the World* (Wilson & Reeder, 1993). Hunden fikk dermed vitenskapelig status som ulv, noe som burde støtte lederskapsteorien. Likevel er det læringspsykologi og ikke etologi som blir hundetreningsens viktigste teoretiske fundament på 2000-tallet. Hvordan skjedde dette, og hva er effektene av denne utviklingen for forståelsen av hunden?

Nye tider, nye tanker

I 1998 bemerket Bjarne Sverkeli at "[d]et er demokratiet som er den rådende ideologi på alle samfunnsnivåer, og som trolig er medvirkende til at den gamle autoritære skole i hundeoppdragelsen er i ferd med å utkonkurreres av nye, mer demokratiske modeller" (Sverkeli, 1998, s. 43). Det er ikke bare demokratiet som har gjort sitt inntog, måtene vi behandler og tenker rundt dyr i den vestlige verden er definitivt i endring. Ifølge den amerikanske sosiologen Leslie Irvine har dyrs status endret seg markant bare siden starten på 1990-tallet (Irvine, 2004). Irvine beskriver en trend som blant annet kjennetegnes av en økning i kunnskap og et sterkere fokus på dyrs velferd (Irvine, 2004). Dyr har ikke lenger bare økonomisk verdi, de spiller en viktig sosial rolle og de tillegges følelser, kognitive evner og status som subjekter på en helt annen måte enn tidligere (Irvine, 2004). Ikke minst gjelder dette dyrene som lever i nære relasjoner med mennesker. Irvine påpeker for eksempel hvordan begrepet "pet" i stadig større grad erstattes av "companion animal" i amerikansk språkbruk (Irvine, 2004, s. 58). Et annet eksempel Irvine nevner er oppkomsten av nye typer aktiviteter for mennesker og dyr, som de nye hundesportene agility⁸⁷ og flyball⁸⁸ (Irvine, 2004).

Også i Norge ser vi tydelige eksempler på utviklingen Irvine beskriver. Et eksempel er hvordan begrepet "kjæledyr" erstattes av "familiedyr" (se for eksempel Veterinærinstituttet, 2013). Et annet er dyrevelferdsmeldingen fra 2002 (St.mld. nr. 12 (2002 - 2003)) som førte til at den tidligere *Lov om dyrevern* i 2009 ble erstattet med

⁸⁷ Agility: hinderløp for hunder som oppsto på slutten av 1970-tallet etter modell av sprangridning (Hundesport, 2010a).

⁸⁸ Flyball: Ny hundesport som går ut på at hunden skal gjennomføre hinderløp med tennisballer den selv henter fra en ballbeholder (Hundesport, 2010b).

Lov om dyrevelferd. Den nye loven slår blant annet fast at "[d]yr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger" (Dyrevelferdsloven, 2009, § 3). I løpet av 2000-tallet har nye hundesporter som rallylydighet (kombinasjon av agility og lydighet) og freestyle (dans med hund til musikk) kommet til. Disse hundesportene stiller andre krav til treningen enn lydighetskonkurransene, og har ofte et sterkt fokus på belønningsbasert trening. Som Merete Andersen Huser, kjent freestyleutøver, sier til Hundesport: "Vi bruker alltid positiv forsterkning, gjerne klikkertrening. Får hunden negative tilbakemeldinger, synes det med en gang. Vi er helt avhengige av at hunden virkelig gleder seg over å drive med denne sporten" (Hundesport, 2010c, s. 11).⁸⁹

Ifølge Irvine er den belønningsbaserte treningstrenden et uttrykk for disse endringene: "Det kanskje klareste uttrykket for denne endringen kommer fra hundetreningen, og da først og fremst trenden med ikke-voldelige, empatiske metoder som har gjort sitt inntog i løpet av de siste femten årene" (Irvine, 2004, s. 60, min overs.).⁹⁰ Som nevnt i kapittel 7, mente Gry Løberg at den moderne norske belønningsbaserte treningen startet med Groruddalen dyreklinikk og instruktørutdanningen der.

Og så kom Turid Rugaas litt senere med dempende signaler og sin hundetrenerutdanning, og på en måte bidro den veien. Og så, i 98, ble Canis etablert. Og så begynte det egentlig å balle på seg etter det. Så jeg følte liksom at Fjellanger, Matre og Owren startet på en måte det forsiktede, så kom Turid Rugaas og så kom Canis og så bare begynte det å rulle (Løberg, intervju).

Instruktørutdanningen ble lagt ned i 1995 (Fjellanger et al., 2000). Groruddalen dyreklinikk framstår like fullt som utgangspunkt for en belønningsbasert bevegelse som har spredt seg utover hele landet, og i noen tilfeller også utover landets grenser. Denne utbredelsen kan imidlertid ikke forstås uten klikkertreningen.

⁸⁹ For øvrig ser belønningsbasert trening også ut til å ha fått feste i konkurranselydigheten. Som Atle kommenterte: "Nå var det NM i lydighet i NKK i helgen som var, i Drammen, og jeg tror ikke du finner en eneste hund av de 15 i finalene som ikke trenes positivt. Nå vil det sikkert være noen som trener mest positivt og litt med straff og sånt, nyanser, men stort sett alt er positivt" (Atle).

⁹⁰ Perhaps the clearest illustration of the change comes from the realm of dog training, particularly in the trend toward nonviolent, compassionate methods that has emerged over the past fifteen years.

Klikkertreningen

Donna Haraway er ikke bare biolog og vitenskapsfilosof, hun er også en ivrig utøver av hundesporten agility sammen med hunden Cayenne. I *When Species Meet* skriver Donna Haraway at Karen Pryor er den viktigste enkeltpersonen når det gjelder utbredelsen av positive treningsmetoder i USA (Haraway, 2008). Karen Pryor er mest kjent i forbindelse med treningsformen *klikkertrening*. Den tidligere omtalte belønningsbaserte pionérteksten *Hundens beste venn* (se kapittel 7), har et lite appendiks om *klikkertrening* og omtaler metoden som ”en praktfull måte å berike ditt forhold til hunden på” (Fjellanger et al., 2000, s. 209). Før den dukket opp i norske bokhyller hadde den imidlertid reist langt.

Sammen med ektemannen grunnla Karen Pryor på starten av 1960-tallet et oseanarium for forskning og formidling på Hawaii, og fikk nærmest ved en tilfeldighet ansvaret for treningen av delfinene som skulle brukes som publikumsattraksjon (Pryor, 2012). I den forbindelse fikk hun en treningsmanual skrevet av psykologen Ron Turner, som kjente godt til Skinners prinsipper for operant betinging (se kapittel 8) (Pryor, 2012). Delfiner er utfordrende å trene med straffbaserte metoder. Hvis de møter ubehag, svømmer de ganske enkelt sin vei. Operant betinging, positiv forsterkning, og ikke minst shaping med betinget forsterker (se kapittel 8), viste seg derfor å være uovertrufne metoder for delfintrening. Med fløyte som betinget forsterker og fisk som belønning, kunne avanserte og komplekse delfinatferder formes fram, og Pryor oppdaget etter hvert at prinsippene fungerte like godt på alle hun forsøkte dem på, både dyr og mennesker.

I 1984 gjorde Pryor et forsøk på å spre den skinnereske treningslæren med boken *Don't Shoot the Dog* (Pryor, 1984). Boken var slett ikke en bok om hundetrening, men en guide til allmennmenneskelige problemstillinger som hvordan bli bedre i tennis, eller få samboere til å rydde opp etter seg uten å ty til straff eller skjenn (Pryor, 1984). På grunn av tittelen ble boken imidlertid fanget opp av hundeeiere, og Pryor oppdaget raskt at det var et stort marked for klikkertrening av hunder. På 1990-tallet begynte hun derfor å holde kurs og foredrag sammen med hundetrener Gary Wilkes (Pryor, 2002). Som betinget forsterker brukte Pryor en ”cricket”, et leketøy som laget et metallisk ”klikk” når man trykket på det (Pryor, 2000). Etter hvert produserte hun og Wilkes egne ”klikkere” for formålet, og ”klikkertreningen” ble født (Pryor, 2002).

Et nytt belønningsbasert nettverk

Klikkertreningens inntog i norsk hundetrening er et fenomen som først inntreffer etter år 2000. I 1998 kom riktignok en norsk oversettelse av *Don't Shoot the Dog*, utgitt av Norsk Atferdsanalytisk Forening (NAFO) (Pryor, 1998), men i likhet med originalen hadde den lite med hundetrening å gjøre.⁹¹ Samme år stiftet imidlertid Morten Egtvedt selskapet Canis sammen med ektefellen Cecilie Køste og startet utgivelsen av et tidsskrift med samme navn (Køste & Egtvedt, 2001). I *Hundeliv i Norge* fra 1998 nevnes ikke klikkertrening i det hele tatt (Sverkeli, 1998), men i Monika Sikveland Kommedals hovedfagsoppgave *Hunden – fra naturvesen til kulturvesen* fra 2004 er den med (Kommedal, 2004, s. 74). I mellomtiden har Canis blitt etablert og fått fotfeste. I 2001 ga Cecilie Køste og Morten Egtvedt ut *Klikkertrening for din hund* basert på Pryors treningsprinsipper (Køste og Egtvedt, 2001) og markerte med dette starten på en ny periode i norsk hundetrening.

Da klikkertreningen kom til Norge, var den harde og den myke skole godt etablert. Canis klarer likevel på kort tid å etablere seg som en viktig aktør innenfor en ny type belønningsbasert trening. Gry Løberg mener nøkkelen ligger i markedsføring og gode metoder: ”[D]et som jeg tror kanskje er det som gjorde at Canis ble så store, er at de er veldig gode på markedsføring. Og så er de også flinke, systematiske trenere, og har satt seg inn i ting og utviklet kanskje nye metoder innenfor klikkertreningen (Løberg, intervju). Det Canis også er gode på, er å etablere nettverk. Et viktig begrep i den forbindelse er *oversettelse*. Som nevnt i kapittel 2 innebærer oversettelsesprosesser at aktører klarer å gjøre seg selv uunnværlig, definere andre aktører og snakke på vegne av dem (Callon, 1986), og Canis har vist seg å være svært effektiv på disse områdene.

Canis som klikkertreningens passeringspunkt

Canis klarte raskt å gjøre seg uunnværlig ved å etablere seg som et *obligatorisk passeringspunkt* (Callon, 1986), det vil si ”den posisjonen som definerer og forvalter det som oppfattes som sann kunnskap om feltet, og som blir oversetter av og for alle medspillerne i det nettverket av relasjoner som bygges” (Johnsen, 2004, s. 51). ”Feltet” det her er snakk om, er klikkertrening, og Canis ble raskt det obligatoriske passeringspunktet for kunnskap om denne treningsformen ved å sikre monopol på

⁹¹ NAFO ga for øvrig også ut en revidert utgave i 2001, *Positiv forsterkning. Kunsten å trene og lære* (Pryor, 2001).

Pryors klikkertrening. Året etter Klikkertrening for din hund kom Pryors bok i ny oversettelse av Cecilie Køste, denne gang med tittelen *Ikke skyt hunden. En innføring i praktisk læringspsykologi* og utgitt på Canis Forlag (Pryor, 2002). I 2003 startet Canis en egen instruktørutdanning, og i dag driver rundt 80 Canis-instruktører avdelinger av Canis Hundeskole over hele Norden gjennom franchisevirksomhet (Canis.no). Nettverket stabiliseres dermed gjennom avtaler og økonomiske transaksjoner samtidig som klikkertreningen stadig spres gjennom kurs i Canis' navn.

Tidsskriftet Canis skulle være "Nordens ledende hundetidsskrift på faglig innhold" med artikler skrevet av "profesjonelle hundetrenerne og instruktører, veterinærer, kjente hundebokforfattere og de fremste konkurranseutøverne i Norden" (Køste & Egtvedt, 2001, s. 121). Samtidig lå Canis' største fortrinn i et annet medium. Karen Pryor kommenterer at klikkertreningens raske spredning siden 1990-tallet i stor grad skyldes Internett (Pryor, 2002). Canis står bak Norges største nettsted for hundeeiere, Canis.no. Nettstedet informerer om kurs og reklamerer for tidsskrift og bøker, men har også store mengder gratis artikler om hundetrening og atferd samt et ekspertpanel som svarer på innsendte spørsmål. Ifølge statistikk fra urlmetrics.no hadde Canis.no over 150.000 besøkende og nærmere 800.000 sidevisninger per måned i mars 2014. Det vil si at de er enormt populære, og betyr også at de ligger himmelhøyt over neste hundenettssted av betydning, Hunden.no, med 70.000 besøkende og drøyt 80.000 sidevisninger.⁹² Canis, og særlig Canis.no, blir dermed et knutepunkt for oppdatert kunnskap om klikkertrening.

Innrulling og mobilisering

Kate kommenterer at hun tror Turid Rugaas har hatt mer å si for den belønningsbaserte endringen enn Canis:

Tror du Canis har spilt en viktig rolle i å spre nye metoder, eller er det bare en av mange som har bidratt til den utviklingen?

En av mange. [...] Det de har gjort er jo å oversette bøker til norsk. Det er jo suverent. Den biten er kjempeviktig, men samtidig så markedsfører de det jo ikke så mye da. [...] Så jeg tror ikke at de har hatt noen større rolle enn mange andre da. Turid Rugaas er jo den som har hatt størst innflytelse, altså internasjonalt til og med, med den her lille filla si. Den har jo virkelig rystet hundemiljøer på en bra måte. Så jeg tror kanskje hun har hatt den største

⁹² Statistikk fra urlmetrics.no 15.03.2014.

innflytelsen i Norge, og så er det veldig mange som har hengt seg på og støttet opp under det (Kate).

Turid Rugaas tok instruktørutdanningen ved Groruddalen dyreklinikk på slutten av 1980-tallet og drev lenge Hagan hundeskole i Modum (Rugaas, 2000). ”Den lille filla” Kate viser til, er boken *På talefot med hunden – de dempende signalene* som ble utgitt i 2000 (Rugaas, 2000). Her introduserer Rugaas et nytt konsept i hundeforståelsen, nemlig *de dempende signalene* (Rugaas, 2002). De dempende signalene kan ses som en klar motvekt til den utbredte tendensen til å plassere alle hunders signaler på en skala med dominans og aggresjon i den ene enden og underkastelse i den andre (se for eksempel Järverud & af-Klinteberg-Järverud, 1998; Nordenstam, 1979; Steen & Wilsson, 1987).

Rugaas hevder at mange av hundens vanlige og dagligdagse atferder som å vende hodet bort, gjespe eller slikke seg på leppene også har en viktig signalfunksjon (Rugaas, 2000). Ifølge Rugaas er hensikten imidlertid verken å signalisere dominans eller underkastelse, men rett og slett å dempe eventuelt ubehag eller tilløp til konflikt. Basert på ny kunnskap om ulvers signaler og egne observasjoner av hunder, omdefinerer dermed Rugaas hunden fra et konfliktorientert til et konfliktløsende flokkdyr med stor medfødt evne til å unngå fysiske konfrontasjoner (Rugaas, 2000). Når Kate mener at Rugaas har vært viktigere enn Canis, tar hun ikke høyde for at Canis sprer mer enn klikkertrening. Uten Canis er det slett ikke sikkert at det hadde vært noen dempende signaler i Norge. Boken ble utgitt av Canis Forlag i 2000, etter at den først ble publisert i USA i 1997 (Rugaas, 2000).

I motsetning til Egtvedt og Køste, har Rugaas en tydelig etisk tilnærming og er i tillegg opptatt av at metodene skal være ”naturlige”. I *På talefot med hunden* skriver hun blant annet ”Hvorfor tyr vi mennesker så altfor lett til fysisk vold? Tenk hvor utrolig skremmende det er for en liten hund å bli truet og tatt fysisk av en kjempe som er mange ganger så stor som den selv” (Rugaas, 2000, s. 69). Rugaas driver i dag utdanning av hundetrenerne gjennom Turid Rugaas Hundetrenerskole, og i intervju framhever hun at metodene hun bruker ikke skal skade eller skremme hunder:

[H]elt fra starten har det vært noen få punkter som har vært klinkende klare: Vi har ikke rett til å gjøre noe som skremmer eller skader en hund. Hundens velferd står først på lista. Metodene som brukes skal være så naturlige som mulig og gjøre det lett og enkelt for hundene å lære, det er det mest effektive og det som gjør at de

lærer raskt. Vi må lære oss hundens språk så vi lett kan se hva de føler i en situasjon, og kunne rette oss etter hundens behov (Rugaas, intervju).

Det er ingen hemmelighet at Turid Rugaas er kritisk til mye av det som foregår innenfor den ”positive” hundetreningen, inkludert klikkertrening. I et blogginnlegg om moteretninger i hundetreningen, skriver hun for eksempel at noen hunder rett og slett ikke har særlig godt av klikkertrening (Rugaas, 2011). Det er heller ingen hemmelighet at Morten Egtvedt mener at fokuset på kroppsspråk og dempende signaler kan gå for langt. I artikkelen ”9 grunner til at positiv hundetrening ikke virker” i *Canis* 3/2006 skriver han blant annet at ”[h]vis ting går galt er det ikke hunden sin skyld, men ’at vi ikke kan lese hunden sitt kroppsspråk og oppføre oss deretter’. Ærlig talt – dette er noe av det verste tullpratet jeg hører fra ’snille hundetrener!’” (Egtvedt, 2006, s. 42). Gjennom *Canis* kobles like fullt klikkertrening og dempende signaler sammen, og *Canis* framstår som en aktør som snakker på vegne av Rugaas. Rugaas ble også rekruttert til *Canis.no*’s ekspertpanel, der hun svarte på innsendte spørsmål i perioden 2000–2004 (*Canis.no*, 2004). På samme måte ga *Canis* senere ut boken *100 % positiv hverdagslydighet* av Arne Aarrestad på *Canis Forlag*, og Aarrestad ble innrullert som ekspert. Samtidig som *Canis* etablerer seg som klikkertreningens obligatoriske passeringspunkt, klarer dermed *Canis* å gjøre sine interesser sammenfallende med en rekke andre aktørers og snakker på vegne av dem.

Den viktigste delen av oversettelsesprosessen er imidlertid at *Canis* også klarer å innrullere hundeeierne selv i nettverket. Det er i stor grad ”vanlige” hundeeiere som forvalter, diskuterer og videreformidler (fag)kunnskap om hund på *Canis.no*, og Morten Egtvedt beskriver den typiske *canis*-brukeren som en intelligente hundeeier som har fått smaken på klikkertrening:

Vi har 150 000 unike besøkende på vårt nettsted hver måned, så det er naturlig nok alle slags hundeeiere innom oss på en eller annen måte. Men hvis jeg skal beskrive den typiske ”*Canis*-disippelen” er det en intelligent hundeeiersom har lest en eller flere av våre bøker om klikkertrening, prøvd det ut med sin egen hund, og fått en skikkelig a-ha opplevelse med hvordan det er mulig å trene hunden gjennom positiv forsterkning og frivillig atferd. Når hundeeieren først virkelig ”tar” dette, skjer det noe som ikke kan avlæres (Egtvedt, intervju).

Canis har aldri lagt skjul på at de er et kommersielt foretak som siden starten i 1998 har solgt bøker, hundeutstyr, kurs og franchisevirksomhet. Kunnskapen har blitt demokratisert, men har også blitt en salgsvare. I 2012 etablerte *Canis* butikken *Canis*

City i Trondheim, men i 2013 gikk Canis AS konkurs (Hunden.no, 2013). Før den tid levde Canis imidlertid etter sin lære. Aktive forumbrukere høstet poeng, gavekort til nettbutikken og klikkere med Canis-logo. Med andre ord lønnet det seg å være innlogget og delta aktivt. Gjennom disse tiltakene spredte Canis egenreklame og sørget for trafikk til nettbutikken samtidig som treningsprinsippene ble spredt og markedsført uten særlig innsats.

Ny viten om ulv og hund

Da klikkertreningen kom til landet var det allerede flere ulike hundeforståelser i omløp. ”I flokken finnes ingen snillisme eller barmhjertighet”, skrev Nordenstam i 1992 (1992, s. 31) og viste til den strenge hundefar. Hallgren skrev på sin side om flokkens behov for samhold og samarbeid, og viste til den milde hundemor (Hallgren, 1990). Av disse hadde den ”harde” hundeforståelsen en anselig utbredelse. I boken *Hundens beste venn* skriver for eksempel forfatterne at ”[i] år 2000 er fremdeles de vanligste rådene ”ta hunden hardere” eller ”du har ikke tatt den hardt nok og vist hvem som er sjefen” når utfordrende og problematisk atferd viser seg” (Fjellanger et al., 2000, s. 15). I *Hundeskolen* fra 2002, en omarbeidet versjon av *I ulvemors sted* fra 1987, anklager Johan B. Steen og Erik Wilsson den nye dressurpedagogikken for å ikke være kunnskapsbasert:

Den nye dressurpedagogikken er ikke kunnskapsbasert, den er ikke basert på kunnskap om hundens biologi. Den prediker heller erfaringer fra hvordan delfiner og spekkhuggere læres opp til å hoppe gjennom ringer og leke sisten. Man skal ikke ha mye biologisk kunnskap før man forstår forskjellen på en delfin og en hund (Steen & Wilsson, 2002, s. 179).

Steen og Wilsson uttrykker her en grunnleggende forskjell mellom klikkertreningen og ”tradisjonell” trening: Klikkertreningen tar rett og slett ikke særlig mye hensyn til om organismen er en delfin eller en hund. Som Karen Pryor, klikkertrenerens opphavskvinne påpeker, fungerer klikkertrening på *alle* arter, inkludert mennesket (Pryor, 2012). Klikkertreningen og læringspsykologien som ligger til grunn for den, gir ingen forståelse av hva en hund *er*, den er bare opptatt av hva en hund *gjør*, og hva som vil påvirke denne atferden i ønsket retning.

I artikkelen ”Natur, Latour og havforskere – hvordan produsere natur?” skriver Jahn Petter Johnsen at det i oversettelsesprosessen gjelder ”å etablere utsagn og

handlinger som riktige og sanne ved hjelp av allianser og mobilisering av ulike ressurser” (Johnsen, 2004, s. 51). En måte å få oppfatninger til å framstå som vitenskapelige og sanne er å koble dem til aksepterte naturlover og vitenskap (Johnsen, 2004, s. 51). På samme måte kan etablerte sannheter bli usanne hvis de ”transformeres til irrasjonalitet, overtru eller ubegrunna påstand” (Johnsen, 2004, s. 51). Gjennom klikkertreningen og den læringspsykologiske treningsdiskursen omtalt i kapittel 7, snakker Canis på vegne av naturlovene og vitenskapen samtidig som ”tradisjonell trening” framstilles som straffbasert overtro og omskrivninger: ”Av en eller annen grunn vil hundeeiere som trener med mye ubehag ofte bruke mange abstrakte begrep som for eksempel ”respekt”, ”autoritet”, ”lederskap” eller de snakker om å etterligne ulver osv.” (Egtvedt & Køste, 2006, s. 21).

I *Modernitetens oppløsning* (2000) setter idéhistoriker Espen Schaanning opp fem punkter som kjennetegner det moderne prosjektet: Troen på sannheten og metoden, troen på siste-instanser, troen på avsløringsstrategier, troen på framskrittet og troen på friheten (Schaanning, 2000, s. 9f). Canis og klikkertreningen kan krysse av på alle disse kriteriene. Klikkertreningen opererer med udiskutable sannheter som bygger på læringsteoriens prinsipper som en universell siste-instans, den vil avsløre de tradisjonelle metodene som uvitenskapelig overtro, den innebærer en fast tro på at hundetreningen gradvis går framover og den vil frigjøre hunder og mennesker fra straffbaserte og uvitenskapelige lenker: ”Når man vet hvorfor hunder oppfører seg slik de gjør trenger vi ikke lenger å tillegge dem menneskelige egenskaper eller motiver. Hunder er slett ikke ’sta’, ’prøver å opponere’, ’protestere’ eller ’teste deg’. De bare gjør det som blir forsterket – ferdig med det” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 19). Ved at lydighet frikobles fra lederskap og straff gjennom læringspsykologien, åpnes det opp et nytt diskursivt mulighetsfelt der trening bare er et spørsmål om forsterkning. Samtidig gir klikkertreningen og læringspsykologien ingen betydning til betegneren ”hund” og det oppstår et diskursivt tomrom.

Da jeg spurte Morten Egtvedt om hensikten bak Canis, svarte han at ”[f]ormålet med Canis er å spre kunnskap om hund og (belønningsbasert) hundetrening. Men det er spesielt klikkertrening (og vår egen versjon av dette) som vi først og fremst jobber med å spre kunnskap om” (Egtvedt, intervju). Canis sprer imidlertid mer enn klikkertrening. Ifølge Adam Miklosi skjer det en omfattende konseptuell endring i forståelsen av

ulveflokken på starten av 2000-tallet (Miklosi, 2007). Den tidligere omtalte ulveforskeren David Mech har for eksempel gått tilbake på sine tidligere påstander om alfastatus og lederskap, og i stedet for alfaulver og dominanshierarkier, er det ifølge Mech riktigere å snakke om foreldre og familiegrupper (Mech 1999, 2000). Ulvers atferd og sosiale organisering er ikke relevant for klikkertrening. Det som imidlertid er relevant for *Canis*, er at den nye forskningen bryter med lederskapsforståelsen som legitimerer de tradisjonelle treningspraksisene, og artikler om ulver og lederskap har fått stor plass i tidsskriftet *Canis*.

Under tittelen ”Trenger vi lederskap” hevdet Helge Asbjørnsen, Randi Helene Tillung og Maj-Brit Iden ved Fjellanger hundeskole i *Canis* 02/2002 at lederskapskonseptet var upresist, uriktig og unødvendig for å oppdra og trene en hund (Asbjørnsen, Tillung & Iden, 2002). I artikkelen ”Fra lederskap til lederrolle” i *Canis* 02/03 forsøkte Kristin Meitz Bru og Silje Kittelsen å erstatte lederskap med ledelsesteori fra arbeids- og organisasjonspsykologi (Bru & Kittelsen, 2003). I stedet for å lede hunden etter gammeldagse og autoritære metoder, burde hundeeieren heller satse på å motivere, skape tillit, være konfliktdepende og belønningsorientert samt veilede og samarbeide for å oppnå ønsket resultat. Dette var ifølge forfatterne også i tråd med lederulvens rolle i ulveflokk (Bru & Kittelsen, 2003). I neste nummer av *Canis* kom den danske etologen Hanne Hjelmer Jørgensen på banen med ”Lederskap fra et etologisk perspektiv”, der hun viste til nyere forskning på ulv og påpekte at det rigide dominanshierarkiet man tidligere hadde tatt for gitt, var utdatert og feilaktig. Hun foreslo at ”lederskap” ble byttet ut med ”foreldreskap”, og at man erstattet ”flokk” med ”familie” (Jørgensen, 2003).

I *Canis* 04/03 fulgte Randi Helene Tillung opp med ”Hvem er sjefen? Lederskap fra et adferdsanalytisk perspektiv” der hun hevdet at hele begrepet måtte vekk:

I det siste er det kommet en motreaksjon mot det tradisjonelle innholdet i begrepet lederskap. Dyktige hundetrenerne som har villet bort fra hardhendt behandling av hunder har forsøkt å omdefinere innholdet i begrepet lederskap. [...] Dette er svært positivt, men jeg vil påstå at "de gamle" har gjort en sørgelig god jobb med å spre sitt budskap om at man må være sjef på den despotiske måten. Da nytter det nesten ikke å definere lederskap på en annen måte - spøkelsene er der - og med en gang man snakker om sjef eller flokkleder får elevene straff i tankene (Tillung, 2003, s. 19).

Tillung påpekte at den vitenskapelig kunnskapen om hunder er svært begrenset, men at den som eksisterer viser vesentlige forskjeller på hund og ulv (Tillung, 2003). Med

referanser til de tidligere omtalte biologene Raymond og Lorna Coppinger argumenterte hun for at hunder ikke er tamme ulver, men har blitt selektert til samliv med mennesker helt fra starten. Hunden er med andre ord ingen ulv i hundeklær, som følge av samevolusjon med mennesket er hunden en fundamentalt annen art og ikke et flokkdyr i det hele tatt:

I følge Raymond og Lorna Coppinger (Dogs, 2001) er det faktisk ganske sjelden man har observert villhunder eller forvillede tamhunder i flokk. Dette gjør jo alle oss som har tatt det for gitt at hunder er flokkdyr ganske forvirret og frustrerte! Coppinger anfører videre at det ikke finnes alfahunner eller alfahanner blant hundene, og at hunder heller ikke danner par. De parrer seg og går hvert til sitt - adios! - slik som en del mennesker jeg kjenner (Tilling, 2003, s. 19).

Hvis hunden ikke er et flokkdyr på jakt etter lederstatus, faller alle argumenter for lederskapets funksjon i hundetreningen bort.

Påstander om at hunder ikke er ulver og at heller ikke ulver er slik de engang var, blir to av trumfkortene i argumentasjonen mot lederskapet og tradisjonelle treningspraksiser i tidsskriftet *Canis*. *Canis* er et tidsskrift for spesielt interesserte, men disse argumentene har fått stor utbredelse gjennom Canis.no. Både ”Trenger vi lederskap” og ”Hvem er sjefen” ble publisert på nettstedet, og i kjølvannet av publiseringene har det blitt startet hundrevis av diskusjonstråder om temaet ”lederskap”. Et eksempel er diskusjonstråden ”Har han blitt familiens overhode?” fra 2012, der en hundeeier ber om hjelp. Den to år gamle hannhunden i huset har plutselig har begynt å knurre mot familiemedlemmer, og i tråd med lederskapstankegangen, mistenker trådstarteren at ”gutten har blitt litt for mye majestet og at jeg ikke har gjort jobben min som leder” (Canis.no, 2012a, innlegg 1). Vedkommende etterlyser tips fra andre forummedlemmer for å få hunden til å finne plassen på rangstigen: ”[...] [H]an ser på seg selv som lederen av flokken vår , og det vil jeg ikke godta . Hva kan jeg gjøre med enkle grep for å få han til å ’jেকে’ seg ned litt ?”. (innlegg 4)” Det viser seg imidlertid at svært få er enige i denne tolkningen av situasjonen. Her er utdrag fra noen av svarene:

Dette handler ikke om at hunden er "sjef" eller overhode i familien, men at han rett og slett ikke liker at dere bøyer dere ned mot snuten hans. Så enkelt er det. Og det må han jo få lov til å si fra om? (innlegg 2).

Foreslår at du leser deg opp på hundeatferd, og går bort fra det som gjaldt for flere tiår siden (innlegg 6).

Kan jeg anbefale en bok som har revolusjonert mange, mange hundehold? En liten, med mange bilder i som tar 20 minutter og lese og har effekt på de neste 20 årene, minst. Den heter "På talefot med hunden, de dempende signalene" og er skrevet av Turid Rugaas. En norsk dame som er veldig flink med hunder og som er anerkjent verden over (innlegg 12).

[J]eg [vil] foreslå at du tar det veldig med ro i et par uker i hvert fall, og ikke trener på hundens intimsone som det første du gjør. I stedet kan du trene på en haug andre ting, som f.eks. klikkertrening hvor målet er at hunden selv skal gå og legge seg i sengen sin. (klikkertrening og shaping kan du lære om her inne, og det er brillante metoder når du ikke skal lene deg over hunden for en periode) (innlegg 21).

Hunder er ikke ulver. Hunder har levd med folk i tusenvis av år, og har innrettet seg etter det. Det betyr at hunder kan ha rang seg imellom, men de har ikke det i forhold til mennesker. Der gjelder andre regler. Og når det gjelder dette med flokkmentalitet blandt ulver, så er det sånn at ulver som lever fritt, har en flokk der de to som er ledere er foreldre for de andre (innlegg 23).

I disse svarene avfeies lederskapsdiskursen som en utdatert myte. Hunder er ikke ulver, mennesket inngår ikke i hundens rangordning, og ulvenes sosiale organisering tillegges ny betydning. Med henvisninger til Turid Rugaas, klikkertrening og ny forskning, demonteres lederskapsforståelsen og en ny hundeforståelse produseres av forumbrukerne. Når betydningen av betegnelsen *hund* endres, endres også praksisene med tanke på hvordan hunder skal forstås og håndteres. "Den knurrende hunden" går fra å betegne motstand mot menneskelig herredømme til å bli en språksterk hund som føler ubehag. Som et av svarene i den ovennevnte Canis-debatten lyder: "Slutt å bøye dere ned til snuten hans, det er det han ikke liker" (Canis.no, 2012a, innlegg 2).

Canis og den nye hunden

Til tross for Hundefaggruppens mobilisering og Cesar Millans popularitet, ser de belønningsbaserte praksisene ut til å stadig vinne terreng. Denne endringen skjer ikke et allerede etablert nettverk, i stedet har det vokst fram et nytt belønningsbasert nettverk parallelt med det "tradisjonelle". Dette nettverket rekrutterer stadig nye aktører og bidrar også til at etablerte institusjoner så smått endrer innstilling. Et eksempel er Norsk Kennel Klub. Riktignok brukes Järveruds bøker fremdeles i instruktørutdanningen, men i medlemsbladet *Hundesport* har det blitt stadig mer fokus på belønningsbaserte metoder og kritikk mot lederskapskonseptet. Blant annet ble David Mechs artikkel "What happened to the term alpha wolf?" publisert på norsk i *Hundesport* i 2011 (Mech, 2011).

Læringspsykologien kom inn i hundetreningen på 1970-tallet, men det er først på 2000-tallet at den truer og etter hvert erobrer lederskapets posisjon. Skillet sto ved Groruddalen dyreklinikk, der teori, praksis og erfaring ble knyttet sammen. Som nevnt i kapittel 7, har Morten Egvedt bakgrunn fra instruktørlinjen ved Groruddalen dyreklinikk, og det samme gjelder Turid Rugaas. Starten på økningen i antall hundeskoler på 1990-tallet (kapittel 7) har høyst sannsynlig sammenheng med instruktørutdanningen til Groruddalen dyreklinikk og Turid Rugaas. Det er likevel først med klikkertrening og Internett at belønningsbasert trening blir populær nok til å utgjøre et reelt alternativ til naturmetode, straff og lederskap, og her har *Canis* spilt en sentral rolle. *Canis* mobiliserer klikkerteknologien, Internett, fagpersoner og hundeeiere og framstår som en mektig aktør som klarer å oversette og montere sammen etikk, effektivitet og vitenskap på en måte som plasserer lederskapet og den tradisjonelle treningen på sidelinjen.

Canis er først og fremst klikkertrening, og ikke ”positiv” trening. Som Egvedt skriver i ”9 grunner til at positiv hundetrening ikke fungerer”:

Når noen hører at jeg driver med klikkertrening opplever jeg ofte å bli satt i bås med andre som driver med forskjellige varianter av ”positiv”, ”snill” eller ”myk” hundetrening. Men faktum er at jeg selv faktisk er direkte motstander av veldig mye ”positiv hundetrening” som foregår i Norge (Egvedt, 2006, s. 41).

Likevel blir ikke *Canis* bare et knutepunkt for klikkertrening, men for ”positiv” og belønningsbasert trening og ny viten om hund og ulv. *Canis* er det vitenskapelige navnet på hundeslekten, og vitenskap og fagkunnskap blir nøkkelord for det nye nettverket. Selv om klikkertrening ikke er avhengig av kunnskap om hundens natur, spres viten om hund og ulv via både magasinet *Canis*, gjennom bøkene som utgis av *Canis* Forlag og ikke minst gjennom *Canis.no*. Professor i veterinærvitenskap Daniel S. Mills, kommenterer at selv om prinsippene for operant betinging er svært effektive, kan ny kunnskap om hunders kognitive kapasitet også utnyttes for bedre trening (Mills, 2012). *Canis* bruker imidlertid ikke ny kunnskap om hund for å forbedre belønningsbaserte treningspraksiser, men som argument mot de tradisjonelle praksisene og den hundeforståelsen de bygger på. Effekten blir likevel at *Canis*, ved siden av å spre belønningsbasert trening basert på læringspsykologiens prinsipper, også produserer en ny forståelse av både ulver og hunder.

10. Alfaulver og pølsetanter: Har hundetrening kjønn?

Svarene på lederskapskritikken jeg skrev om i forrige kapittel dukket ikke opp før etter Hundefaggruppens etablering i 2009. Da kom den imidlertid for fullt. I et svar til Tillung, Asbjørnsen og Idéns lederskapskritiske tekster på nettsidene til hundeskolen Aktiv Hund, skriver Magne Gjertsen at den domestiserte hundens historie ikke er mer enn hundre tusen år gammel, og at de grunnleggende instinktive egenskapene for flokkstruktur og ledelse ikke har blitt endret av domestiseringsprosessen (Gjertsen, 2013). Tilsvarende skriver Hundefaggruppens John Henriksen i artikkelen ”Fusk med forskning på lederskap” at ”[h]unden og ulven er samme art! De er disponert fra naturens side til å bli dominert og veiledet av en leder” (Henriksen, 2013, s. 48).

Når ”tradisjonelle” trenere argumenterer mot ”de nye”, setter de gjerne etologi og instinkter opp mot læringspsykologi i en repetisjon av den evige ”født sånn eller blitt sånn”-diskusjonen. Etologifaget gikk imidlertid bort fra den rene instinktlæren i løpet (Barlow, 1991) og skiller i dag ikke skarpt mellom medfødt og lært atferd (Etologi, 2012). Konflikten mellom etologi og læringspsykologi ser dermed ut til å være et fenomen som begrenser seg til den tradisjonelle sfæren av hundetreningen. Der lever den til gjengjeld i beste velgående, til tross for at to av de skarpeste kritikerne av ubehag i hundetreningen, Gry Løberg og Randi Helene Tillung, har mastergrader i dyrs atferd.⁹³ I artikkelen ”Fusk med forskning på lederskap” anklager John Henriksen ”atferdskonsulenter’ og selverklærte etologer i hundebransjen” for å fabrikere forskningsresultater i favør av belønningsbasert trening (Henriksen, 2013, s. 44). Det er god grunn til å anta at Henriksens ”selverklærte etologer” refererer til nettopp Løberg og Tillung. Hvis skillet mellom etologi og læringsteori er et fiktivt skille, er det et annet skille som framtrer som atskillig mer reelt i disse debattene. Flertallet av Hundefaggruppens skribenter er menn,⁹⁴ mens Løberg, Tillung og majoriteten av

⁹³ Løberg har en mastergrad i Companion Animal Counselling fra University of Southampton og er styremedlem i Foreningen Norske Etologer (Foreningen Norske Etologer, 2014). Randi Helene Tillung har en mastergrad i etologi fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU).

⁹⁴ Av de 14 artiklene på Hundefaggruppens nettside har fire kvinnelige forfattere og én kvinnelig medforfatter. Tre av disse artiklene er artikler om hundens helse.

atferdskonsulentene er kvinner.⁹⁵ Det kan dermed se ut som om treningsdebattene har kjønnsmessige dimensjoner.

Denne antakelsen styrkes av tydelig kjønnete forestillinger om hvem som trener hvordan. I foruminnlegget om ”traddiser” og ”positivister” omtalt i kapittel 7, hevdes det for eksempel at ”[p]ositivister er kvinner som ikke har kontroll på hundene sine” og at ”[t]raddiser er menn” (Canis.no, 2011a, innlegg 1). Eller som Kate uttrykker det: ”Stereotypene er jo forskjellige, altså den disiplinære hundetreneren er jo en litt større mann med skjegg og gjerne armyklær da. Mens klikkertreneren gjerne er en sånn liten, naiv jente. Liksom sånn tante. Det er jo stereotypen” (Kate). Et annet eksempel er omtalen av belønningsbaserte trenere som ”pølsetanter”. I det humoristiske startinnlegget i debatten ”Ordbok for nye Canisbrukere”, defineres ”pølsetante” på følgende måte:

Kvinnelig hundeeier som ikke nødvendigvis trener 100% positivt, men som er hellig overbevist om at godbit er svaret på alle hunderelaterte problem. [...]Pølsetantens ultimate drøm, er å bli sett i et innslag på Norge Rundt der hun danser Freestyle sammen med egen hund (ofte en Border Collie) i matchende cowboykostyme (Canis.no, 2011b, innlegg 1).

Det foregår dermed en helt klar diskursiv kjonning av treningspraksisene der ”positiv” trening knyttes til kvinner, og tradisjonell trening knyttes til menn.

Både historisk sett og i dag er det først og fremst kvinner som er involvert i dyrevern og dyrs rettigheter (Herzog, 2010), og det er derfor logisk å anta at kvinner har egenskaper som gjør dem mer tilbøyelige til å velge metoder uten straff og ubehag. Anders Hallgren kommenterte allerede i 1990 at kvinner har lettere for å velge ”myke” metoder og som regel er ”varmere og mykere” enn menn (Hallgren, 1990, s. 62), og i et intervju med bladet *Villmarksliv* 3/2012, mente en kvinnelig jeger at kvinner er bedre egnet til å trene jakthunder fordi de fra naturens side er mer kjærlige, tålmodige og pedagogiske (*Villmarksliv* 3/2012, gjengitt Oslo hundeskole, 2012). Klikkertreningsinstruktøren Atle mener for eksempel at det handler om både empati og fysikk:

Jeg er veldig glad for at det finnes menn i undersøkelsen din også, fordi det er jo en enorm forskjell. Fordi det er jo påfallende hvor mange damer som heller latent mot superpositiv trening og belønningsbasert, og det tror jeg sikkert har noe med

⁹⁵ Av 21 NAS-godkjente atferdskonsulenter er 19 kvinner (NAS, 2015).

empati og de bitene der og gjøre, men kanskje like mye om fysikk. Det er mye lettere for meg å slenge en hund enn det er for en liten jente (Atle).

Den svært sparsomme forskningen som finnes på området, forteller at det kan være noe i påstandene om kjønnsforskjeller i treningspraksiser. Psykologene Amanda Jones og Robert Josephs har gjennomført et studie som viser korrelasjon mellom testosteronnivå og tilbøyelighet til å rope og bruke fysisk makt mot hunden i konkurranser (Jones & Josephs, 2006), og i masteravhandlingen *Belønning er egnet til å gjøre hunden lydig* fant Randi Helene Tillung at majoriteten av mennene i materialet hennes straffet mer og belønnet mindre enn kvinnene (Tillung, 2006, s. 38). Jeg er imidlertid interessert i å finne ut om det går an å forstå de tilsynelatende kjønnsforskjellene i treningspraksiser uten å måtte vise til menn og kvinners fysikk og medfødte egenskaper. I *Meeting the Universe Halfway* skriver Karen Barad at det som framstår som menneskers personlige valg, like gjerne kan forstås som effekter av komplekse nettverk som også inkluderer historisk spesifikke forhold (Barad, 2007, s. 23). I lys av den historien jeg allerede har beskrevet, vil jeg derfor undersøke om det er faktorer og forhold, både historiske og nåtidige, som gjør de aktuelle praksisene lettere tilgjengelige for henholdsvis menn og kvinner.

Kjønnskiftet i hundetreningen

I den tidligere omtalte artikkelen ”Hunden og vi” framstiller Nordenstam den norske hundekulturen som nokså ensartet før ”de nye” kom på banen:

Bruken av hunden i menneskes tjeneste i norsk sammenheng, kom i fokus fra 1911 og videre framover i 1970 årene. Da var fremdeles brukshundtanken styrende. De senere år har hunden dessverre i økende grad blitt mer en selskapshund. Samfunnets urbane utvikling brakte etter hvert Brukshundtradisjonene i skyggen, på bekostning av det å bare ha hund. Og mennesket har heller aldri vært fjernere fra naturen en nå! (Nordenstam, 2009, s. 4).

*Brukshundkulturen*⁹⁶ har alltid stått sterkt i Norge. Norsk Kennel Klub ble for eksempel stiftet i 1898 etter initiativ fra jegermiljøet (Lie, 1998) og mye av fagkunnskapen når det gjaldt hund og hundehold har tradisjonelt blitt forvaltet av personer og organisasjoner med tilknytning til politi, forsvar og jakt. Nordenstam nevner en rekke store navn innen den norske (bruks)hundekultur, og med ett unntak, Mimi Lønnum, er alle Nordenstams

⁹⁶ Brukshund: begrep som i vid forstand brukes om hunder som har en funksjon ved siden av å være familiemedlem og i snever forstand om hundesport som involverer søk og lydighet.

storheter menn (Nordenstam, 2009, s. 13). At brukshundkulturen var en mannsdominert kultur kommer også til uttrykk gjennom litteraturen; eldre hundelitteratur er gjerne skrevet av menn med erfaring fra jaktmiljø (Sigurd Skaun, Johan B. Steen), forsvar (Gunnar Soot) eller politi (Reidar Sveen, Otto Preiss, Ivar Steinbeck). I denne litteraturen omtales hundeeieren konsekvent som ”han”, det blir ofte referert til *hundemenn* med spesielle medfødte evner (se for eksempel Koch-Kostersitz, 1966; Soot 1950; Sveen & Preiss, 1945), og spørsmålet ”skal husmoren ha et ord med i laget?” i *Boken om hunden* fra 1966 viser klart at hund var mannens domene (Koch-Kostersitz, 1966, s. 24).⁹⁷

Hund og hundehold er fremdeles maskulint konnotert. I leksikonet *Men & Masculinities: A Social, Cultural, and Historical Encyclopedia* (Kimmel & Aaronson, 2004) er hund et eget oppslagsord, og artikkelforfatter Michael Ramirez nevner en rekke måter hund, menn og maskulinitet knyttes sammen på (Ramirez, 2003). Med ujevne mellomrom dukker det også opp undersøkelser som bekrefter det spesielle forholdet mellom hunder og menn, gjerne presentert under ulike varianter av tittelen ”Mannen er hundens beste venn”. Særlig populært i den forbindelse er det påståtte motsetningsforholdet mellom ”hundemennesker” og ”kattemennesker”, der konklusjonen ofte er at menn foretrekker hunder og kvinner katter (se for eksempel Perrine & Osbourne, 1998). I artikkelen ”Som hund og katt? Kjæledyr i norske husholdninger” i Statistisk Sentralbyrås publikasjon *Samfunnsspeilet* 4/1994 kommenterer artikkelforfatter Jan Erik Kristiansen at hunder forbindes med lydighet og disiplin, mens katter assosieres med selvstendighet og frihet. Hypotesen var derfor at menn oftere hadde hund:

En ikke unaturlig hypotese med utgangspunkt i det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret, ville være at menn oftere har hund og kvinner oftere katt (selv om vi nok her burde hatt opplysninger om hunderase: noen hunderaser må vel sies å være mer ”maskuline” enn andre) (Kristiansen, 1994, s. 20).

⁹⁷ Svaret er for øvrig verken klart ja eller nei, men forfatteren påpeker at hunder med lang pels er upraktisk å ha innendørs, ”og det er vel som regel husmoren som må ta hår og skitt etter den” (Koch-Kostersitz, 1966, s. 24).

Tallene viste ganske riktig at 10 prosent av aleneboende menn hadde hund mot 5 prosent av kvinnene (Kristiansen, 1994, s. 20).⁹⁸ Spørsmålet er om de antatte sammenhengene mellom hund og menn fra 1994 fremdeles er gyldige tjue år senere.

”Det er jo flest kvinner generelt som trener hund. Altså på hundekurs. Det er godt mulig at det er mange menn som konkurrerer og sånne ting, men de som oppsøker kurs og utdanning, det er kvinnfolk”, sier Kate om dagens hundetrening (Kate). Atle, som ovenfor mente at det er stor forskjell på menn og kvinners treningspraksiser, har også inntrykk av at det generelt er kvinner som trener hund:

Jeg tror det er flere damer som driver med hund på lavt nivå. Jeg har ingen idé om hvordan fordelingen er på hvem som har hund, så det kan godt hende det er noe forskjell der. Men det som jeg ser i hvert fall, er at damer som har hund har mye lettere for å melde seg på kurs og driver på med hund uten at de har tenkt å bli verdensmester (Atle).

Da Adresseavisen intervjuet en familie med nybakte hundeeiere i juli 2014, var det mamma og døtrene som gikk på kurs, mens pappa gikk kveldstur (Adresseavisen 14.06.2014). Atle mener at kvinner har lettere for å drive med hund uten å nødvendigvis ville bli verdensmestere, mens menn satser alt eller intet:

Menn som driver med hund, gjør det enten ikke, eller veldig. Det er hvert fall min erfaring. Det er svært få menn som jeg treffer som driver med hund fordi det er litt artig å holde på. Nei, enten så bare har de en hund eller så skal de trippelgodkjenne redningshund eller konkurrere i eliten eller... [M]en hvis du reiser land og strand rundt på hundekurs eller konkurranser hvor ikke nivået er ”vi sikter mot VM”, så er det jo vanvittig med damer (Atle).

En kikk på resultatlistene forteller imidlertid at kvinnene blir både norgesmestere og verdensmestere. Kvinnelige hundeførere inntok de ti første plassene under NM i lydighet i 2014, og VM i lydighet ble i 2013 vunnet av norske Kjellaug Selsaas (Hundesport, 2014).

8. mars 2011 sendte Norsk Kennel Klub ut pressemeldingen ”Hunden – kvinnens beste venn” som hyllet kvinnenes inntog i de mannsdominerte aktivitetene jakt og hundekjøring (Norsk Kennel Klub, 2011b). Parallelt med utviklingen av belønningsbasert trening ser det dermed ut til å ha foregått et *kjønnsskifte* i hundetreningen. Vi ser den samme utviklingen i USA. I 1970 var 30 prosent av

⁹⁸ For katt var resultatet omvendt.

amerikanske bøker som ble gitt ut om hund og hundetrening skrevet av kvinner, i 2005 var andelen 85 prosent (Markovits & Queen, 2009).⁹⁹ En enkel slutning tilsier at kvinnene kommer inn i treningen når den blir ”myk” og belønningsbasert. For eksempel er 72 av 80 godkjente Canis-instruktører kvinner (Canis.no, 2015). Det er imidlertid lite ”snillistisk” over klikkertrenerne, de framstår like gjerne som beinharde behaviorister som går til verket utrustet med betingete forsterkere og begrep som ”baklengskjeding”, ”forsterkningsfrekvens” og ”stimuluskontroll” i treningsvokabularet (Egtvedt & Køste, 2006; Pryor, 1998). Ved nærmere ettersyn ser det dessuten ut til at det er rikelig med kvinner også innenfor den tradisjonelle treningen. Nordenstam Hundeskoles avdeling i Hedmark og Oppland ledes for eksempel av instruktør Bente Thomassen, og Nina, som trener tradisjonelt, mener at det har vært overvekt av kvinner på alle de hundekursene hun har vært på: ”[H]vis jeg tenker igjennom alle de årene jeg har hatt hund og alle de kursene jeg har vært på, så har det vært mest jenter/damer på kurs” (Nina). Det blir med andre ord for enkelt å si at kvinnenenes inntog i hundetreningen skyldes ”myke” treningspraksiser.

Lederskap og likestilling

En annen forklaring på kvinnenenes tilstedeværelse i hundetreningen er likestillingen. Som Nina uttrykker det: ”Det har vært stort sett menn som har brukt hunder i tjeneste før. Nå er det jo damer både i politiet og i militæret, og slik var det ikke på 40-50-tallet” (Nina). På 1970-tallet kom kvinnebevegelsen, feminismen og likestillingen inn i den norske samfunnsdebatten, men i hundebøkene fra 1970-tallet er det ikke mye likestilling å spore. Mange hundebøker fra 1970- og 1980-tallet framhever at ulvens – og dermed også hundens – sosiale organisering minner om menneskets. For eksempel står det i kennelklubbens *Hundeeieren* fra 1986: ”[Ulven] har et strengt sosialt system med en nøyaktig rangordning, derfor har det vært mulig å tilpasse dem til menneskesamfunnet” (Alin et al., 1986, s. 8).

Ulvens antatte rangordning er til forveksling lik det tradisjonelle kjønnsrollemønsteret i menneskelige familier. ”Hunden betrakter familien som sin flokk. Den anser far for å være flokkleder, og viser ham den største respekten. Han får total hengivenhet og troskap. Etter han kommer de andre familiemedlemmene i tur og

⁹⁹ I 1970 var andelen kvinnelige forfattere 30 prosent.

orden”, skrev for eksempel Anders Hallgren i 1975 (Hallgren, 1975, s. 36). Lederskapsdiskursen og den hierarkiske dominansdiskursen den er innleiret i, støtter dette kjønnsrollemønsteret ved å produsere en kjønnsforskjell som tilsier at menn er naturlige flokkledere for hunden. Som Steen og Wilsson skriver om kvinner og ulydige valper i *I ulvemors sted* i 1987:

Kjære kvinner, er ulykken ute, så stopp heller opp, legg stemmen dypt, gå fram mot hunden, grip den om nakken og rist den. Det beste dere kan si, er Båååå –, for det er den dypeste av vokalene. Opptrinnet illustrerer også hvorfor kvinner vanligvis har vanskeligere for å få en hund lydige enn menn. De har lys stemme. Dessuten er ikke alle så fysisk sterke at hunden tar deres håndgripeligheter på alvor. De beveger seg heller ikke på typisk maskulint vis (Steen & Wilsson, 1987, s. 49).

Ifølge Steen & Wilsson er mørk stemme, fysisk styrke og maskuline bevegelser en forutsetning for å få hunden lydige. En mer sannsynlig årsak til at kvinner eventuelt hadde dårlig kustus på hunden er manglende erfaring fra arenaene der hundetrening foregikk og ble formidlet, nemlig jakt, forsvar og politi.

Den etologisk belagte lederskapsdiskursen er basert på ”the logic of domination” (Haraway, 1978), som ikke bare rettferdiggjør den sterkeste rett ut fra biologiske og ”naturlige” prinsipper, men også menns makt over kvinner. Som Turid Buvik kommenterer: ”[H]vis vi går tilbake til 70-80-tallet og delvis ut på 90-tallet, så hadde man jo den hierarkiske ordning, ikke sant, som en stige og mannen skal være på toppen (Buvik, intervju). Det er likevel noe som endrer seg med tanke på hund, kjønn og makt i lederskapslitteraturen sammenlignet med tidligere hundelitteratur. I hundelitteraturen før 1970 tas den patriarkalske autoriteten tilsynelatende for gitt; både familie og hund var forventet å lystre husets herre. Når alfahannen inntar posisjonen på toppen av familiehierarkiet på 1970-tallet, forsvinner imidlertid det selvfølgelig med denne maktposisjonen.

I hovedfagsoppgaven *Avskaffelse av fysisk straff av barn i Norge 1889-1936*, skriver historiker Bente Halland at fedrene mistet den selvfølgelige retten til å kreve lydighet av kvinner og barn da de ble frigjort fra forsørgerrollen i løpet av 1960-tallet (Halland, 2007). Her finner vi en interessant parallell til hundetreningen: Alfahannen gjør sin inntreden i hundeholdet på samme tidspunkt som pater familias og ”faderkontrollen” svekkes. Den mannlige lederposisjonen tas ikke lenger for gitt, og den må hele tiden bekreftes og reproduseres. Et eksempel er Sven Järverud og Gunvor af

Klinterberg-Järveruds *Din Hund*. På omslaget til den første norske utgaven fra 1983 ser vi en eldre herre sittende ved foten av et tre, omkranset av tre hunder, med en ung kvinne som tilsynelatende henvender seg til dem (Järverud & af Klinterberg-Järverud, 1983). På utgavene av samme bok fra 1990, viser forsidebildet en pyramide av hunder og mennesker med en skjeggete mann på topp (Järverud & af Klinterberg-Järverud, 1990). En mann innehar også plassen nærmest toppen, mens resten av pyramiden består av kvinner, barn og hunder.

Til tross for at det stadig kommuniseres at flokklederen er en mann, åpner lederskapsdiskursen for en kamp om autoritet og makt som ikke nødvendigvis bare sto mellom hund og menneske. I boken *Hundespråk: Hundens atferd i ord og bilder* av Renée Sjøberg (1987), gjengir forfatteren en klage fra en kvinnelig hundeeier som mener hunden tar mannens parti når de ”småslås”. Svaret fra Sjøberg er dette:

La oss anta at hunden oppfatter far som flokkleder nummer 1 og mor som nummer 2. Mellom disse oppstår det altså "strid". Da virker det som om hunden instinktivt overveier situasjonen, og kommer til et resultat som på vårt språk kanskje kan uttrykkes slik: "Alene klarer jeg ikke å fjerne mor fra nestlederposen. Men hvis jeg hjelper og støtter far i denne striden, kan jeg kanskje få sjansen. Da kan vi sammen plassere mor på 3. plass, mens jeg inntar hennes gamle plass som nr. 2" (Sjøberg, 1987, s. 92)

Selv om hunden i dette tilfellet tilsynelatende støttet patriarkatet og maskulin makt, er det tydelig at også kvinner ble ansett som potensielle deltakere i kampen om lederskapet i samme periode som de i mange tilfeller forlater kjøkkenbenken og går ut i yrkeslivet.

Kvinnene ser ut til å ha vært på god vei inn i hundetreningen lenge før den belønningsbaserte treningen løsrivder lederskapet fra lydigheten på 2000-tallet. I boken *Hundeliv i Norge* fra 1998 kommenterer Bjarne Sverkeli forskjellen på Bente, som er i femtiårene og lar mannen Geir ta seg av disiplineringen av hunden, og Trine, som er litt over tretti og ikke ser ut til å ha noen problemer med å holde sin store riesenschnauzer i tømme helt alene:

Jeg er fristet til å tro at Bente tror at hun ikke kan klare det fordi hun aldri har fått sjansen, eller har hatt behov for det. Det har vært mannens selvfølgelige oppgave helt fra starten av, en oppgave han er svært bevisst på. Den yngre Trine har vokst opp med idealer der kvinner har klart å vise at de duger til det samme som menn. Selvsagt klarer hun å håndtere en hund, selv om hun er både tynn og lett. Det er ikke musklene det står på, men vilje og selvtillit (Sverkeli, 1998, s. 26)

Likestillingsloven fra 1978 åpnet for at kvinner kunne innta posisjoner i familie og samfunn som tidligere var forbeholdt menn. På samme tid gjorde lederskapets eksplisitt performative karakter det også mulig for kvinner å innta posisjonen som flokkleder. I løpet av 1980-tallet ble den fysiske maktanvendelsen i mange tilfeller supplert med psykisk og symbolsk maktanvendelse i form av ”lederskapsregler” (Jørgensen, 2003). Disse kunne innebære å gå først ut av døren, spise før hunden fikk mat, nekte hunden adgang til møblene og ignorere den ved hjemkomst (Jørgensen, 2003). Dette er praksiser som ikke avhenger av fysisk styrke eller ”maskuline” bevegelser. Til tross for at den gir menn en medfødt fysisk fordel, kan lederskapsdiskursen dermed også leses som en paradoksallikestillingsdiskurs som kan ha bidratt til å åpne for kvinner i en sfære som tidligere var befolket av familieforsørgende fedre og ”hundemenn” med bakgrunn fra politi, forsvar og jakt.

Hunden og kunnskapssamfunnet

Belønningsbasert trening generelt, og klikkertrening spesielt, fjerner for alvor kjønnsforskjellene. Trening handler ikke lenger om fysisk styrke, autoritet eller alfastatus, men om belønning, timing og teknikk. Samtidig innføres et nytt skille mellom de med (oppdatert) kunnskap og de uten. Som Atle uttrykker det:

[D]et er svært få som utdanner seg som hundetrener nå som kommer til å bråke høylytt om lederskap og dominans, og det er litt av poenget mitt da. Det er litt sånn utdatert metodikk som åpenbart gir resultater, men det er ingen som nå utdanner seg for å bli instruktører som fremmer det (Atle).

Mange av de som formidler belønningsbasert trening har høyere utdanning i tillegg til praktisk erfaring med hundetrening. For eksempel har Gry Løberg og Randi Helene Tillung mastergrader i etologi, Anders Hallgren er utdannet psykolog og Rune Fjellanger er utdannet biolog. Hundefaggruppens John Henriksen er en av dem som har lite til overs for dem som besitter teoretisk kunnskap:

Man trenger ikke lenger være dyktig hundetrener for å belære hundeeiere. [...] Ekte praktiske resultater i den virkelige verden vektlegges ikke av teoretikerne. Når de kan vise til at hundens nese følger etter en godbit, skal dette være bevis for at den ikke trenger irettesettelse når den gjør noe galt. Argumentene støtter seg til tolkninger av forskningsresultater fra forsøk som registrerer resultater i enkeltstående øvelser og styrte situasjoner, for deretter helt ukritisk å bankes igjennom som sannheter og generelle regler for enhver situasjon i hundens liv (Henriksen, 2011, avsnitt 1).

Henriksen skriver at læringsteori aldri kan erstatte tusenvis av treningstimer med ekte dyr, og avslutter artikkelen med følgende utsagn: ”Vi lever nemlig **ikke** i en *teoretisk* verden (Henriksen, 2011, avsnitt 7, orig. uth.).

Vi lever kanskje ikke i en teoretisk verden, men vi lever i et samfunn der kunnskap blir stadig mer viktig. I samme periode som den belønningsbaserte treningen øker i popularitet har kvinner tatt igjen og gått forbi menn når det gjelder utdanning, og fra og med 2001 er det flere kvinner enn menn med høyere utdanning i Norge (Folkehelseinstituttet, 2014b). I 2012 hadde over halvparten av kvinnene i alderen 25-39 år universitets- eller høyskoleutdanning, mens det samme gjaldt omtrent 37 prosent av mennene (Statistisk sentralbyrå, 2013). Blant yngre under 25 år var det i 2011 dobbelt så mange kvinner som menn med fullført høyere utdanning (Folkehelseinstituttet, 2014b), og under overskriften ”Hvor ble det av alle gutta?” skrev Aftenposten.no om ”kvinnekuppet”:

Kvinnene er i ferd med å ta over flere tradisjonelle mannsyrker. Noen eksempler: Ni av ti studenter på Veterinærhøgskolen i Oslo er kvinner. 77 prosent av førsteårsstudentene på profesjonsstudiet i psykologi ved Universitetet i Oslo er kvinner. Syv av ti som starter på legestudiet ved Universitetet i Bergen i høst, er kvinner (Aftenposten 27.08.2011).

”Lederskapstrening er en ferdighet som må læres av noen som kan det. **Hundekjørere, brukshundfolk og jegere** er særlig kjent for å ha lange tradisjoner og stor suksess på dette området. *Dette er en praktisk ferdighet man ikke kan lese seg til*”, skriver John Henriksen (Henriksen, 2013, s. 44, orig. uth.). Til tross for Henriksens protester, er også hundetreningen i ferd med å bli en del av kunnskapssamfunnet. Mye av den belønningsbaserte treningen er relativt kompleks og nettopp noe man i mange tilfeller *må* lese seg til. Høgskolen i Nord-Trøndelag (HINT) tilbyr ”Innføring i hundefag”, et kompetansegivende fag for de som jobber med hund (HINT, 2013), og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) tilbyr en kursrekke bestående som til sammen tilfredsstillende kravet til NAS-sertifisering som atferdskonsulent (NMBU, 2015). Førsteamanuensis ved HINT, Ulla-Britt Bøe, oppgir at 21 av 200 studenter som har tatt hundeutdanningen har vært menn (e-post, 16.06.2014). Professor Bjarne Braastad ved NMBU forteller om den samme kjønnsfordelingen; drøyt 90 prosent av de som tar kursene er kvinner (e-post, 16.06.2014). ”Unge kvinner har nå for

alvor erobret kunnskapssamfunnet”, skriver NOVA-forsker¹⁰⁰ Rannveig Dahle (Dahle, 2004, s. 94). Gjennom dette ser de også ut til å erobre hundetreningen.

Trener eller flokkleder?

Atle mener menn har lettere for å tro på lederskapsfilosofien:

Jeg tror at det er lettere for menn å kjøpe den tesen om lederskap og dominans og den biten der fordi det høres liksom fornuftig ut. Det hele er liksom jakten på næringskjeden, men jeg tror ikke damer like lett tror på det at rottweileren min har tenkt å ta over hjemmet mitt. Jeg tror ikke det (Atle).

Det er ikke så merkelig at kvinner velger bort lederskapsteoriene. Som Randi Helene Tillung en gang påpekte på bloggen sin:

Nå kommer snart de komplette DVDene av "Hundehviskeren" til meg i posten. Som kvinne kommer jeg naturligvis ikke til å få så mye ut av det. Millan slår med skarp observasjon fast i en av episodene sine at "kvinner er den eneste arten som er satt sammen annerledes enn resten". Hans teori rundt kvinners håpløshet med å trene hunder er slik: "en kvinne bruker alltid ømhet fremfor disiplin, og menn bruker disiplin fremfor ømhet. Derfor er menn mer psykologiske, enn følelsesladde. Alle dyr følger dominante ledere; de følger ikke kjærlige ledere" (Tillung, 2008).

Dahle mener at den kjønnsmessig over- og underordningen i helsevesenet ikke handler om eksplisitt nedvurdering av kvinner, det som gjør at kvinnene ikke når opp, er deres antatte egenskaper, ferdigheter og faglige kvalifikasjoner (Dahle, 2004). Tilsvarende ser vi at det er kvinners antatte egenskaper som gjør at de antas som mindre egnet innenfor tradisjonell trening og lederskapsdiskursen. I artikkelen ”Jenter + jakthund = sant” fra magasinet *Villmarksliv*, slås følgende fast i ingressen: ”Damer liker å ha hund, og mye tyder på at de har et bedre grep om hundeoppdragelsen enn menn. Men når det virkelig gjelder er det stort sett menn som får hunden til å lystre. Hvorfor er det slik?” (Villmarksliv nr. 3/12 gjengitt i Oslo Hundeskole, 2012).¹⁰¹ For å finne svaret på gåten, intervjuer Geir Marring, leder av Oslo Hundeskole:

Hundemannen Geir Marring driver Oslo Hundeskole og lever og ånder for brukshunder, enten det er til sauesanking eller jakt. Når jeg spør om jenter er flinkere til å håndtere jakthunder enn gutter, har han mye på hjertet. ”Dette er veldig spennende. Det er helt klart stor forskjell på hvordan kvinner og menn kommer ut når det gjelder samarbeidet med hund” (Villmarksliv 3/12 gjengitt i Oslo Hundeskole, 2012).

¹⁰⁰ NOVA: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

¹⁰¹ Intervjuet er gjengitt i sin helhet på nettsidene til Oslo Hundeskole.

Geir Marring sier i intervjuet at kvinner gjør det bedre i den belønningsbaserte innlæringen:

I situasjoner som ikke er veldig krevende vil hun også få best respons. Det samme gjelder vanlig jakt. Dette skyldes både holdninger og stemmebruk. Kvinner er lysere og vennligere i stemmen enn menn og bruker dominans i mindre grad. De har også skjönt at dressuren går fortere når fokus ligger på belønning (Villmarksliv 3/12 gjengitt i Oslo Hundeskole, 2012).

Når kravene kommer, er det imidlertid menn som gjør det best, ifølge Marring: ”Veldig enkelt kan vi si at kvinner er best på innlæring, mens menn er best på krav”. ”Den lille forskjellen” gjør dermed kvinner litt mindre egnet når det virkelig gjelder, og er dermed en lite attraktiv forklaringsmodell for kvinner som vil lykkes med treningen.

Det finnes også profilerte mannlige aktører innenfor belønningsbasert trening. Morten Egtvedt, Rune Fjellanger, Anders Hallgren og Arne Aarrestad er bare noen få eksempler. Felles for disse er at de understreker at *alle* kan trene belønningsbasert med gode resultater. Belønningsbasert trening er i utgangspunktet kjønnsnøytral, trenerens kjønn og personlige egenskaper har ingen ting med resultatet å gjøre, det er bare kunnskap, tålmodighet og systematisk trening som gjelder. Som Egtvedt og Køste skriver i *Klikkertrening for din hund*:

Mange sier at god klikkertrening er en kunst. Vel, det er noen som påstår at fotball er kunst også. Men både fotball, maling, musikk og klikkertrening er først og fremst snakk om mekaniske ferdigheter. Det betyr at du behøver ikke ha noen spesielle medfødte talenter for å lære hundetrening. Derimot må du øve! Jo mer du øver på å trene hunden din, jo bedre mekaniske ferdigheter får du (Egtvedt & Køste, 2006, s. 7).

Selv om vi tar utdanning og kunnskap ut av ligningen er det derfor ikke så underlig at kvinner velger belønningsbasert. Spørsmålet som bør stilles er dermed ikke hvorfor kvinner velger bort tradisjonell trening til fordel for belønningsbasert, men hvorfor menn tilsynelatende dominerer blant de som *ikke* gjør det.

Et kjønnrom

En av årsakene kan være at menn rett og slett i mindre grad eksponeres for de endringene som har skjedd. En av mine mannlige informanter fortalte for eksempel at

han hadde gått dressurkurs med sin første hund som 18-åring, med andre ord for ca. 30 år siden, men at han siden ikke hadde følt noe behov for det:

Jo faktisk, så var jeg på sånn dressurkurs med første hunden jeg kjøpte meg, og jeg tok appellmerket husker jeg, men jeg har aldri vært helt enige med andre om hvordan. For det er jo gjerne sånn at hvis du kommer på et sånt kurs, så er det at man skal gjøre sånn og sånn, og det ligger ikke for meg. Jeg gjør det sånn som jeg syns jeg skal gjøre jeg, og det har jeg gjort siden da. Jeg følger min egen sunne fornuft, eller hva jeg skal si (Truls).

Gry Løberg som formidler kunnskap om hund og atferd gjennom blant annet foredrag, kurs og Internett, påpeker at det er kvinner som framstår som mest interessert :

Hvem er det som er mest interessert i den kunnskapen du formidler?

Det er folk som kan en del fra før. Det er damer. Jeg opplever egentlig når jeg holder kurs, foredrag og når jeg debatterer, altså sånn type på facebook hvor man legger ut en artikkel og så diskuterer man rundt den, så er det damer. Jeg har inntrykk av at damer er mer åpne for å lære om nye ting og er mer ydmyke for det de ikke kan og tilegner seg mer kunnskap (Løberg, intervju).

Kate har samme inntrykk: ”Jeg tror kvinner er mer interessert, rett og slett. Eller at de ikke har den her avvisende holdningen ”jaja, jeg har sett på hundehviskeren, det holder i massevis. Jeg kan mer om det her enn deg” (Kate). Det samme bildet gir lesertall fra Bladkongen som viser at magasinene *Hund & Fritid* og *Vi Med Hund* i overveiende grad har kvinnelige lesere (Bladkongen, 2014a, 2014b).¹⁰²

Kate forteller at hun i sin praksis som atferdskonsulent møter utfordringer når hun har konsultasjoner med mannlige hundeeiere: ”[D]et er mannfolkene som det er vanskeligst å ha konsultasjon med. Og kanskje fordi at jeg er en ung dame? ’Skal du lære meg om hund? Jeg har da hatt hund siden jeg var 7 år. Jeg har da hatt masse schæfere” (Kate). Hun påpeker også at menn framstår som mindre interessert enn kvinner:

Hvem er det som sitter fremoverlent i sofaen og følger med på alt jeg sier og sluker det? Det er dama. Mens mannen kanskje setter seg litt utenfor sofagrappa og sitter sånn med armene i kors. Altså, han hører på, men det er litt avstand. Og så kan jeg på oppfølgingstimen, da kan det komme fram at han faktisk har hørt, men han skal hvert fall ikke gi inntrykk av at han er interessert, men han kan fremdeles på en måte høre det som blir sagt da (Kate).

I teksten ”Å kople symbolsk kjønns makt til sosiale strukturer” skriver Rannveig Dahle om kjønn i helsevesenet. Her skriver hun blant annet om kjønnning av symbolske rom:

¹⁰² *Hund & Fritid*: 79 % kvinnelige lesere, *Vi med hund*: 81 %

Når menn går inn i kvinnelig symbolske rom, dvs. rom som er kodet som kvinnelig, oppdager de at de mangler en form for symbolsk kapital som ikke er lett å spesifisere, men som er knyttet til det faktum at rommer forvaltes av kvinner og assosieres med kvinnelighet (Dahle, 2004, s. 91 f).

Selv om hundetrening tradisjonelt har vært et maskulint område, ser kunnskap om hund, trening og atferd i dag ut til å være feminint konnotert. Kanskje er kjønnning av de rommene der kunnskap om hund og trening formidles noe av årsaken til at menn i mindre grad eksponeres for nye metoder og i stedet satser på erfaring og ”sunn fornuft”?

Tradisjonell trening som maskulinitetspraksis

I henhold til nyere maskulinitetsteori er ikke maskulinitet noe man *har*, det er, i likhet med lederskapet, noe som må *gjøres* i henhold til kulturelle forestillinger om hva som til enhver tid regnes som maskulint (Beynon, 2002; Connell, 2000). I artikkelen ”Constructing masculinity in women’s worlds: men working as pre-school teachers and hairdressers” beskriver etnolog Marie Nordberg hvordan menn i kvinnedominerte yrker benytter seg av ulike strategier. Noen lar være å vektlegge kjønn og fokuserer heller på likhetene mellom menn og kvinner, mens andre aktualiserer og spiller på nettopp kjønnsforskjell (Nordberg, 2002). Hundetreningen har som nevnt historisk sett vært et maskulint rom, mens dagens kursdeltakere, konkurransevinnere, instruktører og kunnskapsformidlere i stor grad er kvinner. Tradisjonelle treningspraksiser kan være en måte å gjøre maskulinitet på i møte med den kvinne- og kunnskapsdominerte belønningsbaserte treningen. Som Atle sier om menn og hundetrening: ”[D]et skal være litt tøft, det skal være litt testosteron og litt tøft innimellom, og da blir det i hvert fall å henge seg på de tradisjonelle metodene” (Atle). Sol, en annen av informantene mine, har en stor hund og får av og til høre at hun må ”ta ham hardt” (Sol). Da jeg spurte hvem det var som kom med disse kommentarene, svarte hun blant annet at ”jeg har vel litt inntrykk av at de som sier det, det er sånn, store tøffe gutter med store hunder” (Sol).

Kvinner får i stadig større grad utdanning om hund, menn har fra tradisjonelt av erfaring fra maskulint dominerte områder som jakt, politi, forsvar. Og det er også her den tradisjonelle treningen antas å ha best fotfeste. De ”verste” tradisjonelle metodene

knyttet til de mest maskulint orienterte miljøene. Atle plasserer for eksempel fuglehundmiljøet ytterst på positivskalaens minusside:

I Norge spesielt så ville jeg hengt ut litt til tork fuglehundmiljøet, de er helt på den minussiden hvor det slenges og denges voldsomt, rett og slett fordi de i stor grad ikke har skjønt hvordan de kan få en hund til å ikke starte på en fugl når den er avlet for det. Noe som det beviselig gjør (Atle).

At fuglehundmiljøet skiller seg ut med tanke på både kjønn og metodebruk, ser ut til å være en vanlig påstand. I masteravhandlingen nevner Tillung at det var en overrepresentasjon av fuglehundeeiere i materialet hennes, noe som kunne bidra til å forklare den høye bruken av straff blant de mannlige hundeeierne (Tillung, 2006). Fuglehundlitteraturen har siden 1970-tallet vært preget av straff og lederskap, og Tillung mener dette kan skyldes at fuglehundsporten er en mannsdominert sport (Tillung, 2006). Forankret i jakt, forsvar og politi utgjør den tradisjonelle hundetreningen en kraftfull maskulin praksis, og fuglehundsporten er fremdeles et eksempel på et domene der tradisjonell maskulinitet kan blomstre i friluft med børsa over skulderen, bikkja ved siden og lederskapet intakt.

Sinte hvite menn?

”Tradisjonell maskulinitet” og tradisjonell hundetrening ser ut til å ha mye til felles. I en tegneseriestripe av danske Mikael Wulff and Anders Morgenthaler, ser vi en ulv fortelle flokken sin at maskuline verdier også kan innebære å passe barn og gråte. Teksten lyder ”Sekundet før alfaulven Akela mistet sin alfastatus og ble revet i småbiter” (Wumo, 2013). Gjennom den tradisjonelle treningens tilknytning til maskulint dominerte miljøer og den maskuline dominansdiskursen, konstrueres også en bestemt type maskulinitet som er lite forenlig med det moderne likestillingsprosjektet. I mange sammenhenger nedvurderes og marginaliseres denne maskuliniteten (Beynon, 2002), men den får en slags renessanse når den tradisjonelle hundetreningen ifølge Løberg øker i popularitet (Løberg, 2010).

Også i nyere hundelitteratur finner vi en tydelig kjønning av lederskapet. I Rolf Aarkvislas *Trening & dressur* fra 2004 har lederskapet en viktig rolle. Som eksempel på lederskapstrening, skriver Aarkvisla: ”Min bedre halvdel kan for eksempel sitte et sted med en godbit. Jeg sier så til hunden: Gå til mor. Ikke noe negativt i det, og i hvert fall ikke når den oppdager at den får en godbit. Jeg, lederen, har tatt et initiativ og gitt den

en oppgave med et udelt positivt innhold” (Aarkvisla, 2004, s. 50). Tilsvarende finner vi i den helt nye *Hundeboka. Glad og lydig hund på 1-2-3* fra 2014, der Arve Skjelbred Larsen, tidligere hundefører i politiet, beskriver hvordan han måtte gå hardt til verks for å stanse familiens hund fra å dytte kona ut av sofaen (Larsen, 2014, s. 32). Det er kun plass til én leder av familieflokken, og den lederen er gjerne av hannkjønn.

I dagens vestlige samfunn tas imidlertid ikke lenger menns autoritet for gitt. I boken *Masculinities and Culture* kommenterer sosiolog John Beynon at det som en gang var allment akseptert som maskuline verdier, nå gjerne framstår som maskuline laster (Beynon, 2002). Til tross for at lederskap ifølge Nordenstam og Hundefaggruppen handler om omsorg, respekt og tillit (Henriksen, 2013; Nordenstam, 2009), er det ikke til å komme fra at de bærende elementene i lederskapsfilosofien fra starten var dominans og aggresjon. Alfahannen måtte kjempe for statusen med alle midler, og dette inkluderte fysisk maktbruk. Mens denne formen for aggressiv maskulinitet i varierende grad har blitt marginalisert i offentligheten, har den fram til nå hatt gode kår innen hundetreningen. Et eksempel er da Knut Houge, redaktør for nettstedet *Hunden.no*, forsvarte hundeføreren som sparket politihunden under *Dogs4all* (se kapittel 7) med henvisning til nettopp lederskapsdiskursen: ”Hvis vi ser på de arbeidsoppgavene en politihund har, som er ekstreme og hvor politimannen må ha absolutt lederskap over hunden, kan han ikke diskutere med hunden” (Nrk.no 18.11.2013). Betegnende nok satt det en kvinne, Live Kleveland fra Dyrevernalliansen, på andre siden av bordet og påpekte at metodene var fullstendig utdaterte (Nrk.no 18.11.2013).

”De har kanskje ikke makt, men de føler at de har krav på det,” skriver sosiolog Michael Kimmel om maskulinister som kjemper mot det de opplever som kvinnedominans i boken *Angry White Men* (Kimmel, 2014, s. 111, min overs.).¹⁰³ Lederskapsdebatten har mange likhetstrekk med debatter der menn klager over at likestillingen har gått for langt. Det er fristende å lese kampen for lederskapet som kjønnskamp og motstand mot kvinner i hundetreningen, og latterliggjøringen og kritikken av de som sprer kunnskap om atferd og læring som angrep på kvinner som hevder seg i en tidligere mannsdominert sfære. Et forsvar for lederskapet og tradisjonell

¹⁰³ They may not feel powerful, but they do feel entitled to feel powerful.

trening kan dermed også leses som et forsvar for ”tradisjonell” maskulinitet og et konservativt kjønnsrollemønster.

Jeg vil likevel være forsiktig å med å lese forsvaret for tradisjonell trening som et maskulinistprosjekt eller et forsvar for tradisjonell maskulinitet. Som Sally Robinson påpeker i ”Pedagogy of the Opaque: Teaching Masculinity Studies”, er begrepet ”tradisjonell” maskulinitet” blind for historisk spesifisitet og gjør at alle former for ”alternative” maskuliniteter framstår i et positivt skjær (Robinson, 2002). På samme måte utgjør ”tradisjonell” trening en negativ kontrast til den ”positive” belønningsbaserte treningen og skaper et inntrykk av at hunder alltid har blitt trent med lederskap og dominans. Men som jeg har vist, er den mannlige flokklederen et relativt nytt fenomen som kom inn i hundetreningen på omtrent samme tid som likestillingsloven. Tradisjonell trening er et historisk spesifikt fenomen, og når den nå gjenopplives, henger det ikke nødvendigvis sammen med autoritær personlighet, ideologi eller kvinneforakt – det kan like gjerne forstås som motstand mot en utvikling der tradisjonelle maskuline idealer må vike plass for nye tider. Den tradisjonelle jegermaskuliniteten ble for eksempel oppfattet som truet lenge før kvinnelige klikkertrenere og atferdskonsulenter dukket opp i Norge. Allerede i 1987 gikk hele Norges rypeprofessor og lederskapsforkjemper, Johan B. Steen, ut i media til forsvar for jegeren: ”Fra å være helten i jegersamfunnet, risikerer han i dag å bli spottet som naturvandal eller latterliggjort som statussnobb”, skrev han i kronikken ”Jegeren – fra helt til statussnobb” i Aftenposten (Steen, 1987).

”Nytradisjonell” trening har røtter i en tid der menn ikke trengte streve for å finne sin plass i familie og samfunn og der erfaring telte mer enn universitetsutdannelse. I artikkelen ”Hunden og vi” er ikke Nordenstam nådig mot ”de nye”. Han omtaler dem blant annet som ”nyankommede akademikere” og anklager dem for å basere seg på utenlandske referanser i stedet for den erfaringen som er samlet i den norske hundekulturen:

Deres synsninger og holdninger (Ofte med henvisning til utenlandske referanser, hvis troverdighet henges på knaggen forskning), er en fremgangsmåte de benytter for å bygge opp sin autoritet rundt sine meninger. Hvilket de føler er nødvendig, da de selv tydelig gir uttrykk for mangel på grunnleggende erfaring om hund (Nordenstam, 2009, s. 1).

Det aggressive forsvaret for tradisjonell trening og lederskapet framstår i mange tilfeller som en motstand mot modernitet, ikke mot kvinner. Kjønn og utdanning ser ut til å være to akser som krysser i hundetreningen, og når utdannede kvinner med klikkere og belønning tar over føringen, er det ikke bare tradisjonell trening som marginaliseres, også de som driver med den står i fare for å lide samme skjebne. Forsvaret for lederskapet og den krasse kritikken mot ”de nye akademikerne” kan kanskje heller leses som et forsvar for en svunnen tid der erfaringsbasert kompetanse var mer enn godt nok og ekte kunnskap ikke kunne læres fra bøker. I alle tilfeller ser lederskapsdebatten ut til å handle mer om mennesker enn om hunden.

Han, hun og hund

Under overskriften ”Mannen er hundens beste venn” i VG i 2011 intervjues en hundeoppdretter som mener flokklederskap ligger i mannens ”natur”: ”Skal man forlange noe fra hunden og få den til å utføre bestemte oppgaver er nok typiske ’mannlige egenskaper’ gode å ha. Det er mer i mannens natur å være lederen i flokken” (VG 10.06.2011). Han legger imidlertid til følgende: ”Men det betyr jo ikke at kvinner ikke kan lykkes på det området også. [...]. Jeg vet mange kvinner som kjører et fint lederskap overfor hundene sine. Vi ser jo også i konkurranser at det er minst like mange kvinner som gjør det bra” (VG 10.06.2011). ”Minst like mange kvinner” er i mange tilfeller et kraftig understatement. Et eksempel er NM i brukshund, der kvinner har vunnet i rundering, spor og Årets brukshund siden 2010 (NBF, 2015).¹⁰⁴

Den endringen i kjønnsmaktforhold som fremdeles etterlyses i for eksempel helsevesenet (Dahle, 2004) ser dermed ut til å allerede ha skjedd innenfor hundetreningen. Dette har funnet sted mer eller mindre parallelt med at belønningsbasert trening har fått innpass. Det finnes imidlertid ikke holdepunkter for å hevde at det er noen fysiologiske eller psykologiske årsaker til at kvinner er bedre egnet til å trene belønningsbasert enn det menn er. Antrozoolog Hal Herzog har undersøkt sammenhenger mellom kjønn og forholdet til dyr, og slår fast at de innbyrdes forskjellene innenfor hvert kjønn er større enn mellom kjønnene som helhet (Herzog,

¹⁰⁴ Med unntak av Henning Hysing, som ble norgesmester i rundering i 2014 med hunden Ace of Spades.

2010).¹⁰⁵ Det er heller ikke noe som tyder på at kvinner i større grad enn menn prioriterer etikk over effekt i hundetreningen. Det er ikke bare myke kvinner som ikke vil bruke straff; et samlet internasjonalt fagmiljø advarer mot bruk av ubehag i hundetrening og hevder at lederskapsteoriene og ulvemodellen er uten vitenskapelig hold (se for eksempel Bradshaw, Blackwell & Casey, 2009; Welfare in Dog Training, 2009). Kjønnsskillet i hundetreningen går derfor ikke mellom autoritære menn og omsorgsfulle kvinner, men mellom gammel og ny kunnskap, og det kan se ut som om menn i noen tilfeller er i ferd med å spille seg selv ut på sidelinjen når det gjelder hund. Hunde-Norge er i ferd med å bli en del av kunnskapssamfunnet, og der har kvinnene befunnet seg lenge. ”Hundemannen” er allerede en utdødd rase, og når alfahannen fortrenses til fordel for akademiske ”pølsetanter”, blir det maskuline rommet snevrere.

Det er for øvrig ikke alle som er enige i at det er et kjønnsskille i treningen. Ut fra Kates erfaringer med trening, mener hun at de kjønnete stereotypiene ikke har rot i virkeligheten:

[J]eg har møtt ganske mange beinharde kvinnfolk som tar bikkjene sine råhardt, og jeg har også sett politifolk trene hunden og rose den, går opp i det høye toneleiet som ikke egner seg for en mann i det hele tatt. Jeg har ikke forutsetning for å si at det er lettere for kvinner å falle inn i den positive siden og menn å falle inn i den negative, eller den tradisjonelle. Der har jeg ikke forutsetninger. Det er stereotypien som fremdeles sitter igjen i hodet mitt som sier det. Men jeg tror ikke at det nødvendigvis er sånn (Kate).

Hun mener valg av treningsmetode har mye med tilfeldigheter å gjøre:

Jeg tror det kan være litt tilfeldig, jeg, hvilken gruppe man ender opp i, for det har veldig mye å si hvilke skoler som dominerer på det stedet du bor. For eksempel jaktkultur hvor det er mye jaktfolk, for eksempel rundt Gjøvik, der er det mye mer disiplin enn for eksempel i Trondheim. Det er ikke sånn at slemme folk blir disiplinære hundetrener, og snille, milde folk blir klikkertrenere, det stemmer ikke selv om stereotypien er der (Kate)

Som Kate påpeker, er det mange faktorer som spiller inn i valg av treningsmetoder, og det er alt for enkelt å si at valg av treningsmetoder handler om kjønn eller at lederskapsdebatten er en likestillingsdebatt. Kjønn, viten og hundetreningspraksiser er flettet inn i hverandre på måter som gjør det vanskelig å skille ut hva som er hva. Det er imidlertid også for enkelt å si at det *ikke* handler om kjønn. For å sette det på spissen:

¹⁰⁵ Unntaket er ekstremvariantene: Kvinner er innblandet i langt flere tilfeller av ”animal hoarding”, og menn utøver oftere vold mot dyr enn kvinner (Herzog, 2010).

Det er menn som skriver på Hundefaggruppen, det er menn som snakker om lederskap og korrigeringer i media, det er menn som hevder at kvinner ikke kan få lydige hunder, og det er kvinner som vinner konkurransene.

11. Treningsteknologier

Som vist i kapittel 5 og kapittel 8, blir hunden i løpet av 1900-tallet gjenstand for intens disiplinering. Hunden, som tidligere var enten lenket eller fri, skal i dag være lydige og veloppdragen. I *Dominance and Affection. The Making of Pets* fra 1984 skriver den kinesisk-amerikanske kulturgeografen Yi-Fu Tuan at hundetrening er en prosess preget av dominans og underordning, der konsekvensene fort kan bli smertefulle for hunder som ikke adlyder: “Hunden må ikke være i tvil om hvem som er herre og hva konsekvensene av ulydighet vil være” (Tuan, 1984, s. 108, min overs.).¹⁰⁶ Mye har skjedd siden 1984. I 2012 ble Karen Pryors foreløpig siste bok, *Veien inn i dyrets sinn*, oversatt til norsk og utgitt av Canis Forlag. Her beskriver Pryor klikkertreningen som en vitenskapelig og fullstendig human treningsteknologi:

Nå har vi en ny måte å forholde oss til dyr på. Basert på reell vitenskap har vi utviklet en treningsteknologi. Og som enhver annen god teknologi er det et system som alle kan ta i bruk. De grunnleggende elementene er lette å lære. Det virker på alle arter (og det inkluderer mennesker). Det går raskt. Ting som pleide å ta måneder med tradisjonelle metoder kan nå skje på minutter. Det er fullstendig humant; straff eller tvang er aldri deler av læringssystemet. Og ikke minst; det legger til rette for ekte kommunikasjon mellom to arter (Pryor, 2012, s. 2).

I forrige kapittel viste jeg at endringer i teknologi og praksiser er tett forbundet med diskursive endringer i forståelsen av hunden. I dette kapitlet vil jeg se nærmere på de levde effektene av endringene i treningspraksiser. Hva skjer med disiplineringen av hunden når trening med straff og korrigerende erstattes av klikkertrening? Hvilke levde effekter har klikkertrening som praksis?

Å lære hunder å sitte

Klikkertrening innebærer mer enn bruk av klikker. I *Klikkertrening for din hund* lister Egtvedt og Køste (2006) opp betingelsene for ”ekte” klikkertrening som følger:

1. Fokus på å belønne riktig atferd
2. Hunden skal tilby atferd frivillig
3. Bruk av en betinget forsterker
4. Vi fokuserer på det vi kan se (Egtvedt & Køste, 2006, s. 12).

¹⁰⁶ The dog must not be in doubt as to who is the master and as to the consequences of disobedience.

For å understreke hva som skiller klikkertreningen fra ”tradisjonelle” metoder, vil jeg her sammenligne innlæringen av ”sitt” i *Klikkertrening for din hund* fra 2006 med Nordenstams metode i *NYE Du er sjefen* (Nordenstam, 2005), en revidert utgave av *Du er sjefen* fra 1979.

I *NYE Du er sjefen* skriver Nordenstam at ”[p]raktisk dressur går i sin enkleste form ut på å uttrykke et ord og umiddelbart etter gi hunden en fysisk berøring. Når hunden reagerer korrekt gis belønningen. Etter gjentakelser har hunden forstått – det vil si assosiert ordet med handlingen” (Nordenstam, 2005, s. 58). Innlæringsprosedyren for ”sitt”, går som følger: ”Fra utgangsstilling med hunden sittende ved din venstre side, gjør du høyre om holdt, og kommanderer ”PÅ PLASS og SITT.” Hold lett igjen i kobbelen og trykk hunden på rumpa slik at den setter seg. Alt gjøres i en flytende bevegelse” (Nordenstam, 2005, s. 62).¹⁰⁷ I denne metoden ser vi en gjenklang av Konrad Mosts metoder for innlæring som så vidt ble omtalt i kapittel 8. Hver gang kommandoen blir gitt, blir hunden skjøvet ned og trukket opp i sittende posisjon av føreren inntil den har lært hva ”sitt” innebærer.

I *Klikkertrening for din hund* læres kommandoer inn på en annen måte, det settes på en atferd som allerede eksisterer: ”I klikkertrening starter vi altså innlæringen av kommandoordet ved å si ordet når hunden gjør adferden frivillig av seg selv. Dette gjentas flere ganger til hunden begynner å reagere pålitelig på kommandoordet” (Egtvedt & Køste 2006, s. 103). ”Sitt” læres inn på følgende måte:

Få alltid fram en frivillig sitt før du begynner å legge på kommandoen. Ikke lokk hunden til å sette seg, ikke bøy deg fram eller gjør andre ting – bare vent til hunden setter seg frivillig helt av seg selv, og klikk og belønn for dette. Når du setter på kommandoen er det viktig at du bare sier ”sitt” hvis du er rimelig sikker på at hunden vil gjøre det. Unngå å vanne ut kommandoen. Si ”sitt” én gang med vanlig stemme – ikke sitt-Sitt-SITT!!!! (Egtvedt & Køste, 2006, s. 148).

Prinsippet om frivillig atferd skiller ”ekte” klikkertrening fra andre retninger innen belønningsbasert og ”positiv” trening, og innebærer et brudd med alle metoder som innebærer lokking eller fysisk berøring av hunden. Ved å gradvis øke kravene til presisjon, vil hunden ifølge Egtvedt og Køste etter hvert sette seg hver gang

¹⁰⁷ I *NYE Du er sjefen* gis det instruksjoner for ”på plass sitt”, ikke ren ”sitt”, men da forskjellen er av liten betydning for selve treningsprinsippene, valgte jeg å bruke dette eksempelet framfor å bruke eldre litteratur.

kommandoen gis (Egtvedt & Køste, 2006). Korrekt atferd markeres med *klikkeren*, omtalt i kapittel 9. Før hunden kan lære å sitte på kommando med klikkertrening, må den med andre ord ha lært at klikkelyden betyr at belønning venter. Dette gjør det mulig å kommunisere til hunden nøyaktig når den riktige atferden inntreffer, og Egtvedt og Køste sammenligner klikket med et fotoapparat som tar bilde av den ønskete atferden (Egtvedt & Køste, 2006).

Nordenstam skriver at "[h]ele hundens flokkinstinkt peker i retning av at det er fordelaktig for den å adlyde" (Nordenstam, 2005, s. 66). Dette flokkinstinktet må eieren utnytte ved å innta posisjonen som leder, eller "helt". Nordenstam bruker ros og kos som belønning og advarer særlig nybegynnere mot å bruke matbelønning (Nordenstam, 2005). For å kunne bruke godbiter må eieren allerede ha bygd opp "heltestatus", slik at maten oppleves som en ekstra gunst fra lederen. "Hvis ikke, vil hunden etter kort tid oppfatte føreren som en 'dott' og en 'foringsautomat'. Når automaten er tom vil ikke hunden" (Nordenstam, 2005, s. 60). Lederposisjonen innebærer også korrigerende av gal atferd, og hvis hunden ikke adlyder etter å ha lært øvelsen, skriver Nordenstam at det må tas affære: "Når vi så endelig kan fastslå at hunden kan, da skal vi sørge for at hunden svarer på tiltale. Da skal det aldri skje at du sier 'sitt', og hunden selv velger å bli stående" (Nordenstam, 2005, s. 66). Selv om korreksjonen som regel skjer muntlig, nevnes også "et NEI og et nyp i øret" som eksempel på fysisk irettesettelse (Nordenstam, 2005, s. 114).

Ifølge Egtvedt og Køste setter hunden seg enten fordi den vil ha en belønning, eller fordi den vil unngå et ubehag. Poenget med belønningen i klikkertreningen er at det er en forsterker, med andre ord noe som virker forsterkende på den ønskete atferden. Det er med andre ord hunden som bestemmer hva som teller som en god belønning, og Egtvedt og Køste er ikke redde for å bruke mat: "Snakker man om belønning er det ikke mulig å komme utenom godbiter" (Egtvedt & Køste 2006, s. 55). I klikkertrening brukes ingen form for aversiver eller fysisk korrigerende av hunden. Hvis atferden ikke er korrekt, uteblir belønningen, og manglende reaksjon på kommandoen "sitt" fører bare til mer trening (Egtvedt & Køste, 2006). Det er dermed grunnleggende forskjeller mellom treningsmetodene når det gjelder innlæring, bruk av belønning, håndtering av uønsket atferd og forklaringene på hvorfor hunden adlyder eller ikke.

Hundetrening som maktteknologier

Pryor kaller klikkertrening for en ”ny treningsteknologi”. Til tross for at klikkertreningen foregår uten bruk av straff og tvang, vil jeg argumentere for at den, i likhet med alle andre treningsmetoder, er eksempel på det Foucault kaller *maktteknologier*, det vil si teknologier som “bestemmer individers oppførsel og underkaster dem visse formål eller dominans” (Foucault, 1997, s. 225). I *Overvåkning og straff* skriver Foucault om hvordan man i løpet av 1700-tallet for alvor oppdaget kroppen som gjenstand for maktutøvelse (Foucault, 1999). Denne formen for makt kaller Foucault for disiplin. Disiplinens mål er å skape føyelige kropp, det vil si kropp som ”lar seg underkaste, bruke, forvandle og perfektionere” (Foucault, 1999, s. 122). I artikkelen ”Apparatuses of Animality” spør filosof Stephen Thierman om det gir mening å tenke på ikke-menneskelige dyr som ”føyelige kropp”, og svarer at det gjør det: ”Å lære en hund å sitte ser ut til å være et enkelt eksempel på manipulasjon av en konkret kropp. Muligheten for trening ser ut til å bekrefte en viss grad av føyelighet hos hunden (Thierman, 2010, s. 96, min overs.).¹⁰⁸

Føyelighet oppnås gjennom en rekke disiplinære teknikker, hvorav en av dem er straff. ”Innen alle disiplinære systemer fungerer en liten straffende instans”, skriver Foucault (1999, s. 157). Når Nordenstam korrigerer og straffer uønsket og feil atferd, er det i tråd med det Foucault omtaler som *normaliserende sanksjoner*, en av disiplinens fremste virkemidler (Foucault, 1999, s. 151). ”Disiplinærstraffen har som funksjon å redusere avvikene. Den skal altså først og fremst være en korreksjon”, skriver (Foucault, 1999, s. 159). Denne tanken om korreksjon har en parallell hos den amerikanske hundetreneren og filosofen Vicki Hearne. Hearne var svoren tilhenger av den amerikanske ”Koehler-metoden” (Hearne, 2007). Metoden ble utviklet av William Koehler, en amerikansk hundetrener som vendte hjem fra andre verdenskrig med Konrad Mosts militærdressur i bagasjen (Fischer, 2009). Med bakgrunn i Koehlers bøker, skiller Hearne skarpt mellom *straff* og *korrigering*. Korreksjoner er grunnet i dyp respekt for hundens moralske og intellektuelle kapasitet, mens både overstrømmende ros og juling er uttrykk for grusomhet og manglende respekt (Hearne, 2007). Hvis hunden gjør noe feil, skal den rettes på. Hvis den bevisst gjør noe uønsket, må den få

¹⁰⁸ Teaching a dog to sit seems to be a simple example of the manipulation of a particular body. That is, the possibility of training seems to evidence a degree of docility possessed by the canine.

kjenne konsekvensene. Begge deler vil være ubehagelige for hunden, men ingen av disse handlingene er *straff* i Hearnnes øyne (Hearne, 2007). Det er det heller ikke for Nordenstam. Eller som Nina, som trener etter Nordenstams prinsipper, uttrykker det: ”Jeg mener i utgangspunktet at jeg ikke straffer hunden min i det hele tatt. Jeg korrigerer henne” (Nina).

Foucaults kroneksempel på disiplinen er soldaten og eksersisen (Foucault, 1999). Som vist i kapittel 8 ligger mye av hundetreningens opphav nettopp i militær eksersis, en tradisjon som fremdeles holdes levende gjennom konkurransedygheten (Hallgren, 2011). Foucault skriver at ”[d]et disiplinerte individet totale virksomhet skal inneles og styrkes av korte og klare ordrer: Ordren trenger ikke å forklares, ja, ikke engang å formuleres: Det er nødvendig og tilstrekkelig at den utløser den ønskete atferd” (Foucault, 1999, s. 147). Hundetreningens kommandoer er nettopp slike ordre som skal adlydes øyeblikkelig: ”Er du i hundens øyne en klar og uomtvistelig ’helt’, og du har lært den å sette seg raskt, da smeller baken i bakken med logrende hale på kommando ”sitt!”, skriver Nordenstam (Nordenstam, 2005, s. 66). Samtidig peker Foucault på at kommandoen skal være fullstendig kroppsliggjort av individet, den skal være automatisert. Det samme gjelder i klikkertreningen, atferden skal være under *stimuluskontroll*, noe som oppnås gjennom møysommelig og nøye planlagt trening (Egtvedt & Køste, 2006), og som resulterer i det samme som hos Nordenstam, nemlig at hunden adlyder øyeblikkelig. Som Arne Aarrestad skriver om innkalling med klikkerprinsippet i *100 % positiv hverdagslydighet*: ”Vi ønsker å ”hjernevaske” hunden på lyden, slik at den reagerer automatisk, ikke tenker seg om” (Aarrestad, 2008, s. 119). Denne ”hjernevaskingen” oppnås uten aversiver, men innebærer samtidig en fullstendig kroppsliggjøring av disiplinen for hundens vedkommende.

Sammenlignet med Nordenstams metode framstår klikkertreningen som en elegant og smertefri treningsteknikk. Klikkertrening representerer imidlertid på ingen måte en mindre disiplinær maktutøvelse. Foucault skriver at disiplinen ”analyserer og bryter ned; den bryter ned individer, steder, tid, bevegelser, handlinger og operasjoner. Den bryter dem ned i komponenter slik at de på den ene side kan bli sett, og på den annen side endret” (Foucault, 2007, s. 56). I klikkertreningens intense fokus på observasjon, presisjon og oppdeling av atferd finner vi nettopp denne oppdelingen i små bestanddeler som gjør det mulig å forme atferd og oppnå lydighet. Til hjelp for

innlæringen er det for eksempel et skjema i *Klikkertrening for din hund* som eieren skal fylle ut etter hvert som de ulike delmålene nås:

NR.	DELMÅL/KRITERIER	GODKJENT/DATO
7.1	Hunden setter seg frivillig foran deg.	
7.2	Si "sitt" når hunden er i ferd med å sette seg frivillig.	
7.3	Si "sitt" mens hunden ser på deg (før den har begynt å sette seg frivillig).	
7.4	Si "sitt" når hunden ser en annen vei (før den har begynt å sette seg frivillig)	
7.5	Si "sitt" i gradvis vanskeligere situasjoner.	
7.6	Bli sittende 5 sekunder uten forstyrrelser.	
7.7	Bli sittende 10 sekunder uten forstyrrelser.	
7.8	Bli sittende 5 sekunder med forstyrrelser.	
7.9	Bli sittende 10 sekunder med forstyrrelser.	

(Egtvedt & Køste, 2006, s.148)

I klikkertreningen observeres hver minste detalj av atferden, mer avanserte atferder brytes ned i enkeltmomenter og settes sammen igjen. Hunden observeres, atferd måles, og kriterier krysses av mens atferd formes. Den klikkerte hunden framstår dermed som gjenstand for intens disiplinering.

Frihet

En vanlig kommando for hunden er "fri", det vil si at hunden har lov til å gjøre som den vil innenfor visse grenser. Ifølge Nordenstam er dette den friheten vi kan tilby en godt trent hund. Det er frihet *fra* disiplin, men det er samtidig *med* disiplin; den innebærer fremdeles at visse regler for akseptabel atferd overholdes, og den gjelder bare så lenge eieren tillater det: "Den skal vite at det er under sjefens gunst den får lov til å springe foran flokklederen (Nordenstam, 2005, s. 70). Som Hearne uttrykker det: "Frihet er å

være under 'fri'-kommando" (Hearne, 2007 , s. 53, min overs.).¹⁰⁹ Frihet er dermed noe som gis hunden på eierens premisser.

Foucaults frihet er imidlertid noe annet. Ifølge Foucault kan makt bare utøves over frie subjekter (Foucault, 1982). Med "frie subjekter" mener Foucault "individuelle eller kollektive subjekter som står overfor et felt av muligheter der en rekke atferder, reaksjoner og holdninger kan la seg realisere" (Foucault, 1982, s. 790, min overs.).¹¹⁰ Hvis alle mulighetene er avstengt, og individet dermed ikke har noe valg, er det snakk om fysisk tvang, noe som ikke er innenfor Foucaults maktdefinisjon. Frihet ligger dermed her i evnen til å gjøre motstand. I utgangspunktet virker ikke Nordenstams hund å ha mye av denne friheten. Nina, som trener etter Nordenstammemetoder, krever for eksempel lydighet av hunden når den har lært: "Jeg mener at en hund skal adlyde når han har forstått oppgaven. Da kan du sette krav til en hund om at han skal adlyde [...] Når jeg da kommer i kravfasen, så er det lettere for meg å kreve det som jeg har sagt, at det da SKAL skje når jeg har sagt det" (Nina). I Ninas utsagn ligger det likevel et premiss om at hunden *kan* velge å gjøre motstand, og det samme finner vi hos Nordenstam. Til tross for at Nordenstam skriver at man ikke må gi hunden få muligheten til å velge selv, kan den i prinsippet velge mellom å lystre og å ikke gjøre det. Den kan nekte å adlyde kommando. Den kan gjøre opprør mot lederen.

Klikkerhunden har tilsynelatende ikke denne friheten. Jeg spurte for eksempel Morten Egtvedt om hvor mye en hund kan og bør bestemme selv. Svaret var som følger: "En hund som er godt trent, kan 'bestemme' alt selv, ettersom den 'vil' det samme som hundeeieren" (Egtvedt, intervju). Klikkertreningen er som allerede nevnt basert på B.F. Skinners teorier og prinsipper om operant atferd og positiv forsterkning. Skinner skrev også en skjønnlitterær bok, *Walden Two*, der prinsippene var omsatt til praksis i et utopisk menneskesamfunn (Skinner, 2005).¹¹¹ Egtvedts svar om at hundens ønsker sammenfaller med eierens, minner om hva T.E. Frazier, grunnleggeren av samfunnet Walden Two, uttaler om frihet:

¹⁰⁹ Freedom is being on an 'okay' command.

¹¹⁰ By this we mean individual or collective subjects who are faced with a field of possibilities in which several ways of behaving, several reactions and diverse commitments, may be realized.

¹¹¹ Opprinnelig utgitt 1948.

”Nå som vi vet hvordan positiv forsterkning fungerer og hvorfor negativ ikke gjør det,” sa han til slutt, ”kan vi være mer bevisste, og dermed også mer suksessfulle i vår kulturelle design. Vi kan oppnå en form for kontroll der de som kontrolleres, til tross for at de følger regler mye mer samvittighetsfullt enn de noen gang gjorde under det gamle systemet, likevel føler seg frie” (B. F. Skinner, 2005, s. 246, min overs.).¹¹²

Denne form for frihet forutsetter en svært gjennomgripende disiplinering. Skinner lar Frazier fortsette:

De gjør det de ønsker å gjøre, ikke hva de er tvunget til å gjøre. Det er kilden til den enorme kraften i positiv forsterkning - det er ingen restriksjoner og intet opprør. Gjennom nøye planlagt kulturell design, kontrollerer vi ikke den endelige oppførselen, men lysten til å oppføre seg - motivene, begjæret, ønskene (Skinner, 1974, s. 246, min overs.).¹¹³

Klikkertrening er nettopp eksempel på denne type kulturell design, det er et system som har som formål å ikke bare kontrollere atferd, men å kontrollere *vilje*. I lys av Foucault framstår dermed den klikkertrente hunden i treningslitteraturen som *mer* disiplinert og mindre fri enn den tradisjonelt trente.

Hundetrening som apparat for kroppsproduksjon

I *Hundeliv i Norge* trekker Bjarne Sverkeli paralleller mellom lydighetsøvelser og den franske adelens *civilité*, det vil si *dannelse* (Sverkeli, 1998). Jeg vil argumentere for at mye av det som gjør hunden til *hund* skjer gjennom nettopp den ”dannelsesprosessen” som oppdragelse og trening utgjør. Hundetrening er praksiser som inngår i materiell-diskursive nettverk bestående av en rekke ulike aktører, både menneskelige og ikke-menneskelige. Disse nettverkene kan betegnes som det Donna Haraway og Karen Barad kaller *apparater for kroppsproduksjon* (Barad, 2003, 2007; Haraway, 1992). Både atferd, kropper og forståelser skapes gjennom disse apparatene, og når apparatene endres, endres også fenomenene som produseres (Barad, 2003, 2007).

¹¹² Now that we know how positive reinforcement works and why negative doesn't,” he said at last ”we can be more deliberate, and hence more succesful, in our cultural design. We can acheive a sort of control which the controlled, though they are following a code much more scrupulously than was ever the case under the old system, nevertheless feel free.

¹¹³ They are doing what they want to do, not what they are forced to do. That's the source of the tremendous power of positive reinforcement – there's not restraint and no revolt. By a careful cultural design, we control not the final behavior, but the *inclination* to behave – the motives, the desires, the wishes.

Hundens ”natur”

I ”The Actor-Enacted: Cumbrian Sheep in 2001” hevder John Law og Annemarie Mol at aktørers mening og eksistens skapes gjennom gjensidig agering (Law & Mol, 2008). Hunder *er* med andre ord ikke hunder, de *blir* hunder ved at de ageres gjennom møter med mennesker. I artikkelen ”Training Dogs and Training Humans”: Symbolic Interaction and Dog Training” skriver den amerikanske sosiologen Jessica Greenebaum Greenebaum at metoder for hundetrening reflekterer allerede eksisterende forståelser av hunder (Greenebaum, 2010). Mye av det som gjerne forstås som hundens ”natur” *skapes* imidlertid også gjennom praksisene trening og oppdragelse. I artikkelen ”Animal Performances: An Exploration of Intersections between Feminist Science Studies and Studies of Human/Animal Relationships” viser forfatterne Lynda Birke, Mette Bryld og Nina Lykke til Karen Barad og skriver at det som forstås som det ”dyriske” ved hunden, både er en effekt av kulturelle representasjoner og den kroppsliggjøringen som skjer gjennom livslang intra-aksjon mellom hunder og mennesker (Birke, Bryld, & Lykke, 2004). Det ”dyriske” ved hunden er dermed ikke essens, det er noe som gjøres.

Innen den tradisjonelle treningen med fokus på natur og lederskap forstås hunden som et villdyr, og blir behandlet som det. Ulydighet blir forstått som opponering mot lederskapet, og må slås hardt ned på. Interessant nok finnes det flere studier som viser at hunder som blir trent og straffet med aversiver har økt tendens til aggresjon, ulydighet og problematferd (Blackwell, Twells, Seawright, & Casey, 2008; Herron, Schofer, & Reisner, 2009; Hiby, Rooney, & Bradshaw, 2004; Tillung, 2006). Med andre ord ser det ut til at det maktlystne og aggressive villdyret skapes gjennom de praksisene som er ment å temme det, og i lys av dette blir hundens ”ville natur” gjøren, og ikke væren.

Interessant nok ser ikke lederskapspraksiser ut til å være særlig effektive når det gjelder hundens ville opphav, ulven. I *Ikke skyt hunden* viser Karen Pryor til psykologen Harry Frank, som på 1980-tallet gjennomførte en rekke forsøk der han sammenlignet ulver og hunders atferd (Pryor, 2001). Ifølge Pryor hevdet Frank at trening med negativ forsterkning i regelen bare fungerer med domestiserte dyr: ”Alle domestiserte dyr er tilgjengelige for negativ forsterkning. De kan drives, gjetes, ledes og i det hele tatt herses med. Vi mennesker har tilfeldigvis eller med hensikt avlet fram denne egenskapen hos dem” (Pryor, 2001, s. 117). I ”Socialization and Management of

Wolves in Captivity” advarer biolog Erich Klinghammer og Pat Goodman gjentatte ganger mot å bruke aversive metoder på ulver, da de førte til aggresjon og frykt (Klinghammer & Goodman, 1987). ”Naturmetoden” og ”ulvemetode” ser med andre ord ut til å være en metode som bare kan brukes på tamme hunder, og ikke på ville ulver. Kate kommenterer at det at hunder i regelen har høy terskel for å svare på menneskelig maktbruk, gjør det mulig å bruke harde metoder: ”Men nettopp det at hunder har så himla høy terskel for å svare når de blir mishandlet, det gjør jo at vi føler at vi har kjempemye frihet til å gjøre det, for det skal så mye til for en hund å bite sin egen eier. Da skal den virkelig ha blitt pushet” (Kate).

Der lederskapet tar utgangspunkt i hundens natur, tar klikkertreningen utgangspunkt i naturlover, der lederskapstreningen er artsspesifikk og spesiell, er klikkertreneren generell:

Med klikkertrening kan du lære hunden din alt den fysiske og psykiske er i stand til å gjøre, pleier erfarne klikkertrenere å si. Samme om du vil ha en snill og grei familiehund, en jakthund eller en hund som gjør det skarpt i lydighets- bruks- eller agilitykonkurranser vil du ha stor nytte av å lære deg klikkertrening i teori og praksis. Og hvis du vil trene katten, hesten, ilderen, undulaten, barna eller ektefellen, virker de samme treningsprinsippene like godt på dem! (Egtvedt & Køste, 2006, s. 8).

Klikkertreningens hund er verken ulv eller villdyr, det eneste av natur som er relevant, er naturlovene. Klikkerhunden beskrives som en opportunist med lett kapitalistiske tendenser, alltid villig til å bytte atferd i noe den anser har større verdi. Som Egtvedt og Køste skriver i det humoristiske avsnittet ”Til hunden”:

Eierne våre har mange ting som vi har lyst på. De har godbiter, leker og andre morsomme ting. De har kontroll over når vi får gå tur, springe løse, leke med andre hunder og tisse på lyktestolper. De kan til og med bestemme når vi kan få oppmerksomhet og kanskje en liten kosestund. Men nå er den tiden snart over! klikkertrening har kommet til byen, og det er vår sjanse til endelig å ta kontroll over det vi har lyst på” (Egtvedt & Køste, 2006, s. 10).

I klikkertreningen framstår ikke det dyriske ved hunden som relevant, både hunder og mennesker er underlagt de samme læringslovene og på utkikk etter å maksimere gevinsten. Den avgjørende forskjellen er bare at mennesket lettere er i stand til å manipulere og kontrollere miljøbetingelsene. Samtidig innebærer fraværet av straff og korrigerende at også hundens ”natur” blir en annen. I artikkelen ”Training methods and owner–dog interactions: Links with dog behaviour and learning ability” rapporterer for

eksempel veterinærene Nicola Jane Rooney og Sarah Cowan om økt lekenhet og læreevne hos hunder som trenes belønningsbasert (Rooney & Cowan, 2011).

Føyelige kropper og klikkerkloke hunder

Som nevnt ovenfor, er disiplinens mål å skape føyelige kropper. Ifølge Tuan er et kjæledyrs fremste kvalitet passivitet og lydighet. For å passe inn i familien må hunden lære å oppføre seg omtrent som et møbel, og ”det aller viktigste trikket en hund lærer er å umiddelbart adlyde ordren ’sitt’ eller ’legg deg’” (Tuan, 1984, s. 107, min overs.).¹¹⁴ Relasjonen mellom hund og menneske i utgangspunktet er her det samme som Foucault beskriver i *Overvåkning og straff*: ”Mellom disiplinens herre og den som er underkastet disiplinen, er det et signaliseringsforhold: Det dreier seg ikke om å forstå ordren, men om å oppfatte signalet og reagere på det straks, i henhold til en kode som er mer eller mindre fastsatt på forhånd” (Foucault, 1999, s. 147). Den tradisjonelt trente hunden skal adlyde kommando ut fra tanken om at flokkinstinktet driver den til å etterkomme lederens ønsker. Den klikkertrente hunden skal også adlyde kommando, men det er her bildet av den stramme disiplineringen slår sprekker. Målet med ”ekte” klikkertrening er nemlig ikke en passiv hund som mekanisk responderer på signal, målet er en *klikkerklok* hund. Som Egtvedt og Køste skriver:

Klikkertrening begynner virkelig å bli morsomt år du har trent i noen måneder. Du får etter hvert det vi kaller en ”klikkerklok” hund. En klikkerklok hund har virkelig lært gamet, den elsker å trene, den tilbyr atferd så det spruter og er veldig kreativ. Nye øvelser går da utrolig fort å lære inn. Vi håper du får oppleve å trene med en slik hund en gang. Det er et skikkelig kick! (Egtvedt & Køste, 2006, s. 18).

Allerede Konrad Most beskrev ulempene med for streng disiplinering, ute i felten var hundeføreren avhengig av at hunden kunne ta selvstendig initiativ (Most, 1921). Turid Buvik, leder for Trondheim Hundeskole trener hunder for spesialsøk, og forklarer hvorfor passive hunder ikke vil fungere:

[V]år hundeskole har egentlig hatt klikkerprinsippet helt fra dag én, for det som er viktig, det at ”klikker” er mer en filosofi enn selve klikkeren, og det har med operant innlæring og hvordan hunder lærer ting. Du får en passiv hund hvis du skal være restriktiv, og spesielt vi, som driver med spesialsøk og skal ha hunder til å jobbe kanskje en kilometer unna oss, vi kan ikke ha passive hunder. Vi må ha hunder som tør å gå ut [...]. Jeg har vært på Svalbard og søkt etter miljøgifter i et

¹¹⁴ The single most important trick taught a dog is instant obedience to the order ”sit” or ”lie down”.

isbjørntrekkområde, jeg kan trene så mye jeg vil her ute på Ranheim, men jeg kan ikke trene på ”hva gjør vi når isbjørnen kommer?” (Buvik, intervju).

Om hundens vilje forsøkes kontrollert gjennom klikkertreningen, innebærer likevel frihet fra frykten for straff og ubehag en annen type frihet som, kombinert med prinsippet om at hunden selv skal ta initiativ, åpner for helt nye muligheter for atferd og kognitiv virksomhet:

I starten tar det ofte litt tid før hunden gjør ting frivillig. Men etter hvert som den finner ut at du ofte klikker og belønner når den tilbyr adferd, vil den snart bli veldig mye flinkere til å prøve ting på eget initiativ. Den blir på en måte flinkere til å lete ”tampen brenner”. Skal jeg sitte? Ligge da? Ikke det heller? Snurre rundt? Yes! Du verden, så moro det er med slike hunder. Dette er livsglede i praksis! Enkelt? Ja! Effektivt? Jubettsa! (Egtvedt & Køste, 2006, s. 14).

Som Adam Miklosi skriver, gir ulike treningsmetoder ulike miljøbetingelser for hunden, og dette påvirker igjen hundens referanserammer. Ifølge Miklosi kan dette oppsummeres i at treningsmetoden er avgjørende for måten hunden tenker på (Miklosi, 2008, s. 25). En av de sterkeste opponentene mot behavioristiske prinsipper i hundetreningen, var den tidlige omtalte Vicki Hearne. I boken *Adam's Task* rettet hun skarp skyts mot det hun anså som behavioristiske forsøk på å redusere komplekse relasjoner til spørsmål om stimulus og responser basert på laboratorieforsøk (Hearne, 2007).¹¹⁵ Hearne foraktet behavioristene, og mente de ikke tok hensyn til respekt, språk og hundens rett til å velge konsekvensene av sine handlinger (Hearne, 2007). Ifølge Hearne vil behavioristisk stimulus-respons-lære skape dumme og passive hunder: ”Behavioristens hund vil ikke bare virke tankeløs, hun vil være tankeløs” (Hearne, 2007, s. 58).¹¹⁶ Klikkertrente hunder framstår imidlertid ikke som dumme og tankeløse, snarere tvert imot. Som Turid Buvik kommenterer:

Jeg har jo også sett folk som har fått seg sin første hund, og som vil trene positivt, og som går på et klikkerkurs. Og så lærer de ikke hva de skal gjøre når hunden faktisk gjør veldig uønsket atferd, for det er jo et av problemene. De her hundene som jeg kaller litt sånn ’sirkusbikkjer’, de blir så kreative og så voldsomme at de faktisk er et problem for eieren (Buvik, intervju).

¹¹⁵ Opprinnelig utgitt 1986, to år etter Karen Pryors *Don't Shoot the Dog*.

¹¹⁶ The behaviorist's dog will not only seem stupid, she will be stupid.

Law og Mol understreker at det å agere ikke er det samme som å kontrollere, og at resultatene ofte er overraskende (Law & Mol, 2008, s. 58). Det er ikke nødvendigvis slik at ”klikkerkloke” initiativrike hunder er ideelt ikke hvis man ikke behersker redskapene for å roe dem ned, men ”tankeløs” virker uansett ikke som en riktig betegnelse på en klikkertrent hund.

Mennesker

Det er ikke bare hunder som disiplineres gjennom hundetreeningen. Gjennom hundebøkene instrueres eieren i å utføre visse handlinger, med andre ord er også eieren gjenstand for disiplinering. Hundetrening er dermed også *selvets teknologier*, det vil si teknologier som individet utøver på seg selv i den hensikt å endre seg selv i en bestemt og ønsket retning (Foucault, 1997, s. 225). Den disiplinerte Nordenstam-eier må for eksempel være dyktig til å stille krav og til å korrigere, men også til å vise entusiasme og glede: ”Gi av deg selv med kropp og sjel når hunden utfører riktig handling, framfor å gi pølser og kjøttboller. Dessuten: Du skal *ose av selvsikkerhet* (Nordenstam, 2005, s. 72, orig.uth.).

Egtvedt og Køste er på sin side ikke opptatt av verken korreksjoner eller selvsikkerhet. Ifølge dem ligger løsningen på alle treningsproblemer i faktorene *timing*, *kriterier*, *forsterkningsfrekvens* og *forsterkningskvalitet* (Egtvedt & Køste, 2006, s. 36). Den riktige atferden må markeres idet den inntreffer, ikke et halvt sekund før eller etter. Klikkertreneren skal ikke *gi* av seg selv, klikkertreneren skal *trene* seg selv etter nøye fastsatte kriterier, og nøkkelen til suksess ligger i selvdisiplinering og selvkontroll. Resultatet er en stramt disiplinert trener, som Turid Buvik beskriver på følgende måte:

Og, du kan si, det er jo folk som mener de trener positivt, bare de sier ”bra” i ny og ne også, altså, de gjør jo for så vidt det, men på klikkertreningsnivå, vil det jo med antall repetisjoner, timing og frekvens, altså, frekvens på godbiter ... [lager en lyd som et maskingevær] ... ikke sant, du er på en planet som ikke er sammenlignbar (Turid Buvik).

For noe av denne treningen trenger man ikke engang hund. Egtvedt og Køste nevner blant annet flere øvelser der man øver opp timingferdighetene på egen hånd, og anbefaler også å dra på ”Chicken Camp” for å trene klikkertrening på høner (Egtvedt & Køste, 2006, s. 39).

Det er lett å skjønne at hundetrening har effekter for hundekropper, målet med treningen er tross alt å endre og kontrollere hunders atferd. Det er også lett å tenke seg at det har betydning hvorvidt hunder trenes med eller uten ubehag. For eksempel mener klikkerinstruktøren Atle at det er stor forskjell på hunder trent med belønning og med straff:

Enorm forskjell. Og det trenger man ikke være hundefaglig trent for å se. Hvis vi går på youtube og finner lydighetskonkurransvideoer, så vil man veldig ofte kunne se at den hunden her har det topp og gleder seg over det han driver med, eller den hunden her er livredd for å gjøre feil nå. Så hundens atferd i det vanlige vil være helt annerledes hvis den er trent mest med fysisk korreksjon, kontra belønning (Atle).

Treningsmetoder har imidlertid også effekter for menneskekropper. Et eksempel er trening med straff og korreksjoner. For å kunne trene en hund godt ved hjelp av ubehag, må man være god til å påføre dette ubehaget. Egtvedt og Køste hevder at straff er svært forsterkende for den som straffer: ”Å straffe virker forsterkende på den som straffer. Det vil si at for hver gang du kjefter, rykker i båndet eller bruker andre ubehag mot hunden, øker sannsynligheten for at du vil gjøre dette i framtiden også” (Egtvedt & Køste, 2006 s. 30). Egtvedt og Køste kommenterer også at det å slutte å straffe er svært vanskelig når man er vant til det (Egtvedt & Køste, 2006). Dette bekreftes av Kate. Hun begynte med belønningsbasert trening på 1990-tallet, og forteller hvordan det å rykke hardt i hundens bånd fremdeles sitter som en ryggmargsrefleks i henne:

Nå er det veldig mange år siden jeg drev med båndkorreksjoner, men jeg kjenner at hvis jeg blir skikkelig, skikkelig presset, da rykker det i armen på en måte. Og da må jeg holde meg selv, eller som jeg har gjort i det siste: Jeg holder ikke i båndet i det hele tatt. For hvis jeg blir skikkelig, skikkelig presset og det liksom koker i hodet på meg, så kan den komme tilbake. Og da er ikke det at jeg hugger hodet av hunden, men at jeg kommer til å stramme det båndet, og da har han mindre forutsetninger for å klare den situasjonen, så da er det bedre å bare slippe det. For da kan jeg stå å rykke nervøst i armen uten å holde i noen bånd (Kate).

Lederskap handler om mer enn straff. I kapittel 8 kommenterte jeg at lederskapet har en klar performativ dimensjon, hunden må narres til å tro på menneskets fysiske overlegenhet. Dette skjer ikke bare gjennom straff og korrigerende, det skjer også gjennom kroppsspråk:

Vår utstråling og mimikk er alltid gjenstand for hundens oppmerksomhet. Ut fra vårt kroppsspråk og ansiktsuttrykk leser hunden om den skal bry seg om det vi sier eller ikke. En kommando skal derfor alltid uttrykkes med bydende positiv myndighet og krav til utførelse (Nordenstam, 2005, s. 61)

Hvis hundeeieren feiler med tanke på utstråling, kroppsspråk, stemmebruk og mimikk, kan resultatet bli ”dotten”: ”Usikkerhet og ’dottete’ oppførsel vil alltid smitte over på hunden, slik at den ikke tar kravene høytidelig” (Nordenstam, 2005, s. 61). I artikkelen ”Power Posing: Brief Nonverbal Displays Affect Neuroendocrine Levels and Risk Tolerance” beskriver forfatterne hvordan ”maktsterke” og ”maktsvake” positurer” påvirker hormonnivåer og følelser (Carney, Cuddy & Yap, 2010). Hormonmålinger viste at maktsterke positurer (åpent kroppsspråk, ta stor plass) førte til at testosteronnivået økte hos både kvinner og menn, og deltakerne rapporterte om selvopplevd følelse av makt. De maktsvake positurene (lukket kroppsspråk, ta liten plass) hadde motsatt effekt (Carney et al., 2010). Å utvise lederskap overfor en hund gjennom kroppsspråk er dermed en praksis som har høyst reelle kroppslige effekter, og følelsen av lederskap er ingen illusjon for den som utøver det.

Hvem er sjefen?

I den tradisjonelle treningen er det åpenbart hvem som er flokkleder og hvem som skal adlyde. Greenebaum skriver at tradisjonell, dominansbasert hundetrening er menneskesentrert i den forstand at den tildeler hunden en underlegen posisjon i hierarkiet (Greenebaum, 2010). Tilsvarende skriver Greenebaum at belønningbasert trening i større grad er sentrert rundt hunden og legger til rette for en mer balansert relasjon mellom hund og eier (Greenebaum, 2010). Klikkertrening skaper en relasjon til hunden som skiller seg markant fra den vi finner i den respektfylte lederskapsdiskursen som gir mening til den tradisjonelle treningen. I første utgave av *Klikkertrening for din hund* presenterer Egtvedt og Køste for eksempel den såkalte ”treningsavtalen”, der første paragraf lyder som følger: ”Når hunden gir deg det du har lyst på, gir du hunden det den har lyst på” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 40). Klikkerhunden er dermed ikke et villdyr som må temmes og tvinges til underkastelse, men skrives fram som en aktiv part i en økonomisk transaksjon der grensen mellom hund og menneske ikke er avgjørende.

Klikkertrening er ikke bare en treningsmetode, det utgjør også en helt bestemt tilgang til verden der atferd forstås i lys av læringslover, og der hunden får en aktiv rolle

i treningsprosessen. Dette kommer ikke av seg selv, som Egtvedt og Køste påpeker, må både hund og menneske ”lære å lære” på nye måter (Egtvedt & Køste, 2006, s. 9). I ”The Body We Care For: Figures of Anthro-zoo-genesis” skriver vitenskapsfilosofen Vinciane Despret om hvordan mennesker og dyr gjennom ulike praksiser kan gjøre seg selv og den andre *tilgjengelig* for hverandre (Despret, 2004). Lederskapspraksisene er først og fremst et eksempel på *hundens* evne til å gjøre seg selv tilgjengelig ved å stille seg inn på menneskets frekvens og gjøre det som blir forventet. Klikkertrening gjør *mennesket* tilgjengelig for hunden på en annen måte enn den tradisjonelle treningen ved at den sterke disiplineringen av eieren åpner for en ny type oppmerksomhet for hundens reaksjoner. Som Egtvedt og Køste skriver: ”Som klikkertrener blir du etter hvert veldig flink til å observere atferd og ’lese hunden’, dele opp treningen i små delmål og øke kravene i små steg tilpasset hunden” (Egtvedt & Køste, 2006, s. 18). Denne prosessen trener mennesker til å være oppmerksomme på hunder. Det handler om det Bruno Latour i artikkelen ”How to Talk About the Body” kaller ”learning to be affected”, det vil si å lære å bli oppmerksomme på og la seg påvirke av nye forskjeller (Latour, 2004, s. 213). Klikkertreneren må lære seg å være oppmerksom på små, små endringer, og hele tiden justere sin atferd etter hundens.

Dette innebærer også at hunden ikke bare skal respondere, den kan også kreve respons. Som Pryor antyder i sitatet gjengitt innledningsvis, utgjør trening med betinget forsterker et system som gjør kommunikasjon mulig på tvers av artsgrensene. Klikkeren er et materiell-semiotisk redskap, og klikket er et tegn som gir mening for begge parter. Som Egtvedt og Køste slår fast: ”Klikkertrening er virkelig toveiskommunikasjon” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 40). Gjennom denne toveiskommunikasjonen tillates også hunden å tre fram som handlende subjekt, og skal treningen fungere, må mennesket også adlyde hunden. Som Egtvedt og Køste skriver i avsnittet ”Til hunden”: ”Å klikkertrene eiere er egentlig ganske enkelt. Det dreier seg altså om å få eierne til å si ”klikk”, og for hver gang de klikker får vi noe vi har lyst på” (Køste & Egtvedt, 2001, s. 10). Eller som klikkertreningsinstruktøren Atle uttrykker det:

[D]e som trener positivt på lag med hunden sin kommer til å være mye mer opptatt av hva hunden driver med, lese adferd, kroppen til hunden, og kanskje prøve å finne ut av hva den vil og hva den driver med. Istedenfor at vi legger opp all treningen i forhold til hva jeg hadde tenkt (Atle).

Hvis vi følger Atles råd og går på youtube.com og ser på filmklipp om hundetrening, kan vi blant annet se filmer fra Canis. I klikkertreningsfilmen *Clicker training "high drive" dogs* (Canis TV, 2009) ser vi en hund som hele tiden tar kontakt med føreren og mottar belønning. Hvis man ikke visste på forhånd at det dreier seg om en hundetreningsvideo, kunne det like gjerne vært en video om en hund som trener et menneske til å gi fra seg tennisball og godbiter. Hvis vi med Foucault forstår makt som evnen til å påvirke andres atferd (Foucault, 1982), er det åpenbart at også hunden utøver makt, og det er uklart hvem som egentlig trener hvem.

Nye mulighetsrom

Klikkertrening framstilles gjerne som en fantastisk nyskapning som vil revolusjonere både trening og forholdet mellom hund og eier. Vellykket klikkertrening krever imidlertid hard trening og selvdisiplinering, og det er mye som potensielt står på spill, inkludert behaviorismens allerede noe frynsete rykte. Som Haraway skriver i "Training in the Contact Zone" (Haraway, 2008):

Når det gjøres riktig, utløser positiv forsterkning en kaskade av glad forventning og kreative spontanforslag for å teste ut hvor interessant verden kan være. Når det gjøres galt, reduserer positiv forsterkning bare mengden av levergodbiter, tyggeleker og allmenhetens tillit til atferdsvitenskap (Haraway, 2008, s. 212, min overs.).¹¹⁷

I den forbindelse er det viktig å minne om at klikkertrenings historie ikke er uskyldig. Historien om operant betinging og shaping er en historie om laboratorieforsøk med dyr og om bruk av duer i våpenindustrien (se kapittel 8), og klikkertreningen ble utviklet gjennom trening av ville sjøpattedyr i små vanntanker. Til tross for at den framstilles som "positiv trening", har klikkertrening røtter i fangenskap, lidelse og antroposentrisme.

Som treningsteknologi representerer klikkertrening slett ikke noe brudd med disiplin eller menneskelig dominans, det er ingen magisk teknikk som likestiller hunder og mennesker. Klikkertrening er heller ingen garanti for god og etisk trening, på samme måte som tradisjonell trening ikke nødvendigvis handler om mishandling. Smerte og

¹¹⁷ Positive reinforcement, properly done, sets off a cascade of happy anticipation and inventive spontaneous offerings for testing how interesting the world can be. Positive reinforcement improperly done just reduces the stock of liver cookies, chew toys, and popular confidence in behavioral science.

ubehag er ikke nødvendigvis det samme som lidelse, og å straffe godt er vanskelig, men ikke umulig. Det ligger dermed ingen etiske garantier i valg av treningsmetode, og som Donna Haraway liker å påpeke, finnes det ingen uskyldige posisjoner (Haraway, 2008).

Til gjengjeld er klikkertrening en praksis der grensene mellom teknologi og vitenskap, natur og kultur, det etiske og det effektive oppheves sammen med grensene mellom hvem som trener og hvem som blir trent, og som treningsteknologi åpner den for nye måter dyr og mennesker kan agere hverandre på. Ifølge Birke, Bryld og Lykke kan vi tenke på samhandling mellom dyr og mennesker som en koreografert samskapelse av atferd” (Birke et al, 2004). Tilsvarende skriver John Law og Mara Miele i ”Animal Practices” at dyr er effekter som kan forstås som ”performative konsekvenser av sett av praksiser som kan være noenlunde koreograferte, men som i stor grad ikke kan kjennes fullt ut” (Law & Miele, 2011, s. 50).¹¹⁸ Gjennom klikkertreningens apparat for kroppsproduksjon skapes nye hunder, men gjennom trenernes selvdisciplinering og intra-aksjonen med hunden, skapes også nye hundeeiere og nye mulighetsrom for begge parter.

¹¹⁸ Animals are effects. They may be understood as the performative consequences of sets of somewhat choreographed but largely unknowable practices.

Outro

Det gis enkelte opphøyede øyeblikk i ethvert menneskes liv. De preger seg i vårt sinn for bestandig. Hunden kan gi oss slike. Vi kan kanskje ha hatt den lenge, og synes vi kjenner den vel. Den følger oss med øynene, passer på våre minste bevegelser: Skal vi gå en tur? – Vil du jeg skal gå og legge meg, eller skal vi leke? Det er blitt så selvfølgelig at vi ikke bryr oss med det. Men så en dag kan det hende. Hunden ser på oss – ikke for å spørre, den bare ser, og vi ser igjen. Vi er ikke menneske og hund lenger, bare to sjeler som føler seg i ett med uendeligheten. Det hender kanskje bare den ene gangen, og det varer så kort – og for bestandig. Tenker vi senere på hva det var som hendte, kan vi ikke forklare det med ord, ja, mange vil kanskje helst glemme det hele, fordi vi er blitt hverdagsslaver og ikke liker å tenke på det viktigste i livet. Men skulle noen senere spørre oss hvorfor vi er så opptatt av vår hund, den er da ikke mer enn et dyr, svarer vi bare med et smil. For det er riktig det, den er ikke mer enn et dyr, men det er ikke vi heller. Hunden fortalte oss det.

Gunnar Soot, *Hunden og vi*, 1950

Referanser

- 100 % Positive. (2014). *Arne Aarrestad*. Hentet 01.05.2014 fra <http://www.100positive.no/om-oss/100-positive/arne-aarrestad/>
- Aalandslid, V. (2009). *Innvandrerers demografi og levekår i Groruddalen og Søndre Nordstrand* (SSB). Hentet fra http://www.ssb.no/emner/00/02/rapp_200922/rapp_200922.pdf
- Aarkvisla, R. (2004). *Trening & dressur. Hvordan få en tilfreds og lydig hund*. Oslo: Naturforlaget.
- Aarrestad, A. (2008). *100 % positiv hverdagslydighet*. Trondheim: Canis.
- Aarrestad, A., & Linnerud, S. (2011). *100 % positiv problemløsning*. Tiller: Canis forlag.
- Aarrestad, A., & Linnerud, S. (2013). *100 % positiv hverdagslydighet*. Stavanger: Wigestrånd.
- Adresseavisen 29.01.2010. Tårevått gjensyn med Majlo
- Adresseavisen 25.09.2012. Hunden James drept av amstaff.
- Adresseavisen 26.09.2012. Tar kampen for amstaffhunder.
- Adresseavisen 14.06.2014. Vi vil ha en liten hund.
- Adresseavisen.no 04.03.2009. Nei til ny hundelov. Hentet 01.01.2014 fra <http://www.adressa.no/nyheter/innenriks/article1286754.ece>
- Aftenposten 05.12.1988. Malere og mordere på Manhattan.
- Aftenposten 22.02.1989. – Ikke bruk ”pølsedressur”.
- Aftenposten 14.08.1990. Politisk kamp mot livsfarlige hunder.
- Aftenposten 15.08.1990. Statsråd vil forby kamphund.
- Aftenposten 13.03.2002. Raner brukte kamphund som våpen.
- Aftenposten 23.08.2002. Vil redde hunden sin fra dødsdom.
- Aftenposten 24.04.2003. Labbet fredelig mot ny hundelov.
- Aftenposten 21.05.2011. Frustrerte unge menn.

- Aftenposten 27.08.2011. Hvor ble det av alle gutta?
- Aftenposten 08.11.2011. Sterk økning i antall fengselsstudenter.
- Aftenposten Aften 21.06.1986. Hund eller pistol?
- Aftenposten Aften 07.06.1988. Spesialitet: ”Sjokkbrekk” med raske, stjalne biler.
- Aftenposten Aften 18.01.1989. Fire blir trolig tiltalt for Romsåsdrapet.
- Aftenposten Aften 16.08.1989. Vold i Oslo: En for alle, alle for en.
- Aftenposten.no 04.07.2012. Kamphunder forsøkte å dra toåring inn i skogen. Hentet 04.07.2012 fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/--Kamphunder-forsokte-a-dra-toaring-inn-i-skogen-6936389.html>
- Aftenposten.no 24.06.2014. Kamphund bet hundepasser og hundefanger. Hentet 01.08.2014 fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Kamphund-bet-hundepasser-og-hundefanger-7615365.html>
- Ahmed, S. (2004). Affective economies. *Social Text*, 22(2), 117-139.
- Akrich, M., & Latour, B. (1992). A summary of a convenient vocabulary for the semiotics of human and nonhuman assemblies. I W. E. Bijker & J. Law (Red.), *Shaping Technology/Building Society. Studies in Sociotechnical Change* (s. 259-264). London: MIT Press.
- Alin, I., Fält, L., Järverud, S., & Swedrup, I. (1986). *Hundeeieren. Alt om hunder og hundehold* (H. Kolstad, Trans.). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S og Norsk Kennel Klub.
- Anvik, C. H. (2009). Et liv med førerhund. I J. Tøssebro (Red.), *Funksjonshemming – politikk, hverdagsliv og arbeidsliv* (s. 227-239). Oslo: Universitetsforlaget.
- Arbeidstilsynet. (2010). *Arbeidsskadedødsfall i landbruket - Utviklingstrekk*. Trondheim: Direktoratet for arbeidstilsynet. Hentet fra <http://www.arbeidstilsynet.no/binfil/download2.php?tid=221198>
- Arluke, A. (2006). *Just a dog: understanding animal cruelty and ourselves*. Philadelphia PA: Temple University Press.
- Arluke, A., & Sanders, C. (1996). *Regarding Animals*. Philadelphia PA: Temple University Press.
- Asbjørnsen, H., Tillung, R. H., & Iden, M.-B. (2002). Trenger vi lederskap? *Canis* (2), 42-45.

- Bacchi, C. L. (2009). *Analysing policy: what's the problem represented to be?* Frenchs Forest N.S.W.: Pearson Australia.
- Bacchi, C. (2010). Poststructuralism, Discourse and Problematization: Implications for gender mainstreaming. *Kvinder, Køn & Forskning* (4), 62-72.
- Bal, M. (2002). *Travelling concepts in the humanities: a rough guide*. Toronto: University of Toronto Press.
- Barad, K. (2003). Posthumanist performativity: Toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs*, 28(3), 801-831.
- Barad, K. (2007). *Meeting the universe halfway: Quantum physics and the entanglement of matter and meaning*. Durham/London: Duke University Press.
- Barlow, G. W. (1991). Nature-nurture and the debates surrounding ethology and sociobiology. *American Zoologist*, 31(2), 286-296.
- Benneche, G. (1977). *I det andre huset: en beretning om myndige og umyndige i vårt omsorgs-samfunn*. Oslo: Gyldendal.
- Berns, G. (2013). *How dogs love us: a neuroscientist and his adopted dog decode the canine brain*. [S.l.]: Lake union publishing.
- Bertling, J. K. (2012). *Et forvaltningsrettslig blikk på Forskrift om hunder* [masteroppgave, Universitetet i Tromsø]. Tromsø: Universitetet i Tromsø.
- Bess, M. (1988). Power, moral values and the intellectual. An interview with Michel Foucault. *History of the Present*, 4(1).
- Beynon, J. (2002). *Masculinities and Culture*. Philadelphia: Open University Press.
- Birke, L. (2002). Intimate familiarities? Feminism and human-animal studies. *Society and Animals*, 10(4), 429-436.
- Birke, L., Bryld, M., & Lykke, N. (2004). Animal performances: An Exploration of Intersections between Feminist Science Studies and Studies of Human/Animal Relationships. *Feminist Theory*, 5(2), 167-183.
- Bit meg! (2014). Why can't we all just get along? Hentet fra <https://bitmeg.wordpress.com/2014/10/27/why-cant-we-just-all-get-along/>
- Blackwell, E. J., Twells, C., Seawright, A., & Casey, R. A. (2008). The relationship between training methods and the occurrence of behavior problems, as reported by owners, in a population of domestic dogs. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 3(5), 207-217.

- Bladkongen. (2014a). *Hund&Fritid*. Hentet 01.10.2014 fra <http://www.bladkongen.no/dyr-og-natur/hund-och-fritid>
- Bladkongen. (2014b). *Vi med hund*. Hentet 01.10.2014 fra <http://www.bladkongen.no/dyr-og-natur/vi-med-hund>
- Boucher, B. G. (2011). *Pit Bulls: Villains Or Victims? Underscoring Actual Causes of Societal Violence*: PUFFA & Co Publishing.
- Bradshaw, J., Blackwell, E. J., & Casey, R. A. (2009). Dominance in domestic dogs—useful construct or bad habit? *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 4(3), 135-144.
- Bradshaw, J. (2011). *In defence of dogs*. London: Allen Lane.
- Breland, K., & Breland, M. (1951). A field of applied animal psychology. *American Psychologist*, 6(6), 202 - 204.
- Breland, K., & Breland, M. (1961). The misbehavior of organisms. *American Psychologist*, 16(11), 681.
- Brigandt, I. (2005). The instinct concept of the early Konrad Lorenz. *Journal of the History of Biology*, 38(3), 571-608.
- Bru, K. M., & Kittelsen, S. (2003). Fra lederskap til lederrolle. *Canis* (2), 17-20.
- Burch, M. R., & Pickel, D. (1990). A toast to Most: Konrad Most, a 1910 pioneer in animal training. *Journal of applied behavior analysis*, 23(2), 263-264.
- Burkhardt, R. W. (2005). *Patterns of behavior : Konrad Lorenz, Niko Tinbergen, and the founding of ethology*. Chicago, Ill.: University of Chicago Press.
- Butler, J. (2007). *Gender trouble*. New York: Routledge. Opprinnelig utgitt 1990.
- Butler, J. (2011). *Bodies that matter: on the discursive limits of "sex"*: Theatre Arts Books. Opprinnelig utgitt 1993.
- Cassel-Wollin, M. (1933). *Syv gyldne regler for barneoppdragelse*. Oslo: Aschehoug.
- Callon, M. (1986). Some Elements of a Sociology of Translation: Domestication of the Scallops and the Fishermen of St Brieuc Bay. I J. Law (Red.), *Power, Action and Belief: A New Sociology of Knowledge* (s. 196-223). London: Routledge & Kegan.

- Callon, M., & Latour, B. (1981). Unscrewing the big Leviathan: how actors macro-structure reality and how sociologists help them to do so. I K. Knorr-Cetina & A. V. Cicourel (Red.), *Advances in social theory and methodology: toward an integration of microand macro-sociologies* (s. 277-303). Boston: Routledge and Kegan Paul.
- Canis TV. (2009). *Clicker training "high drive" dogs [video]*. Hentet 01.10.2014 fra <https://www.youtube.com/watch?v=6GmMQxAyPI4>
- Canis.no. (2004). *Spørsmål & Svar fra Turid Rugaas*. Hentet 01.11.2014 fra <http://www.canis.no/ekspertpanel/spmoversikt.php?emne=8&set=1>
- Canis.no. (2011a). *100% positiv..?* Hentet 05.12.2012 fra <http://www.canis.no/innlegg.php?id=1439800>
- Canis.no. (2011b). *Ordliste for nye Canisbrukere*. Hentet 05.12.2012 fra <http://www.canis.no/innlegg.php?nr=118063&vside=1>
- Canis.no. (2012a). *Har han blitt familiens overhode ?* Hentet 02.01.2013 fra <http://www.canis.no/innlegg.php?id=1626422>
- Canis.no. (2012b). *Om hundeskolen*. Hentet 01.01.2013 fra <http://www.canis.no/gensider.php?gid=6&mid=186&s=1>
- Canis.no. (2013). *Å klype hunden i nakken* Hentet 01.03.2014 fra <http://www.canis.no/innlegg.php?id=1692157>
- Canis.no. (2015). *Klikkerinstruktører Canis Hundeskole*. Hentet 02.01.2015 fra <http://www.canis.no/hundeskolen/instruktorer.php?v=a&mid=196&s=1>
- Castel, R. (1991). From Dangerousness to Risk. I G. Burchell & C. Gordon (Red.), *The Foucault Effect: Studies in Governmentality* (s. 281-298). Chicago: University of Chicago Press.
- Cohen, J., & Richardson, J. (2002). Pit bull panic. *The Journal of Popular Culture*, 36(2), 285-317.
- Coile, C. (2002). *Pit Bulls for Dummies*. New York: Hungry Minds.
- Collier, S. (2006). Breed-specific legislation and the pit bull terrier: Are the laws justified? *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 1(1), 17-22.
- Connell, R. W. (2000). *The men and the boys*. Berkeley: University of California Press.
- Cooper, J. (2000). *Animals in war*. London: Random House.

- Coppinger, R., & Coppinger, L. (2001). *Dogs: A Startling New Understanding of Canine Origin, Behavior and Evolution*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Dagbladet 19.02.1974. Tortur i vitenskapen.
- Dagbladet 03.06.2003. Mer bjeffing.
- Dagbladet 06.07.2012. Hundene må dø.
- Dagbladet.no 16.04.2014. Jeg blir uvel, kvalm og sint. Hentet 01.05.2014 fra <http://www.dagbladet.no/2014/04/16/nyheter/hund/dbtv/dyr/32833973/>
- Dahle, R. (2004). Å kople symbolsk kjønnsnærmakt til sosiale strukturer. I *Medicinsk genusforskning: teori og begreppsutveckling* (s. 87-95). Stockholm: Vetenskapsrådet.
- Darwin, C. (1998a). *The expression of the emotions in man and animals*. Oxford: Oxford University Press. Opprinnelig utgitt 1882.
- Darwin, C. (1998b). *Om artenes opprinnelse gjennom det naturlige utvalg, eller De begunstigede rasenes bevarelse i kampen for tilværelsen*. Oslo: Bokklubben dagens bøker. Utgitt i 1859 med tittel: On the origin of species by means of natural selection, or the preservation of favoured races in the struggle for life.
- Dayan, C. (2011). *The Law Is a White Dog: How Legal Rituals Make and Unmake Persons*. Princeton: Princeton University Press.
- Delise, K. (2007). *The Pit Bull placebo: The media, myths and politics of canine aggression*: Anubis Publishing.
- DeMello, M. (2012). *Animals and society: an introduction to human-animal studies*. New York: Columbia University Press.
- Den norske veterinærforening. (2004). Høring - utkast til forskrift om hunder.
- Despret, V. (2004). The body we care for: Figures of anthropo-zoo-genesis. *Body & Society*, 10(2-3), 111-134.
- Dok.nr. 8:71 (1997 – 1998). (1998). *Forslag fra stortingsrepresentantene Grethe Fossli og Jon Olav Alstad om likebehandling av hunder som angriper bufe og barn*. Hentet 01.01.2014 fra https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1997-98&paid=5&wid=b&psid=DIVL34&pgid=b_0165&vt=b&did=DIVL317

- Dokument nr. 8:126 (2002-2003). (2003). *Forslag fra stortingsrepresentantene Trond Helleland, Inga Marte Thorkildsen, Jon Lilletun og Trine Skei Grande om å forby ulvehybrider, amerikansk staffordshire terrier, og blandinger der disse rasene inngår*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Representantforslag/2002-2003/dok8-200203-126/>
- Dokument nr. 15:11 (2009-2010). (2010). *Spørsmål til skriftlig besvarelse med svar. Spørsmål 1760*. Hentet 01.08.2014 fra <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Dokumentserien/2009-2010/Dokument15-11-201011.pdf>
- Duffy, D. L., Hsu, Y., & Serpell, J. A. (2008). Breed differences in canine aggression. *Applied Animal Behaviour Science*, 114, 441-460.
- Dyrevelferdsloven. (2009). *LOV 2009-06-19 nr 97: Lov om dyrevelferd*. Hentet 12.09.2013 fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-97>
- Egtvedt, M. (2006). 9 grunner til at positiv hundetrening ikke fungerer. *Canis*, 2006 (3), 41-45.
- Egtvedt, M., & Køste, C. (2006). *Klikkertrening for din hund*. Trondheim: Canis Forlag.
- Egtvedt, M., & Køste, C. (2009). *Rundering i teori og praksis*. Trondheim: Canis Forlag.
- Enhetsregisteret. (2014). *Hundefaggruppen*. Hentet fra <http://w2.brreg.no/enhet/sok/detalj.jsp?orgnr=994358081>
- Erichsen, A. (1941). *Hundeboken*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Etologi. (2012). I *Store norske leksikon*. Hentet 30.05.2014 fra <https://snl.no/etologi>.
- Feyling-Hanssen, W. (1992). *Lær deg å kjenne din kjære hund*. [Stavanger]: Rocon.
- Fine, G. A., & Christoforides, L. (1991). Dirty birds, filthy immigrants, and the English sparrow war: Metaphorical linkage in constructing social problems. *Symbolic Interaction*, 14(4), 375-393.
- Fisher, G. T. (2009). *The Thinking Dog: Crossover to clicker training*. Washington: Dogwise Publishing.
- Fjellanger, R., Matre, P. J., & Kylling, R. (2000). *Hundens beste venn. Læring og samspill ... med det gode*. Drammen: H.A.L.S. Forlag.
- Folkhelseinstituttet. (2014a). Bittskader og infeksjoner - veileder for helsepersonell *Smittevernveilederen*. Hentet 01.08.2014 fra <http://www.fhi.no/artikler/?id=82645>

- Folkehelseinstituttet. (2014b). *Utdanningsnivå og helse*. Hentet 03.04.2014 fra <http://www.fhi.no/artikler/?id=70830>
- Foreningen Norske Etologer. (2014). *Styret*. Hentet 02.01.2015 fra <http://www.etologi.no/organisasjon/styre>
- Forkman, B., & Meyer, I. H. C. (2014). *The multiple aspects of aggression-a questionnaire study of aggression towards dogs and humans*. Paper presentert på the 4th Canine Science Forum.
- Forskrift om bekjempelse av dyresykdommer. (2002). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2002-06-27-732>
- Forskrift om hunder. (2004). Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-08-20-1204>
- Forskrift om hold av storfe. (2004) Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2004-04-22-665>
- Foucault, M. (1972). *The Archaeology of Knowledge*. London: Tavistock Publications.
- Foucault, M. (1978). About the concept of the “dangerous individual” in 19th-century legal psychiatry. *International Journal of Law and Psychiatry*, 1(1), 1-18.
- Foucault, M. (1980). The Confessions of the Flesh. I C. Gordon (Red.), *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972-1977* (New York: Vintage Books).
- Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical inquiry*, 8(4), 777-795.
- Foucault, M. (1987). The Ethic of Care for the Self as a Practice of Freedom: An Interview with Michel Foucault on January 20, 1984. *Philosophy & social criticism*, 12(2-3), 112-131.
- Foucault, M. (1995). *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten*. [Halden]: EXIL. Utgitt 1976 med tittel: Histoire de la sexualité. La volonté de savoir.
- Foucault, M. (1997). Technologies of the Self. I P. Rabinow (Red.), *Essential Works of Foucault 1954 - 1984: Ethics: subjectivity and truth* (s. 223-251). New York: New Press.
- Foucault, M. (1998). On the ways of writing history [intervju med R. Bellour.]. I J. D. Faubion (Red.), *Essential works of Foucault 1954-1984: Aesthetics, method, and epistemology* (s. 279-296). New York: New Press.
- Foucault, M. (1999). *Overvåkning og straff: det moderne fengsels historie*. Oslo: Gyldendal. Utgitt 1975 med tittel: Surveiller et punir: Naissance de la Prison.

- Foucault, M. (2000). So Is It Important To Think? [intervju]. I J. D. Faubion (Red.), *Essential works of Foucault 1954-1984: Power* (s. 454-458). New York: New Press
- Foucault, M. (2006). *Tingenes orden: en arkeologisk undersøkelse av vitenskapene om mennesket*. Oslo: Spartacus. Utgitt 1966 med tittel: *Les Mots et les choses: Une archéologie des sciences humaines*.
- Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: lectures at the Collège de France, 1977-78*. New York: Palgrave Macmillan/Picador.
- Fratkin, J. L., & Baker, S. C. (2013). The role of coat color and ear shape on the perception of personality in dogs. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 26(1), 125-133.
- Freedman, A. H., Gronau, I., Schweizer, R. M., Ortega-Del Vecchyo, D., Han, E., Silva, P. M., . . . Lorente-Galdos, B. (2014). Genome sequencing highlights the dynamic early history of dogs. *PLoS genetics*, 10(1), e1004016. Hentet fra <http://www.plosgenetics.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pgen.1004016>
- Fylkesveterinæren for Trøndelag. (1991). Høringsuttalelse til midlertidig lov om import, hold og avl av farlige hunder.
- Gabrielsen, A. M. (2008). *Lederskap og likestilling*. Hentet 01.05.2014 fra <http://www.canis.no/bibliotek/artikkel.php?artid=222>
- Gabrielsen, A. M. (2009a). *Lederskapets historiske opprinnelse*. Hentet 01.10.2014 fra <http://www.canis.no/bibliotek/artikkel.php?artid=227>
- Gabrielsen, A. M. (2009). Anne B. og lederskapet. *Hundesport* (9), 53-55.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures: selected essays*. New York: Basic Books.
- Germonpré, M., Sablin, M. V., Stevens, R. E., Hedges, R. E., Hofreiter, M., Stiller, M., & Després, V. R. (2009). Fossil dogs and wolves from Palaeolithic sites in Belgium, the Ukraine and Russia: osteometry, ancient DNA and stable isotopes. *Journal of Archaeological Science*, 36(2), 473-490.
- Giffney, N., & Hird, M. J. (2008). Introduction: Queering the Non/Human. I N. Giffney & M. J. Hird (Red.), *Queering the non/human* (s. 1-16). Aldershot: Ashgate.
- Gisle, J. (2013). Odelstinget. I *Store norske leksikon*. Hentet 06.01.2015 fra <https://snl.no/Odelstinget>.

- Gjertsen, M. (2013). *Lederskap - hvorfor gjøre det vanskeligere enn naturen krever?* Hentet 08.09.2013 fra <http://www.aktivhund.no/hundebloggen/9/lederskap-hvorfor-gjore-det-vanskeligere-enn-hva-naturen-krever>
- Gladwell, M. (2006). *Troublemakers. What pit bulls can teach us about profiling. The New Yorker* Hentet 01.02.2012 fra http://www.gladwell.com/2006/2006_02_06_a_pitbull.html
- Glassner, B. (1999). The construction of fear. *Qualitative sociology*, 22(4), 301-309.
- Great Ape Trust. (2012). Hentet 01.06.2012 fra <http://www.greatapetrust.org>
- Greenebaum, J. B. (2010). Training dogs and training humans: Symbolic interaction and dog training. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 23(2), 129-141.
- Groruddalen dyreklinikk. (2013). *Klinikkens historie*. Hentet 01.01.2014 fra <http://www.groruddalen-dyreklinikk.no/Om-dyreklinikken/Historie/>
- Gundersen, D., & Berulfsen, B. (2012). *Fremmedord blå ordbok*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Guttu, T. (2005). *Norsk ordbok med 1000 illustrasjoner: riksmål og moderat bokmål*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Hacking, I. (1999). *The social construction of what?* Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Hall, S. (1996). Cultural studies and its theoretical legacies. I D. Morley & K.-H. Chen (Red.), *Stuart Hall: critical dialogues in cultural studies* (s. 261-274). London: Routledge.
- Halland, B. (2007). *"Du har vel ogsaa selv engang været et ubehjælpeligt, svagt og uforstandigt barn": avskaffelse av fysisk straff av barn i Norge 1889-1936* [hovedoppgave, Universitetet i Bergen]. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Hallgren, A. (1971). *Problemhund och hundproblem*. Västerås: ICA-förlaget.
- Hallgren, A. (1975). *Lykkelige lydige hunder*. Oslo: Chr. Schibsteds Forlag.
- Hallgren, A. (1985a). *Lykkelige lydige hunder*. Oslo: Schibsted.
- Hallgren, A. (1985b). *Shaping*. Köping: Eget forlag.
- Hallgren, A. (1990). *Hunden i våre hjerter og i samfunnet*. Oslo: Cappelen.

- Hallgren, A. (1995). *Lykkelige lydige hunder*. (2. omarb. utg.). Oslo: Schibsted.
- Hallgren, A. (2011). *Lykkelige lydige hunder* (5. omarb. utg.). Oslo: Schibsted Forlag
- Haraway, D. (1978). Animal sociology and a natural economy of the body politic, part I: A political physiology of dominance. *Signs*, 4(1), 21-36.
- Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist studies*, 575-599.
- Haraway, D. (1992). The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others. I L. Grossberg, C. Nelson & P. A. Treichler (Red.), *Cultural Studies* (s. 295-337). New York: Routledge.
- Haraway, D. (2003). *The companion species manifesto: Dogs, people, and significant otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press
- Haraway, D. (2008). *When species meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haraway, D. (2013). SF: Science fiction, speculative fabulation, string figures, so far. *Ada: A Journal of Gender, New Media, and Technology* (3).
- Haraway, D., & Goodeve, T. (2000). *How Like a Leaf: An Interview with Donna Haraway*. New York: Routledge.
- Harding, S. (2012). *Unleashed: the phenomena of status dogs and weapon dogs*. Bristol, UK: The Policy Press.
- Hare, B., & Woods, V. (2013). *The genius of dogs: how dogs are smarter than you think*. New York: Dutton Books.
- Hearne, V. (2007). *Adam's task: Calling animals by name*. New York: Skyhorse Pub Co Inc.
- Henriksen, J. W. (2011). Atferdskonsulenter og eksperter. *Hundesport*, (6-7), s. 34.
- Henriksen, J. W. (2013). Lar du deg bløffe av "konsulentmafiaen"? Hentet 03.04.2014 fra <http://www.hfg.no/artikler/konsulentmafiaen.html>
- Henriksen, J. W. (2013). Fusk med forskning på lederskap. *Redningshunden*(2), 44-48. Også tilgjengelig fra <http://www.hfg.no/artikler/lederskapsteori.html>
- Herron, M. E., Shofer, F. S., & Reisner, I. R. (2009). Survey of the use and outcome of confrontational and non-confrontational training methods in client-owned dogs showing undesired behaviors. *Applied Animal Behaviour Science*, 117(1), 47-54.
- Herzog, H. (2010). *Some we love, some we hate, some we eat: why it's so hard to think straight about animals*. New York: Harper.

- Hiby, E., Rooney, N., & Bradshaw, J. (2004). Dog training methods: their use, effectiveness and interaction with behaviour and welfare. *Animal Welfare* 13(1), 63-70.
- HINT. (2013). *Innføring i hundefag*. Hentet 04.03.2014 fra http://www.hint.no/hint/studietilbud/2013_2014/avdeling_for_landbruk_og_informasjonsteknologi/innfoering_i_hundefag_15_studiepoeng
- Hirschman, E. C. (2002). Dogs as metaphors: Meaning transfer in a complex product set. *Semiotica*, 139(1-4), 125-159.
- Horakova, S. (2010). Alle må ta sin del av ansvaret. *Hundesport*, 2010(4), 4.
- Horakova, S. (2012). *En hund for sin eier, NKK for hvem?: hva hindrer "vanlige" hundeeiere fra å være medlemmer i Norsk Kennel Klub?* [Executive Master of Management, Handelshøyskolen BI]. Oslo: Handelshøyskolen BI.
- Horowitz, A. (2010). *Inside of a dog: what dogs see, smell, and know*. London: Simon & Schuster.
- Hughes, G., Maher, J., & Lawson, C. (2011). *Status dogs, young people and criminalisation: towards a preventative strategy*. Cardiff, Wales: RSPCA and Cardiff University.
- Hunden.no. (2013). *Canis sin nettbutikk har gått konkurs*. Hentet 01.10.2014 fra <http://www.hunden.no/artikkel.html?news.nid=8162>
- Hundesport. (2010a). Agility – full fart på hinderbanen. *Hundesport*, (3), 18.
- Hundesport. (2010b). Flyball – en fartsfylt lagkonkurranse. *Hundesport*, (3), 10.
- Hundesport. (2010c). Freestyle – å danse med hunder. *Hundesport*, (3), 11.
- Hundesport. (2011a). Hundeeierens rettigheter og plikter. *Hundesport*, (10), 18-20.
- Hundesport. (2011b). NKKs instruktørutdanning - en utdanning med mange muligheter. *Hundesport* (3), 9-10.
- Hundesport. (2011c). O herlige hundeliv. *Hundesport*, (10), 10-12.
- Hundesport. (2014). NM lydighet 2014: Atter en dronning. *Hundesport*, (6-7), 44-46.
- Hund i fokus. (2004). Høringsuttalelse forskrift om hunder.
- Hund&Fritid. (2014). *Hundebobla SPREKKER*. Hentet 01.06.2014 fra <http://www.hundfritid.no/2014/aktuelt/hundebobla-sprekker/>

- Hundefaggruppen. (2012). *Kontakt*. Hentet 03.04.2013 fra <http://www.hfg.no/kontakt.html>
- Hundeloven. (2003). *Lov om hundehold*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-74>
- Inner Castle. (2014). *Om oss*. Hentet 01.01.2015 fra <http://innercastle.no/about/>
- Håndbok for soldaten. (1969). Oslo: Hærens stab.
- Innst. O. nr. 91 (2002-2003). (2003). *Innstilling fra justiskomiteen om lov om hundehold (hundeloven)*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/2002-2003/inno-200203-091/>
- Innst. O. XIII. (1930). *Innstilling fra justiskomiteen om utferdigelse av en lov om farlige hunder*. Hentet fra https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1930&paid=6&wid=b&psid=DIVL1049&pgid=b_0612
- Irvine, L. (2004). *If you tame me: understanding our connection with animals*. Philadelphia: Temple University Press.
- J. S. (1926) Hundelivet på Bækkelagshøiden [Brev til redaktøren]. Aftenposten 24.06.1926.
- Janish, J. (2004). *American Staffordshire terrier*. Allenhurst, N.J.: Kennel Club Books.
- Jensen, S. Q. (2010). Masculinity at the margins:—othering, marginality and resistance among young. *Norma*, 5(1), 6-26.
- Johnsen, J. P. (2004). Natur, Latour og havforskere – hvordan produsere natur? *Sosiologi i dag* 34(2), 47- 67.
- Jones, A. C., & Josephs, R. A. (2006). Interspecies hormonal interactions between man and the domestic dog (*Canis familiaris*). *Hormones and Behavior*, 50(3), 393-400.
- Justis- og politidepartementet. (2000). Høring – utkast til lov om hunder og hundehold.
- Justis- og politidepartementet. (2004). *Høringsnotat - utkast til forskrift om hunder 2004*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/ny-forskrift-om-hunder/id107502/>
- Järverud, S., & Klinteberg-Järverud, G. a. (1983). *Din Hund. Praktisk hundebok*. Lund: Wennergren - Cappelen AS. Utgitt 1979 med tittel: Din Hund. Praktisk hundbok.

- Järverud, S., & Klinteberg-Järverud, G. a. (1990). *Din Hund -som valp og hundhund* (2. reviderte utg.). Lund/Oslo: Studentlitteratur/Wennergren - Cappelen AS.
- Järverud, S., Klinteberg-Järverud, G. a., & Stavn, T. (1998). *Din hund fortsetter*. Oslo: Wennergren-Cappelen. Utgitt 1986 med tittel: *Din hund fortsätter*.
- Jørgensen, H. H. (2003). Lederskap fra et etologisk perspektiv. *Canis*, 2003(3), 29-36.
- Jørgensen, M. W., & Phillips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*.: Samfundslitteratur.
- Kaltenborn, B. (2011). Hund er folkehelse [Kronikk]. *Aftenposten* 04.06.2011, s. 4.
- Kamphund. (2009). *I Store Norske Leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/kamphund>
- Kamphundloven. (1991). *Midlertidig lov om forbud mot innførsel, hold og avl av farlige hunder*. Hentet 01.01.2014 fra https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1990-91&paid=8&wid=a&psid=DIVL253&pgid=a_0965
- Kamphundloven. (1991). *Midlertidig lov om forbud mot innførsel, hold og avl av farlige hunder*. Hentet 01.01.2014 fra https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1990-91&paid=8&wid=a&psid=DIVL253&pgid=a_0965
- Kappeler, S. (1995). Speciesism, racism, nationalism... or the power of scientific subjectivity. I C. J. Adams & J. Donovan (Red.), *Animals and women: Feminist theoretical explorations* (s. 320-352). Durham: Duke University Press.
- Kaspersson, M. (2008). On treating the symptoms and not the cause: reflections on the Dangerous Dogs Act. *Papers from the British Criminology Conference*, 8, 205-225.
- Kemmerer, L. (2011). Theorizing 'Others'. I N. Taylor & T. Signal (Red.), *Theorizing animals: re-thinking humanimal relations* (s. 59-84). Leiden: Brill.
- Kete, K. (1994). *The beast in the boudoir: Petkeeping in nineteenth-century Paris*: University of California Press.
- Kimmel, M. S., & Aronson, A. (2004). *Men and masculinities: A social, cultural, and historical encyclopedia* (Vol. 1): ABC-CLIO.
- Klaassen, B., Buckley, J., & Esmail, A. (1996). Does the dangerous dogs act protect against animal attacks: a prospective study of mammalian bites in the accident and emergency department. *Injury*, 27(2), 89-91.

- Klinghammer, E., & Goodman, P. A. (1987). Socialization and management of wolves in captivity. I H. Frank (Red.), *Man and wolf* (s. 31-59). Boston: Dr W. Junk Publishers.
- Kommedal, M. S. (2004). *Hunden - fra naturvesen til kulturvesen: den kulturelle konstruksjonen av hundeholdet* [hovedfagsoppgave, Høgskolen i Telemark]. Bø: Høgskolen i Telemark.
- Kristiansen, J. E. (1994). Som hund og katt? Kjæledyr i norske husholdninger. *Samfunnsspeilet*, 4, 18-22.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Kvist, P. (1926). Hundeliv paa Bækkelagshøiden [Formiddagen]. *Aftenposten* 17.06.1926, s. 4.
- Køste, C., & Egtvedt, M. (2001). *Klikkertrening for din hund*. Tromsø: Canis forlag.
- Køste, C., & Egtvedt, M. (2008). *Lydighetstrening i teori og praksis*. Trondheim: Canis
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2001). *Hegemony and socialist strategy: towards a radical democratic politics*. London: Verso. Opprinnelig utgitt 1985.
- Landbruksdepartementet. (1991). *Høringsforslag til midlertidig forskrift om forbud mot innførsel, hold og avl av farlige hunder*.
- Larsen, A. S. (2014). *Hundeboka: glad og lydige hund på 1-2-3*. Oslo: Kagge.
- Latour, B. (1986). The powers of association. *Sociological Review Monograph*, 264-280.
- Latour, B. (2004). How to talk about the body? The normative dimension of science studies. *Body & society*, 10(2-3), 205-229.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social: an introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Law, J. (1992). Notes on the theory of the actor-network: Ordering, strategy, and heterogeneity. *Systems practice*, 5(4), 379-393.
- Law, J. (2004). *After method: Mess in social science research*. London: Routledge.
- Law, J. (2009). Actor network theory and material semiotics. I B. S. Turner (Red.), *The new Blackwell companion to social theory* (s. 141-158). Chichester: Blackwell Publishing.

- Law, J., & Lien, M. (2014). Animal Architectures. I P. Harvey, E. Casella, G. Evans, H. Knox, C. McLean, E. Silva, N. Thoburn & K. Woodward (Red.), *Objects and materials: A Routledge companion* (s. 329-337). Abingdon: Routledge.
- Law, J., & Miele, M. (2011). Animal Practices. I B. Carter & N. Charles (Red.), *Human and other animals: critical perspectives* (s. 50-66). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Law, J., & Mol, A. (2008). The Actor-Enacted: Cumbrian Sheep in 2001. I C. Knappett & L. Malafouris (Red.), *Material Agency: Towards a Non-Anthropocentric Approach* (s. 57). New York: Springer.
- Lee, F. (2012). Michel Callon: en av aktör-nätverksteorins skapare. I C. Åsberg, M. Hultman & F. Lee (Red.), *Posthumanistiska nyckeltexter* (s. 145-151). Lund: Studentlitteratur.
- Lepage, J.-D. G. (2013). *An Illustrated Dictionary of the Third Reich*. Jefferson USA: McFarland.
- Lereng, T. (2010). Metodevalg. *Fuglehunden* (6), 8-11. En versjon av artikkelen er også tilgjengelig fra <http://www.tiurheimen.com/metodevalg.pdf>
- Lereng, T., & Lereng, K. (2011). Hundehviskeren Cesar Millan til Norge. *Hundesport*, (6-7), 34.
- Lie, H. (1998). *Hunder og hundesport gjennom 100 år*. Oslo: Norsk Kennel Klub.
- Lilly, J. R., & Puckett, M. B. (1997). Social control and dogs: a sociohistorical analysis. *Crime & Delinquency*, 43(2), 123-147.
- Lodge, M. (2001). Barking mad? Risk regulation and the control of dangerous dogs in Germany. *German politics*, 10(3), 65-82.
- Lodge, M., & Hood, C. (2001). Pavlovian Policy Responses to Media Feeding Frenzies? Dangerous Dogs Regulation in Comparative Perspective. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 10(1).
- Lombardo, E., Meier, P., & Verloo, M. (2010). Discursive Dynamics in Gender Equality Politics What about 'Feminist Taboos'? *European Journal of Women's Studies*, 17(2), 105-123.
- Lombroso-Ferrero, G. (1911). *Criminal man: according to the classification of Cesare Lombroso*. New York: Putnam.
- Lombroso, C. (2006). *Criminal man*. Durham: Duke University Press. Utgitt 1876 med tittel: *L'uomo delinquente*.

- Lorenz, K. (1955). *Hunden - vår venn*. Oslo: Tanum.
- Lorenz, K. (1968). *Den såkalte ondskap. Om aggresjon hos mennesker og dyr*. Oslo: J.W. Cappelens Forlag A/S.
- Lorenz, K. (1972). *King Solomon's ring: new light on animal ways*. New York: New American Library.
- Løberg, G. (2010). Treningsmetoder og hundevelferd. *Hundesport*, 2010(4), 16-17.
- Løberg, G. (2012). Hundeskoler i Norge - en oversikt over kommersielle kurstilbud. *Hundesport*, 2012(2), 50-54.
- Markovits, A. S., & Queen, R. (2009). Women and the world of dog rescue: A case study of the state of Michigan. *Society and Animals*, 17(4), 325-342.
- MARS. (2014). *Wisdom Panel*. Hentet 01.06.2014 fra http://www.wisdompanel.com/why_test_your_dog/faqs/#76
- Marvin, G. (2008). Cultured killers: Creating and representing foxhounds. I A. Arluke & C. Sanders (Red.), *Between the Species* (s. 273-292). Boston: Pearson Education.
- Matre, P. J., Fjellanger, R., & Kylling, R. (1999). *Hund & menneske. Atferd, læring, samspill*. Os: H.A.L.S. Forlag.
- Mazarino, J. (2002). *På Plass! Kunsten å lede en hund*. Oslo: Cappelen.
- McHoul, A., & Grace, W. (1997). *A Foucault primer: discourse, power, and the subject*. New York: New York University Press.
- McNicholas, J., & Collis, G. M. (2000). Dogs as catalysts for social interactions: Robustness of the effect. *British Journal of Psychology*, 91(1), 61-70.
- Mech, L. D. (1970). *The wolf: the ecology and behavior of an endangered species*. New York: Natural History Press.
- Mech, L. D. (1999). Alpha status, dominance, and division of labor in wolf packs. *Canadian Journal of Zoology* (77), 1196-1203.
- Mech, L. D. (2008). Whatever happened to the term Alpha wolf. *International Wolf Magazine*, Winter, 4-8.
- Mech, L. D. (2011). Hva skjedde med uttrykket alfaulv? *Hundesport*, (2), 62-64.
- Miklosi, A. (2007). *Dog behaviour, evolution, and cognition*. Oxford: Oxford University Press.

- Millan, C. (2011). *Cesars regler: veien til en veloppdragen hund*. [Skien]: JW Henriksen.
- Millan, C. (2013). *Cesar Millans korte veiviser til en lykkelig hund: 98 essensielle tips og teknikker*. [Skien]: JW Henriksen.
- Miller, P., & Rose, N. (2008). *Governing the present: administering economic, social and personal life*. Cambridge: Polity.
- Mills, D. S. (2012). What's in a word? A review of the attributes of a command affecting the performance of pet dogs. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 18(3), 208-221.
- Minken, A. (2013). Rom: Etnisk gruppe. I *Store norske leksikon*. Hentet 20.11.2014 fra https://snl.no/rom%2Fetnisk_gruppe
- Mitman, G. (1990). Dominance, leadership, and aggression: Animal behavior studies during the Second World War. *Journal of the History of the Behavioral Sciences* (3-16).
- Mjærum, E. (2004a). Frivillig innsats. *Hundesport* (9), 5.
- Mjærum, E. (2004b). Litt mer hundelov. *Hundesport* (4), 5.
- Mjøen, J. A. (1932). *Det norske program for rasehygiene*. Oslo: B. Bentzens boktrykkeri.
- Mjøen, J. A. (1938). *Rasehygiene*. Oslo: Jacob Dybwad.
- Molloy, C. (2011a). Contested Meanings and Canine Bodies. I B. Carter & N. Charles (Red.), *Human and other animals: critical perspectives* (s. 93-111). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Molloy, C. (2011b). Dangerous Dogs and the Construction of Risk. I N. Taylor & T. Signal (Red.), *Theorizing Animals: Re-thinking Humanimal Relations* (s. 107-128). Leiden: Brill.
- Monks of New Skete. (1978). *How to be your dog's best friend: a training manual for dog owners*: Boston: Little, Brown & Company.
- Most, K. (2001). *Training dogs: A manual*. London: Popular Dogs Publishing Co. Ltd 1954/Dogwise Publishing 2001. Utgitt i 1954 med tittel: Training Dogs.
- Most, K. (1921). *Lärobok i dressyr av skydds-, spår- och sjukvårdshundar på vetenskaplig grundval*. Stockholm: C. E. Fritzes K. Hofbokhandel.

- Murie, A. (1985). *The wolves of Mount McKinley*. Seattle: University of Washington press. Opprinnelig utgitt 1944.
- NAS. (2001). *Etiske retningslinjer*. Hentet 01.05.2013 fra <http://nafs.no/nas/etiske-retningslinjer>
- NAS. (2009). *Pressemelding fra NAS Vedr Cesar Millan*. Hentet 01.03.2013 fra <http://manimal.no/pressemelding-fra-nas-vedr-cesar-millan-2/>
- NAS. (2013). *Sertifiseringsordning for atferdskonsulenter*. Hentet 01.06.2014 fra <http://nafs.no/bli-atferdskonsulent/sertifiseringsordning-for-atferdskonsulenter>
- NAS. (2015). *Atferdskonsulenter*. Hentet 03.01.2015 fra <http://nafs.no/atferdskonsulenter>
- NBF. (2015). *Norsk Brukshundsports Forbund*. Hentet 03.01.2015 fra <http://www.norsk-brukshundsport.no/index.cfm?id=333319>
- Nettavisen 27.07.2007. 75.000 kroner for et hundelik. Hentet fra <http://www.nettavisen.no/innenriks/article1250642.ece>
- Neumann, I. B. (2001). *Mening, materialitet, makt: en innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Neumann, I. B. (2006). Flerbent fellesskap i en norsk trekkhundklubb. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 17(1), 48 - 62.
- Nilsen, H. (2004). Thorleif Schjelderup-Ebbe. I *Norsk biografisk leksikon* Hentet 01.05.2012 fra https://nbl.snl.no/Thorleif_Schjelderup-Ebbe
- NMBU. (2015). *Kurstilbud, etter- og videreutdanning ved NMBU*. Hentet 03.01.2015 fra http://www.nmbu.no/studier/sevu?field_sevu_course_category_tid=42
- Nordberg, M. (2002). Constructing masculinity in women's worlds: Men working as pre-school teachers and hairdressers. *Nora: Nordic Journal of Women's Studies*, 10(1), 26-37.
- Nordenstam, G. (1979). *Du er sjefen*. Oslo: Ernst G. Mortensens forlag.
- Nordenstam, G. (1982). *Du og hunden: en bok om aktivt hundehold*. Oslo: Grøndahl.
- Nordenstam, G. (1992). *Full kontroll. En bok om moderne lederskapstrening av hund og hundeeier*. Oslo: Ernst G. Mortensen Forlag AS.
- Nordenstam, G. (2005). *Nye Du er sjefen*. Trysil: Nordenstam hundeskole.

- Nordenstam, G. (2009). *Hunden og vi*. Hentet 01.01.2012 fra <http://www.nordenstam.no/dokumenter/HUNDEN-OG-VI.pdf>
Også publisert på Hundefaggruppen, <http://www.hfg.no/artikler/hundogvi.html>
- Nordenstam.no. (2014). *Nordenstam Hundeskoles historikk*. Hentet 01.02.2014 fra <http://www.nordenstam.no/om-hundeskolen/historikk>
- Nordlys 28.05.1991. Farlige hunder.
- Norges veterinærhøgskole. (2004). Norges veterinærhøgskoles høringsuttalelse til utkast til forskrift om hunder.
- Norsk Kennel Klub. (2003). *Brev fra Norsk Kennel Klub v/generalsekretær Ole-Arild Fosmo til Justiskomiteen 09.04.2003*. Hentet 01.01.2014 fra <http://www.wolfdog.no/forbudet/justis.asp>
- Norsk Kennel Klub. (2004). Høringsuttalelse fra Norsk Kennel Klub til Forskrift om hunder.
- Norsk Kennel Klub. (2011a). *Har du blandingshund eller uregistrert hund?* [brosjyre]. Hentet 01.03.2012 fra <http://viewer.zmags.com/publication/a0f1b93c#a0f1b93c/1>
- Norsk Kennel Klub. (2011b). *Hunden – Kvinnens beste venn* [pressemelding 08.03.2011]. Hentet 01.03.2014 fra http://web2.nkk.no/filestore/Pressemeldinger/Pressemeldinger_2011/Hunden-Kvinnens-beste-venn.pdf
- Norsk Kennel Klub. (2012a). *Ja vi elsker hund* [pressemelding 22.03.2012]. Hentet 01.07.2014 fra http://web2.nkk.no/filestore/Pressemeldinger/Pressemeldinger_2012/Ja-vi-elsker-hund.pdf
- Norsk Kennel Klub. (2012b). Etiske retningslinjer for hold og trening av hund [brosjyre]. Hentet 21.03.2014 fra <http://viewer.zmags.com/publication/786c5223#/786c5223/1>
- Norsk Kennel Klub. (2013a). *Fortsatt fest for Schäferen* [pressemelding 22.01.2013]. Hentet 01.01.2014 fra <http://web2.nkk.no/filestore/Pressemeldinger/Forsatt-fest-for-schaferen.pdf>
- Norsk Kennel Klub. (2013b). *Hundeloven. Erfaringsrapport fra Norsk Kennel Klub*. Hentet 01.01.2014 fra http://web2.nkk.no/filestore/Klubb tjenester/NKK_mener/Hundeloven-Erfaringsrapport-fra-Norsk-Kennel-Klub.pdf

- Norsk Kennel Klub. (2013c). *Norsk Kennel Klub ut mot raseforbud*. Hentet 01.01.2014 fra http://web2.nkk.no/filestore/Pressemeldinger/Pressemelding_Norsk-Kennel-KLub-ut-mot-raseforbud.pdf
- Norsk Kennel Klub. (2014). *Vil du bli hundeeier? [informasjonshefte]*. Hentet 01.11.2014 fra <http://viewer.zmags.com/publication/4efcc0a8#/4efcc0a8/1>
- Norsk Schäferhundklub, & Norsk Dobermannpinscherklub. (1930). Skrivelse til Stortinget.
- Nrk.no 17.11.2013. *Politimann sparket tjenestehund i hodet*. Hentet 01.12.2013 fra <http://www.nrk.no/norge/politimann-sparket-hund-1.11363027>
- Nrk.no 18.11.2013. – Det er noe helt annet når hunden gir ham fingeren. Hentet 01.12.2013 fra <http://www.nrk.no/norge/forsvarer-sparking-av-politihund-1.11365502>
- NTB Tekst 17.10.1990. Kamphunder vil bli forbudt.
- NTB Tekst 23.05.1991. Kamphundforbud før sommerferien.
- NTB Tekst 01.02.2002. Politikere krever bedre rettsvern og straff for hundeeiere
- O.tid. (1990-1991). (1991). *Forhandlinger i Odelstinget*. Hentet fra https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1990-91&paid=8&wid=a&psid=DIVL13&pgid=a_0475
- O.tid. (2002-2003). (2003). *Forhandlinger i Odelstinget nr. 39*. Hentet fra <http://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Odelstinget/2002-2003/030527k/2/>
- O'Farrell, C. (2005). *Michel Foucault*. London: Sage.
- Olsen, B. (1997). *Fra ting til tekst: teoretiske perspektiv i arkeologisk forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Omsted, A. (1947). *Norsk kennel klub: Jubilæumsskrift 1898 - 24. januar - 1948*. Oslo: Norsk Kennel Klub.
- Oslo Hundeskole. (2004). Høringsuttalelse forskrift om hunder.
- Oslo Hundeskole. (2012). *Jenter + jakthund = sant*. Hentet 04.06.2013 fra <http://www.oslo-hundeskole.no/no/artikler/Jenter+%2B+jakthund+%3D+sant.9UFRvWwo.ips#.VKvQFid8vzc>

- Oslo politidistrikt. (2004). Høringsuttalelse - utkast til forskrift om hunder.
- Ot.prp. nr. 45 (1990-91). (1991). *Om midlertidig lov om forbud mot innførsel, hold og avl av farlige hunder*. Hentet fra https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1990-91&paid=4&wid=b&psid=DIVL602&pgid=b_0815
- Ot.prp. nr. 48 (2002-2003). (2003). *Om lov om hundehold (hundeloven)*. Hentet fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/regpubl/otprp/20022003/otprp-nr-48-2002-2003-.html?id=172933>
- Ot.prp. nr. 9. (1930). *Om utferdigelse av en lov om farlige hunder*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/>
- Ot.prp. nr. 9. (1931). *Om utferdigelse av en lov om farlige hunder*. Hentet fra https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/Lesevisning/?p=1931&paid=3&wid=a&psid=DIVL187&pgid=a_0055
- Overall, K. L., & Love, M. (2001). Dog bites to humans – demography, epidemiology, injury, and risk. *Journal of the American Veterinary Medical Association*, 218(12), 1923-1934.
- Perrine, R. M., & Osbourne, H. L. (1998). Personality characteristics of dog and cat persons. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 11(1), 33-40.
- Persson, M. (2013). *Behaviour Genetics in the Domestic Dog*. [Introduksjonsessay doktoravhandling, Linköpings universitet.] Hentet fra <http://www.ifm.liu.se/biology/zoology/avian/phd-literature-essays/Introuppsats-Mia-Persson.pdf>
- Pottage, A. (2004). Introduction: the fabrication of persons and things. I A. Pottage & M. Mundy (Red.), *Law, anthropology, and the constitution of the social: making persons and things* (s. 1-39). Cambridge: Cambridge University Press.
- Pryor, K. (1984). *Don't shoot the dog!: the new art of teaching and training*. New York: Bantam books.
- Pryor, K. (1998). *Positiv forsterkning. Kunsten å trene og lære*. Oslo: Norsk Atferdsanalytisk Forening (NAFO).
- Pryor, K. (2001). *Positiv forsterkning: kunsten å trene og lære* (2. reviderte utgave). Oslo: Norsk atferdsanalytisk forening (NAFO).
- Pryor, K. (2002). *Ikke skyt hunden. En innføring i praktisk læringspsykologi*. Melhus: Canis Forlag.

- Pryor, K. (2012). *Veien inn i dyrets sinn: en bok om hvordan klikkertrening kan hjelpe oss til å forstå alle dyr*. Trondheim: Canis.
- Ragde, A. B. (1992). *Strupetaket*. Oslo: J.W. Cappelens forlag AS.
- Ramirez, M. (2003). Dogs. I M. S. Kimmel & A. Aronson (Red.), *Men and masculinities: A social, cultural, and historical encyclopedia* (Vol. 1. Santa Barbara: ABC-CLIO.
- Ramslien, R. D. (2006). *Los på harejaktas mysterier: en kvalitativ analyse av harejakt med langbeint hund*. [Hovedoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.] Oslo: Universitetet i Oslo.
- Ramslien, R. D. (2009). Forståelsen av antropomorfisme og den norske harejakta. *Norsk Antropologisk Tidsskrift*, 2009(1), 28-43.
- Raseforbud-gruppen. (2012). *Om Raseforbud-Gruppen*. Hentet fra <http://www.raseforbud.no/styret/>
- Ritvo, H. (1987). *The Animal Estate: The English and other creatures in the Victorian age*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Ritvo, H. (2007). On the animal turn. *Daedalus*, 136(4), 118-122.
- Robinson, S. (2002). Pedagogy of the Opaque: Teaching Masculinity Studies. I J. K. Gardiner (Red.), *Masculinity studies & feminist theory: new directions* (s. 141-160). New York: Columbia University Press.
- Roig, O. A. (1978). *Hunder som hobby*. Oslo: Schibsted.
- Rollins, J. (2014). *Status Dogs & Gangs*. London: Createspace.
- Romerikes blad 19.01.2012. Stevner staten for å redde Pablo.
- Romerikes blad 11.05.2012. I retten med Pablo.
- Rooney, N. J., & Cowan, S. (2011). Training methods and owner–dog interactions: Links with dog behaviour and learning ability. *Applied Animal Behaviour Science*, 132(3), 169-177.
- Rosado, B., García-Belenguer, S., León, M., & Palacio, J. (2007). Spanish dangerous animals act: effect on the epidemiology of dog bites. *Journal of Veterinary Behavior: Clinical Applications and Research*, 2(5), 166-174.
- Rugaas, T. (2000). *På talefot med hunden. De dempende signaler*. Tromsø: Canis.

- Rugaas, T. (2011). *Moteretninger i hundetrening*. Hentet 01.05.2014 fra <http://www.turid-rugaas.no/blog/moteretninger-i-hundetrening>
- Rustad, L. M. (1998). Kunnskap som delvise forbindelser. I K. Asdal, A.-J. Berg, B. Brenna, I. Moser & L. M. Rustad (Red.), *Betatt av viten: bruksanvisninger til Donna Haraway* (s. 120-145). Oslo: Spartacus.
- Rønningsbakk, K. (2011). *For et trygt hundehold: beretningen om hvordan Norge fikk en hundelov* [masteroppgave, Høgskolen i Vestfold].
- S.tid. (2002-2003). (2003). *Forhandlinger i Stortinget nr. 2014. Votering referatsak nr. 291*. Hentet fra <https://www.stortinget.no/Global/pdf/Referater/Stortinget/2002-2003/s030616.pdf>
- Sanders, C. (1999). *Understanding dogs: living and working with canine companions*. Philadelphia: Temple University Press.
- Savage-Rumbaugh, S., Wamba, K., Wamba, P., & Wamba, N. (2007). Welfare of apes in captive environments: Comments on, and by, a specific group of apes. *Journal of Applied Animal Welfare Science*, 10(1), 7-19.
- Schaanning, E. (1997). *Vitenskap som skapt viten: Foucault og historisk praksis*. Oslo: Spartacus forlag.
- Schaanning, E. (2013). *Kampen om den forbryterske sjel: kriminal-filosofiske vitenstrekk*. Oslo: Akademika.
- Schenkel, R. (1947). Expression studies of wolves. *Behaviour*, 1(8), 1-129.
- Schwalbe, M., Holden, D., Schrock, D., Godwin, S., Thompson, S., & Wolkomir, M. (2000). Generic processes in the reproduction of inequality: An interactionist analysis. *Social Forces*, 79(2), 419-452.
- Scott, J. P., & Fuller, J. L. (1965). *Genetics and the social behavior of the dog*. Chicago: University of Chicago Press.
- Segerdahl, P. (2011). Introduction: Interventions in Anthropocentrism. I P. Segerdahl (Red.), *Undisciplined Animals: Invitations to Animal Studies* (Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing).
- Serpell, J. (1995). Introduction. I J. Serpell (Red.), *The domestic dog: its evolution, behaviour, and interactions with people* (s. 1-4). Cambridge: Cambridge University Press.
- Shewell, P., & Nancarrow, J. (1991). Dogs that bite. *The BMJ* 303, 1512-1513.

- Skabelund, A. (2008). Breeding Racism: The Imperial Battlefields of the "German" Shepherd Dog. *Society and Animals*, 16(4), 354-371.
- Skaun, S. (1900). *Hvad en hundeeier bør vite*. Trondheim: Norske dyrebeskyttelsesforeningers landsforbund.
- Skaun, S. (1935). *Hvad en hundeeier bør vite*. Trondheim: Norske dyrebeskyttelsesforeningers landsforbund.
- Skaun, S. (1956). *Hunder som hobby. Alt om alle slags hunder*. Oslo: Chr. Schibsteds Forlag.
- Skinner, B. F. (1938). *The behavior of organisms: an experimental analysis*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- Skinner, B. F. (1951). How to teach animals. *Scientific American*, Vol 185(6), 26-29.
- Skinner, B. F. (1958). Reinforcement today. *American Psychologist*, 13(3), 94.
- Skinner, B. F. (1963). *Science and human behavior*. [London]: Mac Millan publishing.
- Skinner, B. F. (2005). *Walden two: with a new preface by the author*. Indianapolis, Ind.: Hackett Publishing. Utgitt 1948 med tittel: Walden Two.
- Slagstad, R. (1980). *Positivism og vitenskapsteori: et essay om den norske positivismestriden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sollund, R., Larsen, G., & Tønnesen, M. (2013). *Hvem er villest i landet her?: råskap mot dyr og natur i antropocen, menneskets tidsalder*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Soot, G. (1950). *Hunden og vi*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- SOU 2003:46. (2003). *Hund i rätta händer*. Hentet 01.02.2014 fra <http://www.regeringen.se/content/1/c6/01/21/32/3bdf909.pdf>
- St.mld. nr. 12 (2002 - 2003). (2002). *Om dyrehold og dyrevelferd*. Oslo: Landbruksdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/stmeld-nr-12-2002-2003-/id196533/>
- Statistisk sentralbyrå. (2013). *Befolkningens utdanningsnivå, 1. oktober 2012*. Hentet 03.06.2014 fra <http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv/aar/2013-06-18>
- Steen, J. B. (1969). *Jegeren og hans hund*. Oslo: Gyldendal.
- Steen, J. B. (1987). Jegeren – fra helt til statussnobb [Kronikk]. *Aftenposten* 10.03.1987 s. 61.

- Steen, J. B. (1971). *Fuglehundens ABC*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Steen, J. B., & Wilsson, E. (1987). *I ulvemors sted*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Steen, J. B., & Wilsson, E. (2002). *Hundeskolen: en lydig hund er en lykkelig hund*. Oslo: Gyldendal fakta.
- Stenbeck, I. (1944). *Min hund. Illustrert håndbok om hundens liv, avl, oppdrett og dressur*. Oslo: Eget forlag.
- Stortingsarkivet. (2014). *Stortingsforhandlinger 1814 – 2001*. Hentet 02.06.2014 fra <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger/>
- Strathern, M. (1992). *Reproducing the future: essays on anthropology, kinship and the new reproductive technologies*. Manchester: Manchester University Press.
- Sunde, Ø. (2005). *Sånn er 'e bare* [CD]. Oslo: Spinner Records.
- Svartberg, K. (2006). Breed-typical behaviour in dogs—Historical remnants or recent constructs? *Applied Animal Behaviour Science*, 96(3), 293-313.
- Sveen, R., & Preiss, O. (1945). *Tjenestehunden. vakt- og forsvarshund*. Oslo: Cammermeyers Bohandel. Gustav E. Raabe.
- Sverkeli, B. H. (1997). *Best in show: om hundelivets tilstand i Norge*. [Hovedoppgave i sosialantropologi, universitetet i Bergen]. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Sverkeli, B. H. (1998). *Hundeliv i Norge*. Norsk Folkeminnelags skrifter nr. 145. Oslo: Norsk folkeminnelag/Aschehoug.
- Swart, S. (2008). Dogs and dogma: a Discussion of the Socio-Political Construction of Southern African Dog 'Breeds' as a Window onto Social History. I S. Swart & L. v. Sittert (Red.), *Canis Africanis: A Dog History of Southern Africa* (Leiden: Brill).
- Søbye, E. (2001). "Meddelelser angaaende Kristiania by": Oslo i tall 1801-2000. *Samfunnsspeilet, Statistisk Sentralbyrå*, 2001(1), 142-157.
- Sørensen, A. S., Høystad, O. M., Bjurström, E., & Vike, H. (2008). *Nye kulturstudier: en innføring*. Oslo: SAP.
- Tarver, E. C. (2013). The Dangerous Individual ('s) Dog: Race, Criminality and the 'Pit Bull'. *Culture, Theory and Critique*(ahead-of-print), 1-13.
- Teigen, K. H. (2004). *En psykologihistorie*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Thierman, S. (2010). Apparatuses of animality: Foucault goes to a slaughterhouse. *Foucault Studies*(9), 89-110.
- Thorsen, L. E. (2001). *Hund! Fornuft og følelser*. Oslo: Pax.
- Thorsen, L. E. (2005). Hunder, retorikk og klassekamp. *Arr. Idéhistorisk tidsskrift* , 17(4), 32 - 42.
- Thorslund, C. (2010). *Kampen om hundene. En analyse af hundeloven og hundeejeres praksis* [speciale, Roskilde universitet]. Roskilde: Roskilde universitet.
- Thorslund, C. (2014). Farlige hunde. I C. Thorslund & A. K. Gjerløff (Red.), *Dyrisk og dyrebar* (s. 109-130). Frederiksberg: Nyt fra Samfundsvidenskabene.
- Thronsen, T. (1946). *Fuglehunden og fuglejakten*. Oslo: Gyldendal.
- Tillung, R. H. (2003). Hvem er sjefen? *Canis* (4), 18-23.
- Tillung, R. H. (2006). *Belønning er egnet til å gjøre hunden lydig* [masteravhandling, Universitetet for miljø og biovitenskap]. Ås: Universitetet for miljø og biovitenskap.
- Tillung, R. H. (2008). *Kvinner kan ikke trene hund*. Hentet 02.05.2013 fra <http://randihelene.etologi.no/2008/08/kvinner-kan-ikke-trene-hund.html>
- TIME Magazine 27.07.1987. *Time Bombs on Legs*. Hentet 01.03.2014 fra <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,965065,00.html>
- Tinbergen, N. (1963). On aims and methods of ethology. *Zeitschrift für Tierpsychologie*, 20(4), 410-433.
- Trumler, E. (1975). *Dus med hunden. Forståelse av hundens vesen og adferd*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Tuan, Y.-F. (1984). *Dominance and affection*. London: Yale University Press.
- Tunstad, E. (2006). *Raselære*. Hentet 02.02.2012 fra <http://forskning.no/meninger/kommentar/2008/02/raselaere>
- Twining, H., Arluke, A., & Patronek, G. (2000). Managing the stigma of outlaw breeds: A case study of pit bull owners. *Society and Animals*, 8(1), 25-52.
- Ulleberg, H. P. (2007). Diskursanalyse: Et mulig bidrag til utdanningshistorisk forskning. *Barn*(1), 65-80.
- Uppsala universitet. (2014). Hentet 01.01.2014 fra <http://www.genna.gender.uu.se/themes/animals/nordic-has-network/>

- van Sittert, L., & Swart, S. S. (Red.). (2008). *Canis africanis: a dog history of Southern Africa*. Leiden: Brill.
- Veterinærinstituttet. (2013). *Familiedyr*. Hentet 01.10.2014 fra <http://www.vetinst.no/Temasider/Familiedyr>
- VG 20.05.1987. Chico hjemme igjen.
- VG 15.08.1990. Farlig hund forbys?
- VG 27.10.1990. Farlig våpen?
- VG 02.07.1991. Eks-eier.
- VG 08.05.1992. Første pitbull død.
- VG 15.09.2002. Lot pitbull skambite naboenta.
- VG 10.06.2011. Mannen er hundens beste venn.
- VG 06.11.2011. Kamphund kvestet Lotta.
- VG 24.03.2013. Fra straff til belønning.
- VG 07.04.2013. Kritisk til godbiter i lydighetstrening.
- VG 09.08.2014. Derfor blir vi grepet av drapet på Tønes.
- VG Nett 28.02.2012. "Amstaff"-eier: Jeg blir stigmatisert. Hentet 03.03.2012 fra <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dyrene/amstaff-eier-jeg-blir-stigmatisert/a/10052787/>
- Vilà, C., Savolainen, P., Maldonado, J. E., Amorim, I. R., Rice, J. E., Honeycutt, R. L., . . . Wayne, R. K. (1997). Multiple and ancient origins of the domestic dog. *Science*, 276(5319), 1687-1689.
- Wayne, R. K. (1993). Molecular evolution of the dog family. *Trends in genetics*, 9(6), 218-224.
- Weaver, H. (2013). "Becoming in Kind": Race, Class, Gender, and Nation in Cultures of Dog Rescue and Dogfighting. *American Quarterly*, 65(3), 689-709.
- Weil, K. (2010). A Report on the Animal Turn. *Differences*, 21(2), 1-23.
- Welfare in Dog Training. (2009). *Welfare in Dog Training*. Hentet 01.03.2014 fra <http://www.dogwelfarecampaign.org/>

- Wells, D. L. (2004). The facilitation of social interactions by domestic dogs. *Anthrozoos: A Multidisciplinary Journal of The Interactions of People & Animals*, 17(4), 340-352.
- Wilson, D. E., & Reeder, D. M. (1993). *Mammal species of the world: a taxonomic and geographic reference*. Washington: Smithsonian Institution Press.
- Wumo. (2013). *Akela*. Hentet 04.05.2014 fra <http://heltnormalt.no/wumo/2013/09/27>
- Østbye, Eivind. (2009). Dvergsjimpanse. I *Store norske leksikon*. Hentet 8.01.2015 fra <https://snl.no/dvergsjimpanse>.
- Åsberg, C. (2012). Läskunnighet bortom humanioras bekvämlighetszoner. I C. Åsberg, M. Hultman & F. Lee (Red.), *Posthumanistiska nyckeltexter* (s. 7-21). Lund: Studentlitteratur.

Vedlegg

Vedlegg 1. Intervjuguide eksperter

Tema:

- Hunder og eiere - "Det er ikke et hundeproblem, det er et eierproblem"
- Kontroll: trening/oppdragelse/dressur
- Hundeloven
- Farlige hunder
- Ansvar
- Respekt
- Kommunikasjon

Spørsmål:

- Hva er din hundefaglige bakgrunn?
- Hvordan er det generelle kunnskapsnivået om hund og hundeatferd i Norge?
- Hvordan er det ideelle hundeholdet og den ideelle hundeeier?
- Er norske hundeeiere ansvarlige hundeeiere?
- Er Norge et godt samfunn for hunder?
- Er det for mye/for lite restriksjoner på hundehold og hunders atferd?

Hundetrening:

- Kan du fortelle om hvordan du trener inn en bestemt atferd, for eksempel "sitt"?
- Hvorfor adlyder en hund? Eventuelt, hvorfor adlyder den ikke?
- Hva er målet med vanlig hundetrening – hverdagslydighet?
- Hva gjør man når en hund er ulydig?

- Har det skjedd en endring i måten nordmenn oppdrar og trener hunder på? Hvordan vil du i så fall beskrive denne endringen? Og hvor omfattende er den?
- Hva forbinder du med ordet lederskap?
- Hva forbinder du med ordet positiv trening?
- Har du hørt begrepet "pølsetante"? Hva forbinder du med det?
- Er det forskjell på menn og kvinners relasjoner til hunder?
- Er det forskjell på hunder trent med ulike metoder?
- Velger en viss type mennesker en viss type metoder?
- Påvirkes eierne av metodene de bruker? I så fall, hvordan?
- Hva betyr *respekt* for relasjonene mellom hunder og mennesker?
- Hva er Norsk Kennel Klubs rolle i det norske hundeholdet?
- Canis?
- Konflikt:
- Hva slags konflikter oppstår mellom hunder og mennesker/samfunn?
- Har vi grunn til å være redd for hunder?
- Hvilke hunder, i så fall?
- Hva er en farlig hund?

Avslutning:

- Hva er hundeeiers viktigste ansvar, generelt sett
- Hva er en hund?
- Er det noe mer du ønsker å snakke om?

Vedlegg 2. intervjuguide hundeeiere

Jeg vil vite mer om hvilken rolle og plass hunden har i dagens norske samfunn. Vil vite om praksiser og relasjoner mellom hunder og mennesker, og måtene vi forstår hunder på.

Påstand: Økt popularitet samtidig som økt antipati og konflikter (Serpell).

Opptatt av måtene vi forsøker å kontrollere hunder gjennom blant annet lovgivning og trening.

Tema:

- Hunder og eiere - "Det er ikke et hundeproblem, det er et eierproblem"
- Kontroll: trening/oppdragelse/dressur
- Farlige hunder
- Hundeloven
- Lydighet
- Ansvar
- Kunnskap
- Respekt
- Kommunikasjon

Spørsmål (mulige oppfølgingspm i parentes):

- Kan du fortelle litt om hunden din?
- (Hvor lenge har du hatt hund? Hva slags hund har du? Hvorfor har du valgt denne type hund? Hvilken rolle har hunden din i familien/husholdet? Hvordan påvirker hunden hverdagen din?)
- Kan du fortelle litt om forholdet/relasjonen mellom deg og hunden din? (Hvorfor har du hund? Er det den type relasjon du ønsker å ha, eller er det noe som kunne vært annerledes?)

Trening/oppdragelse/dressur:

- Kan du fortelle litt om hvordan du trener/oppdrar hunden din?
- Kan du fortelle litt om hvordan du trener/oppdrar hunden din?
- Hva er målet med oppdragelsen/treningen?
- Hva er en lydlig hund?
- Hvorfor adlyder en hund? Hvorfor adlyder den eventuelt ikke?

- Hva gjør du når hunden din ikke adlyder eller gjør noe den ikke skal?
- (Har du gått noen form for kurs i forbindelse med hunden? Trenger denne type hund spesiell trening? Hva er din treningsfilosofi? Hvorfor trener dere? Kan du fortelle om en episode som har vært avgjørende for ditt syn på hunder og hundetrening?)
- Hvor kommer kunnskapen din om hund og hundetrening fra?
- Har hunden din noen form for problematferd dere jobber spesielt med? I så fall, hva og hvordan?
- (Føler du at du) har du kontroll over hunden din?
- Hvor mye bestemmer hunden selv?
- Hva tenker du om disse begrepene: lederskap/positiv forsterkning/klikkertrening? (Kjenner du til begrepet "pølsetante"?)
- Flokk, rang, dominans? (Ført på 22.06.2013)
- Er det forskjell på menn og kvinners forhold til hund og hundetrening?
- Hvordan oppfører hunden seg mot andre hunder?

Respekt og kommunikasjon

- Hva betyr respekt for deg og for forholdet mellom deg og hunden din? (Har hunden din respekt for deg? Hva vil det si? Har du respekt for hunden din? Hva vil det si?)
- Hvordan kommuniserer du og hunden?

Konflikt

- Hvordan reagerer andre mennesker på deg og hunden din?
 - Kan du fortelle om en konkret episode der noen har reagert negativt på hunden din?
 - Kan du fortelle om en konkret episode der noen har reagert positivt på hunden din?
1. Hva slags konflikter oppstår oftest mellom hunder og mennesker? (Hva kan gjøres for å forhindre slike konflikter? Hvem har ansvaret når konflikter oppstår? Er det andre enn hundeeiere som har ansvar for å hindre konflikter mellom hunder og mennesker? I så fall hvem og hvordan?)

- Kjenner du til hundeloven? Hva tenker du om den?

Farlige hunder

- Hva er en farlig hund? (Hvorfor blir en hund farlig? Hvem har farlige hunder?)
- Har det vært episoder der hunden din har oppført seg farlig?

Avslutning

- Hva er en hund?
- Hvordan får hunden din deg til å føle deg?/Hvordan føler du deg sammen med hunden din?
- Har du forandret deg etter at du fikk hund?
- Hva er hundeeiers ansvar?
- Er du medlem i NKK? Hvis ja, hva innebærer det for deg? Hvis nei, hvorfor ikke?
- Er det noe mer du ønsker å snakke om?

Vedlegg 3. Samtykkeskjema

Department of Interdisciplinary
Studies of Culture

Samtykkeskjema for deltakelse i prosjektet *Når villdyret våkner*

Jeg er stipendiat ved Institutt for tverrfaglige kulturstudier ved NTNU og jobber med prosjektet *Når villdyret våkner*, der formålet er å utforske hundens rolle og plass i det norske samfunnet i dag. Som en del av PhD-prosjektet mitt, gjennomfører jeg en intervjuundersøkelse der jeg vil intervjuer rundt 12 personer som har kunnskap om hund og hundehold i Norge. Omtrent halvparten vil være hundeeiere, de resterende vil være personer som av andre årsaker har kunnskap om hund og hundehold. Intervjumaterialet kommer i tillegg til analyser av lovarbeider, nettdebatter og avisartikler.

Intervjuene vil vare mellom en og to timer, og spørsmålene vil dreie seg om erfaringer og tanker rundt hunder og hundehold med særlig fokus på konfliktområdene mellom hunder og samfunn. Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Alle data vil bli anonymisert og behandlet konfidensielt, og all kontaktinformasjon og annen informasjon som kan koble deg til dataene vil bli kodet så kun jeg vet hvem du er. Kontaktopplysningene vil bli slettet når prosjektet er ferdig.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Hvis det er noe du lurer på, kan du kontakte meg på telefon 980 46 306, eller ane.gabrielsen@ntnu.no.

Med vennlig hilsen

Ane Møller Gabrielsen
stipendiat

Agnes Bolsø
veileder

Samtykkeskjema

Jeg samtykker herved til å delta som informant i forbindelse med PhD-prosjektet
Når villdyret våkner.

Jeg har mottatt skriftlig informasjon om prosjektet og er villig til å delta.

Kryss av her dersom du IKKE ønsker å være anonym:

Dato og signatur: _____

Telefonnummer: _____

Vedlegg 4. Godkjenning NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Iibrågnæs gate 29
N-5067 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Ane Møller Gabrielsen
Institutt for tverrfaglige kulturstudier
NTNU
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 19.10.2012

Vår ref: 31837 / 3 / MSI

Deres dato:

Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 16.10.2012. Meldingen gjelder prosjektet:

31837 *Når villdyret våkner*
Behandlingsansvarlig *NTNU, ved institusjonens øverste leder*
Daglig ansvarlig *Ane Møller Gabrielsen*

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

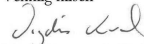
Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven og helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://pvo.nsd.no/prosjekt>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 31.12.2015, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marte Sivertsen

Marte Sivertsen tlf: 55 58 33 48
Vedlegg: Prosjektvurdering